

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU

Cu titlu de manuscris

CZU: 37.017(043.3)

BICULESCU Florina – Teodora

**FORMAREA REFERENȚIALULUI AXIOLOGIC AL ELEVILOR
PRIN AUTOEDUCAȚIE**

Specialitatea 531.01 – Teoria generală a educației

Teză de doctor în științe ale educației

Conducător științific:



ANTOCI Diana,

doctor habilitat, conferențiar universitar

Autor:



BICULESCU Florina-Teodora

CHIȘINĂU, 2023

© **BICULESCU Florina – Teodora, 2023**

CUPRINS:

LISTA ABREVIERILOR.....	5
LISTA TABELELOR.....	6
LISTA FIGURILOR.....	6
ADNOTARE	9
ANNOTATION.....	10
INTRODUCERE	11
1. REPERE TEORETICE PRIVIND EDUCAȚIA AXIOLOGICĂ ȘI REFERENȚIALUL AXIOLOGIC AL ELEVILOR.....	21
1.1 Evoluția semnificației valorilor	21
1.1.1 Taxonomii ale valorilor în societatea contemporană	21
1.1.2. Clarificări terminologice privind referențialul axiologic al elevilor	34
1.2. Educația axiologică a elevilor în documente de politici ale educației	45
1.2.1. Conceptul de educație axiologică.....	45
1.2.2. Scopul, obiectivele, conținutul și strategiile educației axiologice	53
1.3 Concluzii la capitolul 1.....	64
2. CADRUL CURRICULAR AL FORMĂRII REFERENȚIALULUI AXIOLOGIC AL ELEVILOR PRIN AUTOEDUCAȚIE	66
2.1. Orientări curriculare și realități procesuale privind educația axiologică în învățământul primar	67
2.1.1. Particularități și niveluri de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare	94
2.1.2. Valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor. Studiu experimental al opiniei profesorilor.....	99
2.2. Modelul conceptual al referențialului axiologic al elevilor din clasele primare.....	107
3. CONTEXTUL PEDAGOGIC EXPERIMENTAL AL FORMĂRII REFERENȚIALULUI AXIOLOGIC AL ELEVILOR DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR PRIN AUTOEDUCAȚIE	115
3.1 Programul de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare prin autoeducație.....	115
3.2. Valori experimentale comparate privind afirmarea referențialului axiologic al elevilor în învățământul primar	123
3.3. Concluzii la capitolul 3.....	146
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	148

BIBLIOGRAFIE.....	152
ANEXE.....	171
Anexa 1. Glosar de termeni specifici cercetării.....	171
Anexa 2. Chestionarul de evaluare a opiniilor profesorilor privind valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor.....	173
Anexa 3. Fișa de observare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar	175
Anexa 4. Regulament de organizare și funcționare a școlii primare <i>Echilibria Montessori education</i>	176
Anexa 5. Acord de parteneriat Casa Corpului Didactic Argeș și Liceul tehnologic Topoloveni, România	179
Anexa 6. Workshop județean „Implementarea comportamentului pozitiv în școlile din România”	181
Anexa 7. Proiecte de educație axiologică aplicate în învățământul primar	183
Anexa 8. Ghid metodic „ <i>Ghid inovativ de bune practici privind implementarea educației digitale în sistemul de învățământ actual</i> ” (<i>Educație axiologică și autoeducație prin învățarea în mediul online</i>)	192
Anexa 9. Suport de curs pentru formare și mentorat a cadrelor didactice	198
Anexa 10. Ghid metodic „ <i>Metodologia educației axiologice</i> ”	203
Anexa 11. Curriculum disciplinar la cursul optional „ <i>Educația axiologică</i> ” pentru elevii din clasa a II-a	207
Anexa 12. Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea curriculumului național. Documente de politici educaționale.....	214
DECLARAȚIE.....	221
CURRICULUM VITAE.....	222

LISTA ABREVIERILOR

în limba română:

RAE – referențial axiologic al elevilor

UNESCO - Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură

GE – grup experimental

GC – grup de control

CDPSÎ - Competențe de Dezvoltare Personală, Socială și de a Învăța să Înveți

EMS – Educația moral-spirituală

SND – Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”

în limba engleză:

RAE – axiological referential of students

EG – Experimental group

CG – Control group

LISTA TABELELOR

Tabelul 1.1. Definițiile conceptului de referențial axiologic

Tabelul 2.1 Sinteza referențialului axiologic care se formează la nivelul ciclului primar în România

Tabelul 2.2. Achiziții ale elevului în cadrul EMS

Tabelul 2.3. Tabel sinoptic al conținuturilor curriculare din perspectiva axiologică, Republica Moldova

Tabelul 2.4. Conținuturi generice și subiecte tematice recomandate pentru zilele de activități transdisciplinare

Tabelul 3.1. Strategii de formare a Referențialului Axiologic Educațional

LISTA FIGURILOR

Figura 1.1. Criterii de clasificare a valorilor după P. Andrei

Figura 1.2. Clasificarea valorilor după T. Vianu

Figura 1.3. Clasificarea valorilor după B. Șerbănescu

Figura 2.1. Integrarea cognitivă a lui L. D'Hainaut

Figura 2.2. Niveluri de dezvoltare a RAE integrate în competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți, GE, clasa I-a, 68 de elevi (anul 2018 – 2019, constatare)

Figura 2.3. Niveluri de dezvoltare a RAE integrate în competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți, *comparare grup experimental (GE – 68 de elevi) - grup de control (GC – 66 de elevi)*, clasa I-a

Figura 2.4. Punctul de vedere al profesorilor referitor la formarea referențialului axiologic al elevilor prin autoeducație

Figura 2.5. Reprezentările cadrelor didactice referitor la formarea profesorilor pentru educația axiologică a elevilor

Figura 2.6. Opinia profesorilor privind importanța cunoașterii științifice a procesului de formare a RAE pentru prevenirea conflictelor școlare

Figura 2.7. Punctul de vedere al cadrelor didactice referitor la impactul educației axiologice

Figura 2.8. Interacțiunea educație - autoeducație în procesul formării referențialului axiologic al elevilor (după V. Panico, 2021)

Figura 2.9. Modelul conceptual al referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar

Figura 2. 10. Mecanismul constituirii referențialului axiologic al elevilor

Figura 3.1. Programul de formare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar (F.-T. Biculescu)

Figura 3.2. Metodologia de formare a referențialului axiologic al elevilor

Figura 3.3. Procesul de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor

Figura 3.4. Strategia de educație axiologică. Diagrama FLOW

Figura 3.5. Metoda de educație axiologică a elevilor din clasele primare. Spirala întrebărilor

Figura 3.6. Niveluri de dezvoltare a RAE integrate în competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți GE, clasa II-a, 71 de elevi (anul 2019 – 2020)

Figura 3.7. Niveluri de dezvoltare a RAE integrate în competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți (GE, clasa III-a, 69 de elevi, anul 2020 – 2021)

Figura 3.8. Niveluri de dezvoltare a RAE integrate în competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți GE (clasa IV-a, 69 de elevi, anul 2021 – 2022)

Figura 3.9. Niveluri de dezvoltare a *respectului și a prieteniei* în dinamica formării CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Figura 3.10. Niveluri de dezvoltare a *bunătății și a reflecției personale* în dinamica formării competenței de CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Figura 3.11. Nivelul de autoformare permanentă și gestionarea resurselor în dinamica formării competenței de CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Figura 3.12. Niveluri de dezvoltare a comunicării asertive și constructive în dinamica formării competenței de CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Figura 3.13. Niveluri de dezvoltare a rezilienței și angajării proactive în dinamica formării competenței de CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Figura 3.14. Nivelul de dezvoltare a managementului învățării și afirmării personale în dinamica formării competenței de CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Figura 3.15. Niveluri de dezvoltare a relaționării pozitive și a bunăstării psihofizice în dinamica formării competenței de CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Figura 3.16. Niveluri de dezvoltare a empatiei și de gestionare a conflictelor în dinamica formării competenței de CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Figura 3.17. Niveluri de dezvoltare a onestității și responsabilității în dinamica formării competenței de CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Figura 3.18. Niveluri de dezvoltare a creativității și a spiritului inovator în dinamica formării competenței de CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Figura 3.19. Niveluri de dezvoltare a perseverenței și excelenței în dinamica formării competenței de CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Figura 3.20. Niveluri de dezvoltare a autonomiei și integrității personale în dinamica formării competenței de CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Figura 3.21. Nivelurile competenței de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți, *comparare grup experimental (GE – 69 de elevi) - grup de control (GC – 68 de elevi)*, clasa IV-a

Figura 3.22. Nivelurile competenței de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți a elevilor din grupul experimental: *comparare etapa constatare (68 de elevi – clasa 1) - etapa control (69 de elevi - clasa IV-a)*

ADNOTARE

Biculescu Florina Teodora

**„Formarea referențialului axiologic al elevilor prin autoeducație”,
teză de doctor în științe ale educației, Chișinău, 2023**

Structura tezei include: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 213 de surse, adnotare (română, engleză), concepte-cheie, lista abrevierilor, 140 pagini de text de bază, 6 tabele, 35 figuri, 12 anexe.

Publicații la tema tezei: 25 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: valori, referențial axiologic al elevilor, educație axiologică, formare, autoeducație, elevi, profesori, învățământ primar.

Domeniul de studiu: Teoria generală a educației.

Scopul cercetării constă în determinarea reperelor teoretice și conceptuale privind referențialul axiologic, educația axiologică și elaborarea Programului de formare a referențialului axiologic prin autoeducație la elevii din clasele primare.

Obiectivele investigației: identificarea fundamentelor teoretice privind valorile, referențialul axiologic și educația axiologică, autoeducație; descrierea evoluției semnificației științifice a referențialului axiologic al elevilor; elucidarea orientărilor curriculare, a procesualității educației axiologice și a valenței autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar; stabilirea particularităților și nivelurilor de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare; conceptualizarea teoretică a unui Model conceptual al referențialului axiologic al elevilor; elaborarea și validarea experimentală a Programului de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare; elaborarea concluziilor și recomandărilor.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării constă în: determinarea reperelor teoretice privind valorile, referențialul axiologic și educația axiologică; descrierea evoluției semnificației științifice a referențialului axiologic al elevilor; elaborarea și întemeierea științifică a Modelului conceptual al referențialului axiologic al elevilor; elaborarea noilor cunoștințe științifice (definirea conceptului referențial axiologic); descrierea valorilor referențialului axiologic al elevilor și formularea concluziilor științifice privind formarea referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar.

Rezultate obținute ce contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante în cercetare vizează: reperele teoretice privind referențialul axiologic, evoluția semnificației științifice a referențialului axiologic, Modelul conceptual al referențialului axiologic al elevilor, definirea conceptului referențial axiologic, argumente științifice privind valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor, instrumentele de cercetare a referențialului axiologic, Programul de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare ce au contribuit la dezvoltarea teoriei generale a educației.

Semnificația teoretică a cercetării este argumentată prin: identificarea unor idei relevante privind formarea referențialului axiologic al elevilor în documentele de politici ale educației, elucidarea prevederilor curriculare și a unor realități procesuale privind educația axiologică în învățământul primar din România și R. Moldova; descrierea abordărilor teoretice și a unor modele teoretice ale referențialului axiologic; identificarea orientărilor științifice în evoluția conceptului de referențial axiologic; definirea conceptului de referențial axiologic, conceptualizarea teoretică Modelului conceptual al referențialului axiologic al elevilor și formularea unor concluzii științifice privind educația axiologică în învățământul primar.

Valoarea aplicativă a cercetării rezultă din: stabilirea particularităților și a nivelurilor de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare; elaborarea instrumentelor de cercetare a referențialului axiologic al elevilor și a reprezentărilor profesorilor, descrierea opiniilor profesorilor privind valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor; evaluarea referențialului axiologic al elevilor; elaborarea și validarea experimentală a Programului de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare; elaborarea concluziilor și recomandărilor metodologice privind educația axiologică în învățământul primar.

Implementarea rezultatelor științifice a fost realizată prin validarea experimentală a referențialului axiologic al elevilor și a Programului de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare în Liceul Tehnologic Topoloveni, Școala Primară „Echilibria Montessori Education”, Voluntari și Școala Gimnazială „C. Rădulescu-Codin”, Priboieni din România.

ANNOTATION

Biculescu Florina Teodora

**“Formation of the axiological referential of students through self-education”,
PhD thesis in educational sciences, Chisinau, 2023**

The structure of the thesis includes: introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography from 213 sources, annotation (Romanian, English), key concepts, list of abbreviations, 140 pages of basic text, 6 tables, 35 figures, 12 appendices.

Publications on the topic of the thesis: 25 scientific papers.

Keywords: values, axiological reference of students, axiological education, formation, self-education, students, teachers, primary education.

Field of study: General theory of education

The purpose of the research is to determine the theoretical and conceptual benchmarks regarding the axiological referential, the axiological education and the development of the axiological referential training program through self-education for primary school students.

Objectives of the investigation: identification of the theoretical foundations regarding values, axiological referential and axiological education; description of the evolution of the scientific meaning of the students' axiological referential; the elucidation of the curricular orientations, the processuality of axiological education and the value of self-education in the formation of the axiological referential of primary education students; establishing the particularities and levels of formation of the axiological referential of primary school students; elaboration of the Conceptual Model of the axiological referential of students; the development and experimental validation of the Program of formation of the axiological referential of primary school students through self-education; formulating conclusions and recommendations.

The scientific novelty and originality of the research consists in: determining theoretical benchmarks regarding values, axiological referential and axiological education; describing the evolution of the scientific meaning of the students' axiological referential; the elaboration and scientific foundation of the Conceptual Model of the axiological referential of students; the development of new scientific knowledge (definition of the axiological referential concept); the description of the RAE values and the formulation of scientific conclusions regarding the formation of the primary school students' axiological referential.

Results obtained that contribute to the solution of an important scientific problem in the research aim at: theoretical benchmarks regarding the axiological referential, the evolution of the scientific meaning of the axiological referential, the Conceptual Model of the axiological referential of students, the definition of the axiological referential concept, scientific arguments regarding the value of self-education in the formation of the axiological referential of students, the research tools of the axiological referential, the Program of formation of the axiological referential of primary school students through self-education which contributed to the development of the general theory of education.

The theoretical significance of the research is argued through: the identification of relevant ideas regarding the formation of the axiological referential of the students in the education policy documents, the elucidation of the curricular provisions and some procedural realities regarding the axiological education in primary education in Romania and the Republic of Moldova; description of theoretical approaches and some theoretical models of the axiological referential; the identification of scientific guidelines in the evolution of the axiological referential concept; defining the concept of axiological referential, the theoretical conceptualization of the Conceptual Model of the axiological referential of students and formulating some scientific conclusions regarding axiological education in primary education.

The applied value of the research results from: establishing the particularities and levels of formation of the axiological referential of primary school students; the development of research tools for the students' axiological referential and the teachers' representations, the description of the teachers' opinions regarding the value of self-education in the formation of the students' axiological referential; evaluation of the students' axiological referential; the elaboration and experimental validation of the self-education training program of the axiological referential of primary school students; elaboration of methodological conclusions and recommendations regarding axiological education in primary education.

The implementation of the scientific results was achieved through the experimental validation of the axiological referential of the students and of the self-educational training program of the axiological referential of the primary school students in the Topoloveni Technological High School, the “Ebilibria Montessori Education” Primary School, Voluntari and the “C. Rădulescu-Codin”, Priboieni, Romania

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei de cercetare este asigurată de interesul științific al cercetătorilor pentru valorile lumii contemporane, în general, și pentru educația axiologică, în special. Conceptul de valoare este fundamental în axiologia educației constituind, în esență, convingerea de tip prescriptiv. Întrunite în structura personalității umane, valorile formează referențialul axiologic al elevilor (o configurație dinamică de valori), reflectat în convingeri, atitudini, comportamente interdependente, ierarhizate într-un sistem de valori ale personalității din punctul de vedere al semnificației acestora [29]. Judecând din perspectiva formării referențialului axiologic al elevilor „valorile formează un sistem deschis ce poate fi dezvoltat prin achiziții valorice derivate din analiza pertinentă a experiențelor sociale individuale” [8]. Educația este procesul de individualizare și resemnificare a valorilor externe în valori personale [18]. *Importanța cercetării rezultă din Codul Educației al Republicii Moldova [60] care promovează nevoia redimensionării valorilor în sensul de aliniere la valorile fundamentale, general-umane și naționale. Astfel, dimensiunea axiologică este intrinsecă educației: misiunea educației (art. 5), idealul educațional (art.6) și principiile fundamentale ale educației (art.7).* Conținutul Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030” [133] are ca scop formarea personalității armonioase, viziune axată pe necesitățile oamenilor ce rezultă din Agenda de Dezvoltare Globală 2030 (Agenda 2030) „procesul de formare a valorilor la nivelul unui sistem/referențial axiologic este edificat în baza unor valori în concordanță cu exigențele și valorile societății contemporane” [204].

În aceeași ordine de idei, Legea Educației Naționale nr. 1/2011 România asigură cadrul conceptual necesar pentru funcționarea sistemului național de învățământ prin care se *promovează învățământul orientat spre valori: creativitate, capacități cognitive, capacități volitive și acționale, cunoștințe fundamentale și competențe de utilitate directă, în profesie și în societate* [208]. Educația vizează influența deliberată a opțiunilor valorice individuale în acord cu idealul personal de atins, orientarea valorică a personalității constituind principală misiunea educației [8], [209]. Temeiuri științifice pentru oportunitatea studierii referențialului axiologic al elevilor descoperim în Legea Educației Naționale [208] prin raportări frecvente la educația axiologică. Astfel, idealul educațional al școlii românești se referă la: „dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii”. În România, învățământul constituie prioritate națională, așa cum se precizează în Legea Educației Naționale, „principiul asumării, promovării și păstrării identității naționale și a valorilor culturale ale poporului român este unul din principiile

care guvernează învățământul preuniversitar și superior, precum și învățarea pe tot parcursul vieții din România [idem].

Așadar, referențialul axiologic al curriculumului din învățământul românesc armonizează cu idealul educației formulat pentru societatea românească angajând „dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori” necesare pentru afirmarea personală, a spiritului antreprenorial, cetățenie activă și pentru incluziunea socială [152] în acord cu dimensiunile educației (intelectuală, morală, socială, estetică, fizică, tehnologică etc.), transpus în curriculum și promovat prin toate disciplinele școlare (la nivel de obiective, conținuturi, competențe etc.).

În învățământul primar procesul anevoios de formare a referențialului axiologic al elevilor în contextul crizei globale a educației și a crizei valorilor determină valorificarea autoeducației elevilor. „Procesul individual de formare a valorilor la nivelul unui sistem/referențial axiologic este edificat în baza unor valori” în acord cu exigențele și valorile societății contemporane [9]. Valorilor li se atribuie sens personal, reprezentând puncte de sprijin pentru evoluția personalității și a societății. Ca urmare, „formarea educatului se situează la nivelul exigențelor axiologice, să se realizeze o educație prin valori și pentru valori” [46].

Valorile reprezintă reglatori imanenți ai activității, reprezentările conștiente ale elevilor despre valoare fiind declarate orientări axiologice reale ale individului. Prin urmare, principiul universalității criteriului axiologic se referă la obiectivarea aspirațiilor și a trebuințelor umane. Omul fiind însuși o valoare și creator de valori se re-creează pe sine prin valorile pe care le percepe, apreciază, asimilează și le produce în procesul educațional dacă este suficient de educat în sens axiologic” [46].

Din această perspectivă de analiză, în conjunctura oscilantă a perioadei contemporane, Consiliul Europei promovează anumite recomandări pentru formarea atitudinilor sociale prin educația civică, istorie și noile educații [157]. „*Manifestarea autonomiei personale*” prin afirmarea drepturilor, a responsabilităților, a limitelor și nevoilor personale prin dezvoltarea proiectelor individuale; „*valorificarea instrumentelor intelectuale*”, utilizarea noilor tehnologii, a limbii și a textului și „*valorificarea interactivă a informațiilor*, capacitatea de a funcționa în grupuri sociale prin cooperare, gestionarea și rezolvarea conflictelor”, formează ansamblul competențelor-cheie necesare în societatea contemporană [150]. La sfârșitul secolului XX, popoarele Europei au considerat necesar de a reconceptualiza cele mai importante domenii ale vieții între care – educația ca fiind responsabilă pentru totul ce se întâmplă în viața popoarelor, situație care a generat necesitatea de a gândi noi sensuri existențiale pentru învățământ [157].

„Educația îndeplinește rolul de factor conducător în formarea personalității umane și această creștere este influențată de opțiunile sale valorice, ființa umană având capacitatea de a acționa transformativ asupra mediului înconjurător și asupra propriei ființe. Din tot ce îi oferă cultura și civilizația contemporaneității (mediul social), sub îndrumarea profesorilor, elevii vor selecta doar ceea ce corespunde trebuințelor și idealurilor sale” [31]. În același timp, acestea sunt intens contaminate de orientările valorice promovate în societate. Menirea educației constă în sprijinirea valorilor personalității prin promovarea valorilor perene ale lumii, care pot constitui baza atingerii propriilor idealuri. Orientarea valorică a personalității, recomandarea strategiilor de atingere a scopurilor proiectate și asigurarea condițiilor favorabile necesare pentru formarea personalității constituie misiunea profesorului în realizarea educației axiologice [86, p. 15].

Descrierea situației în domeniul cercetării și identificarea problemei de cercetare.

La nivel internațional, cercetările realizate din perspectiva filosofică, sociologică, psihologică și pedagogică explică semnificația conceptului de referențial axiologic și a termenului de valoare. În viziunea savanților din spațiul germanofon –I. Cohn [apud 7] prezintă condițiile afirmării omului prin valori, precum și condițiile perpetuării acestor valori; H. Maier [apud 7] afirmă că „sentimentele cognitive sunt acele fenomene psihice în care procesele de cunoaștere a valorii sunt trăite afectiv”; G. Kreibitz [apud 7] evidențiază „un subiect al valorii, care este individul, ce poate avea sentimentul valorii și un obiect al valorii, ce constă din conținuturile gândirii”; H. Schwarz [apud 7] înțelege „valoarea ca un scop formulat prin voința individului”; G. Fonsegrive afirmă că „sentimentele universale răspândite pot alcătui baza generală a sistemului de valori” [apud 7]; T. Fuchs (2006) [apud 172] abordează reducționismul biologic ce provoacă discuții productive privind referențialul axiologic etc.

În spațiul anglofon: J. Dewey [apud 167] declară „a învăța să fii om înseamnă dezvoltarea în sine, cu ajutorul feedback-ului comunicativ, a autoconștientizării în calitate de membru unic individual al comunității – adică a celui care înțelege și împărtășește convingerile, aspirațiile și metodele inerente comunității și contribuie la transformarea în continuare a forțelor organice într-o resursă cu adevărat umană, în valori cu adevărat umane”; R. B. Perry și D. W. Prall [apud 167, p. 29-41] reflectă conținuturile referențialului axiologic înrădăcinate în răspunsurile conative și afective etc.

În aria spaniolă: S. Gento, R. González (2014) [162] menționează, că „formarea referențialului axiologic prin proiectarea curriculară este orientată spre consolidarea valorilor specifice vârstei”; J. P. Sartre [apud 46] delimitează existența umană drept „*concept fundamental ce include totalitatea determinărilor axiologice ca procese, care se produc în funcție de transformările sociale*”.

În spațiul rus: Н. С. Ерохин [200] afirmă că „referențialul axiologic din perspectiva metodologică se caracterizează prin concentrarea sa specifică pe dezvoltarea orientărilor valorice”; Р. Муртазин (2014) cercetează direcțiile prioritare ale dezvoltării prin autoeducație a referențialului axiologic al personalității cu „*orientarea demersului formativ spre cerințele curriculare*” [202], Б. Братусь afirmă că „*potențialul axiologic se reflectă în orientările valorice ale personalității ierarhizate specific*” [apud 203] și alți autori.

Contribuții semnificative la tratarea problemei formării referențialului axiologic în arealul românesc descoperim în studiile lui S. Chelcea [59], P. Iluț [59], C. Cucuș [72], S. Cristea [68], L. Antonesei [apud 18], M. Călin [apud 18], B. Voicu [145] ș.a. pornind de la conceptul operațional al cercetării și de la termenul de valoare „*personalitatea este purtătorul valorilor în toate domeniile vieții*” [137, p. 39]; G. Văideanu, B. Șerbănescu explică referențialul axiologic prin orientarea spre finalitățile educației [apud 8]; Șt. Bârsănescu [17], demonstrează științific, că „*idealurile educative sunt înrudite cu valorile supreme ale unei epoci*”; I. Nicola [101] evidențiază importanța proiectării idealului educațional din trei perspective: socială, psihologică și pedagogică; I. Stanciu [apud 34], T. Vianu [143, p. 28], C. Cucuș [72] se axează pe ideea că „*educația în general este susținută prin conținuturi axiologice și presupune stimularea unor procese de cultivare, disciplinare și civilizare axiologică a conduitei umane*” și alți autori.

În Republica Moldova, valorile personalității contemporane au fost examinate și descrise în studiile realizate de: V. Capcelea (2020) prin „*abordări filosofice ale valorilor existenței umane*” [apud 18]; D. Antoci (2018-2023) fundamentează „*teoria și metodologia formării orientărilor valorice*” susținută de conceptualizări teoretice și metodologice privind orientările valorice și educația axiologică, mecanismele formării orientărilor valorice (autodeterminare și autoactualizare) [8]; M. Cojocaru-Boroșan (2010-2021) prin argumente privind valoarea „*culturii emoționale a profesorilor ca model în educația axiologică*” [65]; T. Callo (2014) prin ideile lansate în: „*pedagogia practică a atitudinilor*”, „*criza educației prin care trece umanitatea și, omul ca valoare supremă, schimbă percepția despre viață, așa încât societatea este expresia crizei profunde a valorilor*” [53]; I. Gagim (2017) prin „*abordarea axiologică a educației*” [79]; N. Silistraru (2020) conturând „*sistemul de valori naționale*” [127]; L. Cuznețov (2010) referindu-se la „*educația prin optim axiologic*” și „*educația axiologică a familiei*” [75]; Vl. Pâslaru (2003) prin teze ce reflectă „*principiul pozitiv al educației*” [111]; Ox. Paladi (2014) prin abordarea „*conștiinței de sine și sistemului de valori ale adolescentului*” [50]; A. Afanas (2019-2022) fundamentează „*teoria și praxiologia formării profesionale continue a cadrelor didactice*” [2]; L. Papuc (2013) abordează „*cultura valorificării autoeducației în științele educației*” [107]; M. Hadârcă (2018) prin „*dimensiuni actuale ale crizei valorilor*”, „*dezvoltarea axiologică a curriculumului școlar*”,

„proiectarea referențialului axiologic prin axe valorice în aria curriculară a educației” [86]; M. Stan (2015) descrie „*valența structurării imaginii de sine în formarea personalității prin educație*” [189]; A. Bețivu tratează problema „*formarea stilului existențial al adolescenților în contextul crizei valorilor*” [18]; S. Spânu (2016) prin descrierea „*crizei valorilor europene*” și alți autori, L. Țurcan-Balțat referindu-se la „*pedagogia toleranței și educația pentru toleranță*” [139].

Mediul sociocultural constituie implicit fundalul axiologic al însușirii valorilor. Putem vorbi despre o structurare globală a universului axiologic al elevilor în următoarele niveluri: „a) valori general-umane; b) valori ale unui sistem sociopolitic; c) valori culturale și de etnicitate; d) valorile grupurilor sociale mari și medii (clase sociale, profesioniști etc); e) valori ale microgrupurilor (familii, organizații, grupuri restrânse etc) și f) valori individuale” [89, p. 24], care întrunite în structura personalității umane formează **referențialul axiologic**. *Ierarhizarea valorilor în structura referențialului axiologic se cere a fi realizată din punctul de vedere al semnificației acestora pentru om, al modului în care acestea corespund unor necesități și aspirații umane. În acest context, orice comunitate umană, în condiții concret-istorice date, își constituie profilul axiologic specific, ierarhia sa valorică, o tablă ierarhică de valori, corespunzătoare trebuințelor și intereselor sale. Aceste valori constituie imperative stimulând formarea atitudinilor și ghidând viața personalității umane* [29].

Examinarea reperelor teoretice ale cercetării și sinteza experiențelor în domeniu a condus la identificarea următoarelor **contradicții**: (a) între necesitatea clarificării structurii și conținutului RAE din clasele primare și caracterul incert al esenței științifice a conceptului de referențial axiologic; (b) între oportunitatea stabilirii unui cadru managerial și organizațional necesar pentru formarea prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor și absența unor demersuri pedagogice orientate explicit spre formarea RAE în perspectiva dezvoltării personalității umane. Din aceste considerente **problema cercetării** constă în imprecizia și caracterul implicit al demersurilor educaționale în cheia formării referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar. Preocupările științifice în cadrul investigației se referă la formularea unor răspunsuri competente la întrebările: *Ce priorități valorice include referențialul axiologic al elevilor din învățământul primar și care sunt pașii metodologici de valorificare a autoeducației în formarea RAE în societatea contemporană?*

Scopul cercetării constă în determinarea reperelor teoretice și conceptuale privind referențialul axiologic, educația axiologică și elaborarea Programului de formare a referențialului axiologic prin autoeducație la elevii din clasele primare.

Ipoteza cercetării: formarea referențialului axiologic prin autoeducație la elevii din învățământul primar va deveni eficientă dacă: (a) vor fi identificate fundamentele teoretice și va fi

descrișă evoluția conținutului științific al referențialului axiologic al elevilor; (b) va fi elucidată procesualitatea educației axiologice a elevilor din învățământul primar; (c) va fi conceptualizat Modelul teoretic al referențialului axiologic al elevilor; (d) va fi elaborat și validat experimental Programul de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare.

Obiectivele investigației:

1. identificarea fundamentelor teoretice privind valorile, referențialul axiologic și educația axiologică;
2. descrierea evoluției semnificației științifice a referențialului axiologic al elevilor;
3. elucidarea orientărilor curriculare, a procesualității educației axiologice și a valenței autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar;
4. stabilirea particularităților și nivelurilor de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare;
5. elaborarea Modelului conceptual al referențialului axiologic al elevilor;
6. elaborarea și validarea experimentală a Programului de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare;
7. formularea concluziilor și a recomandărilor.

Suportul teoretico-științific al cercetării s-a constituit din diverse teorii, modele și concepte generate din contextul științelor educației: filosofia valorii (P. Andrei) [7]; conceptul de educație prin și pentru valori (S. Cristea, 2015) [68]; conceptul de educație axiologică (Cucoș C., 1995) [72]; valori, atitudini și comportamente sociale (P. Iluț, 2013) [89]; Teoria și metodologia formării orientărilor valorice, D. Antoci (2022) [8]; educație axiologică și identitate (Vl. Pâslaru, 2021) [110], [111]; dezvoltarea axiologică a curriculumului școlar (Hadârcă M., 2017) [85]; teoria culturii emoționale; pedagogia culturii emoționale (M. Cojocaru-Boroșan *et al*) [64], [65]); Valori ale educației lingvistice în contextul pluricultural (A. Barbăneagră) [14], [15]; cultura valorificării autoeducației (L. Papuc, 2013) [107], [108]; principiile de managementul stresului (T. Șova, 2014) [136]; principiile pedagogiei toleranței (L. Turcan-Balțat, 2015) [139]; Modelul conceptual al stilului existențial al adolescenților (A. Bețivu, 2021) [18] și alți autori.

Metodologia cercetării științifice vizează *metode teoretice*: documentarea științifică, analiza, sinteza, generalizare, sistematizare, modelare; *metode praxiologice*: experimentul pedagogic, observarea, convorbirea, chestionarea și *metode de calcul matematic* a datelor cercetării experimentale: analiza cantitativă și calitativă a rezultatelor investigației.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării constă în: determinarea reperelor teoretice privind valorile, referențialul axiologic și educația axiologică; descrierea evoluției semnificației științifice a referențialului axiologic al elevilor; elaborarea și întemeierea științifică a

Modelului conceptual al referențialului axiologic al elevilor; elaborarea noilor cunoștințe științifice (definirea conceptului referențial axiologic); descrierea valorilor RAE și formularea concluziilor științifice privind formarea referențialului axiologic al elevilor.

Rezultate obținute ce contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante în cercetare: conceptualizarea teoretică a RAE, proiectarea și implementarea demersului de formare a referențialului axiologic prin autoeducație la elevii din clasele primare prin acțiuni strategice de educație axiologică în vederea pregătirii elevilor pentru asumarea orientărilor valorice în contextul problemelor societății contemporane.

Semnificația teoretică a cercetării este argumentată prin: identificarea unor idei relevante privind formarea referențialului axiologic al elevilor în documentele de politici ale educației, elucidarea prevederilor curriculare și a unor realități procesuale privind educația axiologică în învățământul primar din România și R. Moldova; descrierea abordărilor teoretice și a unor modele teoretice ale referențialului axiologic; identificarea orientărilor științifice în evoluția conceptului de referențial axiologic; definirea conceptului de referențial axiologic, conceptualizarea teoretică Modelului conceptual al referențialului axiologic al elevilor și formularea unor concluzii științifice privind educația axiologică în învățământul primar.

Valoarea aplicativă a cercetării rezultă din: stabilirea particularităților și a nivelurilor de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare; elaborarea instrumentelor de cercetare a referențialului axiologic al elevilor și a reprezentărilor profesorilor, descrierea opiniilor profesorilor privind valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor; evaluarea referențialului axiologic al elevilor; elaborarea și validarea experimentală a Programului de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare; elaborarea concluziilor și recomandărilor metodologice privind educația axiologică în învățământul primar.

Implementarea rezultatelor științifice a fost realizată prin validarea experimentală a Modelului conceptual al referențialului axiologic și a Programului de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare în Liceul Tehnologic Topoloveni, Școala Primară „Echilibria Montessori Education”, Voluntari și Școala Gimnazială „C. Rădulescu-Codin”, Priboieni din România.

Aprobarea rezultatelor cercetării s-a realizat prin publicarea valorilor cercetării în: **(a) reviste științifice** (10): „Modelul conceptual al referențialului axiologic al elevilor din clasele primare”, Revista Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației), 2023; „Studiul experimental constatativ al dinamicii valorilor competenței de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți a elevilor din învățământul primar”, Revista Acta et commentationes (Științe ale Educației). 2022; „Programul de formare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul

primar”, Revista Didactica Pro..., 2023; „Autoeducația și dezvoltarea emoțională” și „Formele de educație axiologică a școlarilor mici”, Actori pe scena educației, Revistă de cultură și educație, 2020; „Cadrul epistemologic al competențelor privind formarea referențialului axiologic al elevilor, prin autoeducație pentru prevenirea conflictelor școlare” și „Formarea referențialului axiologic la micii școlari prin autoeducație”, Condeie Didactice, Revistă educațională, 2022; „Prin educație pentru dezvoltare emoțională spre autoeducație și prevenirea conflictelor”, Condeie Didactice, Revistă educațională. 2021; „Unele repere teoretice privind autoeducația și rolul ei în prevenirea conflictelor școlare”, Actori pe scena educației, Revistă de cultură și educație, 2020; „Formarea referențialului axiologic din perspectivă evolutivă”, Catedra, Revista cu publicații periodice de informație și cultură. 2021; „Formele de educație axiologică a școlarilor mici”, Actori pe scena educației, Revistă de cultură și educație, 2020; **(b) prim comunicări în cadrul conferințelor științifice naționale și internaționale** (14): „Contribuția creativității la educația axiologică din perspectiva prevenirii conflictelor școlare”, Conferința Științifică Internațională Geniu, talent, creativitate, Iași, România, 2022; „Abordarea creativă a predării, învățării, evaluării în vederea formării referențialului axiologic în învățământul preuniversitar prin intermediul tehnologiilor inovative”, Conferința Științifică Internațională Educația din perspectiva conceptului Clasa Viitorului, Chișinău, Republica Moldova, 2020; „Metode de eficientizare a autoeducației la școlarul mic folosite în predarea on-line”, Conferința Națională a Profesorilor Educația la Timpul Viitor, Pitești, România, 2020; „O abordare axiologică în gestionarea conflictelor școlare”, Simpozionul Științific cu participare internațională La diversité-espace de liberté et de creation, București, România, 2022; „Profesorul – creator de conținut interactive”, Conferința Națională cu participare internațională Dezvoltarea personală, Pitești, România, 2020; „Repere teoretico-metodologice privind dezvoltarea autoeducației școlarului mic”, Conferința Multidisciplinare Internațională Inovație, creativitate și management”, Marea Britanie, 2021; „Soluționarea conflictelor școlare prin comunicare didactică eficientă”, Conferința Științifică Internațională Educația incluzivă: dimensiuni, provocări, soluții, Bălți, Republica Moldova, 2019; „Repere teoretico-metodologice privind conflictul în mediul școlar”, Simpozionul național Reziliența versus educația în era digital, Buzău, România, 2021; „Strategii didactice utilizate în formarea referențialului axiologic la școlarii mici”, Conferința Națională cu participare Internațională Dezvoltarea personală, Pitești, România, 2020; „Reprezentările cadrelor didactice din România privind educația axiologică a elevilor din învățământul primar”, Conferința științifică internațională Cultura cercetării pedagogice: provocări și tendințe contemporane, Chișinău, Moldova, 2021 etc.; **(c) prin publicarea ghidului metodic (coautor) (1): Metodologia educației axiologice**. Ghid metodic. Costești, România, 2023.

Publicațiile la tema tezei – 25 lucrări științifice ([20], [21], [22], [23], [24], [25], [26], [27], [28], [29], [30], [31], [32], [33], [34], [35], [36], [37], [38], [39], [40], [41], [123], [152], [153]).

Volumul și structura tezei: teza include adnotările (română, engleză), lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 213 surse și este prezentată pe 140 pagini de text de bază, 6 tabele, 35 figuri, 12 anexe.

Cuvinte-cheie: valori, referențial axiologic al elevilor, educație axiologică, formare, autoeducație, elevi, profesori, învățământ primar

SUMARUL COMPARTIMENTELOR TEZEI

În **Introducere** sunt prezentate informații relevante temei privind actualitatea (prevederi ale documentelor de politici în educație) și importanța problemei studiate prin descrierea orientărilor curriculare privind educația axiologică, prezentarea argumentelor privind oportunitatea investigării problemei formării referențialului axiologic al elevilor, a pozițiilor științifice în domeniul de cercetare prin evidențierea autorilor de referință în domeniul filosofiei educației, elucidarea contextului școlar în care se conturează problema investigației, scopul și obiectivele cercetării, metodologia de cercetare, implementarea și aprobarea rezultatelor cercetării, volumul și structura tezei.

Capitolul 1. „Repere teoretice privind educația axiologică și referențialul axiologic al elevilor” include descrierea evoluției și clarificări terminologice privind semnificația valorilor și a referențialului axiologic al elevilor; prezintă conceptul de educație axiologică, scopul, obiectivele, conținutul și strategiile educației axiologice în documentele de politici ale educației din perspectiva crizei mondiale a educației și a valorilor. S-a constatat teoretic și experimental că cele mai relevante valori ce trebuie formate elevilor în învățământul primar sunt: respectul și prietenia, bunătatea și reflecția personală, autoformarea permanentă și gestionarea resurselor, comunicarea asertivă și constructivă, reziliența și angajarea proactivă, managementul învățării și afirmării personale, relaționarea pozitivă și bunăstarea psihofizică, empatia și gestionarea conflictelor, onestitatea și responsabilitatea, creativitatea și spiritul inovator, perseverența și excelența, autonomia și integritatea personală. Capitolul conține variate poziționări conceptuale ale autorilor din domeniu cu referire la taxonomia valorilor în baza diferitor criterii de analiză, privind structura și conținutul științific al referențialului axiologic. Modelele teoretice din literatura pedagogică examinate au stimulat elaborarea unei noi definiții a referențialului axiologic al elevilor (cap. 2, Modelului conceptual al referențialului axiologic al elevilor din clasele primare).

Capitolul 2. „Cadrul curricular al formării referențialului axiologic al elevilor prin autoeducație” prezintă orientări curriculare și realități procesuale privind educația axiologică în

învățământul primar din România și Republica Moldova; argumentează valorile incluse în conceptul de referențial axiologic, preluate ca variabile experimentale; descrie rezultatele cercetării pedagogice experimentale de la etapa de constatare privind particularitățile și nivelurile de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare și elucidează opiniile profesorilor din învățământul primar cu referire la valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor. Premisele teoretice evocate au facilitat elaborarea Modelului conceptual al referențialului axiologic al elevilor gândit din perspectiva vulnerabilităților de autodeterminare axiologică, a dificultăților în formarea conștiinței și a conduitei axiologice a elevilor mici. În același timp, este avansat un sistem de idei privind necesitatea valorificării lecțiilor de dezvoltare personală în formarea referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar. Concluziile intermediare formulate arată importanța cunoașterii punctului de vedere al cadrelor didactice despre problemele cu care aceștia se confruntă în formarea referențialului axiologic al elevilor.

Capitolul 3. „Contextul pedagogic experimental al formării referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar prin autoeducație” prezintă descrierea Programului de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare și valori experimentale comparate privind afirmarea referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar. Demersul experimental de verificare a eficienței programului de formare este fondat științific prin ideile de natură teoretică descrise în capitolul 1 și este demonstrată prin valori experimentale comparate privind afirmarea referențialului axiologic al elevilor mici acompaniate de anumite concluzii ce demonstrează valența formativă a programului de formare.

Concluziile generale și recomandările cuprind principalele rezultate teoretice și aplicative produse în cercetare, ce susțin teoretic valorile adăugate ale cercetării, conturând identitatea științifică a tezei și prin intermediul recomandărilor metodologice pentru cadrele didactice privind educația axiologică și formarea referențialului axiologic al elevilor din clasele primare.

1. REPERE TEORETICE PRIVIND EDUCAȚIA AXIOLOGICĂ ȘI REFERENȚIALUL AXIOLOGIC AL ELEVILOR

Fundamentele teoretice ale educației axiologice și a referențialului axiologic al elevilor prezintă repere științifice care au condus la conturarea unui cadru conceptual axat pe elucidarea argumentelor științifice (filosofice, pedagogice și psihologice) ce stau la baza formării valorilor și a elementelor constitutive ale acestora, explorează constituirea și dezvoltarea valorilor, a principiilor și a convingerilor în contextul educației contemporane. Studiul opiniilor științifice privind semnificația RAE în cadrul diferitor domenii contribuie la înțelegerea modului în care elevii asimilează sistemul de valori și, prin urmare, îl integrează în viața sa cotidiană. Reperele teoretice concură în explicația RAE și explică natura interdependențelor ce conturează fundamentele științifice ale educației axiologice. Analiza la nivel de structură și conținut științific a referențialului axiologic al elevilor are un rol semnificativ în dezvoltarea unei identități integre, conștiente și responsabile a personalității elevilor, generând o perspectivă etică solid structurată și argumentată teoretic. Examinarea conceptelor de educație axiologică și referențial axiologic reflectă diversitatea abordărilor științifice valorificate pentru interpretarea, evidențierea conținuturilor și explicarea factorilor și condițiilor ce susțin dezvoltarea referențialului axiologic al elevilor. Cu toate că există o înțelegere generală în ceea ce privește semnificația conceptelor menționate, se remarcă totuși unele aspecte neclare, ambiguități și abordări care sunt în raporturi de contradicție, fapt ce deschide ușa spre investigarea multiplelor aspecte privind structura, conținutul și dezvoltarea referențialului axiologic.

1.1 Evoluția semnificației valorilor

1.1.1 Taxonomii ale valorilor în societatea contemporană

Existența multiplelor studii științifice în vederea abordării, interpretării, definirii, clasificării valorilor confirmă prezența interesului continuu al oamenilor de știință pentru spectrul axiologic al întregii umanități din perspectiva globală, istorică, culturală, contemporană și cea individuală. Preocupându-se de conceptualizarea valorilor din mai multe perspective și contexte se constată prezența unui caracter polisemantic al acestora care, prin urmare, presupune existența multiplelor definiții și categorii de clasificare a valorilor reieșind din aspectul complex al lumii contemporane și a umanității, în general. Este cert faptul, că prin *valoare* se înțelege semnificația unor lucruri atribuită individual, de către ființa umană, societate, cultură și perioadă, existența acestora poate fi materială, spirituală sau virtuală.

Încercări de a explica noțiunea de valoare au fost întreprinse din perspectiva filosofică, sociologică, culturologică, pedagogică, psihologică, antropologică etc. și perioada preocupării de studiul valorilor de *facto* nu se cunoaște, aceasta poate fi, cu siguranță, constatată doar în baza unor studii înregistrate și sunt disponibile pentru generațiile contemporane. Primele abordări, oficial înregistrate privind referențialul axiologic au fost efectuate în epoca Renașterii, după care au urmat și alte interpretări și diverse explicații în studii științifice din varii spații geografice.

În prezent devine actuală și importantă realizarea unor cercetări care se referă la identificarea valorilor stringente necesare pentru consolidarea și protejarea umanității. Evitarea intenționată a unor probleme obiective ce depășesc cunoștințele și arealele experiențelor noastre și ignorarea studiilor empirice nu poate conduce arbitrar la ceea ce ține de taxonomia valorilor. Deci, considerăm ca fiind de primă importanță, esențialul cercetărilor fundamentale ce constituie suportul teoretic al RAE din perspectiva gândirii filosofice moderne.

Taxonomii ale valorilor existente sunt foarte variate și cuprind atât entități clarificate, cât și cele care înglobează lumea virtuală, spectrul de interese sau realitatea cotidiană. În studiile empirice expuse în „European Values Study” și „World Values Survey”, accentul tinde să se pună pe ceea ce oamenii cred implicit sau explicit că este valoros sau pe ceea ce le place sau preferă. Astfel spus, „în mai multe contexte, ceea ce este de interes nu este atât ceea ce este cazul, ci ceea ce se crede că este cazul” [168]. Acestea studii oferă oamenilor de științe și factorilor de decizie informații privind preferințele și opiniile persoanelor despre ceea ce ei cred că este semnificativ în viața lor sau mai general.

Conceptul de valoare este omniprezent în viața personalității umane. Preferăm un lucru altuia, transferăm atenția de la un eveniment la altul, lăudăm un comportament și condamnăm altul, ne place sau nu ne place ceva și recurgem mereu la acțiuni de estimare. Autorul S. Hart consideră, că „în spatele pasiunilor, intereselor și acțiunilor noastre intenționate se află convingerea solidă că aceasta merită. Le acordăm diferite grade de importanță sau valoare. Vorbim despre scopuri bune și rele, despre acțiuni nobile și răutăcioase, despre obiecte frumoase și urâte, despre intenții și fapte evlavioase și nelegiuite. Întreaga noastră viață se mișcă între atracție și repulsie. Evenimentele sunt atrăgătoare, fascinante sau respingătoare, dezgustătoare și detestabile. De fapt, nu doar prețuim, dar suntem întotdeauna conștienți de o scară de valori, care depinde de gradul și calitatea satisfacțiilor și așteptărilor confirmate” [167, p. 39].

Pentru studiul nostru prioritar este să analizăm taxonomii ale noțiunii de valoare din perspectiva conținuturilor incluse în definirea și caracteristica acestora, reieșind din specificul domeniului abordat, din semnificațiile evidențiate de cercetători, din interesul manifestat pentru un aspect sau altul etc.

Termenul „valoare” are o varietate de interpretări și semnificații. După cum se menționează, în literatura de specialitate au fost sesizate aproximativ 200 de definiții variate ale conceptului de valoare. Astfel, dicționarele explicative definesc *valoarea* ca: ceea ce face o persoană să fie demnă de prețuire, de stimă; ceea ce face un lucru să fie demn de apreciere; ceea ce este considerat adevărat, bun, frumos; persoană cu calități remarcabile, deosebite [111, p. 9].

M. Rokeach denotă că o valoare se reduce la o „singură convingere de mare generalitate”, care trece peste situații și obiecte particulare. De asemeni, în concepția sa, valorile sunt intim ancorate în eu, proprii omului, „credințe care ne orientează afectiv în privința obiectelor, ideilor sau comportamentelor” [186, p. 261].

Valorile constituie criterii de apreciere a lucrurilor, relațiilor și instituțiilor sociale, a produselor culturale, a comportamentelor și ideilor semenilor și ale noastre proprii și au prin excelență un caracter sociocultural, nota lor fundamentală fiind aceea de împărtășire, de standarde comune ce dau coerență vieții sociale [59, p. 14].

Cl. Kluckhohn propune următoarea definiție clasică privind valoarea: „o concepție, explicită sau implicită, distinctivă pentru un individ sau caracteristică pentru un grup, cu privire la ceea ce este dezirabil, care influențează selecția modurilor, mijloacelor și scopurilor disponibile ale acțiunii” [apud 147, p. 582].

Valorile sunt exigențe de acțiune, ele pot furniza motivații puternice pentru învățare, întrucât valoarea nu exprimă ceea ce noi suntem, ci ceea ce nu suntem, ceea ce căutăm să fim, ceea ce dorim să fim și considerăm că trebuie să fim, ele exprimând perfecțiunea, adică desăvârșirea. [127, p. 83]

Sintetizând abordările privind definiția de valoare, B. Voicu propune următoarea definiție: „Valorile reprezintă concepții explicite sau implicite cu privire la ceea ce este dezirabil. Ele nu sunt direct observabile, implică elemente cognitive, evaluative și afective, sunt relative stabilite în timp, determină comportamente și atitudini, determină și sunt determinate de alte valori, sunt determinate și determină caracteristicile mediului social” [145].

B. Voicu evidențiază cazul interpretării valorilor din perspectiva psihologică care reflectă segmentele de orientare a subiecților în mediul social și natural. Acestea se reprezintă prin decodarea acțiunilor care oferă oportunități pentru stabilirea gratificațiilor potențiale, beneficiilor provenite din scalele preferințelor fiecăruia, exercitate de motivațiile, necesitățile și aspirațiile individuale.

Din perspectiva sociologică și antropologică valorile sunt explicate ca cele interioare subiectului, diferite de la unul la altul, având însă o determinanta socială importantă, prezentată și, totodată, impusă de norme, obiceiuri și ideologii. Valorile, ca și credințele, potrivit poziției lui Cl.

Geertz, nu reprezintă „altceva decât percepții individuale ale valorilor și credințelor colective specifice fiecărei culturi și interiorizate prin socializare” [apud 9, p. 21].

O abordare vastă în definirea valorilor a fost propusă de D. Antoci din perspectiva sistemului intern cu evidențiere specificului obiectelor, faptelor, subiectelor axate pe nevoile sociale și principiile generale ce formează și constituie viața unei personalități. Astfel, valorile reprezintă o „organizare psihică fundamentală în vederea stabilirii direcției, identificării căilor eficiente de urmat în anumite circumstanțe, organizată cognitiv în puncte de vedere (convingeri) pentru însușirea unor fapte, idei, fenomene, corelate cu cerințele sociale și idealurile generate de acestea, care susțin deciziile luate în diverse situații/probleme, prin formarea atitudinii mai potrivite, adecvate care dă preț unui obiect/acțiuni exprimate prin comportamente” [8].

Conceptul valoare nu poate fi definit în mod riguros, el aparținând clasei conceptelor de maximă generalitate, precum *existență*, *ființă* etc. Atunci când, în mod curent, se discută despre valori, se au în vedere trei aspecte diferite: *o trăire* specifică subiectului, care percepe axiologic un obiect; *o calitate* a lucrului; *un concept*.

Înțelegându-se prin valoare o trăire, valoarea este astfel plasată în sfera fenomenelor psihice, demers care se numește psihologizare a valorilor. În al doilea rând, când valoarea este definită ca o calitate a lucrului, are loc o cosmologizare a valorii. În al treilea rând, când valoarea este redusă la concept sau la idee, are loc o raționalizare și, implicit, o hipostaziere a sa.

Valoarea este, într-adevăr, trăită, așa cum oricine trăiește „frumusețea unei opere de artă sau a unui peisaj”. Prin urmare, ființa umană are trăsături estetice, etice și religioase, „trăiri care capătă uneori accente dramatice, dar acestea nu epuizează fenomenul valorii” [11, p. 15].

Cercetătorul autohton Vlad Pâslaru consideră că valoare „desemnează totalitatea lucrurilor semnificative pentru om: un lucru este recunoscut ca valoare abia în momentul în care omul se raportează în mod personal la acest lucru. Lucrurile încă necunoscute de om nu reprezintă valori, adică faptul că cineva a auzit despre un anumit lucru, dar încă nu l-a cunoscut empiric sau teoretic, nu infirmă ci confirmă declanșarea procesului de cunoaștere” [121, p. 4].

S. Jakobsen [175] constată faptul, că la baza programelor partidelor politice daneze stau taxonomii ale valorilor politice dezvoltate în țară. Efectuând o analiză a programelor, autorul constată, că deseori accentul se pune pe conceptul de ideologie, în timp ce noțiunea de valori și evaluare sunt luate mai mult „de la sine înțelese”. În această direcție de cercetare, se menționează că doar V. Dijk a explorat conceptul de valori, remarcând că toate ideologiile se bazează pe o „selecție și combinație de valori extrase dintr-un teren comun cultural” [apud 175, p.45]. V. Dijk recunoaște rolul central al valorilor în comunicare, deoarece acestea sunt cele care definesc obiectivele grupurilor și contribuie la diferențierea „noi” de „ei”. V. Dijk (2005) subliniază

interrelația dintre ideologie și valori atunci când susține că valorile sunt „categorii constitutive” ale ideologiei [ibidem]. Într-o ordine similară, Knight (2006) [apud 175] definește ideologia ca un „set coerent și relativ stabil de convingeri sau valori” și atitudini.

D. Super oferă următoarea definiție a valorilor: trăsăturile, valorile și interesele sunt rezultatul nevoilor individului. Nevoia... conduce la acțiune, iar acțiunea duce la moduri de comportament sau trăsături care urmăresc obiective formulate în termeni generici (valori) sau în termeni specifici (interese). Trăsăturile sunt moduri (stiluri) de a acționa pentru a satisface o nevoie într-o situație dată. Valorile reprezintă obiective pe care individul își propune să le realizeze în vederea satisfacerii unor nevoi. Interesele sunt activitățile și obiectele specifice prin care valorile pot fi obținute și îndeplinite [191].

Astfel, putem constata, că taxonomia conceptualizărilor a noțiunii de valoare este multiplă și, totodată, evidențiem criteriile definițiilor din perspectiva conținuturilor structurale ale componentelor psihice ale personalității, caracteristicilor specificate doar pentru ființa umană, semnificațiilor obiectuale sau subiectuale pentru om, scopurilor și finalităților urmărite. În contextul celor expuse de mai sus și faptului existenței diversității de opinii în conceptualizarea noțiunii de valoare considerăm, că acestea oferă o perspectivă mai detaliată asupra aspectelor menționate și pot fi folosite pentru a dezvolta în continuare discuția despre educația axiologică și perspectivele procesului de formare a sistemului de valori al individului.

Existența mulțimii și varietății de valori a fost menționată de P. Andrei [7] apărută ca o consecință logică a posibilei grupării, clasificării după anumite criterii prin identificarea unei ierarhii armonioase, scărilor de valori. Prin urmare, cercetătorul consideră că o grupare sau o clasificare nu reprezintă doar o ordonare de idei, este important că aceasta să „servească unei teorii, să conștientizeze adevărate pentru ca prin gruparea și subordonare lucrurilor să se poată alcătui o teorie a lor” [7]. În consecință, P. Andrei propune să identificăm criteriile în funcție de care au fost grupate valorile, cu scopul de a determina care dintre aceste criterii este cel mai adecvat sau, în situația în care niciunul nu se dovedește satisfăcător, de a găsi criteriul general valabil.

Înzestrat pentru toate tipurile de valori, omul este atât potențial, cât și efectiv, creator și purtător al tuturor valorilor sale. În lumea complexă a valorilor, diversitatea tipurilor de valori a condus filosofia valorilor să dezvolte o clasificare a acestora. Prin adoptarea criteriilor variate, au rezultat numeroase sisteme valorice, evidențiind necesitatea de a organiza aceste clasificări într-o ierarhie coerentă.. În *Filosofia valorii*, Andrei Petre avansează șapte criterii de clasificare a valorilor (Figura 1.1.).

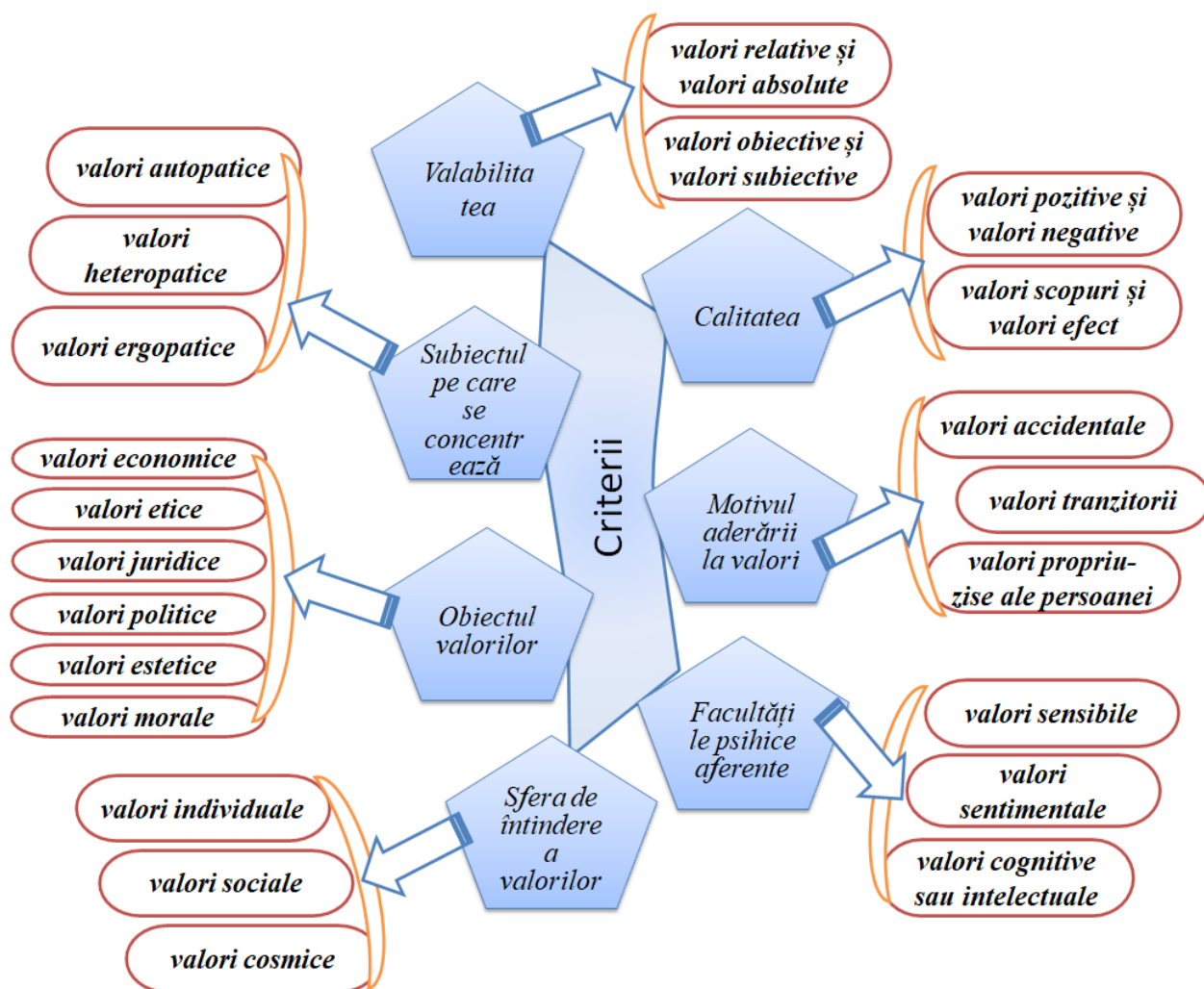


Figura 1.1. Criterii de clasificare a valorilor după P. Andrei [7]

După primul criteriu există **valori relative** și **absolute**, **subiective** și **obiective**. Prin valorile relative sau subiective se înțeleg valorile determinate de sentimentul individual și valabile numai pentru subiect. Relative, subiective, condiționate, sunt valorile absolute.

Caracteristica unor valori absolute este *generalitatea*, în deosebire de valorile relative, care sunt individuale. Valoarea absolută trebuie însă să fie generală pentru toate lucrurile posibile, pe care le gândim noi și în toate împrejurările. I. Kant a arătat că nu există cunoștință fără un subiect, de aceea deci nu poate fi vorba de o valoare absolută în sens transsubiectiv, ci de o valoare absolut valabilă pentru orice subiect conștient [apud 5, p. 254].

După al doilea criteriu există **valori pozitive** și **negative**, **valori scopuri** și **valori efecte**. Prin valori pozitive (binele, frumosul, prietenia) și negative (răul, urâtul, dușmănia) se înțelege plăcerea sau neplăcerea. De asemenea după cum tindem spre realizarea unui lucru pentru el însuși sau în vederea altui scop, avem valori primare sau proprii și valori derivate sau efecte. Scopul indică întotdeauna angajamentul conștiinței omenești.

Valorile scop și mijloc sunt numite de către I. Cohn *valori intensive* și *consecutive*, pentru motivul că atunci când un lucru are valoare în sine, noi apreciem intensitatea sentimentului, pe care ni-l deșteaptă în noi. În cazul însă când acel lucru n-are valoare proprie, noi apreciem relația lui cu alte obiecte și atunci valoarea sa e o consecință a relației sale cu aceste obiecte. În al treilea rând s-au clasificat **valorile după subiectul lor**. Astfel, H. Maier [apud 7] deosebește **valori proprii** și **valori străine**, sau **egocentrice** și **altrocentrice**. În primul fel de valori noi exprimăm relații între obiecte și propriile noastre sentimente și dorințe subiective ce pot fi satisfăcute, pe când în al doilea fel se arată relațiile obiectelor cu sentimentele referitoare la alți indivizi (altruismul).

Din același punct de vedere, U. Kreibig [idem] stabilește trei grupe de valori și anume: *valori autopatice, hetero și ergopatice*. Fundamentul valorilor autopatice e sentimentul pozitiv de plăcere, e iubirea în sine. Drept cele mai importante *valori autopatice* consideră Kreibig valorile igienei. Igiena are o sumă de norme timologice, care tind către realizarea principiului celei mai mici dureri și cele mai mari plăceri. *Valorile heteropatice* sunt acelea, care au subiect deosebit de Ego, și *ergopatice* al căror subiect nu e o persoană, ci o idee, o instituție, un produs al minții.

O altă clasificare a valorilor e aceea a lui H. Schwarz [apud 9]. El deosebește două feluri de valori în primul rând și anume: *valori accidentale-tranzitorii* și *valori ale persoanei-proprii*. Schwarz susține că în psihicul uman e ceva permanent, care constituie propriu zis persoana. Acest ceva e permanent în comparație cu anumite fenomene schimbătoare din suflet. Asemenea stări sunt mai ales sentimentele. Valorile date de aceste stări sunt: *plăcerea și neplăcerea*, care apar și dispar fără a atinge personalitatea în esența sa.

Valorile sunt o creațiune a voinței, dar se poate ca voința să aibă ca scop o persoană străină nouă și atunci valorile produse sunt altrocentrice. Aceste valori pot fi altruistice, când ele sunt determinate de idea binelui semenilor noștri sau *inaltruiste-ideale*, când n-au ca obiect o persoană (ca știința, frumusețea) sau sociale când se are în vedere binele tuturor. Valorile accidentale le consideră Schwarz, ca fiind egale cu ceea ce T. Lipps [ibidem] numește *valori materiale*.

A cincea clasificare, *după obiectul valorilor*, deosebește **valori economice, etice, juridice, politice, estetice**, etc. Fiecare clasă cuprinde o valoare general-umană potențială, centrică, pozitivă, și o pluralitate de valori reale ca realizări concret-istorice ale acesteia. Simetric, în fiecare clasă ființează și o valoare general-umană potențială negativă, cu o serie de valori negative în care se concretizează.

A șasea clasificare deosebește *valorile după facultățile psihice*. Astfel, G. Fonsegrive [apud 7] distinge **valori sensibile, sentimentale** și **cognitive** sau **intelectuale**. Valorile sensibile se deosebesc de cele sentimentale prin ceea că „plăcerea sensibilă e situată în timp și localizată în

spațiu, durează puțin și ocupă un mic loc. Valoarea sentimentală după G. Fonsegrive „durează mai mult și nu se localizează. Ea e simțită în ființa întreagă” [ibidem].

Valorile intelectuale sau **cognitive** sunt acelea care se referă la adevăr. Totuși toate aceste trei valori, izvorâte din surse diferite, toate sunt rezultate ale vieții omului, zice autorul. Ele arată organizarea vieții omenești fizice și psihice. Intelectul nu e ceva izolat, de aceea filosofia valorilor are avantajul de a se prezenta ca o filosofie a omului integral. E o filosofie a vieții.

Al șaptelea criteriu e sfera de întindere a valorilor de unde rezultă **valori individuale, sociale** și **cosmice**, precum și **elementare** și **ideale**. Această clasificare aparține lui H. Hoffding [apud 9]. După cum valorile privesc pe individ, el fiind obiectul lor, sau societatea sau cosmosul, ele sunt individuale, sociale, cosmice.

Valori elementare sunt acelea a căror sferă, de întindere e limitată la un obiect prezent și sensibil, iar **ideale** acelea ce se întind asupra unor obiecte nesensibile, independente de condiții exterioare. De fapt această clasificare are drept criteriu obiectul valorii; dar H. Hoffding însuși a denumit acest criteriu „al întinderii” și al sferei [apud 9, p. 26].

T. Vianu [143] a scos în evidență patru tipuri de acte: reprezentarea, gândirea, simțirea și dorința, și patru tipuri de obiecte: imaginile, abstracțiile, obiectele și valorile. Reprezentarea cuprinde imagini, gândirea cuprinde abstracții, simțirea cuprinde afecte, dorința cuprinde valori. În această bază definește valorile ca obiecte ale dorinței și le clasifică în următoarele clase: **valorile hedonice (ale agreabilului); valorile economice; valorile biologice (vitale); valorile politice; valorile juridice; valorile teoretice; valorile artistice; valorile morale; valorile religioase.**

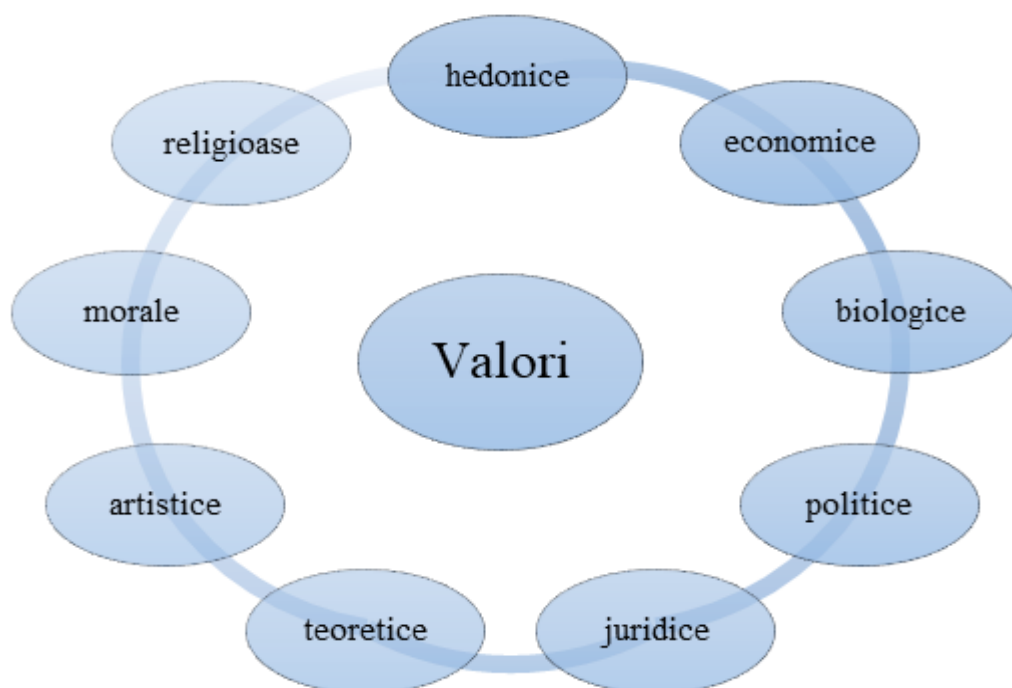


Figura 1.2. Clasificarea valorilor după T. Vianu [143]

Examinând cercetările filosofice deducem că, fiecare clasă de valori include o valoare general-umană potențială, centrică, pozitivă, și o pluralitate de valori reale ca realizări concret-istorice ale acesteia. Simetric, în fiecare clasă ființează și o valoare general-umană potențială negativă, cu o serie de valori negative reale în care se concretizează. Dat fiind faptul că omul se afirmă autentic uman și se înobilează doar prin valorile pozitive, în cele ce urmează vor fi menționate și caracterizate succint, prin conținutul și suportul lor specific, numai aceste valori.

Valorile hedonice (ale agreabilului) reflectă nevoile de autorealizare centrate pe propria persoană, nevoi psihologice precum: *gratificarea, varietatea și plăcerea*. Aceste valori exprimă o orientare dominant personală, lipsa conformismului social, contribuția la o valorificare a schimbării și inovației. Actorii sociali ghidați de asemenea valori tind să nu fie orientați cu precădere spre scopuri materiale.

Valorile economice îl exprimă pe om ca ființă economică, *homo economicus*, cu trebuințele sale de bunuri materiale, de hrană, de îmbrăcăminte, de încălțăminte, de adăpost etc., satisfăcute prin producerea mijloacelor de trai. *Banul* ca valoare economică exprimă generalitatea avuției și este astfel prima valoare ce se poate însuma la nesfârșit, de aceea banul face trecerea spre celelalte valori scop care sunt valori spirituale.

Valorile vitale caracterizează omul ca ființă biologică, valoarea vitală general-umană fiind *sănătatea*, care, în manifestările ei particulare, se exprimă prin valori cum ar fi *puterea fizică, energia spirituală, prospețimea fizică* etc. Valorile vitale au ca suport *persoanele*, anumite calități și capacități ale acestora răsfrângându-se direct asupra indivizilor umani, asupra condiției fizice și psihice a acestor. În plus ele interacționează direct cu valoarea muncii, care asigură progresul întregii societăți.

Valorile politice exprimă năzuința umană spre putere și libertate și pivotează în jurul cuplului de valori generale: *putere publică și libertate politică*. Ele se pot realiza decât într-un stat democratic și presupun o serie de valori particulare, cum ar fi democrația, ordinea, autoritate, organizarea vieții sociale. Prin menirea lor, valorile politice democratice ar trebui să exprime interesele întregii comunități.

Valorile juridice urmăresc realizarea *dreptății*, ca valoare generală potențială, care exprimă cerința și aspirația umană de a se realiza interesele tuturor membrilor societății. Valorile juridice diferă de cele morale nu numai prin caracterul coercitiv, ci și prin faptul că, urmărind legiferări în favoarea interesului general, comun tuturor, implică în mai mare măsură rațiunea care să descopere acest interes, deși oamenii pot realiza acte drepte și dintr-un anumit sentiment de justiție.

Valorile teoretice pivotează în jurul valorii generale de *adevăr*, care exprimă năzuința omului de a dezvălui esența realității în mod conceptual. Adevărul este atribuit de om unor

suporturi care pot fi judecați, postulate, axiome, teoreme, teorii. În raport cu suportul său, valoarea de adevăr este liberă, dat fiind că unul și același adevăr poate fi redat în mai multe feluri, prin intermediul unor suporturi diferite.

Valorile morale se concretizează în jurul valorii morale generale de *bine*, care satisface cerința omului de a contribui, prin conduita sa, la afirmarea esenței umane a propriei persoane și a esenței umane a semenilor săi. Binele, în genere, se răsfrânge în valori reale particulare, cum sunt *mila, altruismul, prietenia, amabilitatea, cinstea, temperanța, curajul, modestia, îndatoririle familiale, profesionale* și multe altele.

Valorile artistice au ca reper valoric general *frumosul*, care exprimă aspirația umană de a descoperi structura armonioasă a realității prin intermediul aspectelor fenomenale ale acesteia. Ca specii și totodată, ca valori particulare ale frumosului sunt considerate *sublimul, tragicul, comicul*, precum și unele specii secundare, ca *agreabilul, grațiosul, grotescul* etc.

Valorile religioase sunt guvernate de valoarea generală a *sacruului*, care exprimă nevoia omului finit și limitat în raport cu ansamblul societății și, mai ales, cu puterile cosmice, de a se depăși. Alte valori religioase, ca forme ale sacruului divin, sunt *omnisciența, bunătatea desăvârșită, omnipotența, omniprezența, perfecțiunea, caracterul providențial* [186, p. 67].

Conceptul de valoare derivă din ideea de „a fi purtător” sau de a adăuga importanță unui anumit aspect [130], [45]. Termenul „a valora” a evoluat din această abordare. În cazul valorilor, acestea sunt strâns legate de natura umană, cu educația fiind un element specific uman. De-a lungul vieții, oamenii au creat condiții care să le asigure existența și să le susțină viața, iar ca rezultat au apărut valorile ca expresie a importanței acordate diferitelor aspecte.

Încercarea de a clasifica valorile a fost întreprinsă de B. Șerbănescu [apud 9] și este prezentată în altă modalitate (Figura 1.3.). Analiza detaliilor relevante dezvăluie faptul că fiecare categorie distinctă de valori prezentată în schema de clasificare elaborată de B. Șerbănescu are puncte de convergență și interconexiuni cu cele propuse anterior de alți cercetători. Aceasta subliniază natura complexă a conceptului de valoare, ilustrând că, în pofida diversității de sisteme de clasificare, există aspecte fundamentale comune recunoscute în diverse măsuri de diverși experți în acest domeniu. Această intersecție a conținuturilor subliniază universalitatea și importanța valorilor în discuțiile academice, sugerând că anumite teme și elemente sunt recurente și traversează multiple abordări teoretice. Prin urmare, acest legătură între diverse clasificări ale valorilor adaugă un nivel de coerență și consistență în înțelegerea conceptului de valoare în cadrul cercetărilor și discuțiilor din domeniul psihologiei și al științelor umane în general.

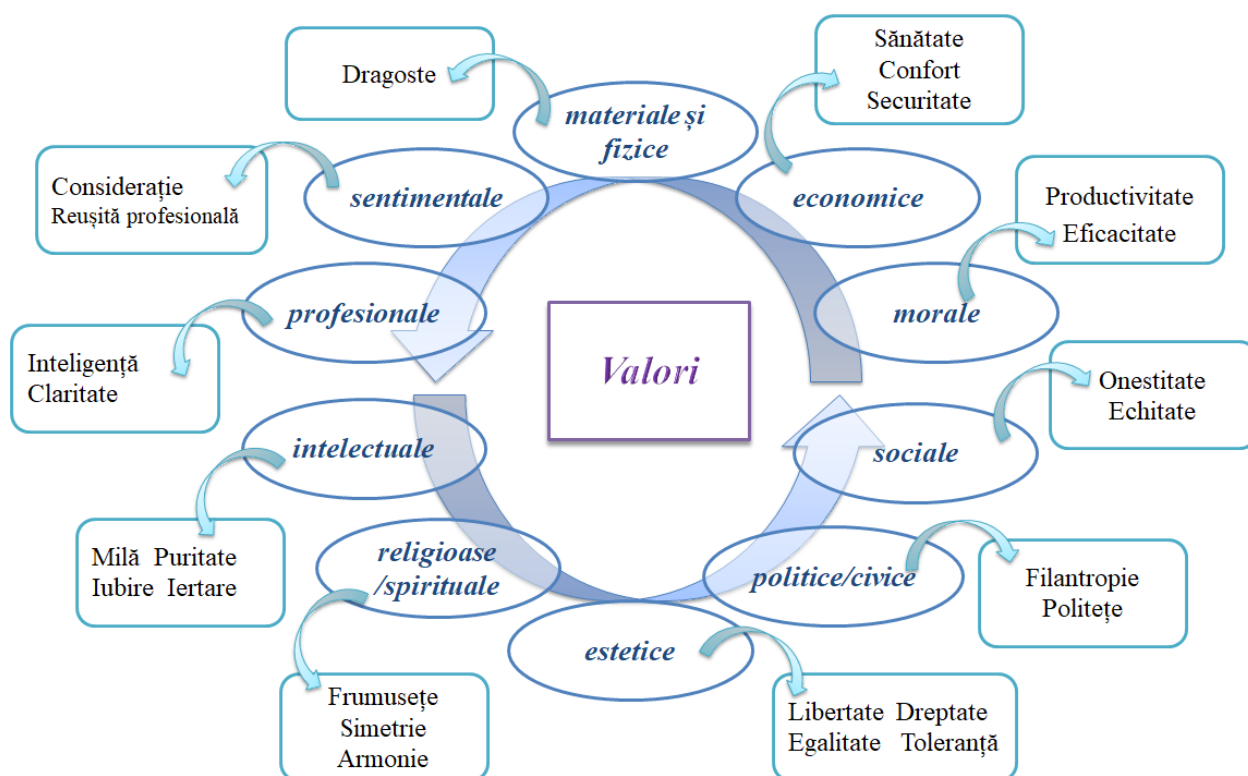


Figura 1.3. Clasificarea valorilor după B. Șerbănescu [apud 9]

Analizând interpretările și definițiile științifice privind conceptul de valoare, am constatat prezența echivalenței și sinonimiei semantice în utilizarea noțiunilor de ideal, normă, atitudini, trăsături. Dacă să ne referim la explicațiile propuse valorii din perspectiva psihologiei sociale, sociologiei putem spune că acestea în mare măsură diferă de atitudine, normă. Conceptul de valoare a constituit obiectul de studii în mai multe domenii științifice, faptul care explică prezența multiplelor definiții. În ramura socioumanistă accentul deseori este pus pe principii generale, importanța și aprecierea unor lucruri relevante, este subliniată semnificația vieții și contextelor vitale, sunt scoase în evidență estimările evenimentelor, persoanelor, situațiilor utilizând variate calificative. Acestea reflectă principiile derivate din valori general-umane cum ar fi: bunătatea, adevărul, sacral, dreptatea, libertatea, cooperarea, realizarea de sine etc. Cu certitudine, oricare definiție propusă reflectă conținutul și natura orientativă a acestui subiect, unde are importanță descoperirea în format analitic a esențelor fundamentale ale termenului și determinarea relațiilor tangențiale cu noțiuni conexe. Abordând conceptul de valoare cercetătorul P. Iluț [88] precizează că în interpretările acestea ne referim nu doar la „valorile sociale (ca elemente principale ale contextului sociocultural), cât și la varianta lor interiorizată la nivel de personalitate”.

Potrivit opiniei lui P. Iluț [88], conceptul de valoare se bazează pe mai multe note fundamentale. Acestea includ generalitatea și centralitatea în universul spiritual-simbolic al societății și în structura personalității umane, standardele pentru acțiunile umane și vectorii

motivaționali care orientează acțiunile. Accentul se pune pe caracterul conștient și deliberat al valorilor, în sensul aderării la ceea ce este dorit. P. Iluț identifică aspectele esențiale ale valorilor:

- valorile sunt idei (credințe) care sunt însuflețite de simțiri, nu simple concepte abstracte;
- acestea se referă la scopuri dezirabile, cum ar fi egalitatea, și la modurile de conduită prin care se promovează aceste scopuri, precum corectitudinea sau ajutorul;
- valorile transcend acțiunile și situațiile specifice, fiind valabile în diverse contexte, cum ar fi școală, locul de muncă, familie, între prieteni sau străini;
- ele servesc ca standarde de selecție și evaluare a comportamentelor persoanelor și evenimentelor;
- ele se ordonează atât la nivel social, cât și individual, în funcție de importanța uneia față de alta, formând astfel sisteme de valori [90].

Conform celor anterior menționate identificăm interdependența conceptului de valoare cu un sistem de noțiuni, între care: atitudinea, idealul, norma, nevoia, interesul și trăsăturile de personalitate. În comparație cu normele sociale, care reprezintă standarde de conduită, „valorile sunt prescrieri mai generale ale comportamentului și, în același timp, scopuri sau stări ultime pe care dorim să le atingem în existența noastră” [7]. Normele sociale dictează modul de manifestare a comportamentului în circumstanțe specifice, dar nu contribuie în mod esențial la organizarea vieții pe termen lung. De exemplu, salutul poate fi o normă, dar nu constituie o valoare în sine.

Astfel, se poate concluziona că valorile reprezintă „standarde ale dezirabilității, aproape independente de situațiile specifice” [idem]. Aceleași valori pot servi drept punct de referință pentru mai multe norme particulare. În schimb, normele sociale, în cazul în care sunt adoptate și puse în practică de către individ, par a fi mai exterioare și impersonale, în timp ce valorile sunt resimțite mai profund fiind ancorate în identitatea noastră interioară prezentată prin Eul.

Dificil este a identifica și descrie raportul dintre ideal și valoare. În opinia lui Petre Andrei [ibidem], idealul este o valoare generală conturată de individ sub influența societății și pe care se străduiește să o atingă cu toată dăruirea, devenind un criteriu pentru aprecierea celorlalte valori. Autorul român aduce în discuție idealuri înalt umaniste, adoptate de personalități excepționale, care depășesc granițele vieții cotidiene. De obicei, idealurile vieții se conturează ca o împletire a aspirațiilor și dorințelor individuale, împreună cu evaluarea propriilor capacități și a tendințelor de dezvoltare socială. Această împletire se creează pe fundalul valorilor fundamentale ale fiecărei persoane în parte. Deși idealurile par a fi mai concrete decât valorile, ele nu au rolul de a servi ca criterii pentru evaluarea propriilor acțiuni sau ale celorlalți. De exemplu, dorința de a deveni medic implică anumite valori precum solidaritatea umană și securitatea materială, dar nu funcționează ca un standard pentru aprecierea propriilor acțiuni sau ale celorlalți.

Valorile nu pot fi confundate sau potrivite cu nevoile sau trebuințele, acestea reprezentând o formă de înțelegere și sintetizare cognitivă a nevoilor umane, ce reflectă o combinație a necesităților personale, sociale și de grup. Uneori, individul poate încerca să nege sau să respingă anumite dorințe sau tendințe, însă valorile nu pot fi neglijate în mod voluntar. În contrast cu nevoile și dorințele, valorile sunt intrinseci ființei umane, făcând parte din natura sa caracteristică.

În contextul raportului dintre valori și atitudini [72], dintr-o perspectivă predominant macro-socioculturală, valorile apar ca elemente obiective, care depășesc nivelul individual și devin fenomene sociale. Astfel, atitudinea față de valori poate fi comparată cu atitudinea față de alte aspecte ale mediului înconjurător, cum ar fi școala, părinții sau biserică. Diferența conceptuală dintre valoare și atitudine este clară, în sensul că prima reprezintă obiectul asupra căruia se formează atitudinea, iar cea de-a doua indică reacțiile și pozițiile individuale. Conform celor menționate, aceasta reprezintă doar o dimensiune a relației dintre valoare și atitudine. Dacă privim valorile ca principii interiorizate despre ceea ce este dezirabil, încorporate în structura personalității, atunci distincția dintre subiectiv (*reacția atitudinală*) și obiectiv (*valoarea în sine*) devine mai puțin evidentă, devenind mai dificil de delimitat atitudinea de valoare.

Putem constata că valorile nu sunt simple concepte abstracte, ci dobândesc consistență și relevanță în contexte specifice. Valorile devin operaționale atunci când se concretizează în obiective, acțiuni și structuri reale, care pot fi tangibile și manipulate de oameni. În domeniul practicilor educative, valorile joacă un rol important în definirea direcției și funcționalității procesului educațional. Educația presupune acțiuni bazate pe valori care contribuie la structurarea și orientarea acestui demers educativ.

Participanții implicați în acest proces se confruntă cu multiple alternative procedurale și situațională, fiind nevoiți să facă selecții și alegeri cu privire la conținuturi, oferte și cerințe. Așa cum afirmă O. Reboul, „a învăța” implică „eliberarea de ignoranță, incertitudine, stângăcie, incompetență sau orbire, însemnând că obții o îmbunătățire și o mai bună înțelegere”. De fapt, atunci când folosim termenul „mai bine”, ne referim în esență la valoare [apud 8].

Una din caracteristicile generale a valorilor constituie reprezentarea în totalitatea și în integralitatea sa ființa umană [11, p. 177]. Aceasta înseamnă că valorile reflectă esența umană și cuprind o varietate vastă de aspecte ale vieții și culturii. În acest context, cultura înglobează valorile create de omenire, adică toate valorile pe care oamenii le-au dezvoltat și perpetuat de-a lungul timpului. În plus, dificultatea în definirea valorilor derivă din caracterul lor interdisciplinar. Valorile nu pot fi încadrate în categorii pure și distincte, cum ar fi economice, estetice sau altele. Fiecare tip de valoare este legat de diverse domenii și activități ale vieții și spiritului uman, formând o rețea complexă de interconexiuni și influențe reciproce. Prin urmare, valorile sunt

intrinsec legate de aspecte multiple ale existenței umane, ceea ce contribuie la diversitatea și bogăția lor în interpretare și înțelegere.

Valorile oamenilor din societate diferă unul de celălalt datorită culturii, educației, credințelor religioase și multor alte experiențe care modelează fiecare ființă umană. Ele reflectă atitudinile, alegerile, deciziile, judecățile, relațiile, visele vizionate de către om. Datorită valorilor general-umane elevii vor putea să se dezvolte din punct de vedere personal. Dezvoltarea personală înseamnă promovarea calităților pozitive din interior, ea este despre ceea ce facem, despre ceea ce simțim și despre ceea ce suntem.

Conceptul de valori, examinat în acest subcapitol, ne permite să înțelegem valorile prin sursa specifică de apariție a acestora pentru fiecare ființă umană, ca esență a relației valorice cu un context specific particular, ca experiență emoțională a ființei umane, care poate avea rezultat de succes sau eșec.

1.1.2. Clarificări terminologice privind referențialul axiologic al elevilor

Referențialul axiologic al sistemului educațional ghidează idealurile educaționale care constituie un model dinamic și se modifică conform direcțiilor și tempoului de mișcare a societății. Idealul educațional la nivelul macrostructural este influențat de tendințele evoluției ascendente a societății, având un caracter strategic și fiind proiectat pe termen mediu (6-10 ani) și lung (1-3 decenii), prin urmare, manifestă capacitatea de a declanșa acțiuni de anvergură la nivelul finalităților pedagogice (scopuri și obiective). În această ordine de idei, J. Dewey [apud 181] constată necesitatea alegerii cu atenție deosebită a scopurilor educației care se impune printr-o logică managerială: planificarea și implementarea acțiunilor la nivel de politică educațională sunt cheia pentru asigurarea concordanței cu idealul pedagogic. Îmbunătățirea sistemului implică depășirea stării actuale prin acțiuni de perfecționare, corectare, ameliorare și ajustare structurală, având o abordare reformistă. Pentru a valorifica potențialul existent, se iau în considerare acțiunile bazate pe resursele interne și pe necesitățile interne ale sistemului. În plus, se încurajează deschiderea spre alternative operaționale, adoptând acțiuni adaptabile pentru a răspunde diferitelor situații particulare.

Din perspectiva axiologiei educației ființa umană este considerată valoarea supremă. Devenirea personalității supreme se proiectează la intersecția cerințelor de formare-dezvoltare optimă ale societății și cele ale personalității. În acest context, I. Nicola [101] subliniază necesitatea proiectării idealului educațional din trei perspective: „socială – idealul este congruent unor cerințe sociale; psihologică – idealul răspunde necesităților și posibilităților de formare ale ființei umane; pedagogică – idealul permite o transpunere practică în plan instructiv-educativ”. Formarea-

dezvoltarea personalității este raliată la referențialul axiologic transpus în documentele de politici educaționale care constituie baza pentru realizarea întregului proces educațional în sistemul de învățământ al RM. În realitate schimbările produse la toate nivelurile ale vieții și cerințele societății nu reușesc a fi reflectate în documentele de politici educaționale și implementate în educație. Aici ar fi oportună constatarea făcută de Șt. Bârsănescu [16]: „Idealurile educative sunt înrudite cu valoarea supremă a unei epoci”. Astfel, o problemă de stringentă actualitate – stabilirea referențialului axiologic și necesitatea abordării educației și din perspectivă axiologică, considerată dimensiunea de bază a procesului instructiv-educativ [ibidem].

Formarea referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar, în România, se realizează prin intermediul orelor desfășurate în cadrul disciplinei Dezvoltare personală (clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a) și Educație civică (clasa a III-a și clasa a IV-a), dar și prin intermediul altor discipline cum ar fi istoria, geografia, științe, arte vizuale și abilități practice. Practic, prin intermediul tuturor disciplinelor pot fi integrate activități și acțiuni care să conducă la formarea referențialului axiologic al elevilor [33, p. 24]. Activitățile de învățare în clasele pregătitoare-I și a II-a se desfășoară în contextul interacțiunii permanente cu copiii, astfel încât să răspundă intereselor acestora și au drept scop dezvoltarea *încrederii în sine*. Jocul didactic reprezintă un context optim pentru participarea activă, individuală și în grup, care să permită exprimarea liberă a propriilor idei și sentimente. Referențialul axiologic format în cadrul disciplinei include *valori pedagogice generale și specifice* abordate prin prisma integralității și operelor relevante din literatura românească și universală.

M. Hadîrcă [86] a realizat o analiză a referențialului axiologic al sistemului educațional din RM începând cu 1989 și a constatat că schimbările sociale, culturale, economice, politice au condus la reforma continuă a sistemului de învățământ din R. Moldova reflectată prin au implicat mai multe etape, cum ar fi „restructurarea sistemului educațional”, „schimbarea paradigmei educaționale, a finalităților, competențelor și a conținuturilor educației” și „reformarea sistemului de formare inițială și continuă a cadrelor didactice”. Autoarea evidențiază că reforma învățământului preuniversitar (Curriculum de bază, Concepția învățământului, concepțiile și curricula disciplinare etc.) a prevăzut referențialul axiologic prin menționarea unor axe valorice pentru proiectarea curriculară a educației (adevărul, binele, frumosul, sacrul, dreptatea, libertatea etc.). Însă obiectivele curriculare în mare măsură s-au axat pe dezvoltarea aspectului cognitiv și mai puțin cel axiologic-atitudinal, evaluările desfășurate în instituțiile de învățământ general au cuprins performanțele intelectuale ale elevilor, nu și a celor etice, morale, civice, estetice etc., ceea ce a condus la o anumită marginalizare a aspectelor axiologice, diminuând latura educativă. Cercetătoarea afirmă, că introducerea unor discipline de studii cu un conținut preponderent

axiologic, precum educația moral-spirituală și educația civică, în planul de învățământ, nu a avut un impact semnificativ asupra dezvoltării „moralității sau a sentimentului civic printre elevi”.

Referențialul axiologic prezintă o bază de cerințe, calități, comportamente, constituind astfel un model în definitivarea finalităților pentru procesul de formare a personalității, a unui specialist, cetățean etc. pentru o țară. Referențial axiologic într-o anumită măsură poate fi sintetizat prin analiza documentelor normative în care sunt stipulate anumite cerințe față de un elev, angajat, specialist etc. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994 [207], fiind „lege supremă a societății și a statului” și unul din documentele fundamentale pentru un stat independent, se axează pe valori supreme și general-umane. Ca valori supreme sunt considerate: „statul de drept, pacea civică, democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic”. În art.1, alin. (3) al Constituției RM se proclamă că „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate” [idem].

Conturarea esenței și conținuturilor referențialului axiologic se elucidează în Codul Educației al RM. În art.6 al Codului [60], idealul educațional se reliefează prin formarea personalității „cu spirit de inițiativă, capabile de autodezvoltare, care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independență de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate”. Idealul educațional stipulează clar fundamentarea axiologică a formării personalității elevului, fundamentare realizată prin conținuturile curriculare. Finalitatea educațională (art. 11) se reflectă prin formarea „caracterului integru și dezvoltării sistemului de competențe care include cunoștințe, abilități, atitudini și valori ce permit participarea activă a individului la viața socială și economică”. În obligațiile personalului didactic, științifico-didactic, științific și de conducere în sistemul de educație se prevede promovarea valorilor morale, de dreptate, echitate, umanism, patriotism și alte valori (*art.135, alin. (1) e*)).

Referențialul axiologic constituit dintr-un set de principii, valori și norme de comportament în vederea desfășurării activității în cadrul serviciului este reflectat în mare parte în Coduri de conduită. Spre exemplu, prin Codul de conduită a funcționarului public modificat în 2018 sunt reglementate comportamentele referențialului axiologic ale persoanelor aflate în exercitarea funcțiilor publice, care vor contribui la crearea climatului „de încredere între cetățeni și autoritățile publice” și, prin urmare, a unei stări de bine. Printre cerințele de conduite sunt menționate următoarele: legalitate, imparțialitate, independență, profesionalism, loialitate.

În Codul de conduită și etică profesională pentru angajați din cadrul Autorității Naționale de Integritate sunt evidențiate principiile și standardele de etică profesională [206]. Printre conduitele, calitățile profesionale ale referențialului axiologic evidențiem următoarele: legalitatea, imparțialitatea, independența, profesionalism, integritatea morală, transparența, respect, confidențialitatea, libertatea opiniei și a exprimării, egalitatea și nediscriminarea, loialitatea etc. Menționăm, că în calitatea de valori morale și profesionale sunt nominalizate: „onoarea și demnitatea”, „experiență și competență”, „spirit de echipă”.

Analiza domeniului formării profesionale a fost realizată de I. Gîncu din perspectiva evaluării aspectului axiologic și a constatat atât absența referențialului axiologic profesional în procesul de formarea profesională care ar permite proiectarea și realizarea acțiunilor educaționale în vederea formării și dezvoltării unei personalități integre, cât și lipsa unei metodologii de proiectare și realizare a dimensiunii valorice în context curricular. Autoarea menționează că lipsește un „sistem coerent de valori socio-profesionale necesare specialistului în domeniu” care ar putea fi susținut și promovat „pe o axă descendentă la nivelul tuturor componentelor sistemului educațional de formare profesională” [82].

În contextele reflectate mai sus considerăm ca fiind necesară conturarea *referențialului axiologic individual și societal* și implementarea acestuia pentru întregul sistem educațional al Republicii Moldova. M. Hadîrcă recunoaște că până în prezent valorile elevului (adică referențialul axiologic individual) „nu au stat la baza selectării scopurilor educației, deci „ambiguitatea (voluntară sau nu)” este totuși cea care grevează astăzi procesul de formare-dezvoltare a personalității în cadrul învățământului preuniversitar de la noi, atâta timp cât nu avem un sistem de valori ale educației, bine definit și stabilit pe toate formele și dimensiunile acesteia” [86].

Cu referire la *referențialul axiologic al societății* constatăm necesitatea determinării modelului axiologic al personalității care necesită și dorește a fi format pentru viitorul apropiat al societății prin educația fundamentală, ce va „dispune de propria sa ideologie sau doctrină politică” [88].

Importanța explorării diferitelor abordări în conceptualizarea referențialului axiologic devine evidentă atunci când ne confruntăm cu complexitatea și diversitatea sistemelor de valori întâlnite în societatea contemporană caracterizată prin diversitatea culturală și socială. Studiul diferitelor abordări în conceptualizarea referențialului axiologic ne ajută să înțelegem modul în care valorile sunt percepute și exprimate în diferite contexte culturale, sociale și educaționale. Din această perspectivă evităm generalizările sau stereotipurile și contribuim la înțelegerea mai fină și mai contextualizată a modului în care valorile funcționează în cadrul fiecărei comunități și subiect. Fiecare ființă umană are o experiență și o perspectivă irepetabilă asupra valorilor. Studiul

diverselor abordări în conceptualizarea referențialului axiologic ne permite să explorăm modul în care valorile pot fi înțelese și interpretate în funcție de particularitățile individuale, cum ar fi experiențele de viață, educația, mediul familial și multe altele. În acest context, evităm să reducem valorile la abordări preconcepute și să ne îndreptăm atenția către complexitatea și unicitatea fiecărei personalități.

Valorile sunt relativ constante în timp, pot suferi schimbări și evoluții de-a lungul timpului. Studiul diferitelor abordări ne oferă perspectiva asupra modului în care valorile pot evolua în cadrul unei societăți sau în viața unui subiect. Prin urmare, observăm tendințe și schimbări cu referire la valori și înțelegem contextul în care acestea apar și se dezvoltă. Explorând o varietate de abordări (tabelul 1.1.), ne putem îmbogăți perspectivele și înțelegerea noastră asupra conceptului de referențial axiologic. Putem identifica elementele comune și diferențele dintre diversele abordări, ceea ce ne permite să avansăm în înțelegerea complexă a rolului valorilor în viețile noastre.

Tabelul 1.1. Definițiile conceptului de referențial axiologic

Autor	Definiții
C. Cucos, 1998	„totalitatea valorilor interiorizate de subiect; totalitatea premiselor atitudinale și comportamentale față de valorile ce sunt actualizate în fiecare act de valorizare” [72].
S. Gento, R. González, 2014	Referențialul axiologic prin proiectarea curriculară constă în asigurarea cunoștințelor și abilităților de conținut, de măsurare a educației de calitate în relație cu performanța elevilor în domenii cheie cu atenție pentru dobândirea valorilor ca indicatorului de calitate în programele și sistemele de învățământ [apud 162].
I. Gîncu, 2015	„Referențialul axiologic profesional este sistemul de valori pe care se bazează activitatea profesională și care asigură îndeplinirea funcțiilor profesionale” [82, p. 97].
L. Honyukova, H. Kleshnya, S. Ordenov, I. Skyba, 2020	Referențialul axiologic este explicat prin definirea fundamentelor spirituale ale vieții și concentrarea asupra valorilor culturii tradiționale ca impact asupra consolidării înțelegerii în societate, îndeplinirii funcției de formare a conștiinței poporului, lumii globale, care schimbă valorile morale tradiționale, solicită deschiderea potențialului creator și păstrării culturii naționale originare [174].
M. S. Malik, M. Maslahah, 2021	„Referențialul axiologic al educației islamice primare presupune etica valorilor și atitudini morale și estetice, fiind partea filosofiei valorilor și evaluării care privește munca umană dintr-o perspectivă frumoasă și nefavorabilă; esența axiologiei educației primare islamice este formarea ființelor umane în personalitatea” [178].

V. Karasik s-a preocupat de studiul situațiilor axiogenice din perspectiva lingvistică, conceptul introdus pentru a caracteriza bazele și semnificațiile lumii axiologice. Situațiile axiogenice sunt înțelese sub formă unor concepte – cuante de cunoștințe experimentate – și

obiectivate în semantica cuvintelor și unităților frazeologice, în enunțuri, anumite intrigi și genuri de vorbire. Autorul consideră, că modelarea lingvistică și culturală a realității sugerează că punctul de plecare pentru construirea modelului a unui fragment al tabloului lingvistic complex constituie un referențial specific care permite înțelegerea axiologică a lumii [201].

Realizând o analiză a sistemelor de valori propuse de G. Văideanu, B. Șerbănescu, Vl. Pâslaru, N. Silistraru și alții, M. Hadîrcă [88] conceptualizează *referențialul axiologic* prin fundamentarea axiologică a conținuturilor și finalităților educaționale și orientarea procesului „educativ pe traiectele cele mai profitabile sub aspectul eficienței”.

Conceptul de *referențial pedagogic* a fost propus și promovat de C. Cucoș, prin care se înțelege „totalitatea valorilor interiorizate de subiect; totalitatea premiselor atitudinale și comportamentale față de valorile ce sunt actualizate în fiecare act de valorizare” [72].

Referențialul axiologic cultural este înțeles de A. Tănase prin „raportarea omului la lumea valorilor, ca valabilități în sine, ordonatoare a acțiunii de făurire a bunurilor culturale” [apud 79].

Referențialul axiologic este proiectat ca un instrument de lucru și adresat autorilor de curriculum la etapă de perfecționare a documentului respectiv, prin care înțelegem o re-valorizare expresă a procesului de învățământ. Referențialul include un construct pedagogic al categoriilor de valori educative (universale sau general-umane, morale, naționale, europene, sociale/colective, individuale, instrumentale) [88].

Preocupându-se de sfera formării profesionale în sistemul de educație I. Gîncu consideră de importanța majoră construirea referențialului axiologic profesional și înțelegerea acestuia ca unui „sistem structurat de indicatori de bază, căruia se circumscrie procesul de formare profesională”. Referențialul axiologic profesional necesită să fie privit în cadrul de referință a domeniului de formare profesională ca un element-cheie, care va contura „dimensiunile, componentele, conținuturile unui profil” al formării profesionale [82].

Referențialul axiologic este înțeles prin referire la idealul educației, conceput pentru societatea contemporană, aflată în continuă schimbare, informațională, axată pe cunoaștere și ține de „formarea personalității deschise, creative și autonome, se pliază ușor pe toate dimensiunile educației (intelectuală, morală, socială, estetică, fizică, tehnologică etc.), deci poate fi transpus în curriculum și promovat prin toate disciplinele școlare (la nivel de obiective, conținuturi, competențe etc.), astfel încât să reprezinte o oportunitate de reactualizare a orientărilor valorice prospective ale învățământului, de regândire și inovare din perspectivă axiologică a tuturor componentelor procesului educațional” [85].

În contextele expuse cu referire la *referențialul axiologic*, C. Cucoș consideră că este necesar să revenim la conceptul de *cultură școlară* fiind reformulat din perspectivă axiologică,

prin care urmează inițierea reconstrucției planului de învățământ și a celorlalte componente ale curriculumului național, capabile să conducă la reșezarea întregului proces educațional pe linii de forță valorică [72].

Constituirea referențialului axiologic este de lungă durată și depinde de potențialul ființei umane, capacitatea societală și perioada cultural-istorică în care se află subiectul. Persoana în curs de pregătire profesională și de dobândire a experienței profesionale, devine nu numai un profesionist, dar are loc și formarea personalității acestuia, constituirea anumitor valori și dominantelor morale, se conturează potențialul necesar pentru îndeplinirea eficientă a sarcinilor vitale și profesionale.

Omul contemporan trăiește într-o lume plină de schimbări, dificilă, instabilă, în care, pentru a manifesta o atitudine adecvată și a trăi o viață personală și socială eficientă, se solicită existența unor constructe moral-valorice absolute care vor constitui un sistem de referințe, cenzori de comportament, norme de răspuns la situații, evenimente și un arbitru al rezultatelor și roadelor specifice transformărilor umane. Toate aceste momente alcătuiesc elemente separate ale *referențialului axiologic* al unei persoane, ceea ce determină relevanța unui studiu multilateral al acestui fenomen în condițiile vieții personale și sociale contemporane.

Referențialul axiologic al personalității este constituit din valori și orientări valorice deja conturate în cadrul personalității (reprezentând un ansamblu organic al priorităților subiectului și mediului social) și se formează în baza referențialului axiologic promovat în societate care este supus unor schimbări constante. Sistemul de valori și orientări valorice prioritare ale individului și ale societății permite unei persoane să determine parametrul activităților socio-culturale, precum și să reglementeze direcția propriei activități. Totodată, menționăm faptul, că orientările valorice reflectă totalitatea valorilor care sunt acceptate și promovate de individ prin conduite, atitudini, convingeri; acestea acționează ca formațiuni socio-psihologice care conțin scopuri, motive, atitudini și alte caracteristici ale viziunii subiectului asupra lumii [11].

În literatura științifică identificăm conceptul de *potențial axiologic*, care se formează sub impactul *referențialului axiologic intern* (al personalității) și cel *extern* (al societății). Р.Муртазин propune propria definiția conceptului de „potențial axiologic al individului”, în care se țin cont de următoarele circumstanțe: 1) potențialul individului este o combinație de resurse, rezerve și capacități ale individului; în același timp, resursele caracterizează potențialul din punct de vedere al trecutului, rezervele indică potențialul prezent, iar oportunitățile reflectă orientarea viitoare în potențial; 2) axiologia este doctrina naturii valorilor, a locului și a rolului acestora în structura integrală a relației lumii și viziunii asupra lumii a oamenilor; 3) varietatea de valori poate fi

prezentată sub forma următoarelor tipuri: util individual, semnificativ social, semnificativ personal și semnificativ pentru generații [202].

Potențialul axiologic (în opinia autorului Б. Братусь) reflectă totalitatea orientărilor valorice ale individului care există într-o anumită ierarhie stabilă. Datorită prezenței unor astfel de valori, potențialul axiologic vizează realizarea planurilor de viață și profesionale ale individului. Definind astfel esența potențialului axiologic, orientările valorice exprimă semnificația generală și bogăția emoțională a vieții și satisfacția față de propria personalitate [apud 203]. Din acestea considerente P. Муртазин [202] menționează faptul, că dezvoltarea potențialului axiologic al viitorilor specialiști este posibilă dacă instituțiile de învățământ proiectează crearea unui astfel de mediu care contribuie la schimbarea direcționată a orientărilor valorice ale educabililor. O analiză a practicii de formare profesională într-o universitate demonstrează că sistemul de autoguvernare a studenților poate fi considerat ca mediul favorabil.

Referențialul axiologic este constituit dintr-un arsenal de coduri etice proiectate prin prisma sistemului educațional, care devin, astfel, instrumente ce îi ajută pe profesorii și elevii din alte spații geografice să înțeleagă modelul profesiei didactice din țara pe care o vizitează, cu toate elementele sale: configurația axiologică pe care se construiește activitatea de predare-învățare-evaluare, locul și importanța profesiei în cadrul ocupațiilor de bază, responsabilitățile cadrelor didactice față de elevi, părinți, standardele comportamentale impuse de o instituție de învățământ. În condițiile în care lumea este axiologic plurală, eticul devine un mijloc necesar de integrare [87].

Toate normele și valorile pentru constituirea referențialului psihologic sunt preluate prin intermediul procesului de interiorizare de tânără generație din cultura societății adulte. Copiii, tinerii construiesc propriul referențial axiologic în baza asimilării valorilor de grup semnificative, dominante din punct de vedere social, profesional etc.

Prin **referențialul axiologic** înțelegem criterii de referință sau de evaluare caracteristice spectrului axiologic al personalității sau societății ce se obțin prin indicatorii de manifestare care pot fi transformați în repere mai concrete – descriptorii de exteriorizare.

În aceste condiții, când societatea, în general, se confruntă cu o acută stare de criză privind valorile naționale, culturale, etice, morale, sociale, personale etc., iar școala, în particular, cu o incertitudine în ceea ce privește sistemul valorilor educaționale necesare de format, mai ales pe dimensiunea educativă a procesului, considerăm că învățământul nu ar mai trebui să se preocupe atât de mult de dimensiunea intelectuală a educației, care constituie doar un segment al educației integrale, ci, mai ales, de educația spirituală, care vizează formarea conștiinței naționale, a calităților sufletești ale personalității în devenire, mai exact, dezvoltarea caracterială a tinerilor și

care solicită educația generației în creștere pentru valorile morale, sociale, personale etc. transmise prin toate disciplinele școlare dar și prin noile educații [85].

În temele filozofiei, moralei și psihologiei contemporane, actualitatea conceptualizării și conturării referențialului axiologic este subliniată prin eforturile de a răspunde la problemele și întrebările cu care omul de astăzi se confruntă în relație cu propria persoană. În acest context, Em. Cioran descrie omul contemporan în felul următor:

- omul de astăzi este o manifestare a unei crize profunde, de o complexitate considerabilă, care afectează aspectele sufletești, moral și spiritual. El se simte singur și gol, lipsit de repere solide și se confruntă cu manipulări și modele negative care adâncesc criza de valori. Într-o stare de alienare, omul de astăzi nu mai poate recunoaște propria identitate și este înșelat de iluziile false ale unor așa-numite valori;
- omul nu mai găsește în lume valorile autentice și nu mai are ce să ceară de la această lume;
- problema omului nu mai este legată de o „frământare interioară” de tip socratic sau faustic. Acum este cu totul altceva: o angoasă a disperării. Socrate și Faust nu mai sunt relevanți în această situație. Interogația lor primește un răspuns. În schimb, angustia omului modern provine din lipsa oricărei perspective;
- omul nu mai reușește să opereze, să delimiteze și să înțeleagă sensul complementar al originii și al sfârșitului său;
- viața nu mai aduce plăceri și stimuli pozitivi;
- oamenii nu mai găsesc „unde” și „pentru ce” să construiască sau să-și proiecteze idealuri [apud 137].

Valorile sunt binare în modalitatea lor, adică pot avea atât laturi pozitive, cât și negative pentru oameni, iată de ce toate valorile apar în perechi (bine și rău, frumusețe și ură, glorie și rușine, onoare și dezonoare, corectitudine și autovoință, voință, dreptate și voluntarism etc.). Totuși, valorile negative sunt și ele valori, pentru că și oamenii le creează, așa că termenul de „antivalori”, care poate fi găsit în diferite contexte, nu este decât o figură de stil al vorbirii. Antivalorile sunt ca antimateria în fizică: este aceeași substanță, dar diferă doar în sarcina electrică a microparticulelor. Cu toate acestea, ca și materia și antimateria, valorile sarcinilor pozitive și negative se anihilează, se distrug reciproc într-un conflict, confruntare.

Teoria ideilor a lui Platon [apud 7] conturează referențialul axiologic prin amestec ciudat de logică, psihologie, etică și metafizică în conceperea ideilor ca universale care reprezintă proprietăți comune ale simbolurilor care desemnează referenți; ca idealuri pe care le proiectăm ca viziuni despre mai bine la care ajungem reflectând asupra precarității și imperfecțiunilor realității; și ca entități sau esențe metafizice care se presupune că cuprind forma superioară a realității. Teoria

ideilor lui Platon a influențat mulți gânditori în trecut și îi influențează pe mulți gânditori contemporani (Wittgenstein, Husserl, Dewey etc.).

A. Meinong [apud 7] consideră (Zur Grundlegung der Allgemeinen Wertlehre, 1923) că aspectul axiologic depinde de sentiment. Autorul menționează că semnificația referențialului axiologic este constituit în corespondența de spectrul emoțiilor noastre și include judecățile ca o presupunere necesară a fiecărei experiențe valorice. În timp ce C. Ehrenfels și A. Meinong [idem] sunt de acord că apariția unei valori intrinseci este condiționată de dorință sau emoții, niciunul dintre ei nu neagă că apariția valorilor intrinseci este determinată de capacitățile stabilite în mod obiectiv ale unui obiect.

De maxim interes științific este opinia lui I. Hoian preocupat de studiul precondițiilor pentru luarea deciziilor morale și juridice pe baza identificării fundamentelor referențialului axiologic raportat la percepțiile morale ale binelui și răului și la fenomenele psihologice precum emoțiile [172]. Autorul a analizat diverse poziții științifice și a evidențiat existența unor contradicții. Din punctul de vedere al cercetătorului canadian P. Thagard (2007) [idem], procesul de formarea emoțiilor influențează luarea deciziilor, reprezentându-se prin interacțiunea inconștientă a diferitelor secțiuni ale creierului uman, care este, de asemenea, condiționată biologic, deși mai degrabă activitatea și activitatea inconștientă a creierului uman nu este motivul, ci un rezultat al activității conștiinței umane și al proceselor mentale care structurează sfera mentală. Luarea deciziilor morale neurocognitive a fost explorată de cercetătorul american Joshua D. Greene (2003, 2014) [idem], care dezvoltă idei despre procesul judecăților morale bazate pe fenomene neurocognitive și pe alegerea rațională a acțiunii umane. În același timp, fenomenele neurocognitive nu pot preceda substanțial alegerea rațională în timp, ci sunt mai degrabă simultane cu aceasta. Cercetătorul german T. Fuchs (2006) [idem] atrage atenția asupra problemelor metodologice din neuroștiință, în special asupra problemelor neuroeticii, și observă critic că reducționismul biologic al comportamentului etic provoacă discuții despre idei atât de importante pentru cultura și societatea occidentală, cum ar fi libertatea, voința, libertatea și responsabilitatea individului, personalitatea sa, în timp ce posibilele corelații nervoase ale personalității bazate pe interferența tehnică cauzează probleme pentru drepturile personale la intimitate, non-interferență și inviolabilitate personală. I. Hoian [idem] este de părere, că efectele neurocognitive ale zonelor creierului asupra luării deciziilor morale sunt discutabile, deoarece în realitate, orice decizie nu este luată de creier și de sistemul nervos, ci de o persoană, de propria conștiință ei de sine, adică pe propriile preferințe ideologice și referențialul axiologic format, conștientizarea acestora și alegerea a posibilului tip de comportament în sistemul de valori ale vieții, care sunt corelate în mod necesar cu condițiile culturale și istorice ale vieții umane. Astfel, toate deciziile, fără excepție,

pe care o persoană le ia în cursul activității și comportamentului său social, au trei aspecte principale – axiologic, moral și psihologic.

În acest context, autorul I. Hoian concluzionează, că fiecare persoană, având liberul arbitru, care nu este condiționat de stimuli înnăscuți sau transcendentali, posedă autonomie morală și juridică pe baza conștiinței morale și juridice. Acestea din urmă indică și condiționalitatea social-normativă valorică a deciziei și autonomia axiologică a individului, deoarece individul este capabil să ia singur decizii (chiar dacă sunt eronate) și să formeze un sistem de *valori individuale de referință* și priorități care adesea nu coincid cu mediul social de grup și mai larg, ceea ce mărturisește stilul individual de comportament moral și juridic, indiferent de aceleași condiții sau stimuli externi ai mediului natural și social. Aici mai degrabă ar fi acceptată ideea lui Bgzhnokov (2010) [apud 172] că: „anumite valori și norme sunt dobândite de o persoană în orice caz, indiferent de voința și dorința acesteia. Ea apare în mod natural și este necesară deja în procesul de socializare primară, sub influența mediului pe care o persoană îl moștenește, și care o încurajează pentru unele acțiuni și pedepsește pentru altele”.

Pentru autorii R. B. Perry și D. W. Pral [apud 167] conținuturile referențialului axiologic sunt înrădăcinate în răspunsurile noastre conative și afective, niciunul dintre acestea nu este un datum psihologic izolat. Referențialul axiologic constituie rezultatul unei tranzacții realizate la nivel interpersonal și diferite medii înconjurătoare. Abordarea lui Perry este comportamentală, dar cea a lui W. Prall este introspectivă [idem].

Teoria generală a valorii a lui R. B. Perry (1926) este unul dintre cele mai sistematice tratate axiologice. El definește valoarea în termeni de interes. Interesul, pentru Perry, este o condiție necesară pentru ca „orice să posede sau să dobândească calitatea de valoare... pentru orice lucru cunoscut ca fiind valoros...”. Examinând interesul sau utilizând interesul în termeni comportamentali, ca o activitate încorporată în contextul larg al realității, Perry a influențat naturalismul axiologic al lui Dewey. R. Perry a realizat că valoarea nu poate fi tratată ca o simplă calitate a unui obiect și nici ca o simplă calitate mentală a unui subiect. Valoarea este o relație între un obiect și un subiect care provoacă interesul [ibidem].

W. Prall (1921) în studiul „The Theory of Value” identifică referențialul axiologic prin intermediul stărilor afective, cum ar fi plăcerea, favorizarea, contemplarea încântătoare, fiind un constituent esențial al valorii, dar valoarea este mai mult decât un sentiment obiectivat, pentru că plăcerea imediată se bazează pe calitățile stabilite ale unui obiect. În *Aesthetic Judgment* (1929) W. Prall face o distincție clară între o simplă atribuire subiectivă a calităților evaluative și o atribuire obiectivă a valorilor. Acesta din urmă este determinat de „proprietățile lucrurilor, atât și

de proprietățile minții sau corpurilor care văd aceste lucruri precum de calificate, de condițiile fizice, cu alte cuvinte” [apud 167].

K. Tanyeri a manifestat interesul și a analizat critic modul în care oamenii structurează opoziția verticală a spațiului din punct de vedere axiologic în sfera studiilor metaforice și fenomenologice. În viziunea autorului spațiul ca element cuprinzător nu este doar un decor în viața și procesele cognitive ale oamenilor, este și un element important din punct de vedere semantic, funcțional și axiologic. Relația complexă a spațiului cu oamenii a oferit o bază pentru ca oamenii să atribuie anumite valori spațiului în timp [193].

Referențialul axiologic din perspectiva metodologică (cercetat într-un studiu destinat procesului de perfecționare a educației artistice) se caracterizează prin concentrarea sa specifică pe dezvoltarea orientărilor valorice ale tinerilor studenți. Axiologicul fiind cel care determină conținutul educației artistice a tinerilor studenți din instituțiile de cultură și de învățământ [200].

Referențialul axiologic constituie un concept de actualitate pentru perioada de criză educațională în prezent. Analiza surselor științifice și cercetărilor realizate în vederea conceptualizării, identificării conținuturilor acestuia, scot în evidență necesitatea efectuării unui studiu continuu pentru stabilirea unui model de implementare și promovare a referențialului axiologic pe scala largă în sistemul de învățământ inclusiv cel primar prin antrenarea potențialului axiologic uman și cel societal în realizarea educației axiologice, care necesită a fi proiectată și structurată prin prisma documentelor de politici educaționale actualizate cu posibile influențe ulterioare asupra întregului proces educațional. Studiul diverselor abordări în conceptualizarea referențialului axiologic este esențial pentru a captura diversitatea și complexitatea valorilor umane. Acest demers ne ajută să dezvoltăm o înțelegere mai profundă, mai echilibrată și mai bogată a modului în care valorile modelează atât ființa umană, cât și societatea în ansamblu.

1.2. Educația axiologică a elevilor în documente de politici ale educației

1.2.1. Conceptul de educație axiologică

Educația și valorile sunt strâns legate de ființa umană și au evoluat de-a lungul mileniilor ca parte integrantă a personalității umane și a lumii create de aceasta. Sistemul educației se fundamentează pe valorile care ghidează societatea umană într-o anumită perioadă de dezvoltare și urmărește o perfecțiune percepută ca rezultat al evoluției filogenetice și ontogenetice a umanității.

În a doua jumătate a secolului XX, popoarele Europei au recunoscut importanța re-conceptualizării aspectelor esențiale ale vieții, inclusiv educația, considerată a fi responsabilă

pentru destinul indivizilor și al popoarelor. Europa s-a confruntat cu provocarea de a căuta noi sensuri și dimensiuni existențiale și ontologice pentru educație și învățământ [7, p. 10].

Primele reflecții filosofice cu caracter axiologic asupra educației au fost formulate de către Platon și ulterior dezvoltate de mai mulți filosofi remarcabili, printre care se numără J.-J. Rousseau [apud 18], I. Kant [apud 111], J. Dewey [apud 8], W. Kilpatrick și alții din domeniul acesta. Contribuții semnificative la dezvoltarea și promovarea axiologiei educației au adus contribuții și alți înțelepți precum H. Ricket [apud 7], W. Windelband [ibidem], N. Hartman [168], M. Scheler, M. Schiltz, Th. Ribot [apud 11], L. Lavelle, J.P. Sartre [apud 46] și mulți alții.

De asemenea, acest domeniu a fost cercetat și extins de personalități eminente din spațiul românesc, cum ar fi P. Andrei [7], T. Vianu [142], C. Rădulescu-Motru [apud 8], G. Văideanu [idem], C. Cucoș [72], precum și numeroși filosofi și oameni de știință care au meditat asupra axiologiei în țara noastră, printre care N. Silistraru [127], V. Pâslaru [110], [111], L. Cuznețov [75], M. Hadîrca [85], [86], D. Antoci [8], V. Mândăcanu [apud 18].

Importanța și atenția deosebită este acordată educației axiologice în documentele de politici educaționale. În Legea învățământului a RM [209] în articolul 4 Principiile învățământului, aliniatul 2) se menționează că „Politica educațională a statului se întemeiază pe principiile umanitarizării, accesibilității, adaptivității, creativității și diversității. Învățământul este democratic și umanist, deschis și flexibil, formativ – dezvoltativ și se bazează pe valorile culturii naționale și universale”. În unul din obiectivele învățământului (articolul 5, aliniatul 2) e) este declarată „educarea stimei față de părinți, față de identitatea, limba și valorile culturale ale poporului, precum și față de valorile naționale ale țării în care trăiește, ale țării din care poate fi originar și ale civilizațiilor diferite de a sa”.

În Legea învățământului a RM, Capitolul II, articolul 17 drept scop principal al sistemului de învățământ constituie „pregătirea multilaterală a copilului pentru viață, în vederea integrării în activitatea școlară, dezvoltarea capacităților creative prin valorificarea potențialului psihofiziologic și intelectual al acestuia” [209]. Aspectele axiologice ale educației sunt reflectate prin valorile conturate și acțiunile cadrelor didactice menite să realizeze „procesul de educație și instruire în spiritul stimei față de familie, părinți, adulți, al respectului față de valorile culturale și spirituale naționale și universale, să educe o atitudine grijulie față de mediul înconjurător”.

Accentuând schimbările dinamice în plan global și transformările resimțite la toate nivelurile ale țării prin Hotărârea de Guvern al RM a fost aprobată Concepția dezvoltării învățământului Republicii Moldova, care se centrează pe „ideile umanismului, democrației și ale dezvoltării culturale din punct de vedere multilateral...” și stabilește „... premisele fundamentale de consolidare a independenței statului, a potențialului său economic și cultural” [213]. În acest

context este necesară „valorificarea culturii naționale, stabilindu-se concomitent un raport optim cu valorile culturii universale”. Principiul umanizării reflectă tendințele educației axiologice care „constă în orientarea școlii spre interesele personalității, în recunoașterea fiecărui om drept valoare socială supremă, în formarea calităților morale, civice patriotice ale personalității” [idem].

În Legea educației naționale a României se promovează aspectul axiologic prin organizarea învățământului „orientat pe valori, creativitate, capacități cognitive, capacități volitive și capacități acționale, cunoștințe fundamentale și cunoștințe, competențe și abilități de utilitate directă, în profesie și în societate” [208]. Idealul educațional instituțiilor de învățământ din România „constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii” (articolul 2, aliniatul 3). Printre finalitățile principale ale educației și formării profesionale a copiilor, a tinerilor și a adulților în Legea educației se nominalizează „formarea unei concepții de viață, bazate pe valorile umaniste și științifice, pe cultura națională și universală și pe stimularea dialogului intercultural” și „cultivarea sensibilității față de problematica umană, față de valorile moral-civice și a respectului pentru natură și mediul înconjurător natural, social și cultural” – articolul 4, aliniatele d), f).

În condițiile societății contemporane, educația în general și latura ei axiologică, în special devine o componentă indispensabilă a culturii. Astfel, în literatura de specialitate, la anumiți autori, Șt. Bârsănescu [16], T. Vianu [142, p. 25], C. Cucoș [72] întâlnim ideea că educația este o acțiune care presupune procesele de *îngrijire, cultivare, disciplinare, civilizare, moralizare*. Evident că fenomenul educației este de neconceput în afara valorilor, ceea ce necesită unele precizări și delimitări naționale. Astfel, cercetând fenomenul educațional din perspectiva axiologică, este necesar să facem o distincție între două planuri de raportare la sfera valorilor. Primul plan, *teoretic*, implică identificarea unui orizont în cadrul științelor educației, cunoscut sub denumirea de *axiologia educației* sau *axiologie pedagogică*. Al doilea plan, *practic*, este definit prin expresia *de educație axiologică* și își propune să orienteze explicit praxisul educațional spre valorile relevante.

Axiologia pedagogică reprezintă o nouă direcție în domeniul științelor educației, rezultată din interconexiunea pedagogiei cu axiologia, etica, estetica, antropologia și alte discipline. Această ramură, cu un caracter predominant filosofic, abordează subiecte încă insuficient dezvoltate, iar obiectivul său poate fi delimitarea valorilor educaționale dezirabile specifice spațiului educațional. Axiologia pedagogică nu doar fundamentează educația, ci contribuie și la crearea valorilor în acest context. Această abordare ar putea investiga și fundamenta valorile care stau la baza finalităților

educației, conținutului învățământului, metodologiei de instruire și formelor de desfășurare a activităților educative, atât dintr-o perspectivă descriptivă, cât și normativă.

Axiologia pedagogică poate fi considerată o versiune actualizată sau o continuare a pedagogiei culturii (referindu-se la varianta istorică reprezentată de personalități precum Ed. Spranger [apud 7], Th. Litt, L. Bernard, L. Volpicelli, St. Bărsănescu [17], și într-o mai mică măsură la varianta disciplinară și metodică care se concentrează pe autonomie și se diferențiază în funcție de genuri culturale, cum ar fi pedagogia muzicală, a artelor plastice etc.).

Autorul C. Cucoș [72] consideră că legătura dintre educație și valori, dintre pedagogie și axiologie nu este forțată. Dimensiunea valorică este intrinsecă educației. Educația cu adevărat validă este cea care se înscrie într-o perspectivă pozitivă. Între educație și axiologie există o relație strânsă. Iată patru aspecte ale acestei legături:

- a) Fiecare persoană umană este chemată să realizeze valori, pentru a putea ajunge deplinătatea existenței ei. Persoanele și societățile actualizează valori în actele educative. Valorile nu există ca atare, ci prin procesele de asimilare și transmitere prin dispozitive montate la nivel social, printre care la loc de seamă se situează educația.
- b) Școala este o instituție socială cu statut aparte. Școala însăși constituie o valoare instituțională. Funcția școlii, din punct de vedere al valorilor, este atât conservativă, cât și reconstrucitivă. Și alte instituții sunt producătoare de valori (întreprinderi, instituții juridice, politice etc.). Școala se preocupă mai mult de om, disponibilitatea și valoarea umană fiind revolate în și de către școală. Culturalizarea omului este o operă fără egal și constituie finalitatea oricărui demers educativ.
- c) Un alt aspect care subliniază legătura organică dintre educație și axiologie constă în faptul că procesul educativ își propune scopuri și obiective definibile din punct de vedere axiologic. Nici un obiectiv educațional, avansat la nivelul macro și micro, nu rămâne în afara valorilor. Formularea obiectivelor este un proces de explicitare a unor deziderate care se cer a fi valoroase pentru individ și societate.
- d) Educația, cu valorile subsecvente, are o semnificație aparte copil sau tânăr, ajutându-l să se orienteze în câmpul valorilor, să aleagă, să ia decizii. Omul se găsește în fața alternativelor și trebuie să aleagă neîncetat.

C. Cucoș menționează că examinarea aspectului educațional în plan axiologic necesită a fi realizat din două perspective: „planul teoretic, asigurat prin degajarea unui orizont în științele educației, care poate fi numit *axiologia educației* sau *axiologie pedagogică*, și planul practic, pe care îl vom circumscrie prin intermediul expresiei de educație axiologică, ce își propune în mod explicit orientarea axiologică a praxisului educațional” [72].

S. Cristea afirmă că „axiologia educației reprezintă o disciplină integrată în domeniul științelor pedagogice/educației, având un obiect specific de cercetare: valorile pedagogice fundamentale, cum ar fi binele moral, adevărul științei, știința aplicată, frumosul și sănătatea. Aceste valori sunt stabile din punct de vedere psihosocial și constituie fundamentul pentru activitatea de formare și dezvoltare permanentă a personalității umane” [70, p. 27].

În literatura pedagogică, termenul „educație axiologică” este mai puțin răspândit. Cu toate acestea, referirile la lumea valorilor sunt destul de frecvente atât în pedagogia universală, cât și în cea românească, atât într-un mod explicit, cât și cel implicit. În contextul viziunii autorului C. Cucoș [72], utilizarea expresiei „educația axiologică” ridică două aspecte de discuție. În primul rând, se pune întrebarea dacă această formulare poate fi considerată tautologică, având în vedere că educația presupune în mod inevitabil orientarea către anumite valori. În esență, educația nu poate exista fără a fi fundamentată pe valori.

Așadar, se pune întrebarea dacă adăugarea termenului „axiologică” în contextul educației aduce o informație semnificativă, sau dacă deja este subînțeleasă și implicată în natura esențială a educației. Educația, prin însăși definiție, presupune călăuzirea către valori și principii fundamentale, motiv pentru care unii ar putea considera că exprimarea „educația axiologică” este redundantă sau doar o repetiție a conceptului de bază.

Pe de altă parte, o altă întrebare se referă la potențialul introducerii unei noi dimensiuni sau perspectiva semnificativă pe care acest concept o poate aduce în abordarea educației. S-ar putea referi la o abordare mai profundă a valorilor în cadrul procesului educațional, la un accent mai puternic pe formarea caracterului și etica învățământului, sau la o perspectivă care subliniază importanța valorilor ca fundament al dezvoltării umane. În concluzie, înțelegerea și evaluarea utilizării expresiei „educația axiologică” depind de contextul în care este folosită și de interpretarea pe care o atribuim acestei terminologii. Poate fi privită ca o simplă reiterare a legăturii inerente dintre educație și valori sau ca o subliniere a accentului pus pe valori ca fundament al educației și dezvoltării umane.

Considerăm că axiologia este un discurs care are atât un caracter explicativ, cât și normativ, iar rolul său este de a descrie atât valorile pozitive, cât și cele negative, dar să promoveze doar valorile pozitive. În calitate de teorie descriptiv-constatativă, axiologia se concentrează pe fenomenologia „obiectivă” a manifestării valorilor între cei doi poli – pozitiv și negativ, de la bine la rău, de la adevăr la fals, de la frumos la fals frumos etc., luând în considerare diverse nuanțe și oscilații din intervalul axiologic. Valorile pozitive devin relevante doar în raport cu ipostazele opuse de metamorfozare, prin comparație, contrast și opoziție.

În ipostaza de teorie prescriptiv-normativă, axiologia are rolul de a promova numai valorile considerate „superioare”, dezvăluind determinările și reverberațiile negative ale valorilor „inferioare”. Cu toate acestea, nu credem că axiologia, ca discurs teoretic, ar trebui să refuze discutarea valorilor negative și să ignore statutul și condițiile lor de apariție. Ar trebui să se ia în considerare posibilele metamorfoze ale valorilor în timp și spațiu sau de la individ la altul. Ceea ce a fost considerat negativ în trecut poate deveni astăzi pozitiv, iar percepțiile asupra valorilor pot varia între indivizi. De ce ar trebui să excludem nonvalorile din teoria despre valori în numele unor etichetări sau ierarhizări circumstanțiale?

În concluzie, considerăm că axiologia trebuie să fie neutră și să examineze în mod obiectiv manifestările valorilor, inclusiv valorile negative, fără a le promova sau justifica. Axiologia nu poate fi învinovățită pentru existența valorilor negative, deoarece acestea sunt parte a realității și pot fi înțelese în contextul complex al diversității umane și culturale, ideologiei promovate în anumit context istoric și temporal. Astfel, abordarea axiologică ar trebui să fie una deschisă și echilibrată, explorând în mod obiectiv întregul spectru al valorilor și reflectând complexitatea lor în lumea noastră.

V. Pâslaru abordează educația axiologică prin intermediul culturii în cadrul căreia educatul nu însușește doar valori care au fost create de ființa umană, dar prin asimilare își formează „propriile cunoștințe, capacități, atitudini, care însăși constituie niște valori, iar, pe de altă parte, reprezintă mecanismele potențiale de creare a noi valori obiectivate în știință, literatură, artă etc.” [111].

T. Vianu explorează conceptul de polaritate al valorilor, considerând că există un sistem polar în care nonvalorile sunt în mod paralel și corelat cu valorile. El descrie: „conștiința axiologică se mișcă într-un univers bipolar și într-un circuit continuu în interiorul său”. Acest concept de polaritate a valorilor și gradarea lor, precum și glisarea între valorile pozitive și cele negative, sunt discutate și de L. Lavelle. Structura bipolară a lumii valorilor nu poate fi negată [142].

Astfel, în cercetarea lor, atât T. Vianu, cât și L. Lavelle [idem] subliniază prezența polarității în universul valorilor, demonstrând că valorile și nonvalorile sunt strâns legate între ele, formând un întreg continuu. Acest concept de polaritate sugerează că valorile și nonvalorile nu sunt opuse în mod absolut, ci se află pe un continuum, permițând glisarea între ele în funcție de context și perspectivă.

Prin recunoașterea structurii bipolare a lumii valorilor, teoreticienii ne îndeamnă să abordăm valorile într-un mod mai cuprinzător și complex, evitând simplificările excesive sau evaluările categorice. Prin înțelegerea polarității valorilor, putem aprecia mai bine diversitatea și ambiguitatea lor, oferindu-ne o perspectivă mai completă asupra lumii valorilor în care trăim.

Educația axiologică se referă la educația care se desfășoară în conformitate cu valorile autentice, validate ca atare de o anumită practică pedagogică sau socioculturală. Chiar și în cazul educației în contexte precum dictaturile, aceasta este direcționată de anumite valori, dintre care unele pot fi, din păcate, considerate negative (numite și antivalori, dar acestea rămân totuși în sfera axiologică). Fiecare sistem educațional dezvoltă un set specific de valori, care trebuie, la rândul său, evaluat în funcție de reperele la care se raportează (decizând astfel asupra valorii acestora).

Conceptul de „educație axiologică”, fiind un cadru epistemologic de referință, poate fi implicat în anumite situații pentru a ne ajuta să depășim limitele unor valori contextuale restrânse și să ne încadrăm într-un orizont de valabilitate mai larg și mai stabil, acela al valorilor autentice și general acceptate. Prin aceasta, putem evalua sisteme, procese și competențe educaționale dincolo de cadrul lor specific de generare, având în vedere implicațiile și consecințele lor în contextul valorilor autentice și universale. Așadar, educația axiologică oferă o perspectivă mai amplă și mai fundamentată pentru analiza și interpretarea procesului educațional.

Este normal ca oricare sistem educațional să fie considerat exemplar în raport cu propriile sale norme și valori interne. Procesul de învățare se desfășoară în perspectiva și sub influența, uneori constrângătoare, a valorilor proprii ale respectivului sistem. Fiecare sistem de învățământ își dezvoltă și propriul său cadru de justificare și fundamentare. Pentru sistemul respectiv, este esențial să reziste atunci când este confruntat cu o normativitate mai largă, care să rămână valabilă în timp și spațiu.

În ceea ce privește acțiunea concretă, educația din perspectiva axiologică înseamnă orientarea procesului educațional către cele mai bune traiectorii, identificarea și valorificarea momentelor didactice privilegiate, finalizarea tuturor eforturilor prin cele mai bune alegeri, stabilirea de fiecare dată a unei ierarhii de finalități relevante și acționarea în funcție de o ordine pertinentă de priorități. Astfel, *educația axiologică se referă la o abordare pragmatică, dar etică a procesului educațional, care pune accentul pe valorile fundamentale și pe îmbunătățirea continuă în vederea atingerii obiectivelor de învățare și dezvoltare a personalității umane.*

Educația axiologică este o paradigmă conceptuală care reunește toate aspectele realizării educației în spiritul valorilor autentice. În acest context, C. Cucoș identifică relaționarea axiologică a fenomenului educațional din perspectiva teoretică și practică [72].

Conform lui C. Cucoș, toate laturile educației pot și ar trebui să fie concepute într-o perspectivă axiologică, nu doar educația estetică sau cea morală, cum ar părea la prima vedere. Valorile fundamentale pot fi identificate atât în corelație cu specificitatea fiecărei laturi a educației (de exemplu, „pentru educația morală – binele, pentru educația intelectuală – adevărul, pentru educația estetică – frumosul” [idem] etc.), cât și într-o manieră sincretică, traversând mai multe

laturi ale educației (cum ar fi prezența valorilor precum binele și adevărul în educația estetică sau valorile precum adevărul și frumosul în educația morală; sau frumosul și binele în educația intelectuală sau tehnologică, etc.).

Din aceste rațiuni științifice, C. Cucos menționează, că educația axiologică este o cerință esențială și un principiu teoretic și practic care trebuie să fie impus și respectat în toate aspectele educației, fie că este vorba de abordări „clasice” sau de cele „noi”. În această viziune, valorile fundamentale trebuie să fie în centrul demersului educațional, indiferent de contextul și specificul acestuia. Educația axiologică reprezintă, astfel, *un ghid și un fundament pentru procesul educativ, asigurând o orientare coerentă și etică în dezvoltarea și formarea personalității în societate.*

Astfel, autorii preocupați [17; 51; 138] de definirea educației axiologice evidențiază următoarele idei:

- esențial pentru orice transmitere de valori este că noua generație crește înconjurată de comportamentele, sentimentele, atitudinile moștenite;
- educația are rolul de organ al transplantării culturii și al reconstrucției vieții sociale;
- educația pentru valori se situează într-o lume de schimbări și de conflicte și ea nu poate fi concepută decât având în vedere riscul angajamentului personal și social al fiecăruia. Este prezentă o mare dificultate, aceea de a combina, pe de o parte, angajamentul persoanelor care sunt profund atașate de valorile care le estimează ca eliberatoare pentru om și, pe de altă parte, o detașare suficientă de aceleași valori pentru a evita ca ele să devină opresive;
- educația din perspectivă axiologică implică orientarea procesului educațional pe direcții optime, stabilirea și valorificarea momentelor didactice deosebite, realizarea tuturor căutărilor prin alegeri inspirate, stabilirea unei ierarhii coerente a finalităților și acționarea în funcție de priorități relevante;
- educația spirituală și culturală are drept obiectiv să asiste tinerii în navigarea prin lumea valorilor materiale și spirituale, să combată dezumanizarea societății și să încurajeze transformarea valorilor culturale în priorități fundamentale ale vieții lor;
- educația reprezintă un proces activ care influențează evoluția individului, călăuzindu-l în direcția în care să descopere și să creeze valori prin intermediul unui efort triplu de îngrijire, îndrumare și cultivare.

R.S. Hartman utilizează conceptul de „axiologia formală” (engl. “formal axiology”) și o explică ca știința care se ocupă de disciplinele sociale și umaniste rolul pe care îl joacă matematica în ceea ce privește științele naturii. Le ordonează, le cuantifică, le face previzibile. Axiologia formală se bazează pe principiul că evaluarea merge până la conceptualizare și că evaluarea este

posibilă în măsura în care există conceptualizare. Acolo unde nu există conceptualizare, nu este posibilă nici o evaluare [168, p. 69].

Precizând conceptul de bază și analizând caracteristicile educației axiologice, conchidem că în realizarea educației axiologice în cadrul familiei importantă este cunoașterea valorilor, delimitarea lor de nonvalori sau pseudovalori, valorizarea și transmiterea acestora prin intermediul modelului adulților. O valorizare eficientă va genera *reflexibilitate axiologică*, efort și capacitate de transpunere a valorilor în comportamente, formare de atitudini și sentimente valorice, care vor contribui la dezvoltarea propriilor criterii valorice.

Prin intermediul educației axiologice realizate în contextele formale, informale, nonformale se asigură asimilarea valorilor promovate de societate pe calea formării și modelării experiențelor, cunoștințelor, comportamentelor, atitudinilor. Procesul instructiv-educativ este constituit de o serie de acțiuni conștientizate realizate în cadrul unui sistem proiectat și organizat cu implicarea subiectului. Din perspectiva axiologică educația îndeplinește funcția de identificare conținuturilor referențialului axiologic necesar societății, ființelor umane și transmiterii valorilor dezirabile generațiilor viitoare, prin care se produce modelarea axiologică conform realităților contemporane. Funcțiile nominalizate sunt necesare pentru selectarea adecvată a valorilor care au menirea nobilă pentru umanitatea, pentru creșterea și formarea personalității integre și societății viitorului, asigurarea adaptării eficiente în condițiile schimbărilor multiple și dinamice ale vieții. Educația axiologică constituie baza pentru formarea unei personalități valorice, promotor al valorilor culturale, general-umane, universale.

1.2.2. Scopul, obiectivele, conținutul și strategiile educației axiologice

Conform unor autori (P. Andrei [7], C. Cucoș [73], C. Cristea [69], [71], A. Marga [92], N. Silistraru [126], [127], L. Cuznețov [75] etc.), educația în ansamblul ei este considerată o valoare în sine, deoarece contribuie la dezvoltarea conștiinței valorilor vieții și promovează o formă de fericire umană. Educația reprezintă o valoare intermediară care ne ajută să ne orientăm către valorile finale. Unul dintre rolurile educației este să dezvolte forța interioară a omului, bazată pe rațiune. Educația trebuie să ofere răspunsuri la întrebarea cum putem îndruma oamenii către scopuri bune, dar nu oricum, ci prin cele mai bune mijloace, conținuturi și tehnologii educaționale.

Conceptul apropiat educației axiologice examinat în subcapitolul precedent este cel al axiologiei educației care constă în cercetarea valorilor și a „dimensiunilor educației: teoria și conținutul educației morale, teoria și conținutul educației intelectuale, teoria și conținutul educației tehnologice, teoria și conținutul educației estetice, teoria și conținutul educației psihofizice” [75, p.27].

În viziunea metodologică a lui L. Cuznețov, axiologia educației este descrisă ca o disciplină integrată în cadrul cercetării din domeniul filosofiei educației. În această privință, axiologia educației se situează la granița teoriei educației, având un caracter general „studiază demersul epistemologic al acesteia, abordând problema valorilor pedagogice prin prisma hermeneuticii respective și analizei, consolidării tuturor conceptelor pedagogice fundamentale: educație, finalitățile educației, conținutul educației, formele educației, care asigură nucleul epistemic al științelor pedagogice” [ibidem].

M. Călin subliniază că axiologia pedagogică a apărut în secolul al XIX-lea, a evoluat în secolul XX și a funcționat sub diverse forme de școli axiologice în contextul pedagogiei românești. În țara noastră, axiologia educației a început odată cu dezbaterile asupra devenirii culturale a omului, definită ca pedagogie a culturii [apud 18].

Scopul axiologiei educației constă în fundamentarea valorilor și în realizarea procesului de formare și dezvoltare continuă a personalității umane prin intermediul acestor valori [72].

Finalitatea complexă se îndeplinește în două planuri: 1) teoretic, prin susținerea eforturilor epistemologice ale teoriei educației și deschiderea de noi direcții de cercetare; 2) praxiologic, prin implementarea exigențelor axiologice pozitive în dimensiunile practice ale educației [44].

În contextul asigurării metodologice, didactice procesului educațional, autorul C. Cucos în lucrările sale oferă o definiție a valorii educaționale ca fiind „*acel raport optim, de adecvație, dintre mijlocul (forma, condiție) de realizare a educației și finalitatea (ținta) acesteia- formarea individului pentru umanitate. Orice opțiune, care facilitează o punere în concordanță a celor două componente educaționale interne (mijloace și scopuri), dar care se armonizează și cu exigențele valorice externe (ale spațiului social, cultural, economic, etc) este în mod inherent și o valoare educațională*” [73]. Definiția autorului este formulată într-un mod general, ceea ce ne permite să abordăm o gamă mai largă de elemente și situații valorice specifice domeniului educațional. Chiar și O. Reboul [apud 126], un cercetător care realizează o analiză detaliată a aspectelor axiologice ale educației, nu reprezintă o definiție clară pentru valorile educației, ci optează pentru o abordare prin exemplificare și enumerare. Astfel, în cercetarea sa, O. Reboul identifică următoarele aspecte legate de valorile educației: a) *scopurile educației*, care reprezintă valorile pe care educația le cultivă, cum ar fi integrarea în mediu – într-o societate tradițională sau dezvoltarea autonomiei individului și a spiritului critic – într-o societate mai liberală; b) *valorile indispensabile educației*, precum ascultarea, disciplina și respectul față de adulți – într-o societate tradițională, sau cooperarea și dezvoltarea inițiativei individuale – într-o societate modernă; c) *valorile care reprezintă puncte de referință în evaluarea rezultatelor educației*, cum ar fi portretul-robot al „elevului bun”, al „elevului inteligent” sau al „profesorului competent” etc.

Demersul formativ al educației axiologice a fost proiectat în baza paradigmei curriculare expuse în Cadrul de Referință al Curriculumului Național (2017). Tendințele și necesitățile dezvoltării curriculare au fost urmărite atât în plan național, cât și pe cel internațional și evidențiate schimbările realizate. Spre exemplu, constatăm conturarea „cadrului valoric/axiologic transdisciplinar în baza profilului absolventului nivelului primar de învățământ ca un nou concept cu valențe semantice de finalitate a sistemului de învățământ, proiectat din premisa unității abordării psiho- și sociocentriste”. Tot în acest context evidențiem „reformularea competențelor specifice disciplinelor, evidențiind valorile și atitudinile specifice predominante în concordanță cu profilul absolventului claselor primare”. Curriculumul pentru învățământul primar se axează pe abordările sistemice psihocentrică și sociocentrică, unde accentul se pune pe asimilarea sistemului de valori promovate de societate [205].

Analiza **Curriculumului Național al României pentru clasele I-IV** ne-a permis să sintetizăm referențialul axiologic ce se recomandă a fi format în cadrul fiecărei arii curriculare. Spre exemplu, în aria curriculară *Limba și comunicare* include disciplinele *Limba și literatura română* și *Limba străină*. Planul cadru pentru disciplina prevede cel mai mare număr de ore, comparativ cu celelalte dimensiuni – 5 ore în clasele pregătitoare, III- a și a IV, și respectiv 7 ore în clasa I și 6 ore în clasa II [112]. Finalitățile disciplinei la nivelul ciclului primar sunt orientate să asigure o dezvoltare „progresivă a competențelor”, valorificând experiența specifică vârstei elevilor și „accentuând aspectele afectiv-atitudinale și acționale ale formării personalității acestora”. Modificările operate în noul curriculum cu referire la valorile și atitudinile cultivate în școală pot fi interpretate drept un transfer dinspre studiul cronologic al literaturii române înspre cum se citește literatură, dinspre studiul descriptiv al limbii spre folosirea acesteia în comunicare. Se manifestă o mai mare deschidere spre cultivarea unor valori și atitudini cum ar fi: cultivarea interesului pentru lectură și a plăcerii de a citi, a gustului estetic în domeniul literaturii; stimularea gândirii autonome, reflexive și critice în raport cu diversele mesaje receptate; formarea unor reprezentări culturale privind evoluția și valorile literaturii române; cultivarea unei atitudini pozitive față de comunicare și a încrederii în propriile abilități de comunicare; abordarea flexibilă și tolerantă a opiniilor și a argumentelor celorlalți; cultivarea unei atitudini pozitive față de limba maternă, recunoașterea importanței acesteia pentru dezvoltarea personală și îmbogățirea orizontului cultural, precum și dezvoltarea interesului pentru comunicarea interculturală [idem]. Aceste valori și atitudini cuprinse în programele pentru limba și literatura română sunt aplicabile în studiul textelor literare, unde interacționează reciproc și declanșează adevărate conflicte individuale sau sociale.

Majoritatea operelor literare sunt construite în jurul unui conflict, în care protagonistul este nevoit să aleagă între valori diferite. Prin intermediul operelor literare, elevii cunosc personaje care devin pentru ei modele prin calitățile și virtuțile umane pe care le întruchipează, oferindu-le adevărate repere socio-culturale [126], oferind răspunsuri unor elevi aflați la vârsta întrebărilor. Dezvoltă gustul pentru lectură, elevii descoperind plăcerea de a citi, bucuria de a simți emoția artistică, de a se îmbogăți spiritual. Finalitatea principală a procesului de receptare a literaturii în școală rămâne aceea de a forma din elevi cititori de literatură, în devenire oameni cu deprinderea de a citi zilnic ceva interesant, capabil de a adopta o poziție personală față de lecturile lor [ibidem].

Încercarea de a identifica valorile educaționale presupune analiza și interpretarea atât a calității componentelor implicate în procesul educativ, cât și a modului în care acestea se corelează și se adaptează la exigențele suprasistemului social în care sistemul educativ funcționează. Estimarea unui sistem de învățământ nu poate fi separată de contextul mai larg în care acesta există și își desfășoară activitatea.

Valoarea educațională reprezintă aspirația către ceea ce este dorit, ce trebuie să fie asimilat, transpus în practică și adaptat la context. Ea se concentrează pe ceea ce ar trebui să existe. Valoarea educațională nu se limitează la reflectarea realității educaționale existente, ci implică o poziționare față de o anumită realitate, o dezbatere și o respingere a acesteia în favoarea unor alternative [73]. Este mai degrabă un proiect, o îndrumare în fața unor deficiențe existențiale. De exemplu, emergența valorii respectării drepturilor omului presupune existența unei carențe în acest domeniu, iar într-o lume în care drepturile omului ar fi respectate pe deplin, valoarea respectării acestor drepturi nu ar mai fi percepută la fel, deoarece ar deveni o normalitate integrată în societate.

Valoarea educațională apare într-o tensiune între realitatea prezentă și aspirațiile către pozitiv. Ea pare a fi o activitate educațională proiectivă, îndreptată către o dimensiune valorică superioară. O metodă didactică nu are o valoare intrinsecă, ci devine valoroasă în funcție de contextul didactic în care este aplicată. La fel, un conținut educațional nu are valoare în sine, ci poate fi relevant în funcție de impact avut, circumstanțe, adecvare la nevoile subiecților, cerințele comunității și principiile științifice. Aceste elemente devin valori efective într-un context educațional specific. Valoarea educațională rezultă din interacțiunea a cel puțin patru variabile: scopul, mijlocul, situația și valoarea umană. Este un efect reiterabil, dar într-o altă abordare, care își optimizează neîncetat întâlnirea dintre toate elementele menționate.

O. Reboul definește umanitatea prin trei valori: comunicare, egalitate și solidaritate. Umanitatea este, în primul rând, starea sau posibilitatea unei comunicări universale, de înțelegere dincolo de diversitatea culturală. Orice educație care se restrânge la o singură cultură degenerează într-o îndoctrinare fanatică. În al doilea rând, umanitatea este dreptul universal al fiecărui individ

de a fi recunoscut ca om. De aici, decurg două consecințe pentru educație: dreptul pentru toți de a fi instruiți și faptul că educația nu trebuie să fie în serviciul exclusiv al unei instituții, ci al umanității întregi. În al treilea rând, umanitatea este o solidaritate concretă, iar educația trebuie să-l inițieze pe individ pentru a accede la comunitatea tuturor spiritelor [apud 9].

Este important să determinăm până la ce nivel putem utiliza atributul de valoare în activitatea didactică. Simplele valențe ale unui obiect sau comportament nu fac din acestea, în mod automat, și o valoare. Putem postula un prag minimal de emergență a unei valori, în funcție de intensitatea și combinarea unei valențe, dar și prin raportarea la un context și la o situație de referință. *În fond, o valoare derivă dintr-un anumit context. Ea nu este dată, ci se face. Eticheta de valoare nu este pusă aprioric pe un comportament sau pe o situație, ci se naște în spațiul dezirabilității și necesității, în împrejurări bine determinate.* O activitate nu este valorică doar pentru faptul că o serie de metode sau artificii procedurale sunt în sine valoroase ori că nu au fost impecabil transpuse didactic. O lecție devine valoroasă atunci când coordonările dintre microsecvențele acesteia sunt judicioase și inspirate, iar articulațiile realizate între elementele lecției (obiective, conținuturi, metodologie, forme de organizare, etc) sunt congruente și au eficiență. Valoarea nu se reduce la o simplă agregare de elemente valoroase, ci reprezintă o procesualitate complexă care se dezvăluie prin optimă combinare, conjugare, alternare, fundamentare și resemnificare.

Valoarea reprezintă un standard și un model de orientare care călăuzește ființa umană sau grupul către satisfacție, împlinire și sens. Aceasta constituie o modalitate de structurare și organizare, orientând modul în care ne implicăm în diferite stări emoționale, mentale și morale. Valorile educaționale contribuie la constituirea principiilor și criteriilor care fundamentează și conferă coerență judecăților noastre critice în domeniul estetic, moral și religios.

Construirea unui cadru de valori educaționale și asimilarea acestora reprezintă o provocare extrem de complexă, care poate fi abordată cu succes prin cooperarea tuturor factorilor educației. În majoritatea activităților de învățare și educare, putem identifica valori specifice, cum ar fi cele teoretice, spirituale și acționale. În acest sens, C. Cucoș propune o clasificare orientativă pentru valori educaționale, pornind de la anumite cadre de referință [72]:

- a. tipul de conținut asociat sau transmis de valori (cunoștințe cognitive, expresii artistice, principii etice, manifestări comportamentale etc.);
- b. componentele educaționale implicate în transmiterea acestor valori (conținuturi, obiective, metode didactice, forme de instruire, modalități de apreciere etc.);
- c. actorii principali responsabili de promovarea valorilor („elevi – prin conștiinciozitate, perseverență, spirit critic; profesori – prin măiestrie didactică, profesionalism, autonomie,

comportament democratic; factori de decizie – prin competență profesională și administrativă, spirit democratic, imparțialitate etc., precum și alți factori – părinți, preoți, responsabili culturali, personal administrativ” etc.);

- d. gradul de extensie a valorilor: „individuale (demnitate, onestitate, curaj, creativitate etc.), comunitare (civism, patriotism, toleranță, deschidere către ceilalți etc.) și universale (respectul față de viață, drepturile omului, aspirația către progres și perfecțiune etc.)”;
- e. direcția de propagare sau impunere a valorilor: „de la societate către individ (pentru a conserva valorile) sau de la individ la societate (când unii actori propun noi valori ce pot fi adoptate de alții)”;
- f. funcționalitatea valorilor: „valori-scop (obiective către care se tinde, cum ar fi cunoștințe, moralitate, cooperare, sinceritate etc.) și valori-mijloc (care facilitează incorporarea altor valori, cum ar fi deprinderi, autonomie intelectuală, capacitate de evaluare și autoevaluare)”;
- g. valabilitatea valorilor în timp: „fundamentale (valabile în toate perioadele istorice) și circumstanțiale (operaționale la un moment dat)”;
- h. nivelul de concretizare al valorilor: „abstracte (cum ar fi Dreptatea, Frumosul, Binele etc.) și concrete (precum „drepturile omului”, „Mona Lisa”)” [73].

O altă sursă în care găsim clasificarea valorilor educaționale este Concepția Educației în Republica Moldova: educația ca proces complex se desfășoară pe baza următoarelor valori:

- a) *valori fundamentale* ale omenirii: Viață, Adevăr, Bine, Frumos, Sacru, Dreptate, Libertate;
- b) *valori general-umane*: se produc prin activitatea desfășurată în sferele vieții și existenței umane: Terra, Patria, Familia, Munca, Cunoașterea, Cultura, Pacea, Omul;
- c) *valori naționale*: sunt imanente vieții fiecărui individ, familiei, comunității naționale și imanente vieții însușite și dezvoltate prin educația socială, care se desfășoară în noțiunile cheie ale existenței umane. Manifestarea acestor valori are loc prin calitățile individului ca: bunătatea, dragostea de muncă, onestitate, cumsecădenie, umanism, patriotism, responsabilitate socială, toleranța diferențelor culturale și religioase, etc. [208].

Având drept punct de pornire valorile superioare ale educației – Binele, Adevărul, Frumosul – cercetătorii din domeniul științelor educației realizează diferite ierarhizări a valorilor.

Din punctul de vedere al raportului dintre educație și valori, O. Reboul [apud 83] propune o împărțire a acestora în trei categorii:

- *valori care pot fi considerate scopuri ale educației* (valori – scopuri);
- *valori indispensabile educației* (valori – mijloace);
- *valori considerate în educație drept criterii de evaluare* (valori – criterii).

În conformitate cu valorile care ghidă acțiunile individului, sociologul american D. Reisman [apud 154] identifică următoarele tipologii umane: tipul tradițional, caracterizat de influența tradiției, în care schimbările interne apar treptat; tipul autonom, orientat în acțiuni de conformitate cu propriile convingeri, normele și valorile interiorizate în procesul socializării; și tipul heteronom, care se orientează în activități nu în funcție de ceea ce consideră bine sau rău, ci în funcție de așteptările celor din jur.

Plecând de la prezumția existenței a șase tipuri fundamentale de valori, E. Spranger [apud 7] propune următoarea tipologie a personalității:

- personalitatea teoretică este identificată ca fiind centrată pe căutarea adevărului, manifestând un interes profund pentru cunoașterea adecvată a realității. Această personalitate se caracterizează prin trăsături individualiste și respinge tendințele misticiste.
- personalitatea *economică* – are drept preocupare utilul, este o persoană practică, legată de realitate;
- personalitatea *estetică* – îndreptată spre frumos, este indiferentă față de economic;
- personalitatea *socială* este caracterizată ca devotament față de oameni, comunicabilitate și simpatie pentru ceilalți. Această personalitate se concentrează pe binele comun și interacțiunea armonioasă cu semenii.;
- personalitatea *politică* – are drept valoare centrală dreptatea, se caracterizează prin puterea de a conduce;
- personalitatea *religioasă* este centrată pe dimensiunea divină și sacrală.

Este important să menționăm și faptul că în educația axiologică nu poate fi abordată problema valorizării imediate a individului. În acest context, A. Chircev [apud 65] consideră că există trei niveluri de interiorizare a valorilor:

- *nivelul acceptării unei valori* – acest nivel presupune doar o *acceptare afectivă*, dar fără a fi prezentă convingerea. Valoarea *acceptată afectiv* va fi interiorizată sau nu, în funcție de influențele educative ulterioare;
- *nivelul preferinței pentru o anumită valoare* – acest nivel presupune selecția unei valori dintr-o multitudine existentă și apariția dorinței acceptării și interiorizării ei. Fiecare individ își selectează un set de valori, acestea fiind numite valori personale.
- *nivelul participării/ angajării* – acest nivel implică un grad mare de certitudine, ceea ce favorizează interiorizarea valorii. Interiorizarea valorii are drept continuare încercarea propagării ei și în rândurile altora. Noi acceptăm și aderăm la viziunea dată, în acest sens, menționând că în educație un rol deosebit îl are convingerea și modelul,

ca factori externi de cultivare a individului și rezultatul acestora, comportamentul, care trebuie să fie axat pe respectarea și promovarea valorilor.

R. Vigano afirmă că stabilirea sistemului personal de valori are loc în baza unor variabile [apud 58]. Acestea pot fi:

- *variabile individuale* – selecția valorilor în funcție de preferințele individuale;
- *variabile ale mediului microsocioal* (familie, școală) – valorizare în dependență de standardele mediului microsocioal;
- *variabile ale mediului macrosocioal* (instituții formale și nonformale) – ele determină sistemele de valori ale mediilor microsocioale;
- *variabile de intrare în sistemul educațional* – manifestă o influență puternică asupra variabilelor procesului de educație.

Interesul și actualitatea educației axiologice constatăm prin analiza unor studii referitor la sprijinirea axiologiei în educația primară islamică. M. Maslahah [178] menționează, că educația islamică include aspecte ale educației pentru credință, educație morală, educație socială și educație pentru închinare. Educația islamică are diverse funcții, inclusiv funcția de conservare dinamică, ceea ce înseamnă că educația islamică poate păstra cultura existentă fără a acoperi ultimele lucruri pozitive care apar; o funcție participativă, ceea ce înseamnă că educația islamică este, de asemenea, responsabilă de sustenabilitatea civilizației, echipând generația de astăzi cu cunoștințele necesare pentru a nu fi influențată de străluciri lumești; și funcția pregătitoare-anticipatoare, care înseamnă a putea pregăti generații superioare pentru viitor. Autorii remarcă faptul că axiologia educației primare islamice este, de asemenea, fundamentul informării societății civile. Există trei elemente pentru construirea unei societăți civile: legile care controlează viața oamenilor urmând umanitatea lor, legea este respectată și oamenii care aplică legea. Scopul educației islamice, în esență, se așteaptă la apariția unor oameni care doresc să devină ființe umane bazate pe taqwa (Taqwa (în arabă: تقوى taqwā / taqwá) este un termen islamic pentru a fi conștient și conștient de Dumnezeu, de adevăr, „evlavie, frică de Dumnezeu”).

M. Maslahah [idem] evidențiază faptul că implicațiile axiologiei în învățământul primar islamic cuprind integrarea valorilor în viața umană și insuflarea comportamentului în caracterul elevilor, mai ales la nivelul elementar, deoarece reprezintă fundamentul următorului nivel superior. Caracterul este un sistem care conține valori morale sau înțelepciune inerente oamenilor, iar aceste valori apar din interiorul unei persoane ca fundament al gândurilor, atitudinilor și acțiunilor sale. Într-adevăr, a explica ceea ce este bine, corect, mai puțin bun și greșit nu este ușor. Ceea ce este mai bun, corect, frumos și nu este bun, într-un sens profund destinat să promoveze caracterul perfect al copiilor, este sarcina principală a învățării. Învățarea trebuie să împărtășească studenților

descrieri sau interpretări despre drept, binele, răul și altele asemenea în ceea ce privește etică, estetică și valori sociale.

Se vorbește tot mai frecvent despre existența unei crize puternice a valorilor general-umane ca despre o problemă centrală la nivel național și global. În societatea umană crizele nu sunt un fenomen nou. Istoria nu cunoaște nici o perioadă mai lungă care să nu fi fost afectată de ele. La intervale de timp omul s-a confruntat cu maladii ale epocii respective, împotriva cărora a fost nevoit să caute soluții.

Generația actuală nu este nici ea scutită de crize, dovadă sunt numeroasele indicii, tot mai clare, din diverse domenii de exemplu: relațiile dintre state, geopolitica, atitudinea omului față de natură, relațiile dintre oameni, marcate de agresivitate, cruzime, indiferență, invidie, ipocrizie și înșelăciune. Asemenea comportamente sunt tot mai des survenite, și la fel în același timp, concomitente și interdependente, îngreunând combaterea lor rapidă și eficientă [51, p. 112].

În contemporaneitate, oamenii s-au concentrat pe progres și modernism, ceea ce i-a determinat să-și schimbe obiceiurile și perspectivele asupra vieții. Astăzi, pare că nimeni nu mai acordă o importanță deosebită respectării normelor morale și sociale. Constantin Enăchescu din perspectiva filosofică, menționează că trăim într-o lume a obsesiei pentru cantitate, a stresului moral și a pragmatismului egoist, în care, deși există spațiu pentru tot felul de lucruri, nu mai există loc pentru autenticul spirit uman și pentru compasiune [78, p. 138].

Deficiențele în educația cu adevărat valorică au cauzat daune semnificative în procesul de formare și dezvoltare a personalității umane. Este necesară o schimbare la nivelul sistemului și procesului de învățământ preuniversitar, iar pentru ca această schimbare să fie eficientă și de calitate, trebuie să fie implementată printr-o acțiune strategică bine gândită, efectuată din perspectiva unor autentice valori ale educației. Or, în condițiile când vechea mentalitate n-a dispărut complet, iar noile valori încă nu s-au conturat într-un sistem axiologic și nu sunt pe deplin conștientizate, adică nu sunt înțelese în esența lor, școala are nevoie de niște repere axiologice clar determinate și structurate pe toate dimensiunile și formele educației, astfel încât educația valorică să se realizeze nu doar pe dimensiunea intelectuală, ci și pe cea morală, estetică, juridică etc., iar după finalizarea școlii, elevii să fie în măsură să discerne între adevăr și fals, între bine și rău, să recunoască frumosul de urât, să înțeleagă diferența între dreptate și nedreptate, precum și să distingă ceea ce este legal de ceea ce este ilegal etc.

Prin urmare, problema care se pune astăzi în fața învățământului este: *Cine? Unde? și Cum?* trebuie să se ocupe cu adevărat de educația pentru valori în vederea formării la tineri a unor înalte calități morale, civice, patriotice etc. necesare astăzi atât de mult pentru inserția activă într-o societate democratică. *Familia? Grădinița? Școala? Învățământul superior? Mass-media?*

Cercetările în domeniu vin să demonstreze criza valorilor culturale din secolul XXI ce se manifestă ca o problemă sistemică și continuă. Printre principalele manifestări ale crizei sistemice ale culturii sunt:

- distrugerea valorilor general-umane ale culturii mondiale;
- dominarea unui stil de viață de tip consumator;
- viziune egocentrică cu privire la relația omului cu natura; distrugerea biosferei și creșterea amenințării catastrofei ecologice globale;
- liberalizarea hipertrofică a relațiilor dintre oameni; diminuarea normelor morale; deprecierea conceptelor „onoare”, „rușine”, „demnitate”, „politețe”, „generozitate”;
- degradarea valorilor familiale; distrugerea intuiției familiei; scăderea responsabilității față de destinul copiilor, părinților bătrâni;
- descreșterea fără precedent a valorii vieții omenești; creșterea agresivității, cruzimii și violenței asupra personalității (în toate structurile);
- dezvoltarea culturii îmbogățirii materiale și a lăcomiei; legitimarea corupției, mituirii și carierismului;
- reducerea nivelului artei și culturii clasice și a rolului lor în societate, precum și în sistemul de formare și educare a societății. Dominarea culturii de masă de calitate joasă.
- descreșterea nivelului formării generale a societății și a intelectului personal etc. [51].

Aceste și alte manifestări ale societății contemporane, luate împreună, creează criza sistemică a culturii. Conform specialiștilor din domeniu, principalul factor care a dus la criza valorilor în lumea contemporană este legat de deteriorarea sistemului de valori universale al culturii mondiale, construit de-a lungul istoriei..

Prin noile tehnologii informaționale omul este zilnic bombardat de o cantitate uriașă de informații, care urmărește manipularea acestuia. Calculatoarele personale oferă posibilitatea accesului la tot felul de informații, zămisbind un șir de ispite, cărora omul cu greu le face față. Tehnologia, prin ea însăși, nu are calitate morală, însă obiectivele realizate prin utilizarea acesteia au o nuanță morală care deseori este utilizată la extinderea răului.

În prezent, putem observa o schimbare în conținutul și tipurile de valori, unde omul nu mai este evaluat în funcție de cunoștințe, ci de bunurile materiale pe care le deține. Acest fapt conduce la o accentuare a culturii consumului și a materialismului, diminuând importanța autenticității și valorilor intrinseci ale individului.

În această nouă paradigmă, accentul se pune tot mai mult pe comoditate și plăcere, ceea ce poate avea un impact negativ asupra evoluției morale și spirituale a oamenilor. Astfel, valoarea efortului, răbdării și jertfei pare să fie uitată sau neglijată.

Familia și școala, care au fost tradițional responsabile de formarea valorilor culturale autentice, par să-și piardă din importanță în acest context. Unii autori susțin că există o criză de valori morale în societatea noastră, inclusiv în sistemul educațional, iar acest lucru generează o lipsă de speranță în privința depășirii acestei situații. Este esențial să ne confruntăm cu această realitate și să căutăm soluții pentru a restabili importanța valorilor autentice în societate și în educație, pentru a promova o dezvoltare armonioasă și echilibrată a individului.

Se consideră că, în condițiile lumii contemporane, devine tot mai evidentă șansa supraviețuirii cu condiția de a recrea și a pune în centrul existenței valorile morale. Optimizarea societății este posibilă doar în urma perfecționării indivizilor și respectării valorilor etice fundamentale. Prin dorința și efortul comun de a promova binele printre oameni, se contribuie la perfecționarea societății și construirea relațiilor interumane, astfel depășind criza în care ne aflăm în acest moment.

Pentru a depăși criza cu care se confruntă omenirea, este necesară o abordare strategică pe termen lung, concentrată pe o educație cuprinzătoare, care să includă trei componente esențiale: educația spirituală, educația cognitivă și educația inovativ-antreprenorială. Aceste componente ar trebui să fie fundamentale în procesul de formare a generațiilor viitoare. Educația spirituală ar trebui să încurajeze explorarea valorilor interioare, a conștiinței de sine și a conexiunii cu lumea înconjurătoare. Educația cognitivă ar trebui să promoveze cunoașterea, înțelegerea și dezvoltarea gândirii critice și analitice. În plus, educația inovativ-antreprenorială ar trebui să stimuleze creativitatea, abilitățile antreprenoriale și adaptabilitatea la schimbările din societate. Aceste trei componente ar lucra în sinergie pentru a pregăti tinerii pentru provocările vieții într-o societate democratică, în care cooperarea, comunicarea, echilibrul interior, respectul și profesionalismul sunt valorile fundamentale.

În același timp, educația ar trebui să constituie un proces dinamic, în care valorile sunt definite și redefinite în funcție de evoluția societății și a nevoilor individuale. Prin adoptarea unei astfel de abordări educaționale, putem spera că generațiile viitoare vor fi pregătite să facă față provocărilor complexe ale vieții și să contribuie la o societate mai empatică, înțelegătoare și progresistă.

În concluzie, putem afirma că valorile general-umane, universale promovate în cadrul educației axiologice la nivelul educației naționale sunt un element fundamental al culturii noastre. Valorile pot fi variate, complexe și au o importanță deosebită, deoarece ele definesc caracterul

unui copil. O persoană este capabilă să judece ceea ce este corect și ceea ce este greșit pe baza valorilor pe care le posedă. Pentru ai ajuta să crească într-o ființă responsabilă și înțeleaptă, este important ca oamenii să conștientizeze că valorile trebuie să li se acorde cea mai mare prioritate în viața unui copil, deoarece copiii sunt viitorul societății noastre. Nu poate exista nimic mai bun într-o societate în care majoritatea oamenilor au valori bune și respectă normele etice.

1.3 Concluzii la capitolul 1

Realizarea pertinentă a studiului documentelor de politici educaționale din perspectiva promovării educației axiologice, a identificării referențialului axiologic al elevilor, a personalității, a analizei diverselor poziții științifice referitoare la conceptele de valoare, educația axiologică, și referențialul axiologic a permis evidențierea evoluțiilor conceptuale ale noțiunilor examinate, punctarea condițiilor și direcțiilor actuale de realizare a învățământului în Republica Moldova și România; a facilitat scoaterea în evidență a unor contradicții existente, a necesității de identificare a tehnologiilor educaționale moderne pentru implementarea principiilor educației axiologice și a idealului educațional la nivel de societate. Axându-se pe cele menționate anterior, constatăm prezența unor limite la nivelul obiectivelor, finalităților, conținuturilor și a strategiilor educative stabilite, prin urmare, în baza referențialului axiologic actualizat. Lipsa referențialului axiologic relevant schimbărilor dinamice contemporane determină haosul mutațiilor axiologice cuantificate în consecințe nedorite în procesul instructiv-educativ și în planul formării personalității.

Realizând o sinteză a datelor științifice efectuate până în prezent, am constatat existența problemelor de educație axiologică la nivelul sistemului de educație, constatând, faptul, că învățământul primar ar fi cel prioritar și senzitiv pentru viitorul personalității, societății și al țării. Cercetarea referențialului axiologic a evidențiat conținuturile existente de facto și a determinat stabilirea unei metodologii axate pe dezvoltarea referențialului axiologic necesar pentru formarea unei personalități integre în conformitate cu exigențele sistemului educațional al Republicii Moldova și al României.

Educația axiologică conturată la nivelul curricular permite identificarea și formarea valorilor și orientărilor valorice la nivel personal și societal integrate în referențialul axiologic al curriculumului național, exprimat în Codul educației în termeni de ideal educațional. Limitele sistemului educațional contemporan reiese din problematica în vederea stabilirii transparente și multiaspectuale a valorilor fundamentale necesare pentru sistemul de învățământ general care vor constitui baza de reper pentru atingerea obiectivelor educației axiologice. Un aspect important ar servi identificarea premiselor metodologice pentru realizarea educației axiologice și implementării referențialului axiologic în sistemul educațional, organizării sistemice a acțiunilor științifice și

metodico-didactice oferind oportunități de soluționarea crizei valorilor și a crizei globale a educației.

Criza educației, absența cadrului conceptual al referențialului axiologic în documentele de politici educaționale actualizate la schimbările contemporaneității evidențiază necesitatea renovării tuturor componentelor educației axiologice, modelarea și reorganizarea conținuturilor educației axiologice. Adoptarea unei abordări noi în organizarea conținuturilor, în stabilirea principiilor și a mecanismelor, precum și în dezvoltarea aplicațiilor referențialului axiologic, implică transferul valorilor imanente societății obiectuale și ale generațiilor metamoderne în cadrul sistemului educațional. Această inițiativă ar putea să contribuie semnificativ la cultivarea și consolidarea potențialului axiologic timpuriu al tinerelor generații aflate în procesul de formare, bazându-se pe valori culturale, naționale, morale și altele similare. Această extindere a perspectivei educaționale ar putea să genereze o creștere substanțială a conștiinței și înțelegerii valorilor esențiale în rândul tinerelor generații, contribuind astfel la dezvoltarea unei baze axiologice solide și sustenabile pentru viitor.

O nouă abordare în procesul de organizare și desfășurare a educației axiologice este oportună din perspectiva dezvoltării competențelor personale, formării sferei axiologice, va contribui la realizarea acțiunilor educaționale raliat la necesitățile timpului, vor facilita promovarea manifestărilor axiologice ale tinerilor reieșind din sistemul de valori în contextul exigențelor actuale ale educației contemporane.

Prin investigația exhaustivă aprofundată în acest capitol, am reușit să atingem cu succes primele două obiective propuse (identificarea fundamentelor teoretice referitoare la valorile, referențialul axiologic și educația axiologică; prezentarea detaliată a evoluției semnificației științifice a referențialului axiologic al elevilor). În următoarele etape ale cercetării noastre, ne-am propus să efectuăm o analiză amănunțită a orientărilor curriculare, să investigăm procesele complexe implicate în educația axiologică și să examinăm cu atenție contribuția semnificativă a autoeducației în modelarea și consolidarea referențialului axiologic al elevilor din cadrul învățământului primar. Această extensie a investigației noastre ne va ajuta să dobândim o perspectivă cuprinzătoare și detaliată asupra modului în care valorile sunt integrate și dezvoltate în contextul educațional al elevilor.

2. CADRUL CURRICULAR AL FORMĂRII REFERENȚIALULUI AXIOLOGIC AL ELEVILOR PRIN AUTOEDUCAȚIE

Capitolul doi include rezultatele examinării finalităților și a conținutului curriculumului național pentru învățământul primar din România și Republica Moldova pe dimensiunea educație axiologică, prin care au fost evidențiate orientările curriculare și realitățile procesuale vizând educația axiologică în învățământul primar. Capitolul este rezultatul unei investigații ample, ce reflectă datele obținute prin cercetarea teoretico-experimentală a particularităților și nivelurilor de dezvoltare ale referențialului axiologic la elevii din clasele primare. Prin intermediul acestui studiu, am căutat să obținem o înțelegere detaliată a modului în care referențialul axiologic se formează și evoluează în rândul tinerelor generații, mai ales în faza incipientă a educației lor. În acord cu obiectivele cercetării prezentăm opiniile profesorilor privind valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor. Ca finalitate a studierii teoriei învățământului primar, a teoriilor privind dezvoltarea personalității umane, a teoriilor privind dimensiunile educației și a studierii abordărilor actuale în domeniul educației axiologice a fost elaborat Modelul conceptual al referențialului axiologic al elevilor care prin intermediul elementelor incluse elucidează sistemul valorilor specifice elevilor din clasele primare.

Educația și autoeducația axiologică, așa cum subliniază I. M. Oprea (2021), sunt două realități a două tipuri de procese educaționale. Prima se desfășoară în cadru formal, instituționalizat, supus rigorilor și regulilor impuse de sistemul educațional. Autoeducația se desfășoară exclusiv în afara sistemului instituționalizat, dar care poate prelua metodologii și practici din educația formală. Autoeducația creează evident confortul personal prin independența față de regulile sistemului, răspunzând totuși cerințelor acestuia și nevoilor educaților. Un element de semnificație considerabilă, care încă nu a fost analizat în detaliu, constă în incapacitatea sistemului instituțional de a furniza elevilor aptitudinile necesare pentru a-și cultiva și a-și menține un proces individualizat de autoeducație, ceea ce le-ar conferi autonomie și independență. Autorul menționează că, eficiența pregătirii elevilor pentru autoeducație depinde de măsura în care se vor respecta condițiile: (a) trecerea la educația centrată pe elevi, (b) ghidarea autoeducației din exterior, (c) autonomizarea elevilor în procesul de autoeducație și tendința de independizare a tuturor activităților [183].

Din punct de vedere teoretic, observăm că procesul de autoeducație axiologică poate fi adaptat pentru a se potrivi cu diverse tipuri de personalități și depinde în mare măsură de gradul de conștientizare a propriilor orientări axiologice. Materializarea cunoștințelor dobândite prin practică poate îmbrăca diverse forme și manifestări.

2.1. Orientări curriculare și realități procesuale privind educația axiologică în învățământul primar

Educația axiologică abordează problema formării personalității umane din perspectivă dublă: *descriptiv* – prezentarea axei dezvoltării valorilor între polul pozitiv și negativ și *prescriptiv* – valorificarea pertinentă a valorilor și cultivarea trăsăturilor pozitive de caracter [73].

În etapele ulterioare, ne propunem să extindem cercetarea prin analiza detaliată a abordărilor curriculare ale educației axiologice pentru elevii din învățământul primar, așa cum sunt acestea reflectate în documentele de politici educaționale și în documentele curriculare specifice României. Această analiză va dezvălui modul în care educația axiologică este conceptualizată și implementată în cadrul sistemului educațional, și cum sunt integrate valorile în curriculum-ul școlar pentru a contribui la dezvoltarea unui referențial axiologic solid și coerent pentru elevi de la vârstele fragede.

Referențialul axiologic pe care îl promovează curriculumul școlii românești, evidențiază un sistem de *valori pedagogice generale și specifice* fiecărei dimensiuni a educației: *valori general-umane, internaționale, naționale, colective, individuale și instrumentale* [85]. Conținuturile educației incluse în curriculum și manuale școlare promovează *valorile intrinseci ale educației* care, fiind mijlocite de *valorile extrinseci*, atașate metodelor didactice, formelor de organizare și de realizare a educației la nivelul procesului de învățământ reprezintă cadrul optim pentru proiectarea activității de formare-dezvoltare a personalității elevului.

Valorile promovate în sistemul educațional românesc, mai ales în cadrul învățământului primar, constituie un răspuns bine articulat la provocările lumii contemporane. Aceste valori nu numai că reflectă cultura și spiritualitatea poporului român, ci sunt și în concordanță cu valorile promovate la nivel european și global [122, p.14]. Prin cultivarea acestor valori la nivelul învățământului primar, se creează o temelie solidă pentru dezvoltarea armonioasă a tinerilor și pentru pregătirea lor pentru viitorul complex și dinamic al lumii contemporane. Aceste valori sunt impletite în obiectivele generale ale educației, materialele de învățământ, metodele de predare și învățare, principiile și strategiile aplicate în cadrul activităților educaționale. Ele formează baza pentru crearea Profilului absolventului de clasa a IV-a, care este construit pe baza nivelului elementar de dobândire a competențelor-cheie, nominalizate în articolul 68 din Legea Educației Naționale nr. 1/2011 din România. Aceste valori educaționale nu doar ghidează comportamentele și dezvoltarea personală a elevilor, ci au și un impact semnificativ asupra gestionării carierei și evoluției lor în societate. Ele asigură o bază solidă pentru dezvoltarea competențelor cheie, precum gândirea critică, comunicarea eficientă și adaptabilitatea, care sunt esențiale pentru a face față provocărilor vieții moderne. Prin urmare, valoarea educației nu se limitează doar la cunoștințe și

competențe, ci își propune să promoveze o viziune integrată și să ofere o bază solidă pentru dezvoltarea armonioasă și succesul pe termen lung al elevilor în viață.

Formarea referențialului axiologic al elevilor de învățământ primar, în România, se realizează prin intermediul orelor desfășurate în cadrul disciplinei Dezvoltare personală (clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a) și Educație civică (clasa a III-a și clasa a IV-a), dar și prin intermediul altor discipline cum ar fi istoria, geografia, științe, arte vizuale și abilități practice. Practic, prin intermediul tuturor disciplinelor pot fi integrate activități și acțiuni care să conducă la formarea referențialului axiologic al elevilor [33]. Activitățile de învățare în clasele pregătitoare-I și a II-a se desfășoară în contextul interacțiunii permanente cu copiii, astfel încât să răspundă intereselor acestora și au drept scop dezvoltarea *încrederii în sine*. Jocul didactic reprezintă un context optim pentru participarea activă, individuală și în grup, care să permită exprimarea liberă a propriilor idei și sentimente. Referențialul axiologic format în cadrul disciplinei include *valori pedagogice generale și specifice* abordate prin prisma integralității și operelor relevante din literatura românească și universală.

Analiza **Curriculumului Național pentru clasele I-IV** ne-a permis să sintetizăm referențialul axiologic ce se recomandă a fi format în cadrul fiecărei arii curriculare:

Aria curriculară *Limba și comunicare* include disciplinele *Limba și literatura română* și *Limba străină*. Planul cadru pentru disciplina prevede cel mai mare număr de ore, comparativ cu celelalte dimensiuni – 5 ore în clasele pregătitoare, III- a și a IV, și respectiv 7 ore în clasa I și 6 ore în clasa II [112]. Scopurile disciplinei în ciclul primar vizează o dezvoltare treptată a competențelor, prin valorificarea experienței specifice vârstei elevilor și accentuarea aspectelor afective, atitudinale și acționale ale formării personalității lor. Modificările operate în noul curriculum cu referire la valorile și atitudinile cultivate în școală pot fi interpretate drept un transfer dinspre studiul cronologic al literaturii române înspre cum se citește literatură, dinspre studiul descriptiv al limbii spre folosirea acesteia în comunicare. Se manifestă o mai mare deschidere spre cultivarea unor valori și atitudini cum ar fi: stimularea interesului pentru lectură și dorinței de a citi, cultivarea gustului estetic în domeniul literaturii și încurajarea gândirii autonome, reflexive și critice în fața diverselor mesaje cu care elevii vin în contact; formarea unor reprezentări culturale privind evoluția și valorile literaturii române; dezvoltarea atitudinilor corespunzătoare față de comunicare și a încrederii în propriile abilități de comunicare; abordarea flexibilă și tolerantă a opiniilor și a argumentelor celorlalți; cultivarea atitudinii pozitive față de limba maternă și recunoașterea importanței acesteia pentru formarea personală și lărgirea orizontului cultural al copiilor, precum și dezvoltarea interesului față de comunicarea interculturală.

Aceste valori și atitudini cuprinse în programele pentru limba și literatura română sunt aplicabile în studiul textelor literare, unde interacționează reciproc și declanșează adevărate conflicte individuale sau sociale. Majoritatea operelor literare sunt construite în jurul unui conflict, în care protagonistul este nevoit să aleagă între valori diferite. Prin intermediul operelor literare, elevii cunosc personaje care devin pentru ei modele prin calitățile și virtuțile umane pe care le întruchipează, oferindu-le adevărate repere socio-culturale, oferind răspunsuri unor elevi aflați la vârsta întrebărilor [125]. Dezvoltă gustul pentru lectură, elevii descoperind plăcerea de a citi, bucuria de a simți emoția artistică, de a se îmbogăți spiritual. Finalitatea principală a procesului de receptare a literaturii în școală rămâne aceea de a forma din elevi cititori de literatură, în devenire oameni cu deprinderea de a citi, zilnic, ceva interesant, capabil de a adopta o poziție personală față de lecturile lor.

Referențialul axiologic se formează din sistemul de valori care se dezvoltă perpetuu și interacționează cu alte valori. Orice valoare există în și prin om. Formarea Eu-lui axiologic se realizează prin educație care este o valoare de actualitate majoră. Axiologia educației este interpretată ca o morală ce stabilește o ierarhie între valori, aranjând „pe primul loc respectul a ceea ce este bun, apoi respectul a ceea ce este nobil, apoi a ceea ce este frumos” [75]. Prin intermediul mecanismelor educației și socializării, valorile sunt transmise și asimilate de către subiecți, devenind parte integrantă a mentalităților și convingerilor personale. Astfel, aceste valori dobândesc un caracter normativ și devin repere și criterii pentru orientarea conduitelor și acțiunilor individuale [102].

Educația axiologică apare ca o infuzare necesară la nivelul învățământului primar, iar mecanismul de formare a valorilor, stipulează D. Antoci, constituie un proces continuu, care începe de la interiorizare și exteriorizare a comportamentelor antrenând sfera cognitivă, afectivă, volitiv-motivațională a subiectului, treptat formând atitudini și convingeri prin care prinde contur valoarea corespunzătoare [12].

Aria curriculară *Consiliere și orientare*, disciplina *Dezvoltare personală*. Acestei discipline i-au fost alocate ore săptămânale precum urmează: la clasa pregătitoare – 2 ore, clasa I – 1 oră, clasa a II-a – 1 oră [112]. Disciplina Dezvoltare personală are ca obiectiv dezvoltarea capacității elevilor de a se cunoaște pe sine și de a-și exprima într-un mod pozitiv interesele, emoțiile, abilitățile de comunicare și relaționare, precum și de a reflecta asupra propriului proces de învățare. În cadrul disciplinei se formează abilități și se dezvoltă atitudini având ca finalitate încurajarea copiilor să dobândească încredere în sine, să se simtă bine și să fie pregătiți pentru viață și pentru viitor.

În abordările curriculare ale educației axiologice, trebuie menționat că aria curriculară "Om și societate" include discipline precum Istorie, Geografie, Educație civică și Religie. Aceste discipline expun elevii la aspecte istorice, geografice, sociale și etice, oferindu-le o perspectivă comprehensivă asupra societății umane și a valorilor fundamentale care ghidează interacțiunile lor cu mediul și cu ceilalți. Prin această învățare, se dezvoltă referențialul axiologic al elevilor în cadrul învățământului primar.

Disciplina *Religie*, prezentă în toate clasele ciclului primar, oferă un context educațional ce explorează "marile întrebări" ale copiilor și valorifică experiențele lor de viață, diferite de cele abordate în celelalte discipline școlare, dar de o importanță majoră pentru dezvoltarea morală și socializarea lor. Prin competențele și conținuturile pe care le vizează, această disciplină contribuie direct la dezvoltarea competențelor ariei curriculare Om și societate, prin accentul pus pe competențele sociale și civice, promovarea diversității și integrarea în diferite grupuri, precum și susținerea abordărilor inter- și transdisciplinare [212].

Pentru a promova valențele formative ale disciplinei Religie, sunt utilizate diverse strategii didactice care pun accentul pe construcția progresivă a cunoștințelor specifice, prin abordări flexibile și diferențiate ale conținuturilor de învățare. În același timp, elevilor li se dezvoltă progresiv capacitatea de autoevaluare a comportamentelor verbale și acționale, aplicabile în diferite contexte de viață. Astfel, se asigură formarea unor comportamente precum: *încrederea, respectul pentru diferențe și toleranța, care contribuie la interiorizarea valorilor religioase și a normelor morale*. Interiorizând, prin conținuturile curriculare specifice disciplinei, în primul rând, dar și prin intermediul familiei, bisericii, mass-media etc., aceste sisteme de valori general-umane, naționale, colective, fiecare individ în parte își creează propriul sistem de valori individuale, care sunt *valori ale persoanei* și reprezintă, de fapt, esența acesteia.

Disciplina *Educație civică* are ca scop integrarea elevilor în comunitate prin dezvoltarea alfabetizării moral-civice a copiilor și cultivarea unor atitudini pozitive față de sine și față de ceilalți. Valorificând experiența specifică vârstei, accentuează dimensiunile afectiv-atitudinale, alături de cele cognitive, pregătind astfel elevii să practice un comportament moral-civic într-o societate democratică. Acest comportament se manifestă prin activitate, libertate, responsabilitate, toleranță, deschidere, comunicare, reflecție și autoevaluare.

Disciplina Istorie, prezentă în ciclul primar, mai precis în clasa a IV-a, cu o oră săptămânală, își propune să familiarizeze elevii cu trecutul, utilizând mijloace și contexte de învățare adecvate vârstei lor. Conținutul programei consolidează abordarea în care elevii explorează trecutul pornind de la situații familiare, cum ar fi evenimente legate de istoria familiei sau a localității natale, și continuă cu teme mai îndepărtate în timp și spațiu. Fiind o disciplină cu

valoroase implicații axiologice, istoria, integrează aspecte care au în vedere, deopotrivă, valori europene (*pace, solidaritate, egalitate, toleranță*) în domeniul educației, se iau în considerare principiile și direcțiile stabilite prin legislația națională, precum și noile dezvoltări în domeniul științelor învățării. În plus, se valorifică și se implementează bunele practici de aplicare a curriculumului școlar, atât în România, cât și în alte țări (*țara, poporul, suveranitatea, simbolică statului (imn, stemă, drapel), cultura națională, istoria, limba, credința, tradițiile populare*) [211]. Fiind de natură profund integratoare și înscriindu-se în spiritul solidarității sociale, aceste valori contribuie la consolidarea unității naționale prin intermediul unei particularizări conștiente într-un context de universalitate.

Finalitățile disciplinei *Geografia*, detaliate la nivelul clasei IV, disciplina promovează dezvoltarea interesului pentru cunoașterea și înțelegerea diversității naturale și umane prin sugestii de abordări în interpretarea realității, fie direct, fie indirect. Structura conținuturilor, organizate concentric, propune un traseu de învățare care pornește de la localitatea natală, se extinde către orizontul apropiat, local, regional, unitatea administrativă, țara, continentul și se extinde până la nivel planetar, facilitând astfel valorizarea aspectelor legate de îngrijirea mediului înconjurător, umanism, pacifism, toleranță și responsabilitate civică.

Disciplina Arte vizuale și abilități practice, ca o disciplină integrată între ariile curriculare Arte și Tehnologii, joacă un rol important în extinderea modalităților de comunicare interumană prin intermediul imaginii și a trăirii artistice, facilitând exprimarea liberă și creativă. Prin interacțiunea cu diversele domenii artistice și prin implicarea în procesul de realizare a produselor artistice, elevii dezvoltă sensibilitatea pentru frumos, își îmbunătățesc îndemânarea și câștigă încredere în capacitățile lor de exprimare. Totodată, aceasta consolidează respectul pentru valorile culturale, tradiții și pentru ceilalți. Conținuturile învățării în această disciplină contribuie la dezvoltarea competenței-cheie „sensibilizare și exprimare culturală”, „recomandată la nivel european, prin: cultivarea sensibilității elevilor față de aspectele estetice; aprecierea diversității exprimării artistice; înțelegerea rolului factorilor estetici în viața de zi cu zi; dezvoltarea abilităților creative și exersarea acestora în contexte variate” [212].

Prin analiza atentă a programelor școlare, am reușit să sintetizăm referențialul axiologic care ia naștere în rândul elevilor în ciclul primar. Această sinteză relevă elementele fundamentale ale valorilor și orientărilor care sunt promovate și dezvoltate în acest stadiu crucial al educației, contribuind la înțelegerea mai profundă a modului în care tinerii își formează cadrul de referință moral și etic în primele etape ale parcursului lor școlar. Tabelul 2.1.

Tabelul 2.1. Sinteza referențialului axiologic care se formează la nivelul ciclului primar în România [122]

Aria curriculară	Disciplina	Competențe generale	Referențialul axiologic			
			Valori fundamentale	Valori general-umane	Valori naționale	Valori personale
Limba și comunicare	Comunicare în limba română. Clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a Limba și literatura română Clasa III, IV	1. Receptarea de mesaje orale în diverse contexte de comunicare 2. Exprimarea de mesaje orale în diverse situații de comunicare 3. Receptarea de mesaje scrise în diverse contexte de comunicare 4. Redactarea de mesaje în diverse situații de comunicare	Adevărul, Binele, Frumosul	Respectul Înțelepciunea Iubirea Bunătatea Cinstea Compassiunea	Identitatea națională și culturală; simbolică statului (imn, stemă, drapel), limba tradițiile populare	Conștiința etnică/lingvistică, familia limba maternă
	Dezvoltare personală Clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a	1. Manifestarea interesului pentru autocunoaștere și a atitudinii pozitive față de sine și față de ceilalți 2. Exprimarea adecvată a emoțiilor în interacțiunea cu copii și adulți cunoscuți 3. Utilizarea abilităților și a atitudinilor specifice învățării în context școlar	Pacea, Binele, Adevărul	Fericirea, Respectul Cinste	Echitatea, umanismul, solidaritatea, umană, caritatea.	Atitudine pozitive față de sine și față de ceilalți; cinste, compasiune, Prietenia, cumpăta-rea, altruismul, responsabilitate, Entuziasm, excelență, familie, trăire și manifestare emoțională, Starea de bine
Om și societate	Educație civică Clasa III, IV	1. Aplicarea unor norme de conduită în viața cotidiană 2. Manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic în contexte de viață din mediul cunoscut 3. Cooperarea cu ceilalți pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru, manifestând disponibilitate	Viață, Dreptate Bine	Înțelepciune, corectitudine, altruism, cinste respect, responsabilitate, solidaritate, cooperare, competiție,	Cultura națională, istoria, limba, participarea/implicarea și activismul civic.	Identitatea culturală, conștiința etnică / lingvistică, familia, localitatea natală, limba maternă, educația, preferințele inițiativa și toleranță voluntariatul
	Religia Clasa pregătitoare, clasele I - IV-a	1. Aplicarea unor norme de comportament specific moralei religioase, în diferite contexte de viață	Pacea, Binele, Adevărul	Respectul, înțelepciunea, iubirea, bunătatea,	Apartenența religioasă, credința	Identitate religioasă conștiința religioasă familia, localitatea natală

		2. Colaborarea cu copiii și cu adulții din mediul familiar, în acord cu valorile religioase 3. Explorarea activă a unor elemente din viața de zi cu zi, din perspectiva propriei credințe		cinstea, compasiunea, înțelegerea, fericire, cinste		
	Istoria Clasa IV	1. Localizarea în timp și în spațiu a evenimentelor istorice studiate 2. Explorarea surselor relevante pentru a înțelege fapte și evenimente din trecut și din prezent 3. Utilizarea termenilor istorici în diferite situații de comunicare 4. Formarea imaginii pozitive despre sine și despre ceilalți	Pacea, Binele, Adevărul	Dreptatea Libertatea Cinste Pacea, Egalitatea, Demnitate	Țara, poporul, Suveranitatea, Simbolica statului, cultura națională, istoria, limba, tradițiile populare.	Identitate personală Identitate culturală Educația Prietenia, Solidaritatea,
	Geografia Clasa IV	1. Prezentarea realității observabile, cu ajutorul terminologiei generale și specifice 2. Utilizarea elementelor semnificative din matematică, științele naturii și disciplinele sociale, în înțelegerea realității înconjurătoare 3. Relaționarea realității înconjurătoare cu reprezentarea ei cartografică 4. Dezvoltarea interesului pentru cunoașterea orizontului local, a țării și a lumii contemporane	Pacea	Umanismul, Pacifismul Demnitate	Țara, poporul ținutul natal, localitatea natală	Grija față de mediul înconjurător, responsabilități civice, toleranța Inteligență Integritate
Arte/Tehnologii	Arte vizuale și abilități practice Clasa pregătitoare, clasele I - IV-a	1. Explorarea de mesaje artistice exprimate în limbaj vizual într-o diversitate de contexte familiare 2. Realizarea de creații funcționale și/sau estetice folosind materiale și tehnici elementare diverse	Frumosul Arta	Cinste Pacea, Egalitatea	Împlinire Înțelepciune Libertate Loialitate Liniște sufletească	Respectul pentru valori, tradiții și semeni Inspirație Perseverență Încredere

Așadar, referențialul axiologic al curriculumului din învățământul românesc armonizează perfect cu idealul educației formulat pentru societatea românească ce vizează *formarea și „dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru dezvoltarea personală, dezvoltarea spiritului antreprenorial, cetățenia activă și pentru incluziunea socială”* [208], și poate fi pliat ușor pe toate dimensiunile educației (intelectuală, morală, socială, estetică, fizică, tehnologică etc.), transpus în curriculum și promovat prin toate disciplinele școlare (la nivel de *obiective, conținuturi, competențe* etc.).

În construirea referențialului axiologic, fiecare persoană ar trebui să poată face *un triplu efort*: întâi, de asimilare, conștientizare, apărare a valorilor, apoi, de creare a propriului sistem de valori și, nu în ultimul rând, de înțelegere, respectare a valorilor celorlalți [86, p. 18].

O atenție deosebită merită analiza **abordărilor curriculare ale educației axiologice a elevilor în învățământul primar din Republica Moldova**. Schimbările pe plan economic, politic, social și evoluția fără precedent a evenimentelor la nivel global, regional, național impun schimbări în educație orientată spre valori aceasta fiind condiția importantă a oricărui tip de societate care tinde spre prosperitate, fapt consemnat în Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” (SND). Capitalul uman reprezintă resursa de bază în dezvoltarea unei țări. Guvernul Republicii Moldova a elaborat SND, documentul național de viziune strategică de dezvoltare pe termen lung, centrată pe om, care este beneficiar al dezvoltării care indică prioritățile angajamentelor internaționale asumate de către Republica Moldova. Or, Omul este o valoare și Omul este creatorul și promotorul valorilor. În conformitate cu prevederile SND sunt necesare intervenții cu impact pozitiv direct asupra bunăstării oamenilor, inclusiv pe plan educațional. Respectiv, unul din cele 10 obiective prioritare stipulate în SND este garantarea educației relevante și de calitate pentru toți pe întreg parcursul vieții. La nivel de priorități în asigurarea unei educații de calitate sunt prevăzute inclusiv: promovarea stilului de viață sănătos, a respectării drepturilor omului, egalității de gen, culturii păcii și nonviolentei, cetățeniei globale și a aprecierii diversității culturale; includerea în curriculumul obligatoriu școlar a modulelor de educație pentru sănătate; dezvoltarea și implementarea conceptului național de educare a populației în domeniul drepturilor omului și egalității [133].

Strategia „Educația 2030” este un alt document de politici în domeniul educației chemat să contribuie la realizarea obiectivelor de integrare europeană pe domeniul educației. Prin acest document strategic, se propune a fi asigurată calitatea educației: „În Republica Moldova, educația reprezintă o prioritate națională, fiind factorul de bază în promovarea valorilor democratice, a asigurării drepturilor omului, a cetățeanului, în dezvoltarea capitalului uman, în formarea

conștiinței și identității naționale, în valorificarea aspirațiilor de integrare europeană, cu rol primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere”. Dat fiind că educația este atât un scop în sine, cât și un mijloc ce contribuie la atingerea obiectivelor de dezvoltare socioeconomică a țării, Strategia valorifică pilonii și obiectivele de dezvoltare durabilă prevăzute în Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” și le transpune în *axe valorice* și viziuni strategice asupra dezvoltării educației pe termen mediu și pe termen lung. Confruntarea sistemului de învățământ din R. Moldova a generat un ansamblu de probleme privind funcționalitatea curriculumului la toate nivelurile: valorificarea procesuală irelevantă, monitorizarea continuă și realizarea conexiunii inverse [132]. Documentele reglatorii din domeniu sunt datate anterior documentelor de politici menționate, necesare fiind redimensionări și la nivel de Cod al educației și documente curriculare. În pofida discordanței temporale vom urmări orientările curriculare privind educația axiologică a elevilor din clasele primare.

În contextul postmodern, accentul se pune pe importanța individului ca valoare centrală. În prezent, formarea personalității acordă prioritate dezvoltării competențelor și performanțelor, având ca scop modelarea gândirii și a relaționării prin intermediul culturii. Educația în această perspectivă se preocupă de gestionarea diversității de valori, încercând să concilieze pluralitatea acestora [54, p. 105].

Codul Educației al RM promovează nevoia redimensionării valorilor în sensul de aliniere la valorile fundamentale, general-umane și naționale. Astfel, dimensiunea axiologică este intrinsecă educației: misiunea educației (art. 5), idealul educațional (art.6), principiile fundamentale ale educației (art.7). „*Idealul educațional al școlii din Republica Moldova constă în formarea personalității cu spirit de inițiativă, capabile de autodezvoltare, care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independență de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate*” [60]. Idealul educațional stipulează clar fundamentarea axiologică a formării personalității elevului, fundamentare realizată prin conținuturile curriculare.

Întrucât „scopul curriculum-ului pentru învățământul primar constă în concretizarea și valorificarea politicilor educaționale la nivelul învățământului primar” [74], se determină schimbările produse la nivelul curriculum-ului pentru învățământ primar ajustate la dimensiunea axiologică:

- Punerea în evidență a cadrului valoric transdisciplinar, în temeiul profilului absolventului ciclului primar, reprezintă un nou concept care își propune să ofere o finalitate semnificativă

sistemului de învățământ. Acest concept este fundamentat pe abordarea unitară a perspectivelor psiho- și sociocentriste.

În cadrul abordării sociocentrice, ponderea se pune pe **sistemul valorilor promovate de societate**.

- Reconfigurarea competențelor specifice fiecărei discipline, punând accent pe **valorile și atitudinile predominante în conformitate cu profilul absolventului din ciclul primar**. Crearea conexiunilor inter- și transdisciplinare prin introducerea unei competențe specifice pentru integrare și transfer în fiecare disciplină. Ajustarea numărului de competențe specifice în funcție de particularitățile și oportunitățile fiecărei materii de studiu [74].

Prezentul curriculum este centrat pe competențe, iar competența include în sine ca element structural **atitudini și valori**, fapt ce apriori stabilește caracterul definitoriu al axiologicului în paradigma curriculară actuală.

Competențele-cheie sau transversale reprezintă o componentă curriculară fundamentală și sunt în mod evident indispensabile pentru educația în prezent:

- competențe de comunicare în limba română;
- competențe de comunicare în limba maternă;
- competențe de comunicare în limbi străine;
- competențe în matematică, științe și tehnologie;
- competențe digitale;
- competența de a învăța să înveți;
- competențe sociale și civice;
- competențe antreprenoriale și spirit de inițiativă;
- competențe de exprimare culturală și de conștientizare a valorilor culturale.

Un alt concept cu semnificații relevante în contextul finalității sistemului de învățământ este „**profilul de formare al absolventului**”. Profilul absolventului se conturează pe baza a patru caracteristici generale ale viitorilor cetățeni, definite la nivelul învățământului primar în următorul mod [74].

Una din caracteristici se referă la **persoanele cu încredere în propriile forțe**:

- demonstrează o înțelegere a punctelor forte și a domeniilor ce necesită dezvoltare în propria persoană.
- arată respect și grijă față de ceilalți din jurul lor.
- sunt capabili să distingă între bine și rău, corect și greșit.

- pot formula întrebări pentru a obține o mai bună înțelegere a informațiilor și pentru a-și forma o opinie personală.
- își exprimă ideile liber și cu încredere.
- împărtășesc cu alții satisfacția și bucuria pentru succesele obținute.
- sunt capabili să ia decizii, solicitând opinii și sfaturi.

Persoanele deschise pentru învățare pe parcursul întregii vieți se caracterizează în felul următor:

- Manifestă curiozitate în a învăța lucruri noi și de a explora diverse subiecte.
- Își exprimă opinia cu privire la modalitățile de învățare la care sunt expuși.
- Identifică domeniile în care au nevoie de sprijin în procesul de învățare.
- Solicită sprijinul necesar pentru a-și îmbunătăți performanța.
- Arată interes și atenție pentru opiniile altor persoane.
- Participă activ la activitățile de învățare formale și nonformale oferite.
- Descriu situații de învățare informale cu care se întâlnesc în viața cotidiană.
- Manifestă atenție și concentrare în procesul de învățare.

Persoanele active, proactive, productive, creative și inovatoare pot fi descrise prin următoarele manifestări:

- Cunosc și aplică reguli ale unui stil de viață sănătos.
- Cunosc și aplică reguli de comunicare corectă și eficientă în diverse contexte.
- Participă cu interes la activități comune cu colegii lor.
- Manifestă dorința de a-i ajuta pe colegi.
- Identifică probleme legate de viața cotidiană și de învățare.
- Solicită și oferă ajutor pentru a le rezolva.
- Manifestă curiozitate pentru activități inovative.
- Manifestă creativitate în domeniile de interes.
- Se implică în activități de voluntariat.

Persoanele angajate civic și responsabile cuprind următoarele caracteristici:

- Cunosc drepturile fundamentale ale copilului și responsabilitățile asociate fiecărui drept.
- Demonstrează interes și participă la evenimente culturale și sociale din școală și din comunitate.
- Observă probleme cotidiene cu care se confruntă familiile lor, vecinii și colegii de clasă.
- Manifestă interes pentru problemele persoanelor aflate în dificultate.
- Manifestă interes și respect pentru valorile și opiniile altor persoane.
- Cunosc și respectă simbolurile naționale ale Republicii Moldova.

- Cunosc tradițiile și obiceiurile populare principale din Republica Moldova și participă la activități consacrate acestora.

Suntem în real impas în a stabili care din aceste atribute nu s-ar potrivi cu referențialul axiologic al absolventului din ciclul primar.

Ca derivate ale competențelor transversale, competențele specifice disciplinelor școlare reprezintă sisteme integrate de cunoștințe, abilități, valori și atitudini, pe care fiecare disciplină din învățământul primar și le propune să le formeze și să le dezvolte. Aceste competențe specifice sunt concepute într-un mod interconectat și corelate cu întreaga perioadă de școlarizare a elevilor, având ca scop să contribuie la dezvoltarea completă și armonioasă a personalității acestora.

Sistemul de conținuturi pentru învățământul primar. Conținuturile educației sunt valori prin definiție. Educația ca proces complex se desfășoară pe baza *valorilor fundamentale ale omenirii*: Viață, Adevăr, Bine, Frumos, Sacru, Dreptate, Libertate; în baza *valorilor general-umane*: Terra, Patria, Familia, Munca, Cunoașterea, Cultura, Pacea, Omul; în baza *valorilor naționale*: datini, obiceiuri, tradiții, dar și forțele autogeneratoare, viziunile și sursele de comunicare culturală și interculturală, codul genetic immanent limbajelor specifice, teologia implicată, spiritualitatea poporului etc. Valorile naționale sunt imanente vieții fiecărui individ, familiei, comunității naționale, precum și vieții însușite și dezvoltate prin educația socială, care se desfășoară în noțiuni-cheie ale existenței umane și vor deveni cu adevărat orientări valorice. Manifestarea valorilor general-umane / naționale are loc prin calitățile individului: bunătate, dragoste de muncă, onestitate, cumsecădenie, umanism, patriotism, responsabilitate socială, toleranță față de diferențele culturale și religioase etc. [205].

Educația se realizează în mod dialectic prin și de la conținuturi spre valori și invers, prin și de la valori spre conținuturi. Conținuturile materiei de studiu, prin esența lor, semnifică valori, fiind achiziții ale omenirii produse de-a lungul evoluției, prin polivalența acțională, de către ființa umană, în varia domenii.

Valorile pedagogice fundamentale, care reflectă cerințele general-umane în plan psihosocial, reprezintă baza conținuturilor generale ale educației. Acestea includ valorile morale, care se concentrează pe promovarea binelui și a eticii în comportamentul individual, valorile intelectuale, care vizează căutarea și aprecierea adevărului științific, valorile tehnologice, care pun accent pe utilitatea aplicării adevărului științific în diverse domenii, valorile estetice, care implică aprecierea frumosului din artă, natură și societate, și valorile psihofizice, care acordă importanță sănătății fizice și psihice.

Aceste valori joacă un rol esențial în modelarea formării individuale și sociale a elevilor în cadrul sistemului educațional. De asemenea, finalitățile pedagogice, care sunt angajate ca orientări

valorice, sunt elaborate la nivelul macrostructurii și microstructurii educației. Aceste finalități au scopul de a ghida procesul educațional și de a oferi un cadru coerent și benefic pentru dezvoltarea caracterului, competențelor și atitudinilor elevilor. Prin intermediul acestor finalități, educația își propune să promoveze valorile fundamentale și să contribuie la dezvoltarea unei societăți armonioase și progresiste.

Antinomiile contemporaneității suplimentează conținuturile generale ale educației cu noi conținuturi – educația ecologică, educația demografică, educația pentru pace, educația pentru comunicare și mass-media, educația interculturală, educația economică etc. și trasează noi obiective în ameliorarea/soluționarea problematicii lumii contemporane. Prin urmare conținuturile educației necesită a fi completate cu noi materii, fundamentate axiologic.

Teoria generală a curriculum-ului contribuie la fundamentarea axiologică a:

- finalităților educației, pe baza unor valori filosofice/epistemologice, etice; sociologice, psihologice, manageriale, pedagogice;
- criteriilor de construcție a oricărui proiect pedagogic de tip curricular, la nivel global și deschis;
- clasificării domeniilor curriculum-ului, a tipurilor, produselor și a proceselor curriculare la scara întregului sistem și proces de învățământ [70].

În condițiile parcursului European al Republicii Moldova, Selectarea conținuturilor educației se realizează prin corelarea cu cele ale curricula naționale și disciplinare, având în vedere teleologia și tehnologia curriculară, autenticitatea valorilor și materiilor implicate, diversitatea conceptuală și cultural-axiologică, precum și convergența între valori fundamentale ale umanității, valori europene, valori naționale, valori contextuale și valori personale ale elevilor. De asemenea, se valorifică resursele științifice, culturale, artistice și tehnologice europene și naționale, luând în considerare specificul intereselor de cunoaștere, comunicare, culturale și artistice ale elevilor.

Aceste valori, provenind din sfera științifică, artistică sau tehnologică, vor fi supuse unui proces constant și dialectic de reactualizare, reconstruire și revalorificare de către elev în cadrul procesului de percepție științifică, artistică sau hermeneutică a interpretării operelor și fenomenelor literar-artistice.

Deși valorile înmănușate de conținuturile educației sunt mai mult obiective decât subiective și nu depind de cel care învață, ele devin relativ indiferente, deoarece elevul trebuie să le completeze prin propriul său aport personal și valoarea produsă în procesul de cunoaștere, percepție și interpretare a valorilor imanente [56].

Conținuturile pe discipline (în sens îngust) vizează: cunoștințe (teorii, legi, legități, fapte, fenomene, procese, date etc.) și **valori umane** [74, p. 14]. Toate disciplinele potențează mai mult

sau mai puțin, direct sau indirect formarea de valori, indiferent de aria curriculară din care fac parte. Mai cu seamă că orice conținut informativ poartă și valențe formative. Or, informația în sine, cunoștințele tot sunt valori.

În viziunea cercetătorilor Vl. Pâslaru [111], S. Cristea [68], [70], valorile pot fi reprezentate structural, la nivel de conținuturi, în mod diferit, în dependență de natura obiectului destinat cunoașterii, adică a materiilor de studiu și formare. Spre exemplu:

- **Aria curriculară Științe** își dezvoltă și structurează valorile imanente ale conținuturilor sale în concordanță cu principiile dezvoltării științifice, cu excepții minore, în scopul de a le prezenta într-un mod mai accesibil și inteligibil pentru elevii de o anumită vârstă. În acest context, însăși știința respectivă oferă o clasificare a valorilor sale, care pot fi considerate și valori educaționale. Spre exemplu, științele naturii vor trebui să dezvolte prin conținuturile sale științifice și axiologice toleranța, grija față de mediul ambiant și echilibrul ecologic la toate etapele de formare a conștiinței ecologice, de la gimnaziu la liceu, conform conținuturilor curriculare, cu perspectiva formării unor valori durabile pentru tot parcursul vieții etc.

- **Aria disciplinelor de educație artistic-estetică** își dezvoltă și structurează valorile educației pe baza principiilor activității artistice-estetice ale elevilor (precum percepție, interpretare și creație) și acordă o importanță deosebită formării atitudinilor. Literatura și arta sunt considerate, prin definiție, expresii ale atitudinii. Ca exemple pot servi operele poetice cu caracter autoreferențial (poemul liric) prin care autorul auto/exprimă păreri și formează atitudini, cazul poeziei lirice emineciene, hugoliene, pușkiniene, or atunci când ei ne vorbesc despre ei înșiși, ne vorbesc despre noi. Conform opiniei specialiștilor în domeniu (Vl. Pâslaru [111], Al. Crișan, M. Cerkez ș.a.), structura valorilor în cadrul disciplinelor artistic-estetice este exprimată de următoarea formulă: valorile fundamentale ale Humanitasului (Adevărul, Binele, Frumosul, Dreptatea, Libertatea); valorile specifice creației artistice (estetice, morale, religioase, teoretice); valorile contextuale (valorile imanente și valorile în acțiune) ale operelor de literatură și artă. Fiecare dintre valorile contextuale – cele asimilate efectiv de fiecare elev ca receptor de literatură și artă – are fundamentul genetic și epistemologic în una (sau mai multe) din valorile specifice creației artistice și în una (sau mai multe) din valorile fundamentale ale Humanitasului. Astfel, realizând, prin educație, una dintre valorile contextuale, se realizează implicit și valorile fundamentale ale Humanitasului, un fenomen specific cunoașterii și educației artistice-estetice, datorită cărora literatura și arta devin discipline educative prin definiție.

- **Aria disciplinelor tehnologice** (educația fizică, educația tehnologică) își structurează valorile pe baza principiilor de desfășurare a activității de modelare a lucrurilor și de consolidare a sistemelor organismelor vii. Acestea includ tipuri de valori asociate teoriei și tehnologiei

comunicării și tehnologiilor care sunt în mod fundamental subordonate competențelor praxiologice: a vorbi corect, inteligibil, nuanțat stilistic, a scrie corect, frumos etc., și nu doar a acumula cunoștințe despre sistemele limbii și categoriile gramaticale etc.

Constatăm, ca întregul proces al educației umaniste să comporte un caracter sistemic, fiecare valoare a conținutului educației axiologice integrându-se cu valorile conținuturilor educaționale de la alte discipline școlare, reciproc condiționate, formând un ansamblu unitar [apud 56, p. 29].

Disciplina Limba și literatura română ocupă o poziție aparte în devenirea personalității elevului, concepută nu atât cu funcție instrumentală, de însușire a vocabularului, vorbirii, comunicării prin mesaje orale și scrise, cât cu menirea de a forma ființa umană capabilă de exprimare în contexte educaționale, sociale, culturale; identificare culturală și națională (aria semantică a cuvântului „cultură” exprimând totalitatea valorilor); cultivare a spiritualității românești; devenire întru propria ființă.

Prin abordarea exclusiv teoretică a limbii, accentul se pune predominant pe dobândirea cunoștințelor, însă teleologia educației lingvistice este mult mai bogată și mai complexă. Aceasta implică dezvoltarea competențelor de comunicare (cunoștințe, capacități și atitudini) și a trăsăturilor caracteriale ale vorbitorului, precum și formarea comportamentelor și viziunilor sale comunicativ-lingvistice. „Funcția și valoarea definitorie a comunicării verbale în devenirea și desăvârșirea ființei umane conferă și cultivării limbii o funcție și o valoare pe măsură, ireductibile la acțiunile de cosmetizare a vorbirii și a scrierii publice” [111].

În climatul școlar, *competența de comunicare* promovează un set de valori și atitudini:

- stimularea interesului către lectură și a plăcerii de a citi, a gustului estetic în domeniul literaturii;
- dezvoltarea gândirii autonome, reflexive și critice în coraport cu diferite mesaje receptate;
- formularea unor reprezentări culturale privind evoluția și valorile literaturii române;
- cultivarea unei atitudini pozitive față de comunicare și a încrederii în propriile abilități de comunicare;
- abordarea flexibilă și tolerantă a opiniilor și a argumentelor celorlalți;
- încurajarea unei atitudini pozitive în cadrul educației lingvistice față de limba maternă și recunoașterea importanței acesteia în dezvoltarea personală și în îmbogățirea orizontului cultural;
- stimularea interesului pentru de comunicarea interculturală [83].

O schimbare categorică de optică s-a realizat și în privința conținuturilor educaționale, cunoscute și ca materii de învățământ / de studiu, considerate principale în învățământul

informativ-reproductiv, conținuturile educaționale (materiile lingvistice, operele și fenomenele literare, materiile despre sistemele de activitate comunicativ-lingvistică și literară-lectorală a elevilor), fără a-și pierde câtuși de puțin din valoarea informativă, sunt suplimentate în învățământul formativ-productiv cu funcția formativă, superioară acum celei informative.

Una din disciplinele din aria curriculară Educație socio-umanistică, care prin excelență promovează valori este *disciplina Educație moral-spirituală*.

În conformitate cu Planul-cadru de învățământ, disciplina Educația moral-spirituală este obligatorie pentru treapta primară de învățământ, fiind rezervată pentru aceasta câte o oră săptămânal. Disciplina Educație moral-spirituală promovează, fără a impune, valori morale și spirituale fundamentale, atât la nivelul culturii naționale, cât și europene. Elevii au acces liber la aceste valori, iar rolul lor formativ este esențial. Orele de Educație moral-spirituală se desfășoară într-un cadru de pedagogie activă și participativă, cu accent pe asigurarea șanselor egale pentru fiecare elev, crearea unui mediu școlar sigur și promovarea învățământului diferențiat. Comunicarea eficientă, acceptarea diversității și spiritul de colaborare sunt încurajate în acest context.

Curriculumul Educației moral-spirituală își propune să ofere un sistem de valori educaționale integrate în profilul absolventului, inclusiv:

- Valori general-umane: viață, adevăr, bine, frumos, dreptate, libertate, egalitate, sacru etc.
- Valori naționale: țara, poporul, simbolică statului (imn, stemă, drapel), limba națională, conștiința națională, istoria națională, cultura națională, credința, tradițiile, arta populară etc.
- Valori educaționale pe diferite dimensiuni: intelectuale, morale, estetice, fizice, tehnologice etc.
- Valori curriculare pentru arii curriculare și/sau discipline: obiective, conținuturi, tehnologii etc.
- Valori instrumentale: competențe-cheie transversale și disciplinare.
- Valori colective: ale clasei, ale grupurilor sociale, ale familiei etc.
- Valori individuale, definitorii pentru fiecare persoană: identitatea, familia, credința, prietenii, educația, preferințele, dragostea, cariera etc.

Conștiința moral-spirituală a elevilor va fi evaluată prin atitudini, comportamente și competențe legate de înțelegerea și respectarea valorilor umane. Implementarea disciplinei Educație moral-spirituală va contribui la dezvoltarea unor elevi conștienți, motivați și implicați în promovarea valorilor fundamentale precum adevărul, binele, bunătatea, pacea, patriotismul, credința, înțelepciunea, toleranța, dreptatea, spiritul de cooperare și încrederea în virtuți. Acest proces va asigura coerența între conținutul educației și mediul socio-cultural, dezvoltarea unei

atitudini pozitive și autonome, precum și armonizarea relației cu sine, cu ceilalți și cu mediul înconjurător [55, p. 5].

Competențele specifice disciplinei EMS:

- a) recunoașterea valorilor moral-spirituale în diverse situații de viață și manifestarea unei atitudini pozitive și responsabile față de sine și cei din jur;
- b) evaluarea valorică a propriilor comportamente și a celor ale altor persoane în contextul normelor moral-spirituale, manifestând o atitudine critică și abilități de comunicare asertivă;
- c) integrarea cunoștințelor dobândite în cadrul disciplinei în activități educaționale, comunitare și culturale, cu accent pe dezvoltarea virtuților moral-spirituale [74].

Competențele și elementele de competențe, formarea cărora se urmărește în clasele primare. Spre sfârșitul treptei primare de învățământ elevul:

- demonstrează o atitudine pozitivă față de sine, analizează și evaluează propriile acțiuni și încearcă să devină mai eficient;
- manifestă politețe în interacțiunile cu cei din jur;
- arată grijă și respect față de lucrurile realizate prin muncă de către oameni;
- adoptă o atitudine responsabilă și grijulie față de mediul înconjurător;
- menține curățenia și ordinea în jurul său, având grijă de sănătatea și înfățișarea sa;
- își dorește să fie sincer și corect, își respectă promisiunile și recunoaște diferența dintre proprietatea personală și cea a altora sau bunurile comune;
- valorifică diversitatea dorințelor și posibilităților oamenilor, recunoaște drepturile celorlalți și manifestă compasiune;
- apreciază importanța familiei, clasei și școlii, fiind un prieten devotat;
- își recunoaște apartenența națională, respectă țara, simbolurile Republicii Moldova și normele de comportament asociate acestora;
- observă frumusețea din jur, manifestă creativitate și se bucură de mișcare și activități creative, utilizând mijloace plastice pentru autoexprimare;
- înclină să rezolve conflictele în mod pașnic, ascultând perspectiva celorlalți și exprimând recunoștință;
- observă fenomene, evenimente și procese pentru a le înțelege, compară obiecte și evenimente, identifică asemănări și diferențe, grupându-le după criterii specifice, precum și descifrând planuri simple, tabele, diagrame și hărți;
- respectă regulile de securitate, evită situațiile periculoase, știe când să ceară ajutor și unde să apeleze în caz de nevoie;

- folosește programe simple de calculator;
- învață cu plăcere lucruri noi, atât individual, cât și în colaborare cu alții, în perechi sau în grupuri;
- elaborează și urmează un plan al zilei, gestionând timpul pentru învățare, divertisment, îndeplinirea obligațiilor casnice și odihnă;
- depune efort voluntar în activitățile de învățare și în sarcinile cotidiene, știind să își organizeze propriile acțiuni și să învețe de sine stătător [55, p.8-9].

Formarea competențelor specifice disciplinei EMS poate fi descrisă ca un proces structurat în etape distincte:

- Achiziționarea cunoștințelor fundamentale (a ști): elevii învață și însușesc cunoștințele esențiale legate de valorile și principiile morale-spirituale.
- Transformarea cunoștințelor fundamentale în cunoștințe funcționale (a ști să faci): elevii aplică cunoștințele dobândite în situații practice, dezvoltând abilități practice pentru manifestarea valorilor în diferite contexte.
- Interiorizarea cunoștințelor și formarea atitudinilor (a ști să fii): elevii asimilează și internalizează cunoștințele și valorile morale-spirituale, dezvoltând atitudini adecvate și responsabile față de sine și cei din jur.
- Exteriorizarea cunoștințelor (știu să devin): elevii manifestă în mod activ și coerent cunoștințele și valorile în comportamentul lor și în interacțiunea cu ceilalți, devenind persoane responsabile, implicate și empatici.

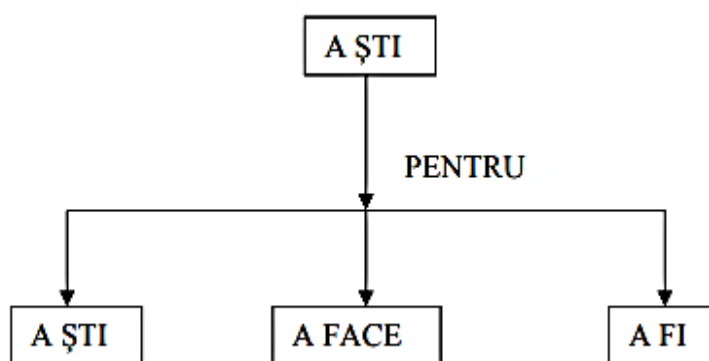


Figura 2.1. Integrarea cognitivă a lui L. D'Hainaut [apud 205]

Pe baza acestor etape ale procesului de integrare cognitivă, putem evidenția realizările cruciale pe care elevii le realizează în cadrul lecțiilor de Educație moral-spirituală. Aceste etape reprezintă o cale semnificativă de a înțelege progresul lor cognitiv și de a identifica competențele esențiale pe care le dezvoltă în timpul studiilor din acest domeniu.

Tabelul 2.2. Achiziții ale elevilor în cadrul EMS [55], [103]

Competențe generale EMS	Competențe specifice EMS	Comportamente
Achiziționarea cunoștințelor fundamentale (a ști) Utilizarea conceptelor specifice valorilor moral-spirituale pentru cunoașterea și respectarea tradițiilor naționale, experienței religioase, normelor de conviețuire în societate.	- recunoașterea semnificației unor norme din sfera valorilor moral-spirituale; - recunoașterea unor concepte din sfera valorilor moral-spirituale în contexte diferite; - analiza situațiilor de viață reale și imaginare conform normelor din sfera valorilor moral-spirituale; - identificarea situațiilor din cotidian din perspectiva valorilor moral-spirituale; - utilizarea, în contexte noi, a noțiunilor specifice valorilor moral-spirituale.	Posedă principalele calități ale unui om bun.
Transformarea cunoștințelor fundamentale în cunoștințe funcționale (a ști să faci) Aplicarea normelor din sfera valorilor umane în stabilirea relațiilor interpersonale pozitive.	- cooperarea cu ceilalți, pentru realizarea unui schimb de opinii referitor la calitățile/trăsăturile de caracter ale personajelor din povești; - exprimarea în cuvinte proprii a poveștelor lui Iisus Hristos; - explicarea moralei textelor biblice/literare în raport cu situațiile din viață; - identificarea valorilor naționale; - stabilirea corespondențelor între calitățile personale și faptele personale; - analiza, prin lucru în echipă, a unor situații din sfera valorilor moral-spirituale.	Urmează norme de comportament moral.
Interiorizarea cunoștințelor și formarea atitudinilor (a ști să fii) Manifestarea unui comportament social activ și responsabil adecvat unei lumi în schimbare.	- demonstrarea respectului față de părinți și cei apropiați; - recunoașterea sărbătorilor calendaristice și de familie; - participarea la pregătirea și desfășurarea sărbătorilor de familie și calendaristice, naționale; - acceptarea noțiunii de valoare moral-spirituală în texte artistice, scripturale, folclorice; - reaționarea adecvată la morala textelor biblice; - analiza, în echipă, a unor situații din sfera valorilor moral-spirituale; - argumentarea valorii învățăturilor biblice, cotidiene, artistice.	Încurajează faptele bune, comportamentul adecvat față de sine, cei apropiați, colegi.
Exteriorizarea cunoștințelor (știu să devin)	argumentarea atitudinii de respect și mândrie față de sărbătorile familiale și naționale;	Autoevaluează comportamentului propriu în mediul

Participarea la luarea deciziilor și la rezolvarea problemelor comunității.	• asumarea răspunderii pentru casa părintească, lăcașurile sfinte, localurile culturale; • argumentarea semnificației și respectului față de normele din sfera valorilor moral-spirituale; • asumarea propriei răspunderi față de acțiunile proprii și față de cele ale grupului de apartenență; • participarea la soluționarea problemelor ce privesc propria dezvoltare.	familial, social și cel natural.
---	---	----------------------------------

Etapele de formare a competențelor specifice disciplinei EMS sunt interdependente, „constituind un proces continuu, care prin utilizarea diferitor strategii educaționale au drept scop avansarea performanței” [55, p.10-11]. Inventarul strategic bine ales și utilizat în procesul de cultivare a sistemului de valori trebuie să fie unul select, să se țină cont de un echilibru pentru a forma competențele propuse, acordând atenție specificului domeniului educației moral-spirituale. Astfel, asigurăm că elevii sunt expuși la o gamă variată de valori și experiențe, care să sprijine dezvoltarea lor holistică și formarea unui referențial axiologic conștient și solid.

Inventarul strategic utilizat în vederea cultivării sistemului valoric al elevilor trebuie să fie unul select, încât să acoperim toate cele patru competențe generale propuse cu specificarea în domeniul educației moral-spirituale.

Un rol deosebit în acest context îl are abordarea metodologică a EMS:

- Dezvoltarea unei metodologii centrate pe elev la orele de EMS, care să ofere metode diferențiate și personalizate pentru fiecare elev, astfel, încât să poată învăța conform propriilor nevoi și ritm de învățare, asigurându-se că toți elevii au șanse egale de dezvoltare.
- Utilizarea strategiilor de educație integrată, care implică metode de lucru în grupuri mici, activități participative, cooperare, colaborare, parteneriat, implicare activă, organizare și socializare.
- Adoptarea strategiilor didactice centrate pe învățare, în care elevul devine un partener activ în procesul de învățare, prin colaborare, dezvoltând aspectele calitative (valori și atitudini).

Pentru a obține o înțelegere mai clară a modului de formare a referențialului axiologic în cadrul învățământului primar, oferim o prezentare sintetică a orientărilor axiologice curriculare pentru fiecare arie curriculară și disciplină. Astfel, vom putea să evidențiem modul în care valorile sunt încorporate și susținute în fiecare sferă de învățare, contribuind astfel la obținerea unei perspective complete asupra dezvoltării referențialului axiologic al elevilor din clasele primare. (Tabelul 2.3.).

Tabelul 2.3. Tabel sinoptic al conținuturilor curriculare din perspectiva axiologică, Republica Moldova [74], [81]

Aria curriculară	Disciplina	Competențe specifice	Conținuturi axiologice			
			Valori fundamentale	Valori general-umane	Valori naționale	Valori personale (atitudini și valori specifice predominante)
Limbă și comunicare	Limba și literatura română	1. Receptarea mesajului oral în situații de comunicare, manifestând atitudine pozitivă, atenție și concentrare. 2. Producerea mesajului oral, demonstrând abordare eficientă în diferite contexte de comunicare. 3. Producerea de mesaje scrise în situații de comunicare, demonstrând tendințe de autocontrol și atitudine creativă. 4. Aplicarea elementelor de construcție a comunicării în mesajele emise, manifestând tendințe de conduită autonomă. 5. Gestionarea experiențelor lectorale în contexte educaționale, sociale, culturale, dând dovadă de interes și preferințe pentru lectură.	Bine Frumos Adevăr Libertate	Patria Cunoașterea Cultura Omul Munca Familia	Limba maternă Surse de comunicare culturală și interculturală	Clasa I – IV • atitudine pozitivă, atenție și concentrare; • abordare eficientă în diferite contexte de comunicare; • atenție și toleranță față de partenerii de dialog în diferite situații de comunicare; • preferințe pentru lectura suplimentară a cărților și a presei periodice pentru copii; • curiozitate pentru activitățile școlare; • elemente de creativitate în domeniile de interes; • interes pentru valorile și opiniile altor persoane; • deschidere și acceptare a altor idei; • interes pentru valorile și opiniile altor persoane; • conduită autonomă în situații de comunicare (învățate sau spontane);
Matematică și științe	Matematică	1. Identificarea și utilizarea conceptelor matematice și a limbajului matematic în situații de învățare și cotidiene, dând dovadă de corectitudine și coerență. 2. Aplicarea operațiilor aritmetice și a proprietăților acestora în contexte variate, manifestând atenție și interes pentru calcul corect, rațional, fluent. 3. Rezolvarea problemelor pe baza utilizării achizițiilor matematice, dând dovadă de gândire critică în adoptarea unui plan pertinent de	Adevăr Dreptate	Cunoașterea Cultura		Clasa I – IV • corectitudinea și coerența limbajului matematic; • atenția și interesul pentru calcul corect, rațional, fluent; • valorificarea gândirii critice pentru adoptarea unui plan pertinent în rezolvarea problemelor; • curiozitatea și creativitatea în integrarea achizițiilor matematice cu cele din alte domenii.

		rezolvare. 4. Realizarea demersurilor explorativ-investigative pentru soluționarea/formularea unor situații de problemă/probleme, manifestând curiozitate și creativitate în integrarea achizițiilor matematice cu cele din alte domenii.				
Matematică și științe	Științe	1. Identificarea și descrierea componentelor, fenomenelor, proceselor, relațiilor caracteristice mediului înconjurător, demonstrând corectitudine și coerență în utilizarea terminologiei specifice. 2. Explorarea-investigarea mediului înconjurător, manifestând curiozitate și interes în valorificarea metodelor și instrumentelor specifice de colectare și organizare a rezultatelor. 3. Explicarea informațiilor/rezultatelor/concluziilor obținute în demersuri de cunoaștere a mediului înconjurător, manifestând atitudine critică și creativă. 4. Rezolvarea unor situații de problemă pe baza integrării achizițiilor dobândite la disciplină cu cele din alte domenii, dovedind interes pentru promovarea activă a valorilor de mediu și a unui mod sănătos de viață.	Viață Bine Frumos	Omul Familia Munca Terra Natura Sănătatea	Plaiul natal	Clasa I – IV • corectitudine și coerență în utilizarea terminologiei specifice; • curiozitate și interes în valorificarea metodelor și instrumentelor specifice de colectare și organizare a rezultatelor; • atitudine critică și creativă în demersuri de cunoaștere a mediului înconjurător; • interes pentru promovarea activă a valorilor de mediu și a unui mod sănătos de viață.
Educație socio-umanistică	Istoria românilor și universală	1. Identificarea și utilizarea adecvată a limbajului istoric, manifestând interes și atitudine pozitivă pentru cunoașterea lumii și a sinelui prin istorie. 2. Descrierea în timp și spațiu a evenimentelor și personalităților istorice din mediul local, național și universal, exprimând deschidere pentru explorarea surselor istorice.	Viață Adevăr Bine Frumos Sacru Dreptate Libertate	Cunoașterea Cultura Pacea Omul	Simboluri de stat Cultura națională Limba Tradiții Datini Obiceiuri Biserici Mănăstiri Personalități	• curiozitate despre istoria familiei, a localității natale; • respect pentru patrimoniul cultural. • respect față de contribuția predecesorilor în perpetuarea valorilor culturale.

		3. Aprecierii contribuției predecesorilor în perpetuarea istoriei, demonstrând respect față de tradițiile, obiceiurile, valorile neamului și ale popoarelor lumii.				
Educație socio-umanistică	Educația moral-spirituală	1. Recunoașterea valorilor moral-spirituale în diferite contexte de viață, demonstrând atitudine pozitivă și responsabilă față de sine și cei din jur. 2. Aprecierii valorice a comportamentelor proprii și ale altor persoane în contextul normelor moral-spirituale, dând dovadă de atitudine critică și comunicare asertivă. 3. Transpunerea achizițiilor dobândite la disciplină în activități educaționale/comunitare/culturale, tinzând spre virtuți moral-spirituale	Adevăr Sacru Dreptate Libertate Frumos Bine Viață	Patria Familia Omul Terra Cultura Pacea	Limba Tradiții Datini Obiceiuri Biserici Mănăstiri Sărbători	Clasa II – IV • atitudine pozitivă și responsabilă față de sine și cei din jur; • atitudine critică și comunicare asertivă; • tendință spre virtuți moral-spirituale
Arte	Educația muzicală	1. Receptarea muzicii în situații de învățare și cotidiene, manifestând interes pentru cunoașterea sinelui și a lumii prin arte. 2. Exprimarea prin muzică a unor sentimente și idei, dând dovadă de atitudine creativă în valorificarea elementelor de limbaj muzical. 3. Transpunerea achizițiilor obținute la disciplină în contexte educaționale și cultural-artistice, demonstrând respect pentru valorile culturii naționale și universale.	Frumos Bine	Patria Cultura Omul	Tradiții Datini Obiceiuri Personalități	Clasa I – IV • sensibilitate și interes pentru cunoașterea sinelui și a lumii prin arte; • atitudine creativă în valorificarea mijloacelor limbajului muzical; • respect pentru valorile culturii naționale și universale.
Arte	Educația plastică	1. Receptarea mesajelor vizuale și artistico-plastice în contexte variate, manifestând curiozitate și admirație pentru frumosul din viață și artă. 2. Realizarea de creații artistico-plastice, demonstrând interes pentru creativitate și gust estetic în exprimarea sinelui. 3. Transferarea achizițiilor	Frumos Sacru Bine Adevăr	Viață Artă Omul Terra Cultura	Tezaur cultural Tradiții Sărbători Personalități	Clasa I – IV • curiozitate și admirație pentru frumosul din viață și artă; • interes pentru creativitate și gust estetic în exprimarea sinelui; • respect față de valorile naționale și cele ale altor culturi.

		artistico-plastice în contexte educaționale /sociale/culturale, demonstrând respect față de valorile naționale și cele ale altor culturi.				
Sport	Educația fizică	1. Recunoașterea noțiunilor elementare specifice educației fizice în situații de învățare și cotidiane, manifestând interes pentru cunoașterea și dezvoltarea propriului organism, practicarea unui mod sănătos de viață. 2. Aplicarea achizițiilor dobândite la disciplină în diverse activități individuale și colective, dând dovadă de interes pentru sporirea potențialului motric. 3. Adoptarea unui comportament adecvat în cadrul activităților motrice educaționale, competiționale și recreative, demonstrând implicare și dorință de a-și ajuta colegii.	Viață Frumos Bine Adevăr	Om Cultura Cunoaște rea Familia Sănătatea		Clasa I – IV • interes pentru cunoașterea și dezvoltarea propriului organism, practicarea unui mod sănătos de viață; • interes pentru sporirea potențialului motric; • implicare și dorință de a-și ajuta colegii.
Tehnologii	Educația tehnologică	1. Utilizarea materialelor, ustensilelor și tehnicilor specifice în diverse activități tehnologice, manifestând curiozitate și interes pentru inovații. 2. Confectionarea unor obiecte simple utilitare și decorative, dând dovadă de motivație pentru creativitate și gust estetic. 3. Apelarea la instrumente și resurse digitale în situații de învățare, dând dovadă de corectitudine, adecvare și respect pentru etica mediilor virtuale. 4. Transpunerea achizițiilor tehnologice, digitale în contexte educaționale și cotidiane, demonstrând grijă pentru mediul natural și cei din jur.	Cunoașterea Adevăr Frumos Viață Bine	Om Patria Munca Familia Terra Cultura Cunoaște rea	Tezaur cultural național Port popular Bucătărie tradițională Ritualuri Datini Meșteșug	Clasa I – IV • curiozitate și interes pentru inovații; • motivație pentru creativitate și gust estetic; • corectitudine, adecvare și respect pentru etica mediilor virtuale; • grijă pentru mediul natural și cei din jur.
Consiliere și dezvoltare personală	Dezvoltarea personală	1. Aprecierea identității personale și a celorlalți în contexte educaționale/familiale/comunitare, demonstrând încredere în forțele	Adevăr Sacru Dreptate Libertate Frumos Bine	Patria Familia Om Terra Cultura Pacea		Clasa I – IV • încredere în forțele proprii și atitudine pozitivă; • responsabilitatea față de reguli;

		proprii și atitudine pozitivă. 2. Utilizarea rațională a resurselor personale, sociale și ale mediului, demonstrând integritate și responsabilitate. 3. Adoptarea modului de viață sănătos în contexte variate, demonstrând interes și implicare în activități de menținere a sănătății proprii și a celor din jur. 4. Proiectarea carierei din perspectiva potențialului individual și a intereselor profesionale, manifestând atitudine pozitivă față de dezvoltarea personală și învățare ca muncă de bază a elevului. 5. Adaptarea comportamentului privind securitatea personală și a celor din jur în situații cotidiene, demonstrând atenție și atitudine responsabilă față de sine și cei din jur.	Viață	Sănătate Toleranță		• aprecierea proprie și a celor din jur; • mândria pentru statutul de elev; • deschiderea pentru comunicare; • încrederea în mediul familial și cel școlar; • aprecierea pozitivă a calităților; • gestionarea ordonată a lucrurilor personale; • grija față de sănătatea proprie; • respectarea recomandărilor; • implicare activă; • grijă pentru utilizarea resurselor; • aprecierea muncii celor din jur; • atenție în comunicare; • interes pentru viitorul profesional; • tendința relaționării în baza comunicării asertive; • aprecierea învățării și studiilor ca oportunitate de dezvoltare personală; • onestitate, demnitate, aprecierea muncii și oamenilor care realizează diverse profesii; • alimentația sănătoasă; • valorificarea propriilor resurse și efectuarea efortului fizic și intelectual conform particularităților de vârstă
--	--	--	-------	-----------------------	--	---

Pornind de la faptul că educația este explicită și implicită, experții din instituțiile de învățământ consideră că tot ce ține de aspectul explicit, curricular, finalitățile sunt clare. Atunci însă când ne referim la aspectul moral, axiologic, educația se desfășoară în mod implicit, cu finalități slab conturate. Se pare că mediul academic nu este preocupat și nu are ca componentă în cadrul educației explicite finalitatea axiologică, axându-se, în special, pe componenta intelectuală. Astfel, educația axiologică se produce implicit.

Această situație poate fi parțial explicată prin prioritizarea valorilor personale, dar și prin dificultatea de a stabili reperele axiologice adecvate pentru tranziția de la o societate închisă și totalitaristă către una deschisă și democratică. În acest proces, nu am reușit să definim clar valorile

specifice acestui nou tip de societate, ceea ce ne-a condus către o societate incertă și periculoasă din punct de vedere axiologic.

Sistemul de valori fiind unul neclar, individul este dezorientat, debusolat în planul valorilor sociale, valoarea devenind pentru el o chestie de moment: îi convine – o percepe ca valoare, nu-i convine – o privește ca antipod. Cel mai grav în cadrul societății ambigue, cu caracter de tip incert, așa cum este societatea noastră de astăzi, sunt repercusiunile comportamentale ale celor care cresc și se dezvoltă. Lipsiți de repere axiologice clare, ei devin periculoși social, fiind greu să prognozezi reacția și comportamentul lor [99, p. 169-171].

Interdisciplinaritatea. Abordarea interdisciplinară reprezintă o strategie de învățare/cercetare ce îmbină perspective, concepte și modalități din multiple domenii sau discipline și se fundamentează pe premisa că provocările complexe și situațiile din viața reală nu pot fi înțelese sau rezolvate eficient prin prisma unei singure discipline. Astfel, amalgamarea cunoștințelor din diverse domenii contribuie la cultivarea unei perspective holistice și la dezvoltarea de soluții inovatoare. Cu siguranță este o abordare superioară celei tradiționale care se concentrează pe specificul unei singure discipline. Abordarea interdisciplinară oferă multe beneficii care dezvoltă abilitățile de învățare care sunt esențiale pentru viitoarea integrare socială. Valorificarea varietății de beneficii ale abordării interdisciplinare, care au potențialul de a influența dezvoltarea competențelor de învățare într-un mod semnificativ, are implicații pozitive asupra procesului de integrare socială în perspectiva viitoare.

Deoarece abordarea interdisciplinară continuă să sintetizeze caracteristicile și metodele multiplelor discipline în timp ce dezvoltă abilități de învățare pe tot parcursul vieții, vor fi formate competențele numite crosscurriculare. Elevii și profesorii lor vor avansa în gândire critică, comunicare, creativitate prin utilizarea tehnicilor interdisciplinare. În acest context, necesitatea de a depăși învățăturile fragmentate și de a promova o viziune globală a lumii necesită un proces interdisciplinar de predare-învățare. Pentru a atinge acest obiectiv, profesorii ar trebui să contribuie la adoptarea unei posturi interdisciplinare care va favoriza schimbările în practica lor de predare și care le va face munca mai productivă.

Interdisciplinaritatea va juca un rol tot mai important în organizarea învățării, fiind asociată cu principiul educației permanente, pregătind astfel copiii pentru învățarea continuă și pentru evaluare sau autoevaluare. Corelațiile interdisciplinare axiologice pot fi realizate prin intermediul poeziei, ca modalitate artistică de ilustrare a realității din natură și societate, precum și a conținuturilor specifice educației morale. Poezia se remarcă prin multitudinea de sensuri și valori sugestive ale cuvintelor, folosind un limbaj concentrat și metaforic, contribuind astfel la o cunoaștere specifică și afectivă a valorilor tradiționale și universale.

Tabelul 2.4. Conținuturi generice și subiecte tematice recomandate pentru zilele de activități transdisciplinare [81], [141]

Conținuturi generice	Subiecte tematice recomandate			
	Clasa I	Clasa a II-a	Clasa a III-a	Clasa a IV-a
1. Educație patriotică	• Învățăm din folclorul local	• Limba noastră-i o comoară	• Îmi iubesc orașul, școala – asta-i țara mea natală	• Expediție în trecut pentru viitor
2. Educație pentru sănătate	• În fiecare anotimp sănătatea-i lucru sfânt	• Învățăm de la agentul rutier	• Sport, mișcare, sănătate	• Un meniu sănătos și gustos
3. Educație pentru mediu/ Educație ecologică	• În curtea școlii • Un Crăciun ECO	• Se bucură pomii în floare • Câte unul, pe cărare mergem în pădure mare	• Căsuțe pentru prietenii înaripați • Patrula ECO intră în acțiune!	• Pași mici pentru o Planetă mare și curată • Cei patru Rîni aplicare: Reciclare, Refolosire, Reducere, Regândire
4. Educație pentru familie	• Acasă de Paști	• Vin la școală mari și mici cu părinți și cu bunici	• Scrisoare lui Moș Crăciun de la familia mea	• Harta vacanței de vis
5. Educație antreprenorială	• Prețul pâinii	• De sărbătoare – iarmaroc cu publicitate mare	• Proiect de organizare a unei sărbători în clasa noastră	• La o întreprindere din localitate
6. Educație interculturală	• Jocurile și jucăriile copiilor lumii	• Din tainele muzeelor	• Spune-mi cine ești, spune-mi ce iubești	• Expediție turistică: Împreună prin Moldova noastră
7. Educație pentru societate	• Caleidoscopul profesiilor	• Să nu uităm de cei mai triști ca noi	• Start din pagina web a primăriei din localitate	• Parlamentul copiilor

Transdisciplinaritatea

Activitățile transdisciplinare implică o abordare integrată a curriculumului, concentrată pe problemele reale din lumea cotidiană, cu scopul de a dezvolta competențe esențiale pentru viață. Abordarea integrată a curriculumului presupune crearea de conexiuni între diferite competențe sau unități de competențe dobândite în cadrul disciplinelor distincte. Această abordare depășește limitele disciplinare și se concentrează pe subiectul formării – copilul. Astfel, curriculumul nu mai este centrat pe discipline, ci este transcedat de nevoile și interesele individuale ale elevilor,

promovând o învățare mai autentică și relevantă [74]. Astfel, curriculumul național propune 7 conținuturi transdisciplinare generice, focusate pe dimensiunile educației.

2.1.1. Particularități și niveluri de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare

Configurarea sistemului personal de valori, așa cum menționează R. Vigano, are loc în baza unor variabile individuale, (preferințe, valori microsociale și macrosociale, variabile de intrare în sistemul educațional care manifestă o puternică influență asupra variabilelor procesului de educație.. Substituind termenul de variabilă axiologică cu cel de referențial axiologic, C. Cucos integrează în acest concept „totalitatea mobilurilor individuale și a normativelor supraindividuale, interiorizate de subiect, care ființează în actele de valorizare a conduitei” [72].

Prioritizarea interesului pedagogic pentru educația axiologică a impus studiul pertinent al specificului dezvoltării afective a elevilor mici care se exprimă prin următoarele caracteristici: spirit critic, modificarea preferințelor valorice (selectarea modelelor de conduită axiologică din biografii, legende, filme etc), creșterea expansiunii, a extraversiunii, a trăirilor euforice și a exaltării, consolidarea unei identități sociale și patriotice puternice, care să genereze sentimentul de apartenență la școală, clasă, familie, națiune, tendință de disciplinare a comportamentului în comunicarea interpersonală. În același timp, se instaurează o anxietate ascunsă care poate conduce la nervozitate, tulburări de somn, ticuri și chiar la fobia școlii, inadaptare și panică etc. Copiii manifestă orientări axiologice în raport cu activitățile din timpul lecției, manifestă emoții și sentimente intelectuale, estetice, artistice și social-politice ce conduc la constituirea identității sociale, de neam și țară, apar probleme generate de adaptarea la dimensiunile economice ale vieții (conștientizarea valorii banilor etc.), apar dificultăți în orientarea școlară și cunoașterea profesiunilor. Tendința de intelectualizare afectivă care întărește sentimentul de apartenență la generație alimentează experiența intimității prin tendința de prietenie și prin solidarizări în situații școlare și familiale critice. În același timp între orientările valorice principale la această vârstă se constată lupta pentru a obține un statut școlar (de elev bun) și familiar (copil ordonat), fapt ce conduce la dezvoltarea conștiinței de sine a copiilor de vârstă școlară mică [apud 9].

Clasele I și II în ciclul primar reprezintă etapa achizițiilor fundamentale, fiind realizate obiectivele de bază privind adaptarea elevului la cerințele sistemului și alfabetizarea inițială. Acest ciclu curricular are ca scop principal asimilarea elementelor de bază ale principalelor limbaje convenționale, cum ar fi cititul, scrisul și calculul aritmetic. De asemenea, își propune să stimuleze cunoașterea și familiarizarea copilului cu mediul apropiat, să dezvolte potențialul creativ al acestuia, să încurajeze intuiția și imaginația și să formeze motivația pentru învățare, înțeleasă ca o

activitate socială. Totodată, în demararea experimentului pedagogic s-a ținut cont și de faptul, că *referențialul axiologic* include atât elemente relativ stabile (trăsături de personalitate, grad de cultură generală etc.), cât și elemente variabile (climat socio-cultural, cadru instituțional etc). În această etapă se conturează individualizarea și se dezvoltă caracteristicile conștiinței axiologice (Anexa 12).

În studiul experimental constativ, inițiat în anul școlar 2018-2019, au fost antrenați GE - 68 de elevi ai claselor primare din Liceul Tehnologic Topoloveni (județul Argeș) și GC - 68 de elevi ai claselor primare din Liceul Tehnologic Topoloveni, Școala Gimnazială „C. Rădulescu – Codin” Priboieni (județul Argeș) și din Școala Primară Particulară „Echilibria Montessori Education” (județul Ilfov), România (Figura 2.2).

Scopul demersului investigational a constituit contextului educațional și, în special, evaluarea gradului de formare a unui sistem de valori ale elevilor, stipulate curricular, care din punctul nostru de vedere, reflectă RAE din învățământul primar.

Descrierea metodelor cercetării referențialului axiologic al elevilor. *Fișa de observare a referențialului axiologic al elevilor* (Anexa 3) a inclus itemii care reprezintă corespunzător 12 valori specifice elevilor din învățământul primar. Selectarea acestora a fost precedată de analiza curriculumului pentru învățământul primar care a servit ca punct de plecare în proiectarea experimentului pedagogic. S-a constatat că valorile prioritare prezentate în curriculum se referă la competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți.

Variabilele măsurate în cercetare se referă la valorile ce reprezintă RAE din clasele primare:

- | | |
|---|---|
| - respectul și prietenia | - relaționarea pozitivă și bunăstarea psihofizică |
| - bunătatea și reflecția personală | |
| - autoformarea permanentă și gestionarea resurselor | - empatia și gestionarea conflictelor |
| - comunicarea asertivă și constructivă | - onestitatea și responsabilitatea |
| - reziliența și angajarea proactivă | - creativitatea și spiritul inovator |
| - managementul învățării și afirmării personale | - perseverența și excelența |
| | - autonomia și integritatea personală |

În acest context, sintetizat din curriculumul național pentru învățământul primar și din literatura de domeniu, referențialul axiologic al elevilor reprezintă un sistem de valori corelate cu particularitățile de vârstă și specificul dezvoltării afective a acestora.

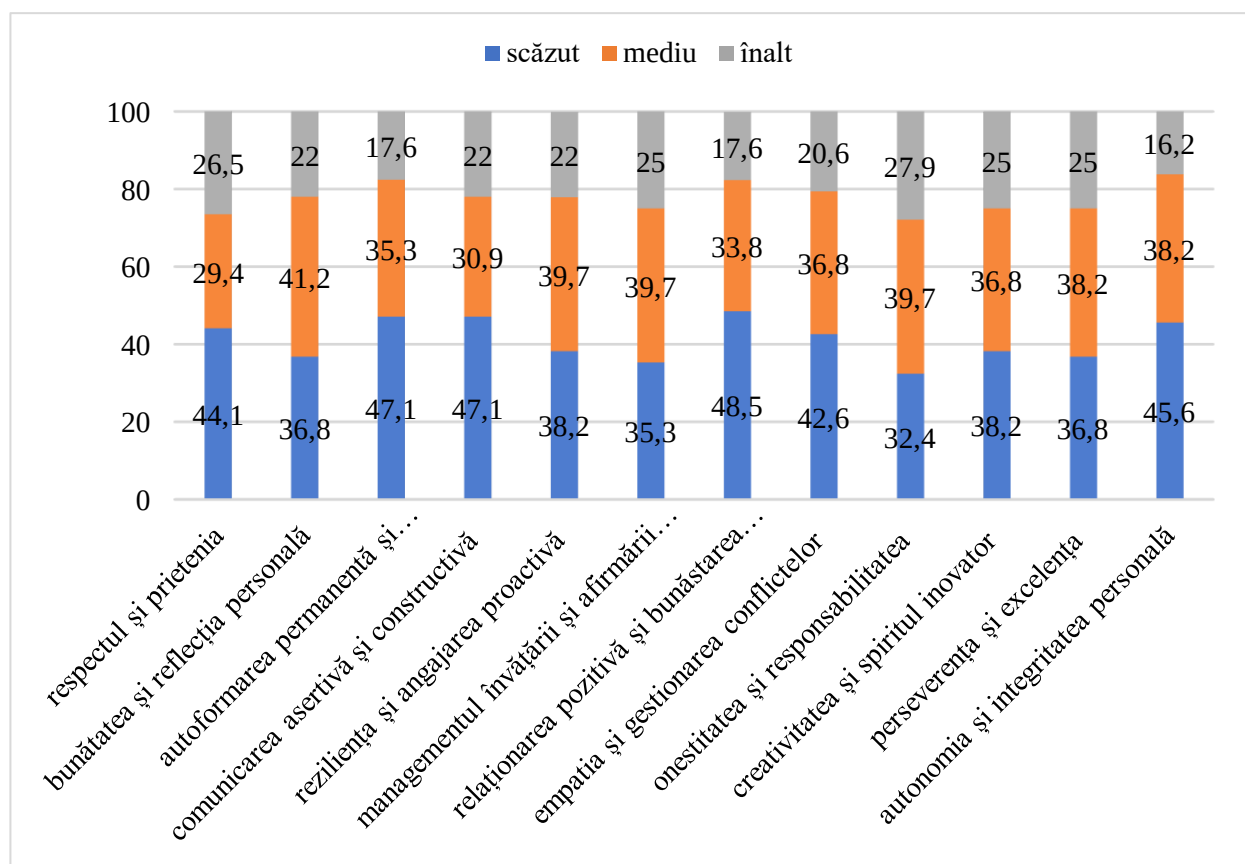


Figura 2.2. Niveluri de dezvoltare a RAE integrate în competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți, GE, clasa I-a, 68 de elevi (anul 2018 – 2019, constatare)

Examinarea datelor cercetării generate în cadrul empiric au arătat niveluri relativ echilibrate de formare a valorilor incluse în RAE. Astfel, mai slab dezvoltate s-au dovedit a fi valorile: respectul și prietenia (44,1 % pentru nivelul scăzut); autonomia și integritatea (45,6 % pentru nivelul scăzut). La fel de slab dezvoltate la elevi, apreciate cu 47,1 % se constată formarea valorilor comunicare asertivă și tendința spre autoformare permanentă. Vulnerabilitate axiologică prezintă și rezultatele privind gradul scăzut de formare a elevilor pentru relaționarea pozitivă (48,5 %), nivelul scăzut al dezvoltării empatiei (42,6 %), și anumite dificultăți în afirmarea elevilor prin onestitate și responsabilitate (32,4 % - nivel scăzut). Aceste rezultate se explică prin faptul, că elevii învață comportamente valorice din modelele sociale la care au acces.

Din păcate, în agitata lume de azi asistăm la poluarea orientărilor valorice ale elevilor din clasele primare. Universul digital oferă, așadar, o periculoasă libertate „fără margini”, cu efecte patologice, bulversând identitatea socială și relațiile copiilor de vârstă școlară mică, adâncind prăpastia dintre *viața adevărată* și *viața online*. Pentru a proteja elevii mici de această „bigamie virtuală” (vieți paralele), pentru a le cultiva „anticorpii” necesari pentru învățarea unui sistem de valori universale. Igiena intelectuală prin refuzul la seducătorul peisaj audiovizual ar instaura „o

veritabilă ecologie a spiritului maltratat de mirajele ecranelor. Într-un spațiu mental supus torentului informațional, benefică ar fi, dieta digitală, redescoperind lumea, controlând șuvoiul evenimential cu inevitabile ecouri emoționale, prin filtru critic și protectoarea distanță reflexivă de mediul digital” [18, p. 48].

În contextul social descris extrem de actuală devine teza lansată de UNESCO „societatea însăși ar trebui să devină educativă” [apud 8, p. 48]. Criza valorilor contribuie la stagnarea în dezvoltare, iar pentru a depăși această situație, este esențial ca sistemul educațional să acorde o pondere majoră educației axiologice. Aceasta va ajuta la restabilirea și promovarea valorilor fundamentale în societate și va contribui la evoluția și dezvoltarea individuală și colectivă. Reflecțiile filosofice, pedagogice și axiologice asupra dimensiunilor educației axiologice în învățământul primar sugerează planificarea acțiunilor eficiente pentru promovarea orientărilor valorice necesare în societatea contemporană. Acest fapt solicită analiza priorităților valorice ale elevilor din învățământul primar.

Fig. 2.3. prezintă rezultate experimentale comparate ale GE și a GC privind gradul de formare a valorilor stipulate curricular, incluse în referențialul axiologic al elevilor.

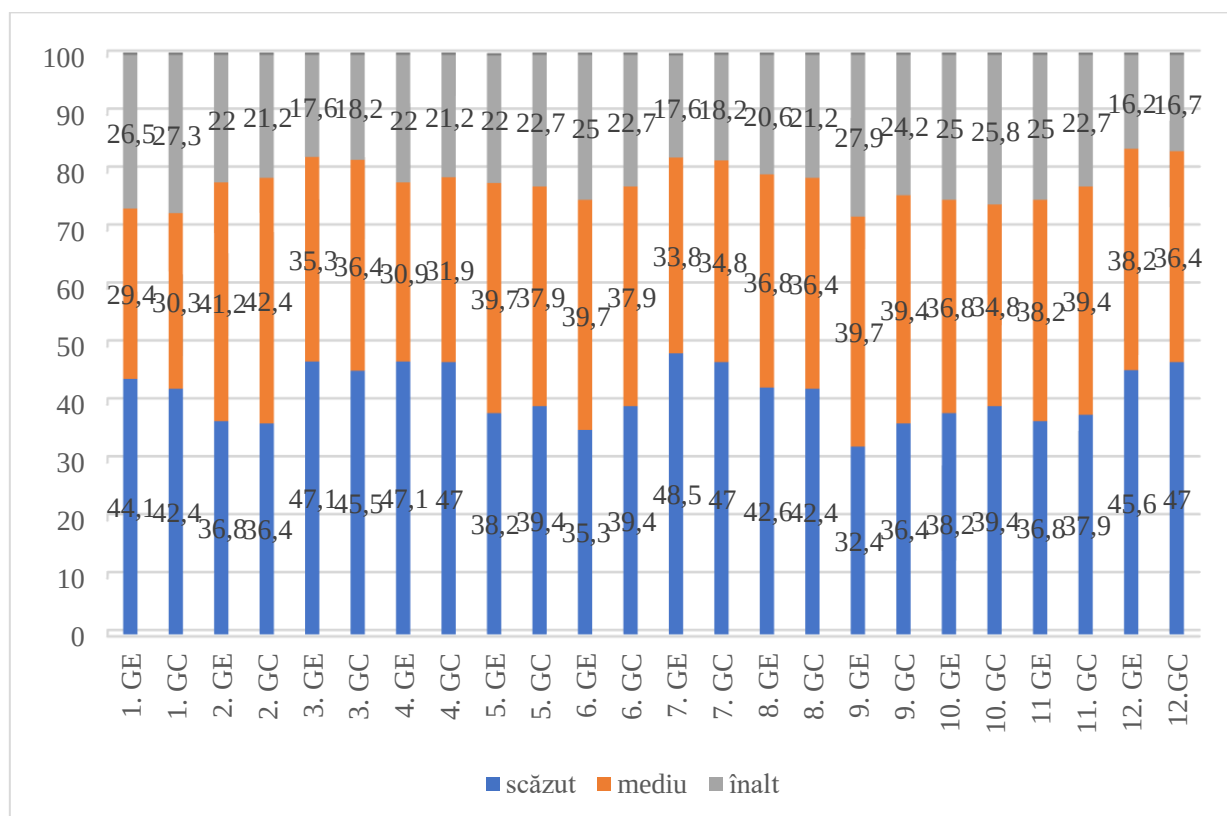


Figura 2.3. Niveluri de dezvoltare a RAE integrate în competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți, comparare grup experimental (GE – 68 de elevi) - grup de control (GC – 66 de elevi), clasa I-a

Compararea datelor experimentale pentru nivelul înalt, mediu și scăzut în GE și GC lasă impresia uniformizării rezultatelor, având în vedere faptul, că deși evaluate separat, aceste grupuri, nu au existat precedente care să stimuleze diferențele la nivel de particularități ale dezvoltării.

Concluzia care se desprinde la această etapă de analiză se referă la importanța centrării demersului educativ pe situații de învățare a valorilor, potrivit specificului vârstei care trebuie formate, prin: exerciții de clarificare a înțelesului unor valori, exerciții de asumare a comportamentelor axiologice în diferite contexte, a responsabilității individuale și a responsabilității colective, dezbateră semnificației unor valori specifice, discutarea unor cazuri preluate din viața reală, organizarea unor concursuri specifice educației axiologice, studii de caz, simulare/joc de rol, analiza consecințelor pozitive și a celor negative ale conduitei axiologice a oamenilor etc.

Se observă că fiecare cultură adoptă modele educaționale specifice, care contribuie la formarea unui sistem de valori individual, relativ stabil, în rândul elevilor. Aceste modele culturale prezente în societate interacționează treptat între ele, influențând apariția și consolidarea sistemului de valori personal al fiecărei persoane. Acest sistem de valori evoluează și se dezvoltă în timp și spațiu, generând noi direcții și orientări valorice.

Pe bună dreptate, în literatura de specialitate, se menționează, că educația prin valori și pentru valori lansează finalități și conținuturi fără de care procesul educațional în învățământul primar este de neconceput. Demersul educațional va fi orientat, în primul rând, spre satisfacerea nevoilor personalității elevilor. Sunt evidențiate trei nevoi fundamentale ale elevilor în procesul de învățare: nevoia de autonomie, nevoia de competență și nevoia de relaționare. *Nevoia de autonomie* se referă la dorința elevilor de a avea control și autodeterminare în alegerile lor. Pentru a satisface această nevoie, este important ca elevii să aibă ocazia să ia decizii și să aleagă activitățile pe care le vor realiza, cum ar fi gestionarea timpului alocat pregătirii temelor pentru acasă. *Nevoia de competență* implică dorința elevilor de a se simți capabili și competenți în activitățile pe care le desfășoară. Prin feedback-ul pozitiv din partea părinților, care apreciază și încurajează calitatea și eficiența rezolvării temelor pentru acasă, elevii vor dezvolta un sentiment crescut de competență personală, ceea ce va consolida orientările valorice și motivația pentru învățare. *Nevoia de relaționare* se referă la necesitatea unui sprijin afectiv și a unei conexiuni autentice din partea părinților. Participarea activă și înțelegerea sinceră din partea părinților joacă un rol crucial în satisfacerea acestei nevoi. Relația pozitivă și susținătoare dintre părinți și copii contribuie la dezvoltarea emoțională și socială sănătoasă a elevilor. Aceste nevoi fundamentale ale elevilor trebuie să fie luate în considerare în procesul de învățare și educație pentru a asigura o dezvoltare armonioasă și o motivație crescută pentru învățare [48, p. 48].

De exemplu, pentru a manifesta comportamentul valoric de explorare, copiii au nevoie de ajutor necondiționat. La vârsta școlară mică, încrederea și dragostea pe care o resimt elevii că vine din partea învățătoarei completează grija parentală și favorizează succesul în activitățile școlare. Satisfacerea acestei nevoi este deosebit de importantă pentru integrarea motivațiilor externe în structura sinelui, precum și pentru învățarea directă a modelelor comportamentale a elevilor.

Indubitabil faptul, că profesorii și părinții sunt partenerii principali ai elevilor în procesul de formare permanentă a RAE. Modul în care se produce interacțiunea comunicativă cu elevii influențează caracterul autonom sau controlat al motivației pentru învățare și, în final, rezultatele educației axiologice. S-a constatat că stilul de motivare a elevilor pentru autoeducația axiologică reflectă modalitatea relativ stabilă pe care o manifestă profesorul/părintele atunci, când încearcă să-i determine pe elevi/copii spre anumite orientări valorice. Stilul de motivare a autonomiei copiilor este direcționat spre identificarea unor comportamente și atitudini ce promovează autonomia elevilor. La modul general, profesorii care sunt buni „facilitatori” ai reglării autonomiei elevilor sunt abili în a-i ajuta pe elevi să înceapă și să mențină o activitate școlară, să interacționeze util și relevant pentru a profita din plin de timpul și energia investite; a-i încuraja pe elevi atunci când aceștia sunt confuzați, frustrați, nesiguri sau întâmpină dificultăți în activitățile școlare [43, p. 118].

2.1.2. Valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor. Studiu experimental al opiniei profesorilor

Autoeducația ca fenomen social constă în activitatea de autoformare, perfecționare și autodezvoltare a omului. În contextul științelor educației se evidențiază funcția centrală a autoeducației ce constă în transformarea obiectului educației în subiect al acesteia printr-un proces care include valorificarea unui ansamblu de acțiuni pedagogice, concepute și desfășurate prin prisma educației permanente la nivel de autoproiectare, autorealizare a unei educații pentru sine, autoformare individualizată, autoformare metacognitivă, autoformare continuă, adaptată la specificul fiecărei vârste.

Referențialul axiologic vizează construcția identității personale a subiectului într-o lume aflată în schimbare, evidențiază reperele valorice de bază sau esențele necesare astăzi de avut în vedere la proiectarea curriculară a activității de formare-dezvoltare a personalității elevului. Referențialul include într-un sistem valoric unitar atât valorile intrinseci ale educației, care pot fi transmise în mod explicit prin conținuturile educaționale incluse în curriculum și manualele școlare, cât și valorile extrinseci, care mijlocesc transmiterea celor intrinseci și care se pot atașa metodelor didactice, formelor de organizare și de realizare a educației la nivelul procesului de

învățământ [86]. La acest nivel, educația îndeplinește scopul pedagogic fundamental al organizației școlare, atât în contextul modern, cât și postmodern: „a face din obiectul educației subiectul propriei sale educații, din omul care obține educație în omul care se educă el însuși” [96].

Din această perspectivă, autoeducația reprezintă procesul de dezvoltare a personalității prin eforturi de autoformare desfășurate la diferite etape ale vieții. Caracteristicile distincte ale autoeducației includ: *caracter subiectiv* – autoeducația este un rezultat al propriei inițiative de învățare și perfecționare, cu implicarea activă a individului în procesul de autoformare. Aceasta se desfășoară în cadrul unei educații superioare, proiectate, organizate și coordonate cu atenție și perfecționate de sine; *caracter auto-reglator* - autoeducația presupune tranziția de la o conexiune inversă externă (în care subiectul este influențat de factori externi, cum ar fi profesorii sau mediul) la o conexiune inversă internă, în care individul își reglează propriul proces de învățare și dezvoltare; *caracter corelativ* – autoeducația are o legătură structurală între autoinstruire, autoinstruire permanentă, autoeducație și autoeducație permanentă. Aceste elemente se întrepătrund și se completează pentru a susține dezvoltarea personală continuă; *caracter procesual* – autoeducația presupune o linie de continuitate între etapa de autoeducație potențială, în care individul începe să exploreze propriile sale interese și pasiuni, și etapa de autoeducație reală, care devine posibilă odată cu afirmarea „conștiinței de sine” în jurul vârstei de 16 ani. Prin intermediul autoeducației, individul devine responsabil de propria învățare și dezvoltare, dobândind o mai bună cunoaștere de sine și consolidându-și competențele în mod activ și continuu [21].

Pregătirea copiilor pentru autoeducație se realizează prin întreg procesul de educație. Încă de la vârsta timpurie se pun bazele autoeducației prin formarea în familie a unor deprinderi de autodeservire, igienico-sanitare, de comportare civilizată și de activitate școlară autonomă. Prin educație se formează calitățile volitive și moral-caracteriale absolut necesare pentru angajarea copiilor în autoeducație. Educația preceda autoeducația, oferă direcțiile devenirii personalității, formează copiilor necesare competențe pentru activitatea independentă stimulând încrederea în sine [144, p. 375].

Chestionarul de evaluare a opiniilor profesorilor privind valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor (Anexa 2) a fost administrat în anul școlar 2018-2019 pe un lot de 102 profesori din învățământul primar din Liceul Tehnologic Topoloveni (județul Argeș), Liceul Tehnologic Topoloveni, Școala Gimnazială „C. Rădulescu – Codin” Priboieni (județul Argeș) și din Școala Primară Particulară „Echilibria Montessori Education” (județul Ilfov), România.

Scopul chestionării profesorilor a fost identificarea punctului de vedere a acestora privind:

- a. necesitatea organizării programelor de formare profesională continuă pentru consolidarea metodologică a pregătirii profesionale pentru educația axiologică a elevilor;
- b. importanța cunoașterii surselor de educația axiologică și
- c. valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor.

Rezultatele cercetării experimentale la etapa de constatare sunt elucidate în Fig. 2.4.

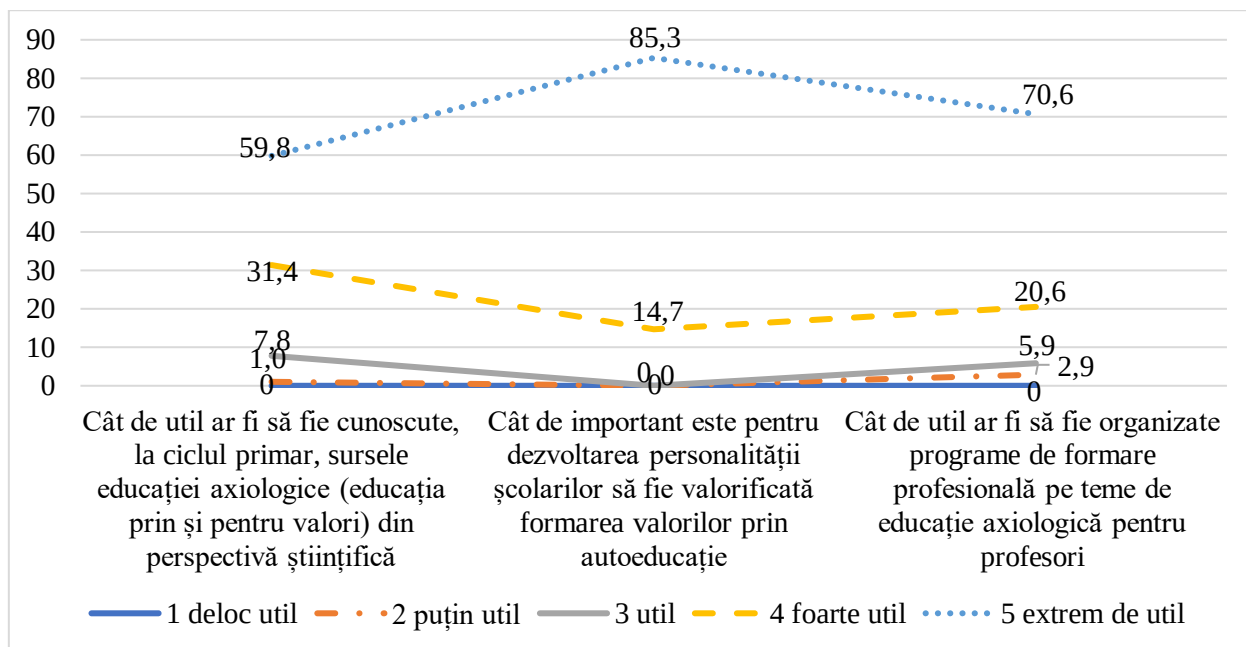


Figura 2.4. Punctul de vedere al profesorilor referitor la formarea referențialului axiologic al elevilor prin autoeducație

Datele prezentate în figură arată că 70,6 % dintre profesori recunosc ca extrem de necesară, 20,6 % - foarte utilă și 5,9 % - utilă organizarea programelor de formare profesională continuă pentru consolidarea metodologică a pregătirii profesionale pentru educația axiologică a elevilor. În timpul discuțiilor - dezbateri la tematica vizată în cercetare profesorii au apreciat importanța cunoașterii surselor educației axiologice (extrem de util - 59,8 %, foarte utilă – 31,4 și utilă 7,8 %). Menționând dimensiunile educației axiologice (proiectarea obiectivelor, conținuturilor și a strategiilor specifice) care devin vulnerabilități în dezvoltarea personalității elevilor mici în contextul crizei valorilor, profesorii chestionați au afirmat, că pentru consolidarea eforturilor profesorilor în acest sens este necesară dezvoltarea sensibilității elevilor și orientarea acestora spre reflecție filosofică, demonstrând valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor. Profesorii consideră că în acest demers anevoios au nevoie de colaborarea intensă cu familia, de organizarea școlii părinților pentru formarea acestora pentru educația axiologică a copiilor; demersul educației axiologice trebuie să se producă în contextul parteneriatului școală – familie – comunitate, astfel ca fiecare să-și conștientizeze puterea de influență în formarea referențialului axiologic și socializarea elevilor.

În contextul societății contemporane, abordarea problemei autoeducației solicită o reevaluare conceptuală și metodologică, în care se conturează câteva aspecte importante:

- elucidarea relației dintre „eteroeducație” (educația prin intermediul altora) și „autoeducație” (educația prin propria inițiativă), subliniind interacțiunea între educația eficientă, bazată pe autocunoaștere și autoevaluare, ca fundament al autoeducației;
- evitarea polarizării exclusive (între „eteroeducație” și „autoeducație”) sau a abordării absolutiste (separarea educației de autoeducație sau considerarea educației doar ca autoeducație), pentru a găsi o abordare echilibrată și complementară.
- conștientizarea importanței „idealului de viață” în declanșarea și desfășurarea corectă a procesului de autoeducație, înțelegând că acesta reprezintă o sursă valoroasă de motivație și orientare pentru autoeducare [68].

Schimbările și provocările aduse de evoluția societății și tehnologiei au generat necesitatea unei reevaluări a modului în care înțelegem și practicăm autoeducația. În contextul actual, în care tehnologia și societatea evoluează rapid, conceptele tradiționale legate de autoeducație trebuie să fie remodelate pentru a se alinia cu cerințele și provocările emergente. Într-o lume caracterizată de schimbări rapide și informații în continua expansiune, abordarea tradițională a autoeducației poate fi completată cu noi strategii pentru a asigura o dezvoltare continuă și relevantă a competențelor individuale. Metodele tradiționale de autoeducație pot fi îmbunătățite sau înlocuite cu abordări inovatoare, care să țină cont de evoluția tehnologiei și accesul la informații. În plus, autoeducația în societatea contemporană poate fi privită dintr-o perspectivă mai largă, care să includă învățarea pe tot parcursul vieții și dezvoltarea continuă a competențelor în contextul schimbărilor rapide din lumea actuală. În ansamblu, adaptarea conceptelor tradiționale de autoeducație la cerințele epocii actuale presupune o abordare flexibilă și proactivă în ceea ce privește învățarea. Este esențial ca indivizii să-și dezvolte capacitățile de autoorganizare, de selecție a informațiilor și de aplicare practică a cunoștințelor pentru a răspunde cu succes provocărilor și oportunităților din lumea contemporană. Adaptarea conceptelor tradiționale de autoeducație într-un mod inovator și adaptabil poate avea un impact semnificativ asupra modului în care ne dezvoltăm personal și profesional într-o lume în continuă schimbare. Acest proces nu numai că sporește capacitățile individuale, ci și facilitează integrarea socială și succesul într-un mediu complex.

În concluzie, autoeducația în societatea contemporană necesită o abordare adaptată la cerințele și provocările specifice epocii actuale. Această perspectivă necesită o reevaluare profundă a conceptelor și metodologiilor tradiționale și, în schimb, adoptarea unor abordări inovatoare pentru a facilita dezvoltarea personală și profesională într-un mod coerent și eficient.

Ideea lansată de profesori privind dezvoltarea curriculumului pentru învățământul primar prin includerea cursului opțional „Educație axiologică” este ilustrată în Fig. 2.5.

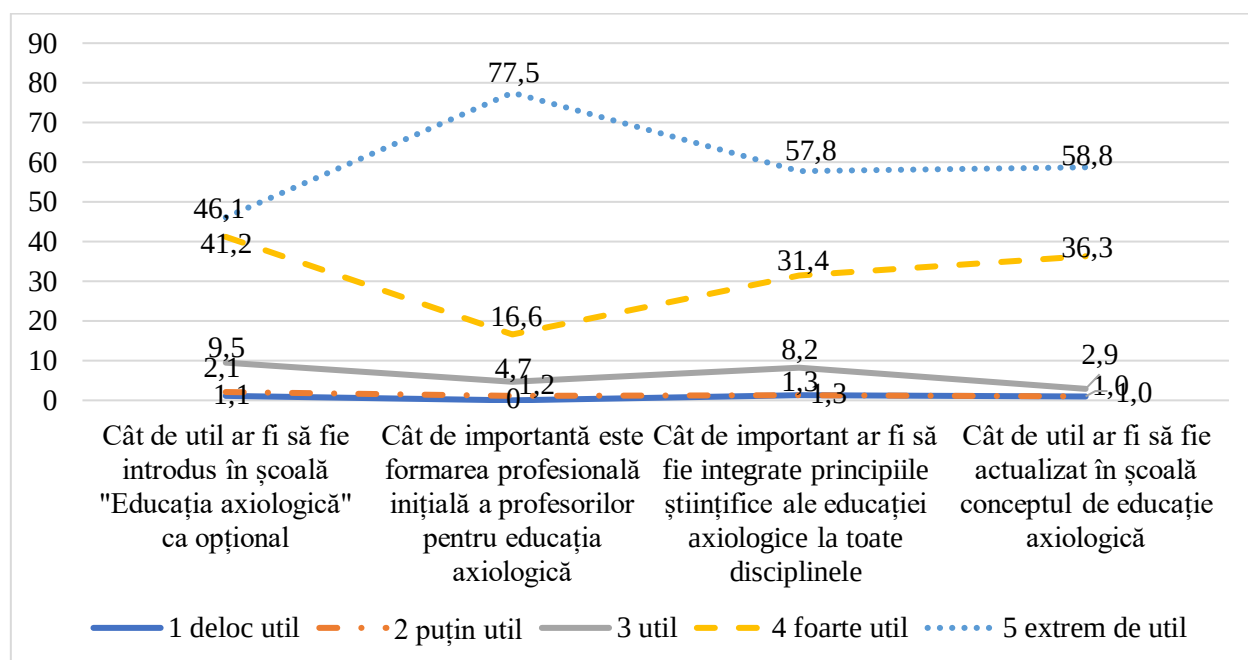


Figura 2.5 Reprezentările cadrelor didactice referitor la formarea profesorilor pentru educația axiologică a elevilor

Constatăm faptul, că profesorii consideră extrem de important (46,1 % dintre subiecți), foarte important (41,2 %) și util (9,5 %) a integra un nou curs opțional „Educația axiologică” în curriculumul școlar. Cu toate acestea 2,1% dintre profesorii chestionați deocamdată nu sunt convinși (2,1% - puțin util și 1,1% - deloc util) despre oportunitatea cursului opțional pentru elevii claselor primare „Educația axiologică”. Admitem că aceștia din urmă au în vedere faptul, că educația axiologică trebuie organizată la toate disciplinele școlare. Reiterăm ideea necesității acestui curs opțional în condițiile de criză a valorilor.

Figura 2.6. Prezintă convingeri ale profesorilor despre importanța pregătirii inițiale ale cadrelor didactice pentru educația axiologică (extrem de importantă afirmă 77,5 % dintre subiecți, 16,6 % - foarte utilă și 4,7 % - utilă). Din aceste rațiuni provocările lumii contemporane impun reconsiderarea permanentă a conținuturilor curriculumului pedagogic universitar în sensul renovării finalităților și a conținuturilor vizate. Profesorii chestionați apreciază cunoștințele sale științifice la nivel de principii ale educației axiologice ca insuficient cunoscute, însă extrem de necesare – 57,8 %, foarte utile – 31,4 % și utile 8,2 %. Seriozitatea atitudinii cadrelor didactice în raport cu educația axiologică a elevilor poate fi apreciată și din datele experimentale cu referire la necesitatea actualizării semnificației conceptului de educație axiologică (58,8 % - extrem de

important și 36, 3 % - foarte important). Conținutul Fig. 2.6 reflectă interesul profesorilor pentru cunoașterea științifică a fundamentelor teoretico-metodologice ale procesului de formare a RAE.

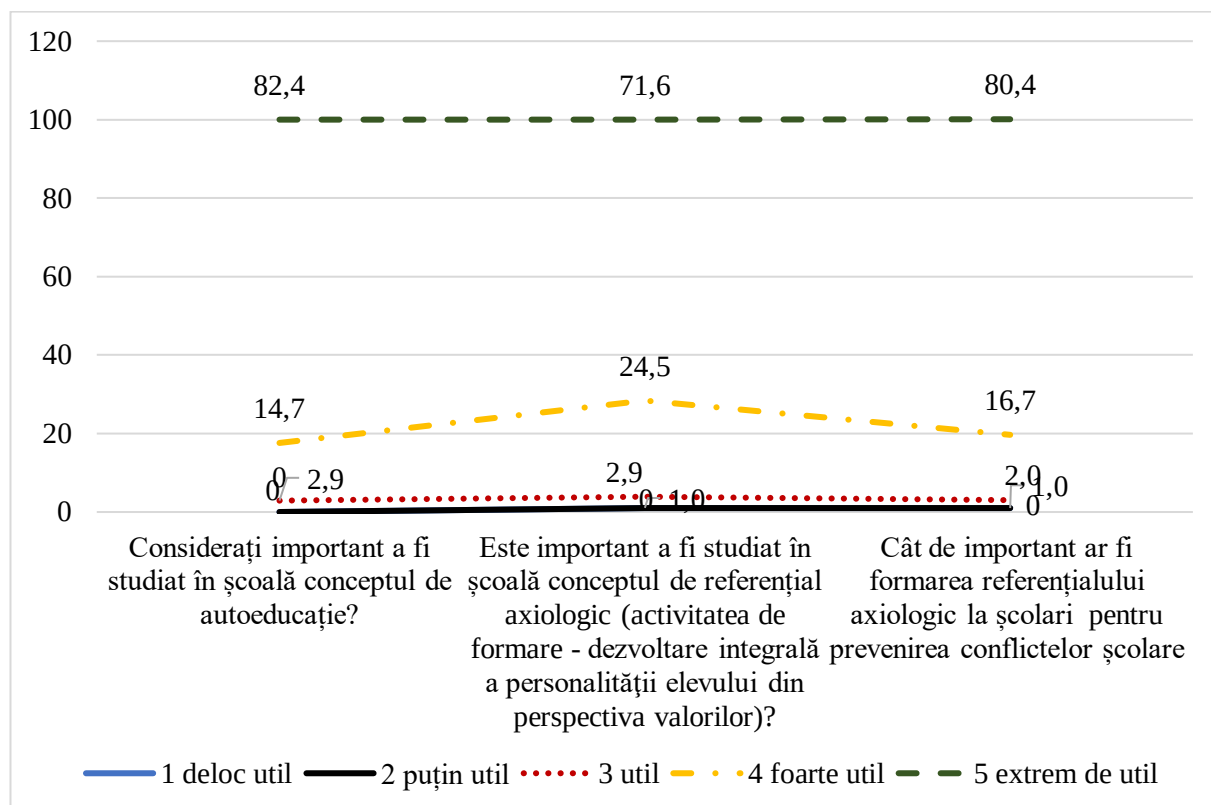


Figura 2.6. Opinia profesorilor privind importanța cunoașterii științifice a procesului de formare a RAE pentru prevenirea conflictelor școlare

Figura 2.6. prezintă date experimentale privind acordul cadrelor didactice cu afirmațiile autorilor care demonstrează impactul pe termen lung a educației axiologice în procesul anevoios de formare a identității personale a elevilor. Cadrele didactice școlare apreciază ca foarte important a planifica și organiza procesul de formare a RAE în perspectiva prevenirii conflictelor școlare (extrem de important - 80, 4 %, foarte util – 16, 7 %). Se constată, faptul, că 71, 6 % dintre profesori sunt convinși de faptul, că este extrem de importantă educația prin și pentru valori, iar autoeducația referențialului axiologic trebuie să devină o preocupare metodologică a managerilor școlari (foarte util - 24, 5 %). Educația prin și pentru valori trebuie să fie un efort colectiv, implicând atât elevii, cadrele didactice, cât și părinții și comunitatea. Astfel, valorile pot să fie susținute în mod consecvent și în diferite contexte. În această ordine de idei, autoeducația referențialului axiologic - adică dezvoltarea personală prin înțelegerea și internalizarea valorilor fundamentale – nu doar că ar trebui să devină o preocupare metodologică a managerilor școlari, ci și un element esențial al formării individuale și a unei societăți coerente și etice. În această viziune, fiecare individ aduce o contribuție semnificativă la dezvoltarea unei comunități mai responsabile și mai empatică.

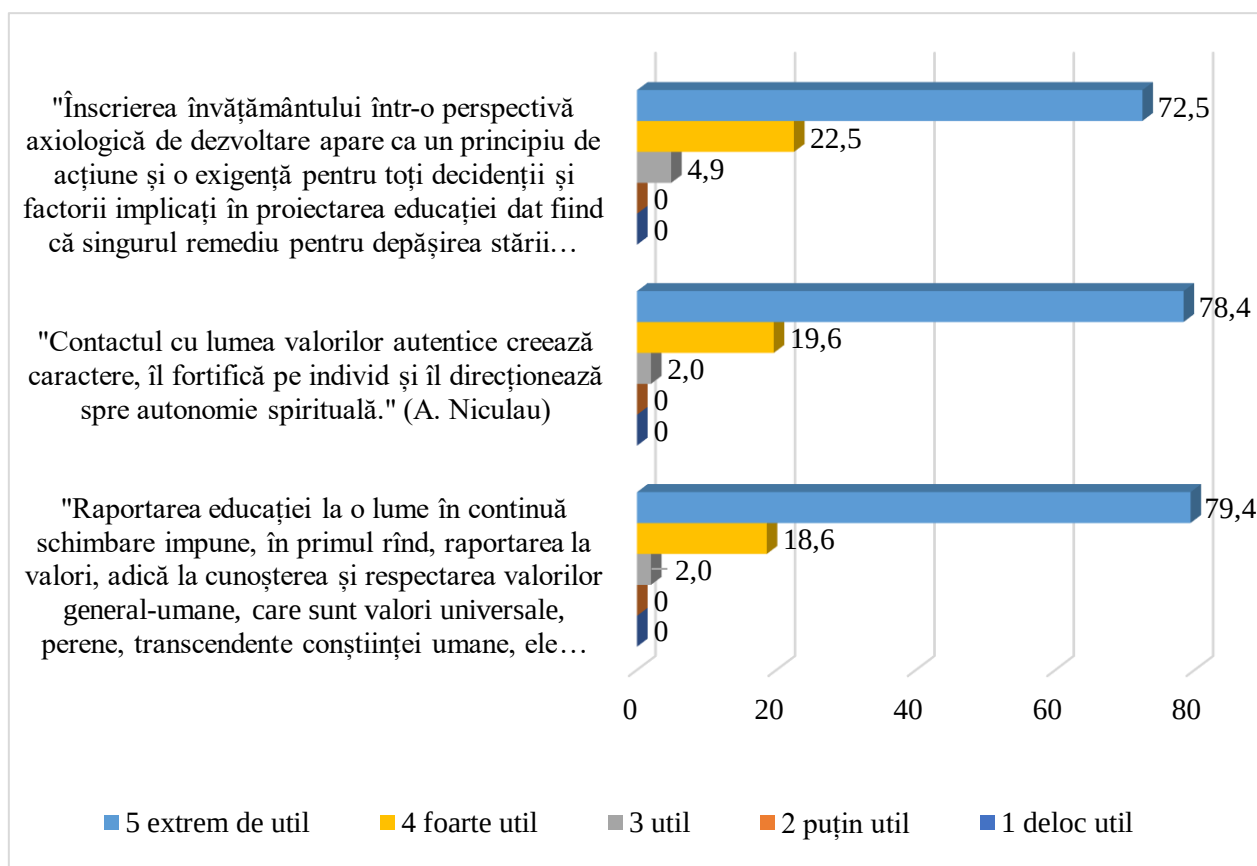


Figura 2.7. Punctul de vedere al cadrelor didactice referitor la impactul educației axiologice

Majoritatea profesorilor (72,5%) consideră extrem de utilă interpretarea educației axiologice ca și principiu în conceptualizarea și realizarea educației permanente și a autoeducației. Peste 78,4% dintre profesorii chestionați recunosc faptul, că anume cunoașterea valorilor autentice (19,6% - foarte important) contribuie la formarea caracterului personalității și facilitează consolidarea autonomiei spirituale a elevilor. În acest context *nivelurile autoeducației* sunt descrise în următoarea ordine: a. autocunoașterea dezvoltă capacitățile (autoobservarea, autoanaliza, autoaprecierea); b. autoproiectarea dezvoltă capacitățile: autoangajarea, autoînsărcinarea; c. autoorganizarea dezvoltă capacitățile (autoreglarea, autocritica, autoexersarea); d. autostimularea dezvoltă capacitățile (autoconvingerea, autocomanda, autosugestia). În acest context autorii S. Panțuru, M. Niculescu afirmă, că „*omul nu este numai ceea ce fac alții din el, ci și ceea ce face singur, prin efort conștient, din sine însuși*” [104].

Autoeducația reprezintă forma principală a autodezvoltării, într-un proces continuu de interacțiune și influențare reciprocă. Forța motrică a autoeducației este reprezentată de contradicțiile existente între dorințele individului și abilitățile sale de a acționa, între rezultatele obținute și obiectivele stabilite inițial, precum și de relațiile cu sistemul motivațional personal și cel social/grupul din care face parte. Autoeducația poate fi orientată către realizarea unei sau mai multor componente/conținuturi educaționale, cum ar fi cele axiologice, morale, intelectuale,

ecologice, estetice, economice etc. Acest proces se desfășoară într-un mod dinamic, contribuind la dezvoltarea continuă a individului și la adaptarea sa la cerințele societății contemporane [21].

Autoeducația presupune transformarea și convergența activităților și influențelor externe în autoinfluențe și în autoactivități motivate și autodirecționate. Funcția principală a autoeducației constă în a transforma obiectul educației, adică personalitatea și societatea, în subiect al propriilor procese de autoformare și autodezvoltare, în scopul realizării unei dezvoltări continue. În cadrul autoeducației, obiectul educației devine subiect activ în propriile sale demersuri de autoformare și autodezvoltare, fiind conștientizat ca fiind esențial în acest proces. Conținutul autoeducației este similar cu cel al educației tradiționale, iar metodele și formele de educație se transformă și se adaptează pentru a deveni metode și forme de autoeducație. Procesul benefic de autoeducație este declanșat și susținut de activarea și autoactivarea motivelor și trebuințelor individului. În concluzie, autoeducația reprezintă o modalitate esențială prin care individul devine principalul responsabil și participant activ în propria sa formare și dezvoltare, transformându-se într-un subiect activ al propriei educații și autodezvoltări.

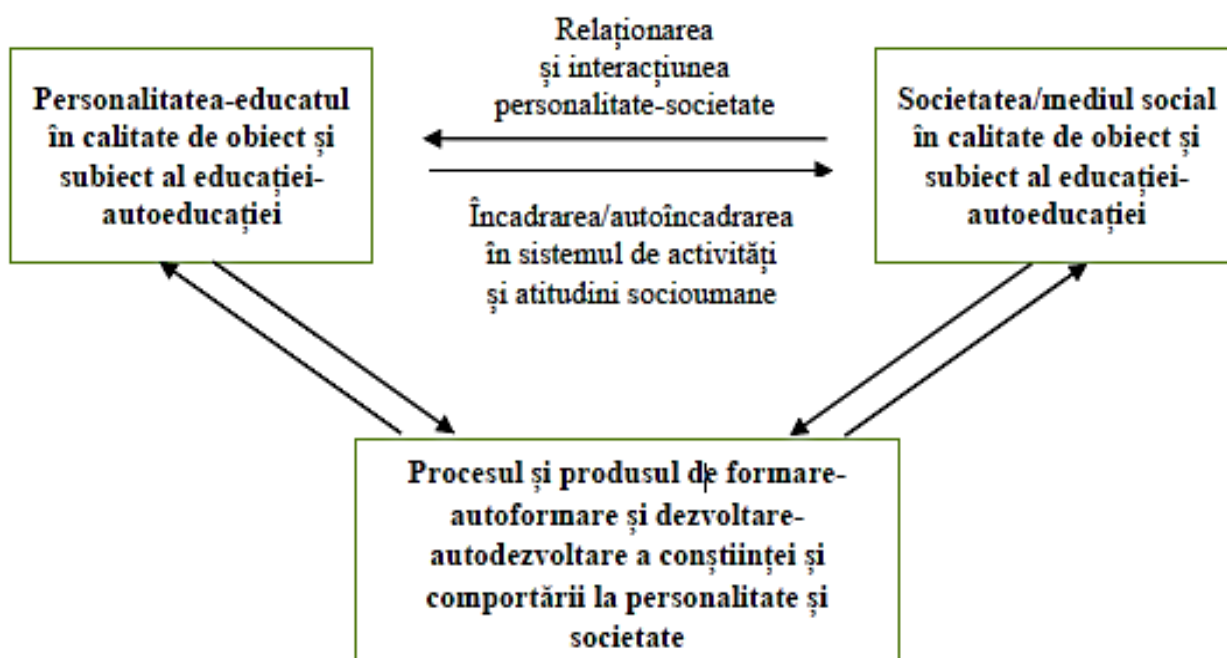


Figura 2.8. Interacțiunea educație - autoeducație în procesul formării referențialului axiologic al elevilor (după V. Panico, 2021) [106]

În concluzie, putem observa că autoeducația reprezintă un proces de autoformare a conștiinței axiologice, care are ca rezultat manifestarea unor comportamente axiologice dezirabile. Autoeducația poate fi realizată de către diverse entități, precum personalitatea umană, grupe formale și informale, comunități teritoriale și naționale, precum și organizații și grupuri sociale. Obiectivele și conținuturile autoeducației sunt similare cu cele ale educației tradiționale, în timp

ce metodele și formele de educație se transformă în metode și forme de autoeducație. Autoeducația și educația tradițională sunt strâns legate și se completează reciproc. Autoeducația nu poate exista și nu se poate realiza în absența educației, la fel cum educația are nevoie de autoeducație pentru a deveni un proces complet și eficient în formarea și dezvoltarea individului în societate [106].

Importanță deosebită pentru cercetarea noastră prezintă indicatorii autoeducației fundați în baza caracteristicilor prioritare ale autoeducației:

- prezența motivației și dorinței de a dobândi și dezvolta noi competențe, de a crește profesional, moral, intelectual etc., prin autoformare permanentă;
- cunoașterea și conștientizarea mediului personal de viață, a punctelor forte și slabe, și capacitatea de a se autoaprecia;
- exigențe ridicate față de sine, nemulțumirea constructivă și dorința de a deveni mai bun;
- conștientizarea necesității de autoeducație și autoformare permanentă;
- abilitatea de a-și stabili obiective realiste și bine conștientizate pentru autoformare și autodezvoltare;
- capacitatea de a elabora planuri și programe pentru atingerea obiectivelor autoeducative acceptate și conștientizate;
- capacitatea de a alege și utiliza metodele potrivite pentru autoeducație, autoevaluare și autostimulare a schimbărilor personale;
- stabilitatea în acțiuni și rezultate în procesul de autoeducație [203].

Tezele prezentate în subcap au susținut teoretic conceptualizarea referențialului axiologic al elevilor din clasele primare.

2.2. Modelul conceptual al referențialului axiologic al elevilor din clasele primare

Demersul investigațional teoretic a condus la ideea de a clarifica esența științifică a termenului pedagogic de referențial axiologic și a avansa o definiție care ar satisface necesitățile cercetării privind sistemul de valori al elevilor din clasele primare. Așa cum subliniază S. Cristea „cunoașterea pedagogică științifică este realizabilă la nivel de: *teorie pedagogică, paradigmă pedagogică, model pedagogic*, realizabilă prin elaborarea *conceptelor pedagogice fundamentale* și articularea acestora în explicația fenomenelor educației”, incontestabilă fiind importanța învățământului primar în constituirea referențialului axiologic al elevilor [71].

Formarea referențialului axiologic al elevilor este caracteristică oricărei etape de vârstă și se manifestă specific în funcție de etapa de dezvoltare și din aceste motive este necesară inițierea procesului de construire a orientărilor valorice în cadrul procesului educațional într-un mediu

socio-cultural concret. Vl. Pâslaru, afirmă că „ființa umană trebuie să fie integră moral, ca individ național și social, desăvârșită conceptual, teleologic și spiritual, echilibrată ecologic și sănătoasă fizic, tolerantă național, cultural și religios; conștientă de propria identitate, dar și de identitatea lumii în care trăiește, deschisă în schimbare și adaptabilă la schimbări” [111, p. 145].

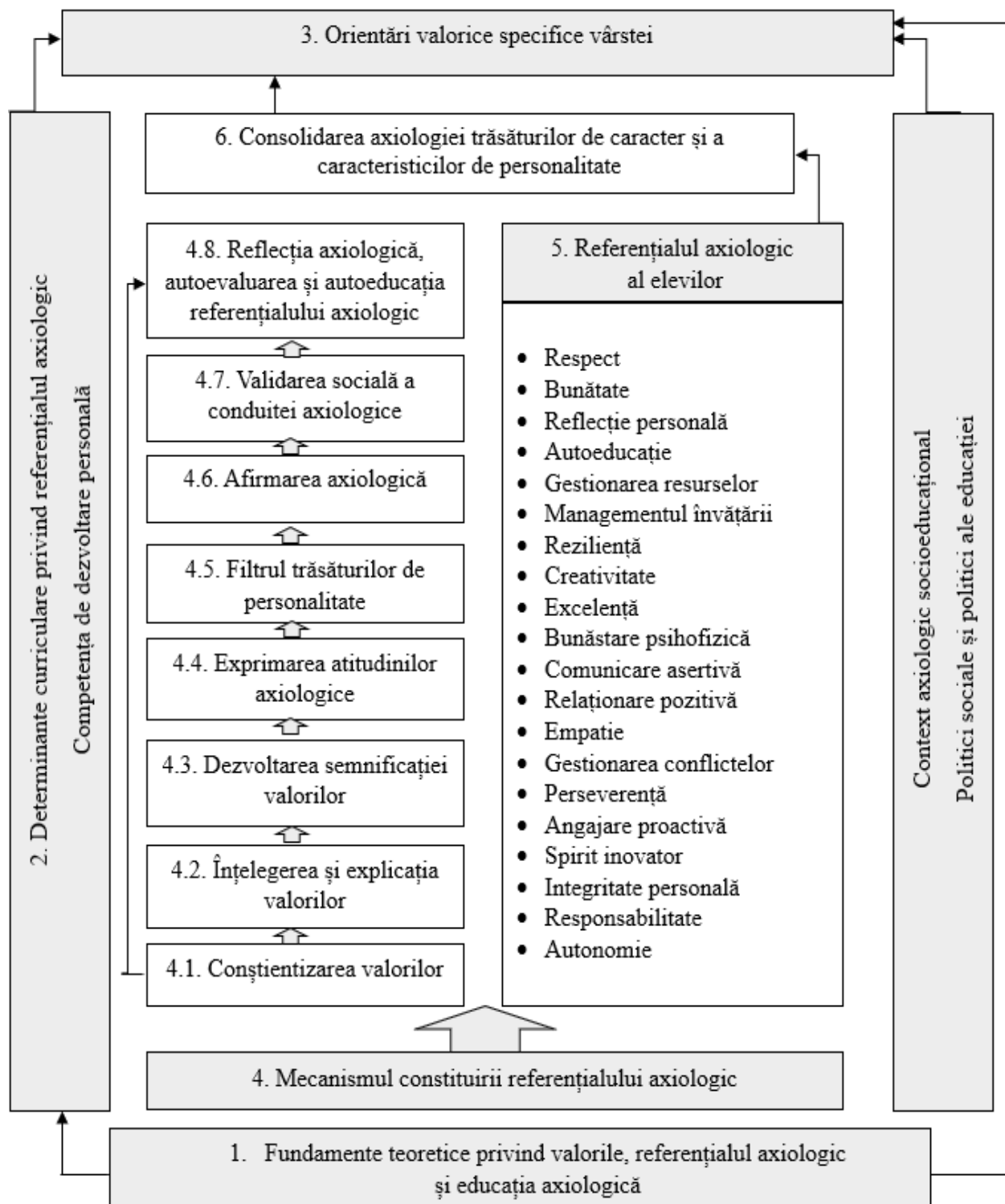


Figura 2.9. Modelul conceptual al referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar (F.-T. Biculescu) [29]

Învățarea sistemului de valori este un proces continuu și esențial pentru dezvoltarea orientărilor valorice ale personalității, incluzând comportamentul, experiențele, cunoștințele, atitudinile, convingerile și valorile. Relația dintre elementele componente ale sistemului de valori contribuie în mod esențial la evoluția fiecărei persoane în moduri diferite și nu limitează procesul de conturare a valorilor ca element central și final în ciclul formării orientărilor valorice. În opinia lui C. Cucos „Educația axiologică semnifică educația pentru valori, printr-un demers formativ centrat spre cunoașterea, semnificarea și asimilarea valorilor autentice (adevăr, bine, frumos, dreptate, sacru etc.) prin mecanisme intrinseci” [72, p. 157].

Din această perspectivă, abordarea interdisciplinară a educației axiologice a elevilor se referă, în primul rând, la orientarea teleologică a procesului educațional, considerente din care la baza conceperii noului model al referențialului axiologic al elevilor au stat valorificarea unor concepte, teorii, paradigme, modele, principii etc. promovate metodologic de teoria învățământului primar și de alte teorii pedagogice și psihologice.

Caracterul incert al valorilor specifice elevilor din învățământul primar a stimulat ideea elaborării unui nou Model conceptual al referențialului axiologic al elevilor, construct teoretic, congruent intern și co-extensiv anumitor legități și mecanisme ale educației axiologice (Fig. 2.9).

1. Fundamentele teoretice privind referențialul axiologic sunt reprezentate de: conceptul de valoare [154, p. 139], referențial axiologic [66]; principiile universalității criteriului axiologic [46]; „corelației educație-autoeducație-educație permanentă, raportării multiple individ-grup-societate etc. [86]; paradigme: *umanistă* („satisfacerea unei trebuințe constituie o valoare”, A. Maslow); *constructivistă* („ideea edificării valorice a personalității”, J. Piaget); modele de structurare a sistemului de valori (Gouveia V., 2012); teoria încrederii (Morton Deutch, 1958); teoria facilitării sociale (Norman Triplett, 1898; B. Zajonc, 1965) ce explică contribuția educativă la sporirea performanței școlare [149]; teoria integralizării orientărilor valorice (Antoci D., 2022) [8]; principiile formării orientărilor valorice (afirmării orientărilor valorice, principiul validării sociale a orientărilor valorice, principiul consolidării atitudinilor, principiul interiorizării orientărilor valorice, principiul „dezvoltării holistice a orientărilor valorice, principiul valorizării potențialului experiențial al personalității”, D. Antoci, 2022) [idem]; mecanismele de formare a orientărilor valorice (de „autodeterminare și autoactualizare a orientărilor valorice”, D. Antoci, 2022) [8] etc.

2. Determinante curriculare privind referențialul axiologic al elevilor. Competența de dezvoltare personală a devenit un deziderat al curriculumului pentru învățământul primar atât din România, cât și din R. Moldova. Orientarea axiologică a învățământului din Republica Moldova constituie o problemă de principiu, deoarece conștientizarea de către elevi și interiorizarea valorilor lumii contemporane face dovada opțiunii pentru a avea loc schimbarea, este necesară

prezența conștiinței identității, atât la nivelul poporului, cât și la nivelul indivizilor care alcătuiesc acest popor [18].

În învățământul primar educația axiologică se realizează în România, în mod formal, și prin disciplina educație civică, prevăzută în Planul cadru de învățământ (aprobat prin O.M.E.N. nr. 3371/2013), în aria curriculară Om și societate. Rolul profesorului pentru învățământul primar este să contribuie la formarea elevilor mici, astfel, încât aceștia să devină cetățeni activi și responsabili, capabili să contribuie la viața comunității din care fac parte. Acest rol trebuie înțeles și asumat de către fiecare profesor. Este foarte important ca prin activitatea didactică să dezvoltăm elevilor competențele necesare acceptării/provocării unor schimbări necesare în societate.

3. Orientări valorice specifice vârstei. Viața școlară a elevilor din învățământul primar este un proces continuu de învățare socială și de purificare spirituală, generat de experiențele personale cu mare încărcătură emoțională. Pe fundalul problemelor emoționale ale elevilor mici, tendința de studiere a sferei emoționale a personalității acestora este pe deplin argumentată deoarece starea emoțională a elevilor din învățământul primar tinde spre dezechilibre. Reacțiile emoționale și exprimarea atitudinilor valorice sunt reacții la evenimentele semnificative pentru persoane, care includ reacții comportamentale determinate de nivelul de cultură și educație a elevilor. Formarea orientărilor valorice este recomandabilă la această vârstă întrucât „integritatea personală este o virtute, o putere interioară de disciplinare emoțională, o manieră de a exprima onestitatea față de sine și în raport cu alții” [65, p. 118]. *Specificul dezvoltării socioafective a elevilor mici* se exprimă prin anumite caracteristici: exprimă interes și spirit critic, se schimbă preferințele în diverse planuri; crește extroversiunea, euforia și exaltarea; tendințe de identificare socială și sentimente de apartenență la școală; atitudine caldă în relațiile cu părinții; răspundere în raport cu cerințele vieții și competiției școlare; uneori recurg la strategii de evitare, de evaziune și la minciună [apud 1]; anxietate camuflată ce poate conduce la nervozitate, tulburări de somn, ticuri și fobie a școlii, la inadaptare, panică etc.; se formează stări afective numeroase legate de activitățile care se desfășoară în spațiul lecției, „emoții și sentimente intelectuale, estetice, artistice și social-politice implicate în identitatea socială”; apar probleme legate de adaptarea la dimensiunile vieții; apar dificultăți legate de orientarea școlară și cunoașterea profesiunilor [136, p. 29].

Politice sociale și politicile educației constituie un răspuns competent la provocările sociale ale lumii contemporane care au determinat orientarea prospectivă a educației spre metamodernitate, ca o consecință firească a ritmului accelerat de transformare a societății și, prin urmare, dezideratele educației pe plan global indică asupra necesității de educare a flexibilității persoanelor pentru adaptarea continuă la schimbare. Cadrul de referință al competențelor pentru

cultură democratică (Consiliul Europei) interpretează valorile din perspectiva competențelor: „valorile sunt convingeri generale despre scopurile dezirabile pe care oamenii ar trebui să se străduiască să le atingă în viață” ... [8, p. 19]. Fiecare tip de valori este strâns legat de anumite tipuri de competențe. În această perspectivă, dezvoltarea competențelor este influențată de prioritățile și orientările valorice predominante în ierarhia sistemului de valori al fiecărei personalități. Tolerarea ambiguităților generate de transformările sociale și angajarea activă în procesul de autoeducație pentru eliminarea vulnerabilităților formării referențialului axiologic constituie indicatori ai competenței de dezvoltare personală. Un alt indicator al afirmării elevilor prin referențialul axiologic este deschiderea pentru cunoașterea valorilor acceptate în societatea contemporană [151].

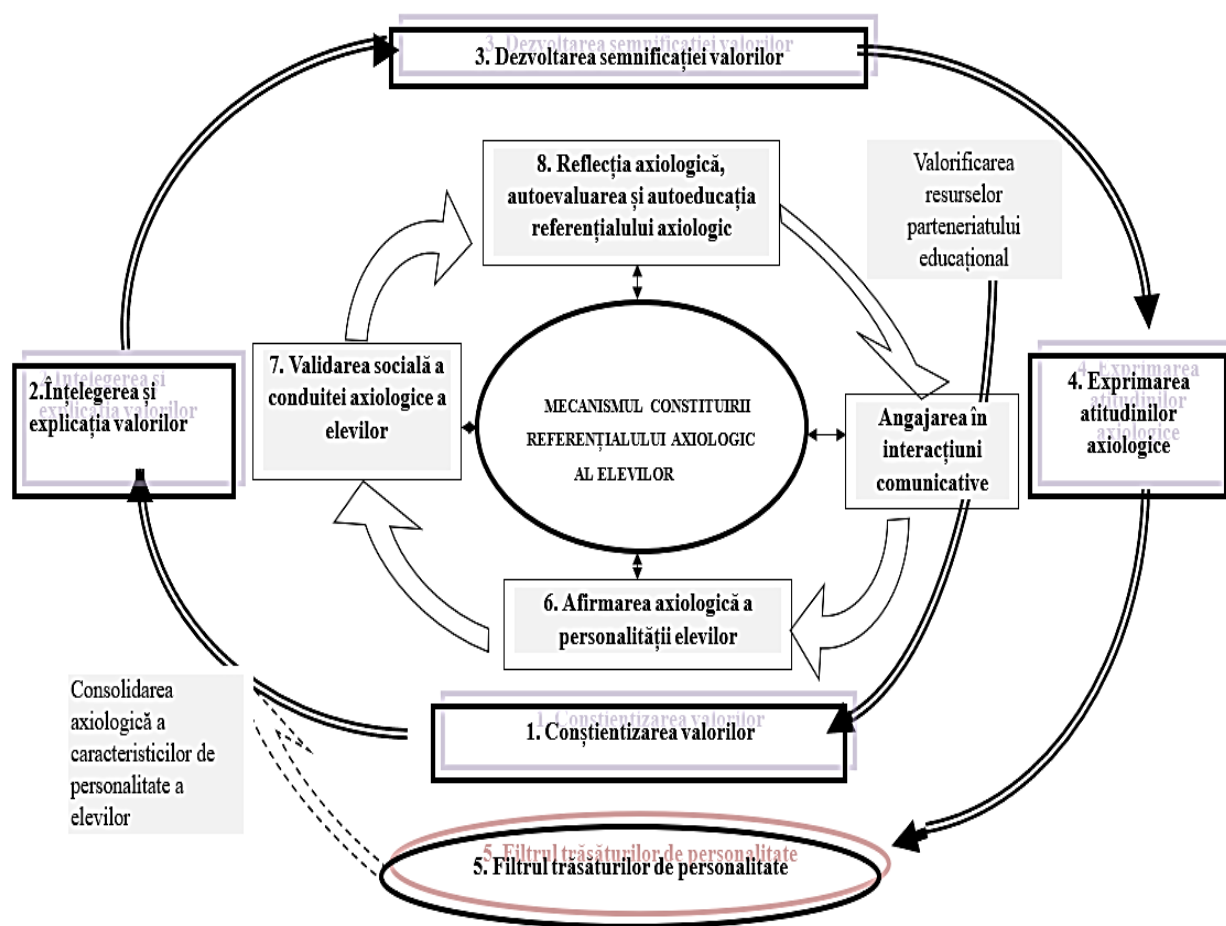


Figura 2.10. Mecanismul constituirii referențialului axiologic al elevilor (F.-T. Biculescu, 2023)

4. Mecanismul constituirii referențialului axiologic al elevilor antrenează un sistem de acțiuni sinergice orientate spre învățarea socială a valorilor care aduc independență și libertate, extind autosuficiența, eliberează persoana de influențele externe, asigură afirmarea competenței de dezvoltare personală și eficiența personalității elevilor manifestată prin următoarele capacități

stabilite de Stephen Covey [apud 65]: a fi proactiv, a începe având în minte finalul, a da importanță priorităților, a gândi câștig/câștig, a a căuta să înțelegi apoi să fii înțeles, a acționa sinergic, a fi creativ și a tinde permanent spre reînnoire de sine (Fig. 2.10).

4.1. Conștientizarea valorilor se referă la etapa incipientă a învățării valorilor de către elevi, în special, la vârsta școlară mică, deoarece schimbarea socială reprezintă crearea, negocierea și re-crearea ordinii sociale ce poate fi înțeleasă în baza dezvoltării semnificației valorilor.

4.2. Înțelegerea și explicația valorilor presupune angajarea conștientă a elevilor în decodificarea semnificației valorilor pentru interiorizarea acestora și afirmarea axiologică în context educațional.

4.3. Dezvoltarea semnificației valorilor implică reflecții filosofice asupra conotației valorilor din perspectiva experiențelor sociale trăite. Procesul educației axiologice a copiilor presupune o trecere succesivă, continuă din schimbări cantitative în calitative prin reinterpretarea experiențelor acumulate. Transformările cantitative la fiecare etapă asigură trecerea la următoarea etapă, care declanșează schimbările calitative.

4.4. Exprimarea atitudinilor axiologice constituie o continuare logică a proceselor de cunoaștere a valorilor și se manifestă prin evocarea în mediul socio-educational a conduitei axiologice.

4.5. Filtrul trăsăturilor de personalitate presupune interpretarea atitudinilor axiologice prin prisma caracteristicilor personale, deoarece curricula indică asupra trăsăturilor de personalitate care trebuie învățate în perioada școlară. Personalitatea pozitivă întrunește următoarele trăsături: *confort interior* sau starea de bine interioară (wellbeing), *optimismul*, *autodeterminarea* susținută de satisfacerea unor nevoi, precum, nevoia de competență, *înțelepciunea*, *creativitatea și talentul*, care propulsează personalitatea spre o viață de succes. Mai importante sunt considerate următoarele caracteristici – trăsături ale personalității pozitive: *bunăstarea spiritului*, *autoreglarea*, *performanța* [147].

4.6. Afirmarea axiologică a personalității elevilor antrenează manifestarea nevoii de apreciere externă stimulativă pentru dezvoltarea personală și recunoașterea socială a orientărilor valorice. Demersurile științifice ale cercetătorilor sugerează ideea necesității de a examina referențialul axiologic din perspectiva acceptării sociale a comportamentului axiologic.

4.7. Validarea socială a conduitei axiologice a elevilor implică angajarea membrilor grupului de elevi, dar și profesori în estimarea comportamentului axiologic. În esență, valorile personale ale elevilor reprezintă „ethosul” familiei, clasei, al școlii și al societății, rațiuni din care acestea pot fi observate în interacțiunile sociale din mediul educațional

4.8. Reflecția axiologică, autoevaluarea și autoeducația referențialului axiologic constituie impactul procesului de educație axiologică și autoeducație reflectat în comportamente axiologice observabile în acord cu expectanțele socioeducaționale.

5. Referențialul axiologic al elevilor include sistemul valorilor personale care, depășesc limitele întrebării „Ce valori anume trebuie învățate de către elevi?”. În demersul de conceptualizare a RAE am luat ca temei conceptul de referențial axiologic promovat de C. Cucos [72], dezvoltat prin valorile ce reprezintă RAE din clasele primare:

- respectul și prietenia
- bunătatea și reflecția personală
- autoformarea permanentă și gestionarea resurselor
- comunicarea asertivă și constructivă
- reziliența și angajarea proactivă
- managementul învățării și afirmării personale
- relaționarea pozitivă și bunăstarea psihofizică
- empatia și gestionarea conflictelor
- onestitatea și responsabilitatea
- creativitatea și spiritul inovator
- perseverența și excelența
- autonomia și integritatea personală

Așa cum menționează C. Cucos, deși nu există un răspuns universal la această întrebare, totuși concepătorii de curricula au identificat cele mai relevante valori și trăsături de personalitate care permit integrarea socială creând premise realizării proiectelor de viață. În demersul de conceptualizare a RAE am luat la bază conceptul de referențial axiologic promovat de autor [72, p. 48] care include următoarele categorii de valori: *general-umane* (viață, adevăr, bine, frumos, dreptate, libertate, sacru etc), *internaționale* (pacea, prietenia, solidaritatea, egalitatea, egalitatea, egalitatea, toleranța, grija față de mediul înconjurător etc), *naționale* (țara, poporul, suveranitatea, simbolică statului, cultura națională, istoria, limba, credința, tradițiile populare, omenia, cinstea, cumsecădenia, altruismul etc), *colective* (ale comunității, ale grupului, sociale etc), *individuale*, definitorii pentru orice ființă umană (identitatea națională/culturală, conștiința etnică/lingv., familia, localitatea natală, limba maternă, credința, prietenii, educația, preferințele, dragostea, cariera etc), *instrumentale* apropiate de elevi prin disciplinele școlare (cunoștințe, capacități/abilități, atitudini, trăsături caracteriale și care stau la baza formării competențelor (de comunicare, de lectură, de cercetare, de elaborare de proiecte, de rezolvare a problemelor, etc.).

Contextul axiologic socioeducațional reflectă calitatea politicilor sociale și politici ale educației [149]. Pentru elevi profesorul de clasă este modelul de conduită axiologică demn de urmat. Din aceste considerente cadrele didactice sunt responsabile de adaptarea și actualizarea

permanentă a comportamentului propriu, dar și al elevilor pentru a le asigura resurse de modele necesare în condițiile schimbărilor continue a valorilor.

În concluzie, ca urmare a examinării abordărilor teoretice ale valorilor specifice învățământului primar am ajuns la propria *definiție a referențialului axiologic al elevilor*, prin care înțelegem un sistem de valori determinate curricular, în baza finalităților stabilite istoric în documentele de politici ale educației în învățământul primar care includ: respectul, bunătatea, reflecția personală, autoeducația, gestionarea resurselor, managementul învățării, reziliența, creativitatea, excelența, comunicarea asertivă, relaționarea pozitivă, empatia, monitorizarea conflictelor, perseverența, angajarea proactivă, spiritul inovator, integritatea personală, responsabilitatea și autonomia. Educația axiologică a elevilor în ceea ce privește învățarea valorilor sociale pune în mișcare un proces complex care contribuie la formarea referențialului axiologic al fiecărui elev. Acest proces se manifestă printr-o serie de etape interdependente și acțiuni sincronizate, incluzând conștientizarea, înțelegerea și explicația valorilor, dezvoltarea semnificației lor, exprimarea atitudinilor axiologice, filtrarea trăsăturilor de personalitate prin prisma acestor valori, reflecția axiologică și autoeducația. Prin intermediul acestor conținuturi, personalitatea fiecărui elev se formează și se cristalizează într-un set unic de valori, care îi ghidează gândurile, acțiunile și interacțiunile cu lumea înconjurătoare. Acest referențial axiologic devine baza pentru luarea deciziilor și orientarea morală a elevilor pe parcursul vieții.

În mod esențial, educația axiologică nu este doar o simplă transmitere de cunoștințe, ci un proces substanțial prin care elevii își însușesc valori și învață să le aplice în viața de zi cu zi. Această învățare este un proces dinamic, care presupune nu numai înțelegerea intelectuală a valorilor, ci și internalizarea lor în sistemul de valori personal.

Astfel, această educație are un impact semnificativ nu doar asupra dezvoltării individuale, ci și asupra societății în ansamblul său. Elevii care au dobândit un referențial axiologic solid sunt mai predispuși să manifeste atitudini etice și responsabile, să ia decizii informate și să contribuie activ la construirea unei comunități mai empateice și mai justă. În același timp, validarea socială a conduitei axiologice a elevilor contribuie la consolidarea normelor morale și la crearea unei culturi a valorilor în rândul noii generații. Educația axiologică reprezintă un proces complex și crucial în formarea caracterului și a personalității fiecărui elev. Prin intermediul învățării valorilor sociale și a autoeducației axiologice, elevii își dezvoltă propria identitate morală și contribuie la modelarea unei societăți mai etice și mai înțeleghătoare.

3. CONTEXTUL PEDAGOGIC EXPERIMENTAL AL FORMĂRII REFERENȚIALULUI AXIOLOGIC AL ELEVILOR DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR PRIN AUTOEDUCAȚIE

Capitolul 3 include descrierea Programului de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor mici și demersul experimental de verificare a eficienței programului de formare implementat prin Metodologia de formare a RAE. Rezultatele experimentale ale implementării au generat anumite concluzii ce demonstrează eficiența programului de formare. Premisele de natură teoretică (cercetările în zona științelor educației care abordează problematica educației axiologice), de natură curriculară (având în vedere prevederile curriculare la nivel național), de natură experiențială, în funcțiile de manager de liceu din România), de expert și de inspector școlar în domeniul învățământului primar, dar și în funcția de profesor pentru învățământul primar au generat condiții pedagogice pentru conceptualizarea, proiectarea și desfășurarea eficace a experimentului pedagogic. În acest capitol valorificăm concluziile studiului teoretic privind educația axiologică și referențialul axiologic valorile, prin evidențierea valorilor prioritare, menționate și în Curriculumul național pentru învățământul primar din România [90] și a Curriculumul național pentru învățământul primar din R. Moldova [74, p.11]. Valorile identificate în documentele curriculare și valorile evidențiate ca și constitutive ale referențialului axiologic de către profesorii din învățământul primar au servit ca repere pentru experimentul pedagogic. La etapa de constatare referențialul axiologic al elevilor a fost evaluat prin aplicarea testelor elaborate pentru necesitățile cercetării. Cu atât mai mult, la etapa de formare a experimentului pedagogic referențialul axiologic al elevilor a fost format prin activități de educație axiologică a elevilor mici, organizate la disciplinele de dezvoltare personală [117] și educație civică [118], dar și la alte activități didactice și educative specifice învățământului primar. Datele experimentale generate de evaluarea repetată au facilitat concluzii științifice privind sporirea gradului de formare a valorilor ce definesc referențialul axiologic al elevilor.

3.1 Programul de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare prin autoeducație

Importanța elaborării programului de formare rezultă din amplificarea interesului științific al cercetătorilor pentru valorile lumii contemporane, în general, și pentru educația axiologică, în special. Într-unite în structura personalității umane, valorile formează *referențialul axiologic al elevilor (o configurație dinamică de valori)*, reflectat în convingeri, atitudini, comportamente interdependente, *ierarhizate* într-un sistem de valori ale personalității din punctul de vedere al semnificației acestora. Judecând din perspectiva formării referențialului axiologic al elevilor mici,

„valorile formează un sistem deschis ce poate fi dezvoltat prin achiziții valorice din analiza pertinentă a experiențelor sociale individuale” [8].

Programul de formare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar a fost conceput în urma realizării unui studiu experimental efectuat prin aplicarea unui chestionar care a urmărit colectarea de informații relevante cu privire la educația axiologică. Scopul investigației a constat în evidențierea percepțiilor cadrelor didactice din învățământul primar din județul Argeș, România, asupra importanței și necesității educației axiologice în școală. În cercetare ne-am propus ca obiectiv să obținem o imagine cât mai obiectivă asupra nivelului de pregătire a profesorilor pentru proiectarea și realizarea eficace a educației axiologice a elevilor mici.

Studiul experimental preliminar s-a realizat în perioada ianuarie – februarie, 2021, pe un număr de 102 profesori din învățământul primar evaluați prin metoda chestionării (24 întrebări) cu ajutorul Google Forms (https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdljxKsy98b_uOiwW6Q0x2SqXx9TfgFLgHcmYo_y2lL6vDrlOw/viewform?usp=sf_link). Un alt obiectiv al cercetării a fost analiza problematicei educației prin și pentru valori în învățământul primar din România în contextul actualelor schimbări din societate. În plus, în cadrul cercetării ne-am propus să identificăm principalele valori, generale și europene, apreciate de către profesori ca importante de format în cadrul școlii primare. Cercetarea a permis identificarea problemelor cu care se confruntă profesorii în demersul educațional orientat spre educația axiologică, în parte. Concluzia principală care s-a desprins în investigația experimentală se rezumă la cunoașterea insuficientă de către profesori a esenței științifice și a metodologiei educației axiologice, fapt care a stimulat elaborarea programului de formare, ca model pedagogic impus în contextul proiectului de cercetare, desfășurat în cadrul programului de doctorat.

Oportunitatea Programului de formare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar a fost asigurată de interesul acordat acestei teme de către specialiștii în educație, în contextul crizei valorilor și în contextul crizei globale a educației. Educația axiologică a elevilor din învățământul primar vizează formarea referențialului axiologic al elevilor mici prin achizițiile cognitive și prin experiențele axiologice la care aceștia sunt expuși, mediul sociocultural, constituind implicit fundalul axiologic al însușirii valorilor. Valorificăm în cercetare sintagma științifică „*educație axiologică*” cu semnificația de principiu al învățământului.

În situația evocată disciplina *Dezvoltare personală* reprezintă un context de implementare a politicilor educaționale vizate și de Codul Educației al Republicii Moldova: „*educația are ca finalitate principală formarea unui caracter integru și dezvoltarea unui sistem de competențe ce*

include cunoștințe, abilități, atitudini și valori ce permit participarea activă a individului la viața socială și economică. Educația are ca misiune satisfacerea cerințelor educaționale ale individului și ale societății, dezvoltarea potențialului uman pentru a asigura calitatea vieții, creșterea durabilă a economiei și bunăstarea poporului, dezvoltarea culturii naționale, promovarea învățării pe tot parcursul vieții, promovarea dialogului intercultural, a spiritului de toleranță, a nediscriminării și incluziunii sociale, facilitarea reconcilierii vieții profesionale cu viața de familie pentru bărbați și femei” [60]. În contextul conceptualizării pedagogice, prin termenul de „program” înțelegem „acțiunile proiectate și realizate în scopul formării referențialului axiologic al elevilor mici” [8]. Termenul *formare* este utilizat în cercetare, cu semnificația de modelare a comportamentelor axiologice și se referă la un proces etapizat de valorificare a potențialităților naturale și ideale ale elevilor, interpretat din perspectiva unor schimbări psihosociale obținute prin intermediul învățării sociale și a dezvoltării personalității.

Figura 3.1. reprezintă ***Programului de formare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar***. La baza căruia au stat **Reperete teoretice privind referențialul axiologic al elevilor din învățământul primar**.

1. Reperete teoretice privind referențialul axiologic al elevilor din învățământul primar prezintă abordări științifice și modele conceptuale ale valorilor, ale educației axiologice, interpretate din variate perspective în contextul științelor educației. De-a lungul timpului, cercetătorii și teoreticienii din domeniul educației au adus contribuții semnificative la înțelegerea dezvoltării valorilor la nivelul învățământului primar. Abordările variază în funcție de perspectiva teoretică și contextul cultural, dar toate explorează modul în care copiii își formează și își asimilează valorile într-un mediu complex. În cercetare, ca termen de referință, a fost preluat ***conceptul de educație axiologică***, formulat de Diana Antoci (2021): „educația axiologică constituie procesul de formare continuă axat pe sistemul de valori ale contemporaneității, proiectat în termeni de finalități, conținuturi și metodologii specifice, generatoare de orientări valorice în contextul explorării pedagogice a cadrului formal-nonformal-informal” [9], [8].

Studiile teoretice privind referențialul axiologic al elevilor din învățământul primar nu numai că reflectă diversitatea perspectivelor în domeniul educației, ci și subliniază importanța înțelegerii procesului de formare a valorilor în această etapă crucială a vieții. Aceste abordări sunt instrumente esențiale pentru educatori, ajutându-i să înțeleagă mai bine cum pot contribui la dezvoltarea valorilor pozitive și a sistemului de valori coerent al copiilor în cadrul mediului școlar și al comunității.

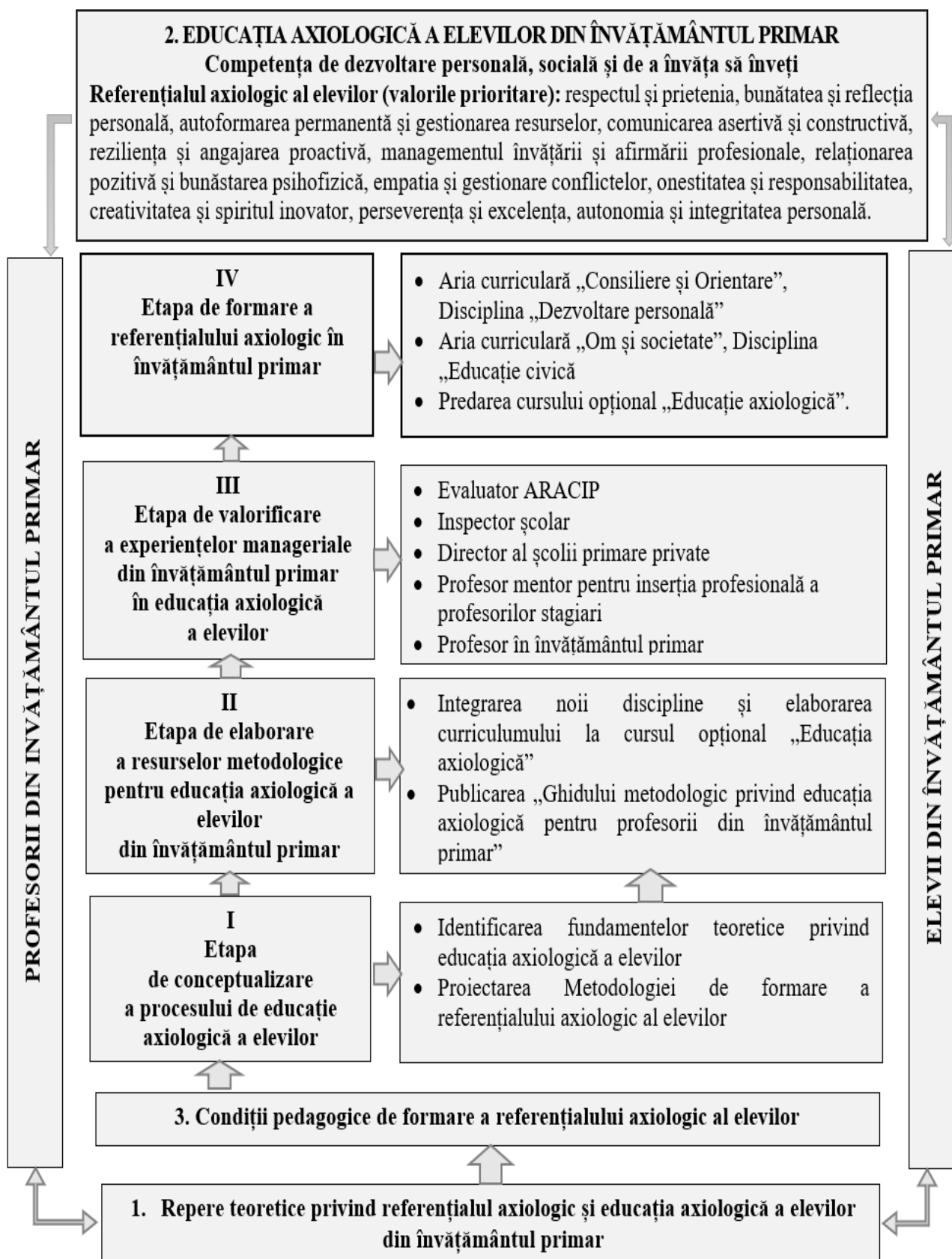


Figura 3.1. Programul de formare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar (F.-T. Biculescu) [33]

2. Formarea referențialului axiologic al elevilor (exprimat prin valorile prioritare: respectul și prietenia, bunătatea și reflecția personală, autoformarea permanentă și gestionarea resurselor, comunicarea asertivă și constructivă, reziliența și angajarea proactivă, managementul învățării și afirmării profesionale, relaționarea pozitivă și bunăstarea psihofizică, empatia și gestionare conflictelor, onestitatea și responsabilitatea, creativitatea și spiritul inovator, perseverența și excelența, autonomia și integritatea personală) contribuie la consolidarea **competențelor transversale** ce reprezintă **achiziții valorice** exprimate în autonomie și responsabilitate, interacțiune socială, dezvoltare personală și profesională [76, p. 9-11].

Condițiile pedagogice de formare a referențialului axiologic al elevilor, proiectate ca urmare a analizei științifice și metodologice pertinente a literaturii pedagogice și psihologice au fost valorificate în patru etape principale.

Etapa I de conceptualizare a procesului de educație axiologică a elevilor a vizat delimitarea *fundamentelor teoretice privind educația axiologică* și proiectarea *Metodologiei de formare a referențialului axiologic al elevilor*. Aceste elaborări științifice au debutat cu analiza profilului de formare al copilului ce finalizează ciclul primar, domeniile de competență-cheie, specificate în art. 68 din Legea educației naționale nr. 1/2011 din România, care urmărește interiorizarea unui sistem de valori ce orientează comportamentele, managementul și vieții personale [208, p. 306].

Etapa II de elaborare a resurselor metodologice pentru educația axiologică a elevilor a presupus analiza prevederilor curriculare privind educația axiologică în învățământul primar, menit să asigure dezvoltarea cognitivă, emoțională și socială [157].

Din perspectiva interesului cercetării s-a recurs la conceptualizarea și integrarea unei noi discipline opționale „Educația axiologică” pentru învățământul primar. La etapa de elaborare a resurselor metodologice am elaborat *Curriculum disciplinar* la decizia școlii *la cursul opțional „Educația axiologică”*, care respectă rigorile *Metodologiei privind dezvoltarea curriculumului la decizia școlii* [94], avizat de Inspectoratul Școlar Județean Argeș pentru anul școlar 2021 – 2022. Scopul cursului opțional vizează formarea referențialului axiologic al micilor școlari prin educația axiologică. S-a pornit de la premisa că multe dintre problemele cu care se confruntă astăzi învățământul sunt consecința lipsei unei strategii de formare instituționalizată a valorilor ca parte a curriculumului oficial, rațiuni din care, disciplina opțională „Educația axiologică” a fost concepută ca o alternativă, implementată în învățământul primar prin parcurgerea unei programe, adaptată la specificul comunității, al școlii și clasei, prin realizarea unor obiective, conținuturi și strategii specifice care au implicat reconsiderarea stilului de predare a valorilor în învățământul primar. Programa pentru opționalul *Educație axiologică* reprezintă o ofertă curriculară proiectată

pentru 1 oră/ săptămână, pe durata unui an școlar. Valorile sunt transmise prin mecanismele socializării, dobândind caracter normativ, intră în structura convingerilor, acționând ca repere de orientare valorică. Predarea cursului opțional *Educație axiologică* a condus la formarea unor *competențe generale: exprimarea comportamentului axiologic, respectarea normelor de conduită în contextul valorilor, manifestarea interesului pentru cooperare în rezolvarea unor situații de comportament*, și a unor *competențe specifice: identificarea unor valori din textele suport, examinarea consecințelor unor comportamente asupra mediului; punerea în practică a unor comportamente prin comparații cu situații similare din povești cunoscute sau contexte familiare*.

Conținuturile cursului opțional vizează teme ce arată achizițiile de bază prin care s-a urmărit formarea referențialului axiologic. Proiectele activităților au permis abordarea textelor pentru formarea competențelor specifice în trei etape: *receptarea valorii, răspunsul afectiv și valorizarea*. Integrarea valorilor are un caracter potențial, cu efecte observabile în timp, opționalul urmărește introducerea în sfera valorilor, generând reflecții axiologice și pregătind terenul pentru achizițiile ulterioare în ciclul gimnazial. În alegerea textelor - suport am ținut cont de lista de valori morale alcătuită de Gh. Ceaușu în funcție de capacitatea de înțelegere a elevilor mici [57].

Strategiile educaționale angajate în educația axiologică a elevilor în cadrul activităților educaționale au urmărit formarea unor capacități de identificare a unor valori din textele-suport, solicitând disponibilitate continuă prin valorificarea unor: *povestiri, lecturi după imagini, memorizări, convorbiri, dramatizări, folosindu-se explicația, jocul didactic, improvizări și exerciții prin simulări, exerciții cu soft interactiv, audierea unor cântece, prin exerciții de apreciere a propriei persoane în raport cu valoarea introdusă, vizionarea de filme/fragmente din filme inspirate din povești, audiții de povești; examinarea consecințelor unor comportamente asupra mediului înconjurător prin convorbiri, folosind studiul de caz, jocul de rol, prin realizarea de desene, colaje, postere, diagrama cauză-efect, problematizarea, punerea în practică a unor deprinderi de comportament prin comparații cu alte situații similare din povești cunoscute sau contexte familiare*. Pentru a forma referențialul axiologic, s-au utilizat diverse metode, precum exerciții de utilizare a judecăților de valoare, repovestiri bazate pe tablouri sau ilustrații, convorbiri, proverbe și zicători cu rezumarea concluziilor, dramatizări, analiza textelor cu metode precum cubul, bulgărele de zăpadă, diagrame Venn și explozia stelară. De asemenea, s-au folosit jocuri tematice precum „Așa da, așa nu” și exerciții de manifestare a acordului sau dezacordului față de valori pozitive sau negative. Copiii au fost implicați în activități care au presupus gestionarea resurselor materiale și de timp pentru rezolvarea sarcinilor, învățarea reciprocă, precum și activități de tip outdoor, cum ar fi întreceri și jocuri de grup ce necesită colaborare. Vizitele și activitățile de voluntariat au fost realizate în parteneriat cu părinții.

În cadrul acestei etape de elaborare a resurselor metodologice pentru educația axiologică a elevilor în scopul sprijinirii profesorilor în demersul educational a fost conceptualizat și proiectat pentru publicare ghidul metodic „Metodologia educației axiologice”, prin intermediul căruia am abordat tematica: Responsabilitatea profesorului în formarea referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar, Formarea competentă a personalității elevului (dimensiune moral – afectivă, dimensiune prosocială, dimensiune normativă), Metode participative de predare a lecțiilor de educație civică și exemple de activități de predare-învățare-evaluare, Tehnici de formare a referențialului axiologic în predarea online. Ghidul metodic include anexe: proiecte de lecții-model, fișe de lucru, fișe de activitate independentă, modele de planificare calendaristică orientativă a disciplinei Educație axiologică, model orientativ al unui proiect de unitate de învățare – predare integrate, jocuri didactice, aplicații, tipuri de activități care pot fi folosite în cadrul lecțiilor de învățare – predare a educației axiologice.

Etapa a III-a de valorificare a experiențelor manageriale din învățământul primar se referă la experiența managerială în calitate de evaluator al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar, de inspector școlar pentru învățământul primar în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Argeș, Director al Școlii Primare Particulare „Echilibria Montessori Education”, și, experiența de Profesor în învățământul primar – predarea cursului opțional „Educație axiologică”, Profesor mentor pentru inserția profesională a profesorilor stagiaari. În cadrul Programului de formare experiența managerială ca evaluator, înscris în registrul propriu al experților în evaluare și acreditare, în cadrul Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar, instituție publică de interes național, aflată în coordonarea Ministerului Educației, care asigură evaluarea calității educației la nivelul întregului sistem național de învățământ [90]. **Activitatea desfășurată ca inspector școlar pentru învățământul primar în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Argeș**, în perioada 2018-2020 a avut următoarele priorități: valorizarea metodelor interactive de predare-învățare-evaluare diferențiate, conform nevoilor educative ale elevilor de învățare a valorilor, formarea referențialului axiologic al elevilor, dezvoltarea gândirii critice, premisă a alfabetizării științifice și a diminuării riscului de analfabetism funcțional, organizarea unor activități de monitorizare și consiliere privind aplicarea programelor școlare pentru învățământul primar, vizând în mod special formarea conduitei axiologice la școlarii mici, prevenirea și diminuarea crizei de adaptare a elevilor la trecerea de la învățământul preșcolar la învățământul primar, prevenirea și reducerea abandonului școlar prin realizarea unor lectorate cu părinții care să pună în evidență formarea axiologică a acestora și importanța școlarizării, elaborarea și implementarea de programe/proiecte/activități de formare a referențialului axiologic al școlarilor mici cu accent pe

dezvoltarea valorilor fundamentale, promovarea dimensiunii europene a educației în contextul noului Regulament privind programul Erasmus 2021–2027, prin promovarea proiectelor internaționale cu accent pe latura axiologică a acestora. Pornind de la aceste priorități ale educației, pentru perioada celor doi ani școlari 2018-2019 și 2019-2020, Inspectoratul Școlar Județean Argeș, prin inspectorul de învățământ primar, și-a propus îmbunătățirea calității educației și a formării profesionale la nivelul unităților de învățământ prin măsuri de optimizare a strategiilor manageriale.

În calitate de Director al unității de învățământ private cu sistem alternativ de învățare, am coordonat formarea referențialului axiologic al micilor școlari prin implicarea acestora în activități școlare și extrașcolare care s-au realizat prin lecturarea unor texte literare care puneau accentul pe „formarea orientărilor valorice prin vizionarea unor piese de teatru, prin organizarea de excursii, tabere școlare, ateliere de lucru care au pus accentul pe valori” [210]. ***În funcția de Profesor mentor pentru inserția profesională a profesorilor stagiați***, în cadrul Programului de formare am contribuit prin comunicare cu profesorii stagiați, inclusiv on-line, la realizarea scopului și a obiectivelor educației axiologice prin atitudine deschisă și pozitivă față de activitatea pedagogică stimulând conștientizarea de către cadrele didactice stagiare a importanței stagiului profesional pentru avansarea în cariera profesională.

Etapă a IV de formare a referențialului axiologic în învățământul primar a vizat dezvoltarea în cadrul ariei curriculare „Consiliere și orientare”, așa cum este prevăzut în Planurile-cadru de învățământ pentru învățământul primar și în *Metodologia privind aplicarea planurilor-cadru de învățământ pentru învățământul primar*, aprobate prin O.M.E.N. (Ministerul Educației Naționale din România) nr. 3371/12.03.2013, în perioada micii școlarități se pun bazele dezvoltării personale, prin intermediul disciplinei școlare obligatorii (trunchiul comun), *Dezvoltare personală*. Acestei discipline i-au fost alocate un anumit număr de ore pe săptămână astfel: la clasa pregătitoare - 2 ore, clasa I – 1 oră, clasa a II-a – 1 oră [112]. Disciplina Dezvoltare personală are ca obiectiv principal dezvoltarea capacității elevilor de a-și cunoaște propria persoană și de a-și exprima în mod pozitiv interesele, trăirile personale, abilitățile de relaționare și comunicare, precum și reflecțiile legate de procesul de învățare. În cadrul acestei discipline, se pune accent pe formarea abilităților și dezvoltarea atitudinilor, având ca rezultat final îmbunătățirea încrederii în sine și starea de bine a copiilor, pregătindu-i pentru viitor și viața de zi cu zi. [117]. În Republica Moldova disciplina *Dezvoltare personală* prezintă o abordare curriculară concentrică, deoarece constructul acestei materii este constituit din cele cinci module, care au la bază concepte enunțate la care se revine cu nivelul de complexitate diferit, în corespundere cu particularitățile de vârstă ale elevului și cu accent pe experiența sa socială. Aceasta a fost inclusă într-o nouă arie

curriculară *Consiliere școlară și dezvoltare personală*, lipsită din Planul-cadru pentru învățământul general din Republica Moldova până în anul 2018. Prin intermediul ariilor curriculare, pedagogii își asumă responsabilitatea pentru promovarea dezvoltării sociale a elevilor, având posibilitatea de a aborda integrat unele dintre activitățile propuse [117].

Finalitatea disciplinei Educație civică ține integrarea elevilor în comunitate, prin următoarele direcții: alfabetizarea moral-civică a copiilor, dezvoltarea de atitudini pozitive față de sine și față de ceilalți, valorificarea experienței specifice vârstei prin accentuarea dimensiunilor afectiv-atitudinale în asociere cu cele cognitive, inițierea elevilor în practicarea unui comportament moral-civic într-o societate democratică – comportament caracterizat prin activitate, libertate, responsabilitate, toleranță, deschidere, comunicare, reflexie și autoevaluare [118]. ***Predarea cursului opțional „Educație axiologică” prin orele de Dezvoltare Personală și Educație Civică*** a presupus angajarea cadrelor didactice din învățământul primar în cultivarea valorilor general-umane ale elevilor, în primul rând, și a unui sistem recomandabil de valori ce vor spori elevilor respectul de sine asigurându-le o viață bazată pe principiile lumii contemporane.

3.2. Valori experimentale comparate privind afirmarea referențialului axiologic al elevilor în învățământul primar

În învățământul primar formarea referențialului axiologic al elevilor comportă un caracter imperativ, determinând presant valorificarea resurselor autoeducației elevilor mici. Educația axiologică se realizează în învățământul primar prin educația civică, disciplină prevăzută în Planul cadru de învățământ (aprobat prin O.M.E.N. nr. 3371/2013) în aria curriculară *Om și societate*. Rolul profesorilor pentru învățământ primar este să contribuie la formarea personalității elevilor astfel, încât aceștia să devină cetățeni activi și responsabili, capabili să contribuie la viața comunității din care fac parte. Acest rol trebuie asumat de către cadrele didactice, deosebit de important fiind și faptul ca prin activitatea educațională dezvoltăm elevilor și competențele necesare acceptării/provocării unor schimbări necesare în societate.

Programul de formare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar a fost conceput, proiectat și aplicat la nivelul a șapte clase de elevi din trei școli de nivel primar: Liceul Tehnologic Topoloveni, Școala Primară „Echilibria Montessori Education” Voluntari și Școala Gimnazială „C. Rădulescu-Codin”, Priboieni, și a avut ca scop educația axiologică a elevilor din clasele primare. Programul a fost implementat prin Metodologia de formare a referențialului axiologic al elevilor orientate spre formarea competenței de dezvoltare personală, socială și a învăța să înveți. În cadrul procesului de predare-învățare-evaluare, obiectivul este dezvoltarea competențelor care reflectă formarea referențialului axiologic al elevilor mici. Acest

proces vizează consolidarea unei concepții de viață fundamentate pe valorile umaniste, cultura națională și universală, promovarea educației în spiritul demnității, toleranței și respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului. De asemenea, se pune accent pe cultivarea sensibilității față de problematica umană, valorile morale și civice, precum și pe dezvoltarea respectului față de natură și mediul înconjurător, atât natural, cât și social și cultural. Educația axiologică a elevilor se realizează prin achiziții constând din următoarele valori și atitudini: *respectul și prietenia, bunătatea și reflecția personală, autoformarea permanentă și gestionarea resurselor, comunicarea asertivă și constructivă, reziliența și angajarea proactivă, managementul învățării și afirmării profesionale, relaționarea pozitivă și bunăstarea psihofizică, empatia și gestionarea conflictelor, onestitatea și responsabilitatea, creativitatea și spiritul inovator, perseverența și excelența, autonomia și integritatea personală.*

Legea Educației Naționale stipulează ideea „promovării unui învățământ orientat pe valori și creativitate de utilitate directă în societate” [208], favorizând educația axiologică, *având ca finalitate principală formarea competențelor, înțelese ca ansamblu multifuncțional și transferabil de cunoștințe, deprinderi/abilități și aptitudini necesare*”, interpretate ca valori. Conform Legii Educației Naționale din România (Legea 1/2011), Art. 68, *Curriculumul național pentru învățământul primar se axează pe 8 domenii de competențe-cheie* care determină profilul de formare a elevului: competențe de comunicare în limba română și în limba maternă, în cazul minorităților naționale; competențe de comunicare în limbi străine; competențe de bază de matematică, științe și tehnologie; competențe digitale de utilizare a tehnologiei informației ca instrument de învățare și cunoaștere; competențe sociale și civice; competențe antreprenoriale; competențe de sensibilizare și de expresie culturală și competența de a învăța să înveți [115].

În Ghidul de implementare a curriculumului pentru învățământul primar (Chișinău, 2018) se menționează faptul, că prin Curriculumul pentru învățământul primar se promovează „demersuri transdisciplinare care demonstrează importanță acordată anumitor valori, precum demnitatea umană, respectul, egalitatea, dreptatea, responsabilitatea, gândirea globală, diversitatea culturală, libertatea, toleranța și democrația” [74]. Aceste valori ar contribui la formarea unui viitor comun ce asigură bunăstarea indivizilor, a comunităților și a planetei. Activitățile transdisciplinare trebuie să ofere copiilor bucuria și fascinația unor experiențe surprinzătoare și motivante. În fiecare zi de activități transdisciplinare, se adoptă o abordare unitară și flexibilă, cu accent pe promovarea interacțiunii pozitive și pe stimularea motivației și implicării elevilor în procesul propriilor formări. Se valorifică cu înțelepciune elemente provenite din diverse tipuri de învățare, astfel încât să se asigure o experiență educațională coerentă și benefică.

Metodologia de formare a referențialului axiologic al elevilor prin autoeducație constituie un sistem de acțiuni procedurale concepute în acord cu *Metodologia privind evaluarea criterială prin descriptori în învățământul primar clasele I-IV* (2019) [95]; în baza Ghidului de implementare a metodologiei privind evaluarea criterială prin descriptori în învățământul primar clasele I-IV (2019) [205], dimensionate astfel, încât să prefigureze o realitate educațională în condiții optime de realizare a obiectivelor educației axiologice și presupune activarea resurselor prin combinarea metodelor, mijloacelor, a principiilor și a formelor etc., orientate spre suscitarea motivației pentru producerea unor comportamente axiologice. Formarea RAE constituie un proces care angajează pe termen scurt metode de educație axiologică, iar pe termen lung – metodologia autoeducației axiologice. Indicând un sens orientativ al traseului optim de parcurs în atingerea obiectivelor educației axiologice, *Metodologiei de formare a referențialului axiologic al elevilor* se caracterizează prin flexibilitate, adaptându-se la situațiile și condițiile apărute spontan în procesul educațional. Această restructurare adaptivă depinde în mare măsură de creativitatea și de spontaneitatea cadrelor didactice, de profesionalismul acestora de a sesiza rapid punctele slabe și de a remedia în timp util erorile orientărilor valorice ale elevilor.

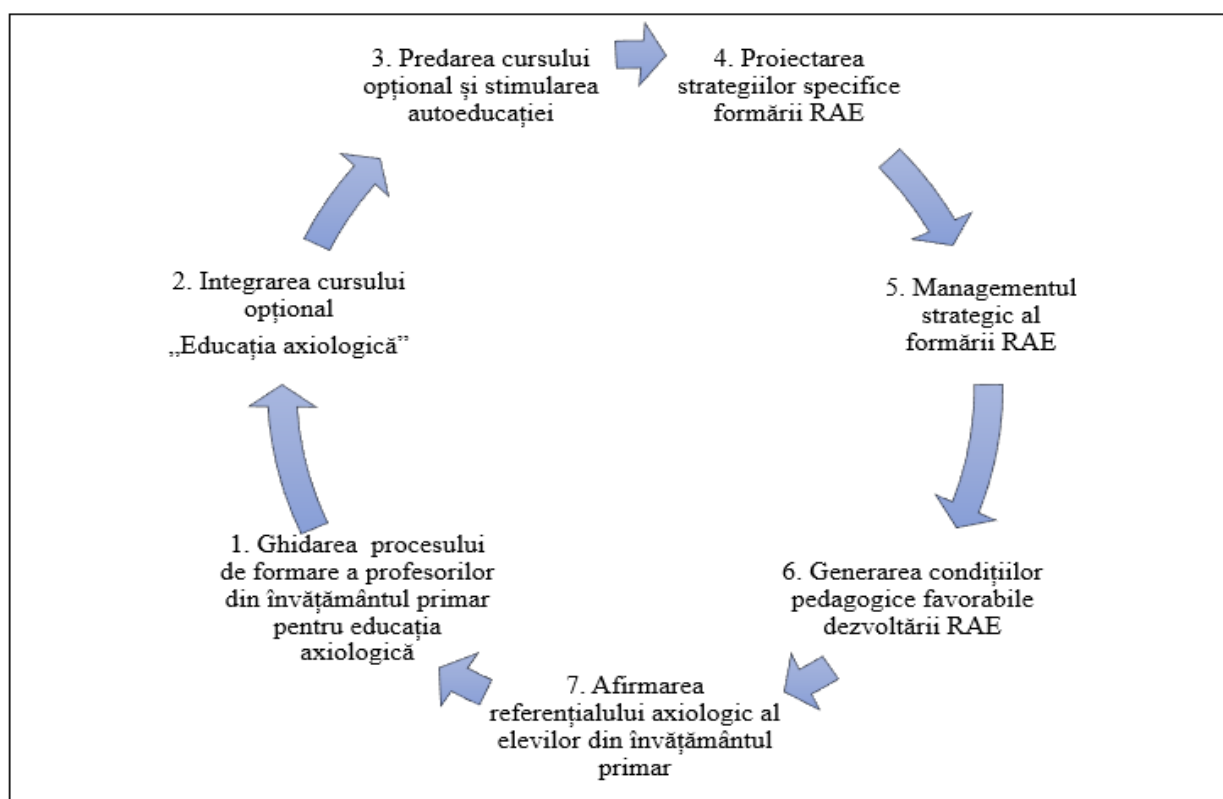


Figura 3.2. Metodologia de formare a referențialului axiologic al elevilor

În Dictionarul de termeni pedagogici S. Cristea subliniază „autoeducația implică valorificarea unui ansamblu de acțiuni educaționale, proiectate și realizate permanent prin: autoproiectare (a educației pentru sine), autoformarea individualizată (valorizarea propriilor

experiențe), autoformarea metacognitivă (ce vizează capacitatea de a învăța să înveți) și autoformarea permanentă (care angajează capacitatea de asumare a sarcinilor centrate asupra propriei formări, specifice vârstei” [68].

Ghidarea activității de formare profesională continuă a cadrelor didactice pentru învățământul primar în planul educației axiologice s-a realizat prin eforturi de monitorizare din perspectiva funcției exercitate de director al școlii primare Echilibra Montessori Education (anul școlar 2020-2021) (Anexa 4) și director al Liceului Tehnologic Topoloveni (an școlar 2022 – 2023). Activitatea managerială orientată spre formarea referențialului axiologic al elevilor s-a realizat în contextul Acordului de colaborare cu Casa Corpului Didactic privind organizarea Workshopului județean cu tema „Pregătirea profesională continuă a cadrelor didactice pentru formarea RAE din clasele primare” (Anexa 5).

Managementul strategic al procesului de formare profesională continuă a cadrelor didactice din învățământul primar pentru educația axiologică s-a produs prin conceptualizarea procesualității formării RAE prin autoeducație în contextul parteneriatului educațional (Fig. 3.3).

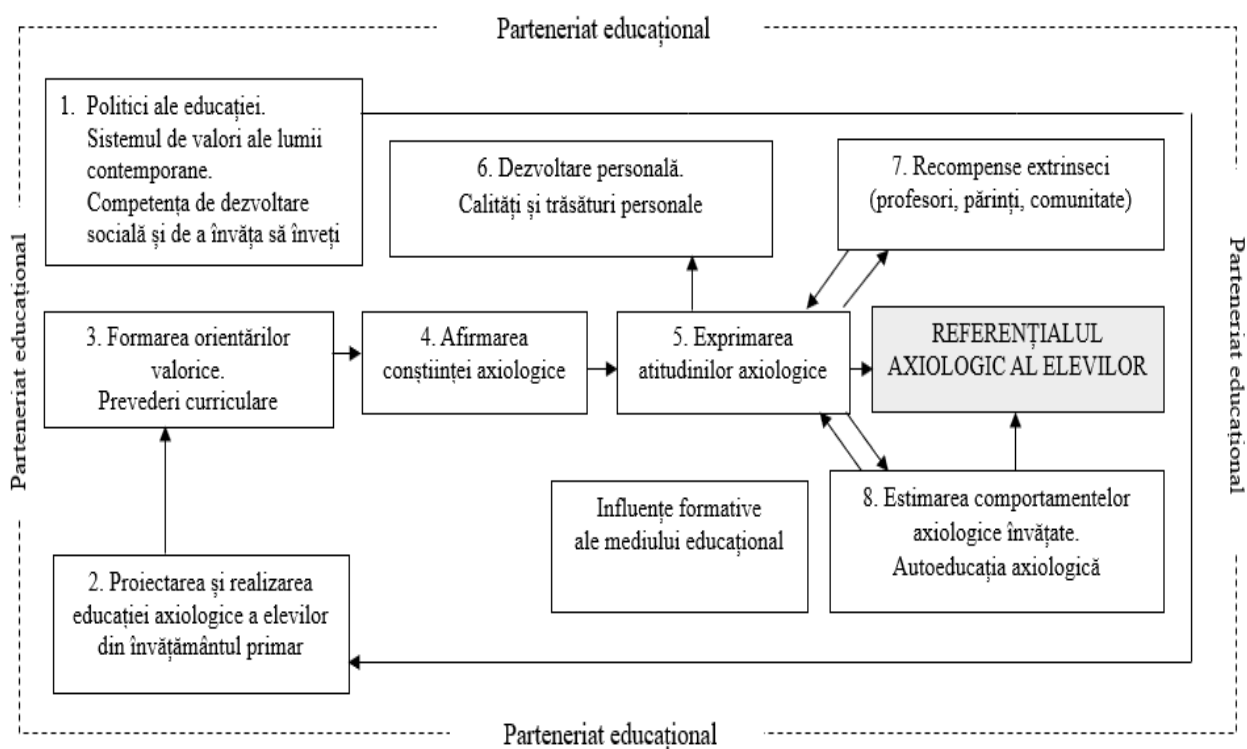


Figura 3.3. Procesul de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor

Scopul workshopului a constituit realizarea unor obiective specifice educației axiologice: transmiterea unor repere teoretico-metodologice privind conceptul de educație axiologică, taxonomii de valori, referențial axiologic, conștiință axiologică, atitudini axiologice, competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți etc (Anexa 6). *Achizițiile profesorilor-participanți la workshop au presupus:* valorificarea noilor cunoștințe științifice privind

obiectivele, conținuturile și strategiile educației axiologice în proiectarea educației axiologice (Anexa 7).

În deplin acord cu afirmația lui Kohlberg „profesorii sunt implicați permanent în educația valorilor ... uneori ... fără să-și dea seama că predau valori ...”. În ajutor profesorilor a fost propus Suportul de curs pentru formare și mentorat a cadrelor didactice (Anexa 9) și Ghidul metodic (Anexa 10). De reală utilitate praxiologică în sensul experimentului pedagogic la etapa de formare au fost valorificarea experiențelor manageriale din învățământul primar în calitate de evaluator al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar și în calitate de inspector școlar pentru învățământul primar în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Argeș, impact măsurabil având și statutul de profesor - mentor pentru inserția profesională a pedagogilor stagiați în cadrul programului de formare profesională continuă [90].

Activitatea desfășurată ca inspector școlar pentru învățământul primar în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Argeș, în perioada 2018-2020 (Anexa 8. Aspectele urmărite prin activitatea de observare în cadrul inspecției școlare) generale sunt următoarele:

- a) valorile ce stau la baza interacțiunilor comunicative profesor-elevi și aplicarea sistematică a strategiilor didactice centrate pe elevi;
- b) evidența achizițiilor de învățare a valorilor de către elevi;
- c) concordanța dintre strategiile educației axiologice utilizate și caracteristicile grupurilor de elevi;
- d) individualizarea activităților de formare a RAE și a situațiilor de învățare în funcție de nevoile elevilor din învățământul primar;
- e) asigurarea caracterului inter- și transdisciplinar al educației axiologice în contextul disciplinelor de studiu, în cadrul aceleiași arii, și în contextul disciplinelor din arii curriculare diferite;
- f) modul de selecție și utilizare a auxiliarelor curriculare necesare educației axiologice;
- g) dezvoltarea orientărilor valorice ale elevilor prin reflecții asupra propriei experiențe;
- h) valorificarea autoeducației axiologice a elevilor în activitățile de învățare etc.

Studiul factorilor ce facilitează procesul de formare a RAE în învățământul primar a permis avansarea unora de relevanță majoră: *factorii de natură psihologică*: attribute ale personalității (temperament, aptitudini, caracter, spirit creativ), motivația intrinsecă (autoeficiență personală, adaptabilitate), constructe emoționale (stare de bine); *factorii de natură pedagogică*: atitudine constructivă față de predare-evaluare a elevilor; climatul educațional), interese, abilități și implicare școlară); *factorii de natură socială*: analiza manifestărilor comportamentale axiologice (acceptarea regulilor) și de interacțiune în relațiile interpersonale prin comunicare.

Activități curriculare și extracurriculare prin care s-a urmărit formarea referențialului axiologic al școlari mici. În calitate de inspector școlar, a fost coordonat *Proiectul*

Internațional Erasmus+ „Construirea unor medii de învățare pozitivă, orientate spre formarea RAE în școală”. Programul de acțiuni-cheie 3, a fost orientat ca sprijin în demersul de implementare a politicilor educației, prin care ne-am propus să instituim, în patru țări din UE (Cipru, Finlanda, Grecia, România), o cultură socială și sprijin pentru dezvoltarea RAE la nivelul unor comportamente axiologice necesare copiilor în școală. În județul Argeș, 30 de școli de nivel primar au participat în acest proiect care au dezvoltat un program axiologic de disciplinare pozitivă pentru micii școlari, orientat spre educația axiologică. În cadrul activităților curriculare desfășurate cu elevii de nivel primar, un prim pas a fost stabilirea valorilor pornind de la ideea că acestea vor pune bazele comportamentelor sociale pe termen lung.

1. Integrarea în curriculumul școlar a cursului opțional la decizia școlii „Educația axiologică” și stimularea autoeducației axiologice a elevilor din învățământul primar a presupus elaborarea resurselor metodologice pentru educația axiologică a elevilor. Conceptualizarea noii discipline opționale a implicat elaborarea unui *curriculum disciplinar la cursul opțional „Educația axiologică”* pentru elevii din clasa a II-a Anexa 11. Structura curriculumului disciplinar a inclus un argument care demonstrează necesitatea acestui curs, nota de prezentare, competențele generale, specificeacompaniate de modele de activități educative, conținuturi cu 6 teme anuale care reflectă RAE, sugestii metodologice pentru profesorii din învățământul primar și bibliografie de referință. Contextul școlar presupune actualizarea permanentă a unor resurse educaționale, combinarea acestora în scopul adaptării permanente procesului educațional la cerințele complexe ale lumii contemporane. Proiectarea unor condiții pedagogice funcționale pentru o dinamică pozitivă a RAE din învățământul primar a facilitat asimilarea și generarea unor comportamente axiologice de către elevi potrivit nevoilor de autoactualizare și de afirmare axiologică.

2. Generarea condițiilor pedagogice favorabile pentru formarea referențialului axiologic al elevilor s-a realizat prin elaborarea *Ghidului metodic „Metodologia educației axiologice”* (Anexa 10). Conținutul ghidului are următoarea structură: Compartimentul privind repere conceptuale privind educația axiologică care propune profesorilor informații teoretice despre axiologia educației, conceptul de educație axiologică și clarificări științifice privind esența culturii emoționale a cadrelor didactice ca model în demersul educației axiologice în clasele primare. Conținuturile ghidului metodic includ anumite *Repere metodologice privind educația axiologică în învățământul primar*: responsabilitatea profesorilor pentru formarea referențialului axiologic al elevilor și strategii de educație axiologică valorificate la lecțiile de dezvoltare personală și educație civică. Anexele ghidului prezintă descrierea metodelor valorificate în formarea referențialului axiologic al elevilor.

3. Predarea cursului opțional „Educație axiologică” prin orele de Dezvoltare Personală și Educație Civică s-a produs prin orientarea elevilor spre *achiziția metodologiei autoeducației bazate pe reflecție* care angajează patru categorii de metode de cultivare a autoeducației: metode de autocontrol (autoobservația, autoanaliza, introspecția), metode de autostimulare (autoconvingerea, autocomanda, autocritica, autosugestia, exemplul, jocul autoexersarea etc), metode de stimulare a creativității (strategii creative: lectura, asocierea de idei, autoaprobarea, autoavertismentul etc.) [68]. Strategiile orientate spre autoformarea -autodezvoltarea personalității umane se referă la: metode de stimulare a autonomiei: autoconvingere, autosugestie, autosugestie, autostimulare, autoconsolare, autocondamnare, autopedepsire, autointeriorizare, autocomanda, autoaprobare etc. Cadrele didactice din învățământul primar cultivă elevilor, în primul rând valorile general-umane, dar și un set recomandabil de valori ce contribuie la sporirea respectului de sine al elevilor raportate la principiile lumii contemporane.

4. Proiectarea strategiilor educaționale specifice formării RAE valorificate în educația axiologică a elevilor s-a produs prin definirea scopului aplicării strategiilor educative, care a generat noi comportamente axiologice ale elevilor.

Elaborarea și implementarea strategiilor educaționale destinate formării referențialului axiologic al elevilor constituie un demers complex și valoros în cadrul educației axiologice a acestora. În acest context, procesul de definire și aplicare a acestor strategii a generat schimbări semnificative în comportamentul axiologic al elevilor, având un impact profund asupra dezvoltării lor individuale și sociale. Proiectarea acestor strategii educaționale a implicat o analiză atentă a contextului educațional și a nevoilor specifice ale elevilor. Scopul principal al acestor strategii a fost să faciliteze formarea unui sistem coerent de valori și să încurajeze dezvoltarea unor atitudini și comportamente axiologice pozitive. Prin intermediul acestor strategii, educația a devenit mai mult decât transmiterea de cunoștințe – a devenit o modalitate eficientă de a ghida elevii în direcția formării lor ca indivizi etici și responsabili.

Rezultatele acestor eforturi educaționale au fost observate în transformarea comportamentului axiologic al elevilor. Aceștia au început să manifeste atitudini mai înțelegătoare, mai responsabile și mai etice. Schimbarea comportamentului a evidențiat faptul că strategiile educaționale au contribuit la formarea unor baze solide pentru dezvoltarea morală și etică a elevilor.

În concluzie, proiectarea și aplicarea strategiilor educaționale specifice dezvoltării referențialului axiologic al elevilor au avut un impact semnificativ asupra modului în care aceștia își percep și își aplică valorile în viața de zi cu zi. Aceste strategii au oferit oportunități de conștientizare, reflecție și aplicare practică a valorilor, generând astfel schimbări pozitive în

comportamentul axiologic al elevilor și contribuind la formarea lor ca indivizi etici și responsabili în societate.

Tabelul 3.1. Strategii de formare a referențialului axiologic al elevilor

Strategii specifice formării RAE	Scopul aplicării strategiilor educative	Comportamente axiologice învățate
povestiri, lecturi după imagini, memorizări, convorbiri, dramatizări, folosindu-se explicația, jocul didactic, improvizări și exerciții prin simulări, exerciții cu soft interactiv, audierea unor cântece, prin exerciții de apreciere a propriei persoane în raport cu valoarea introdusă, vizionarea de filme/ fragmente din filme inspirate din povești, audiții de povești; examinarea consecințelor unor comportamente asupra mediului înconjurător prin convorbiri, folosind studiul de caz, jocul de rol, prin realizarea de desene, colaje, postere, diagrama cauză-efect, problematizarea. Categorii de strategii valorificate în educația axiologică includ: a) Strategii inductive bazate pe exemple - folosirea de povești, fabule, desene animate sau exemple din viața reală pentru a identifica și recunoaște trăsăturile individuale și ale grupurilor mici din care fac parte elevii. Aceste exemple pot fi utilizate și pentru a înțelege norme morale, situații în care se respectă sau încalcă reguli și norme, și importanța normelor morale ca modele de acțiune. b) Strategii analogice care utilizează modele – folosirea de modele din povești sau din experiența personală pentru a caracteriza persoanele și grupurile din care fac parte elevii, și pentru a analiza regulile și relațiile din cadrul grupului. c) Strategii euristice bazate, de exemplu, pe: descoperire, dialog euristic, problematizare, pentru explorarea grupurilor mici; crearea de povestiri sau dramatizări despre aplicarea unor reguli simple de conduită în familie, în grupul de joacă sau în grupul de învățare; realizarea de colaje cu imagini și fotografii care prezintă elemente specifice ale localității, țării sau ale spațiului european.	Formarea referențialului axiologic	respectul și prietenia, bunătatea și reflecția personală, autoformarea permanentă și gestionarea resurselor, comunicarea asertivă și constructivă, reziliența și angajarea proactivă, managementul învățării și afirmării profesionale, relaționarea pozitivă și bunăstarea psihofizică, empatia și gestionare conflictelor, onestitatea și responsabilitatea, creativitatea și spiritul inovator, perseverența și excelența, autonomia și integritatea personală

Principiile educației axiologice reprezintă fundamentul pe care se construiește dezvoltarea valorilor, atitudinilor și comportamentelor etice ale indivizilor în cadrul procesului educațional. Aceste principii ghidează strategiile, activitățile și metodele utilizate pentru a forma un sistem de valori coerent și pentru a dezvolta o conștiință etică profundă la elevi. În esență, ele reflectă angajamentul față de formarea unor personalități responsabili, empatici și morali în societatea noastră (Figura 3.4.).

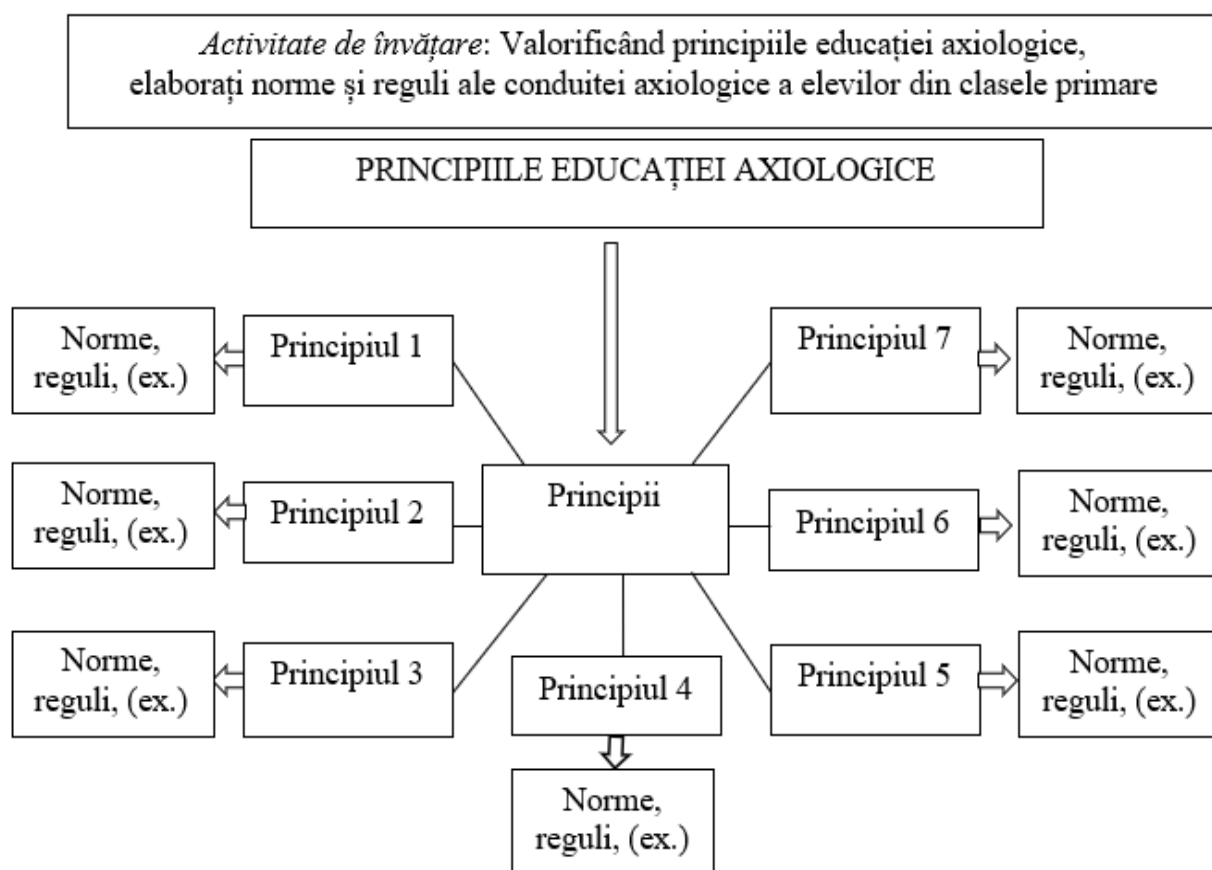


Figura 3.4. Strategia de educație axiologică. Diagrama FLOW

De reală productivitate s-a dovedit a fi *Spirala întrebărilor* metodă de **educație axiologică** a elevilor din clasele primare (Fig.3.5.). Această strategie educațională implică formularea consecutivă a unui set de întrebări într-o manieră progresivă și adaptată contextului, cu intenția de a ghida elevii într-o explorare comprehensivă și înțelegere profundă a valorilor fundamentale și a aspectelor etice asociate.

Prin intermediul metodei Spirala întrebărilor, elevii sunt încurajați să-și activeze gândirea critică, să pună în discuție întrebări esențiale și să dezvolte capacități de analiză și evaluare. Această metodă stimulează o activitate mentală intensă și îi îndeamnă pe elevi să investigheze subiectele într-un mod mai detaliat, să identifice conexiuni între diverse valori și să dezvolte perspective personale asupra acestora.

De obicei, procesul Spiralei întrebărilor începe cu întrebări mai simple și concrete, iar pe măsură ce discuția progresează, întrebările devin tot mai profunde și complexe, provocându-i pe elevi să-și lărgescă orizonturile gândirii și să reflecteze în profunzime asupra valorilor și semnificațiilor acestora în contextul propriu și în cel social. Această metodă îi încurajează pe elevi să-și exprime opiniile, să participe în dezbateri și să colaboreze pentru a găsi răspunsuri la întrebările ridicate.

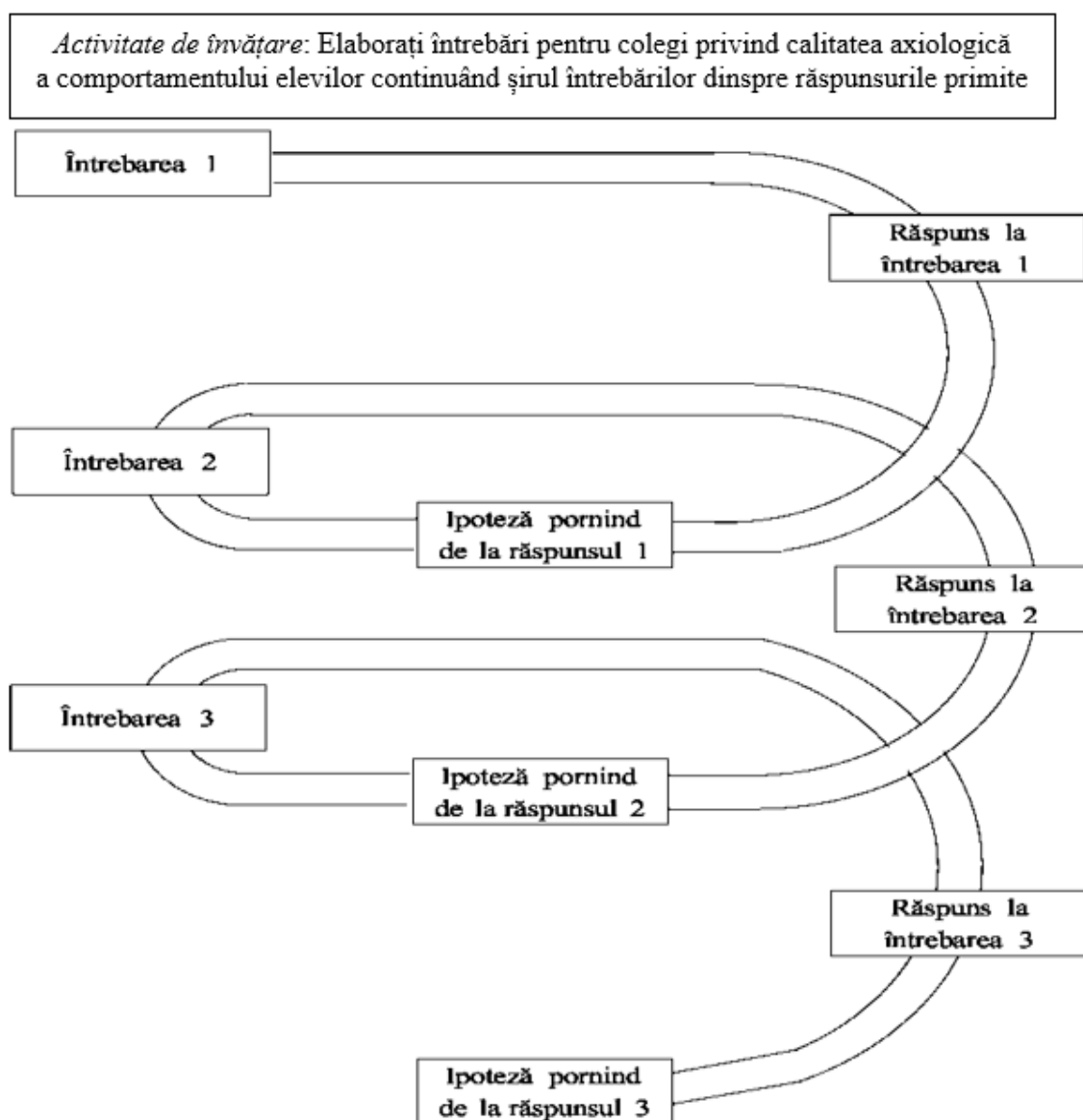


Figura 3.5. Metoda de educație axiologică a elevilor din clasele primare.

Spirala întrebărilor

Prin intermediul Spiralei întrebărilor, elevii nu doar asimilează cunoștințe despre valorile în sine, ci învață și cum să le aplice în situații reale și să înțeleagă modul în care pot influența comportamentul și deciziile lor. Această metodă îi învață să analizeze critic, să evalueze alternative și să ia decizii informate în concordanță cu propria structură de valori.

În concluzie, metoda Spirala întrebărilor reprezintă o modalitate educațională inovatoare și interactivă care susține dezvoltarea gândirii critice și a conștiinței etice la elevii din clasele primare. Această abordare îi încurajează să exploreze și să înțeleagă mai profund valorile, dezvoltând astfel abilități valorice esențiale pentru dezvoltarea personală și integrarea lor în contextul social.

7. Dinamica pozitivă a formării referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar urmărită în dinamica pozitivă a rezultatelor experimentale în clasele a II-a, a III-a și a IV-a

În clasa a II-a (anul 2019 – 2020) evaluarea nivelului de formare a referențialului axiologic în baza valorilor competenței de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți s-a realizat pe GE format din 71 de elevi. În comparație cu anul 2018-2020, grupul experimental este cu trei subiecți mai mult, în 2 clase din cele incluse în experiment deoarece s-au transferat trei elevi din alte școli (Fig. 3.6).

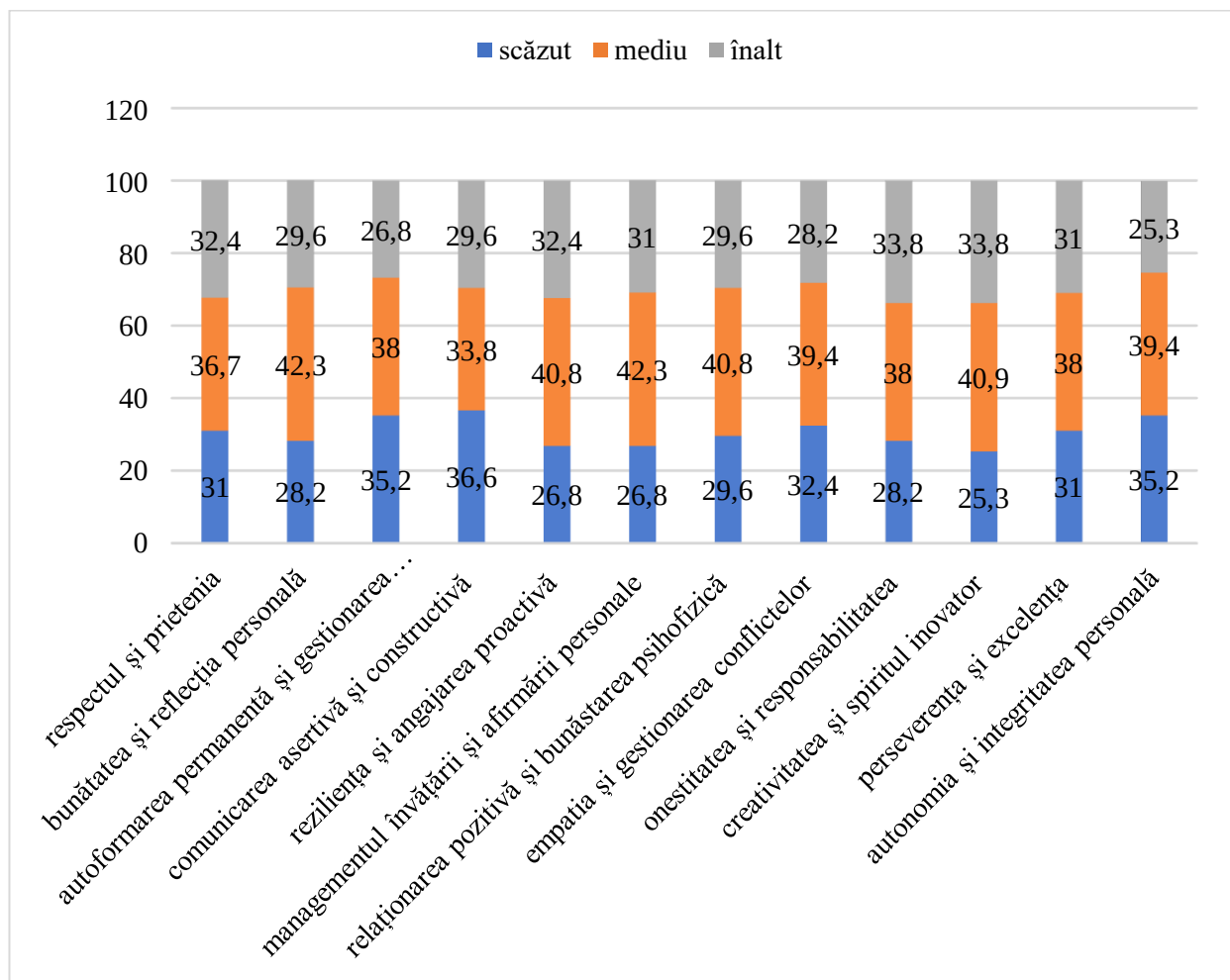


Figura 3.6. Niveluri de dezvoltare a RAE integrate în competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți GE, clasa II-a, 71 de elevi (anul 2019 – 2020)

Analiza cadrului empiric ilustrează creșterea latentă spre nivelul mediu a datelor experimentale pentru valorile: (respectul și prietenia, 36, 7 % - nivel mediu , comunicarea asertivă și constructivă - 33,8 % - nivel mediu; creativitate și spirit inovator – nivel mediu, 40, 9 % etc).

Prezența RAE nu înseamnă doar o simplă acumulare cantitativă a valorilor asemănătoare, dezvoltare cognitivă, cumulativ-selectivă, afirmare moral-volitivă, ci, mai ales, instituirea unor interconexiuni cu impact formativ între acestea care devin posibile doar prin educația axiologică permanentă a elevilor.

În clasa a III-a (anul 2020-2021) probele de evaluare a nivelului competenței de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți, au fost aplicate pe un grup de 69 de elevi. În comparație cu anul 2018-2020, grupul de măsurare a datelor este cu un elev în creștere și cu doi în scădere în comparație cu anul 2019-2020. Figura 3.7 reflectă un alt grad de dezvoltare a valorilor care prezintă competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți. Cunoscut este faptul, că „orientările axiologice își au începuturile în familie” ... unde se creează premisele integrării sociale de succes, axiomatic fiind faptul, că „familia este purtătoare de substanță educogenă primară”, „influențele educative ale familiei sunt expresia directă a valorilor, a modelelor comportamentale învățate în acest mediu” [75]. Din aceste rațiuni se simte acutizarea problemelor în realizarea eficace a parteneriatului educațional școală-familie, scopul acestuia fiind educația părinților prin formarea competențelor necesare pentru cultivarea valorilor la copii.

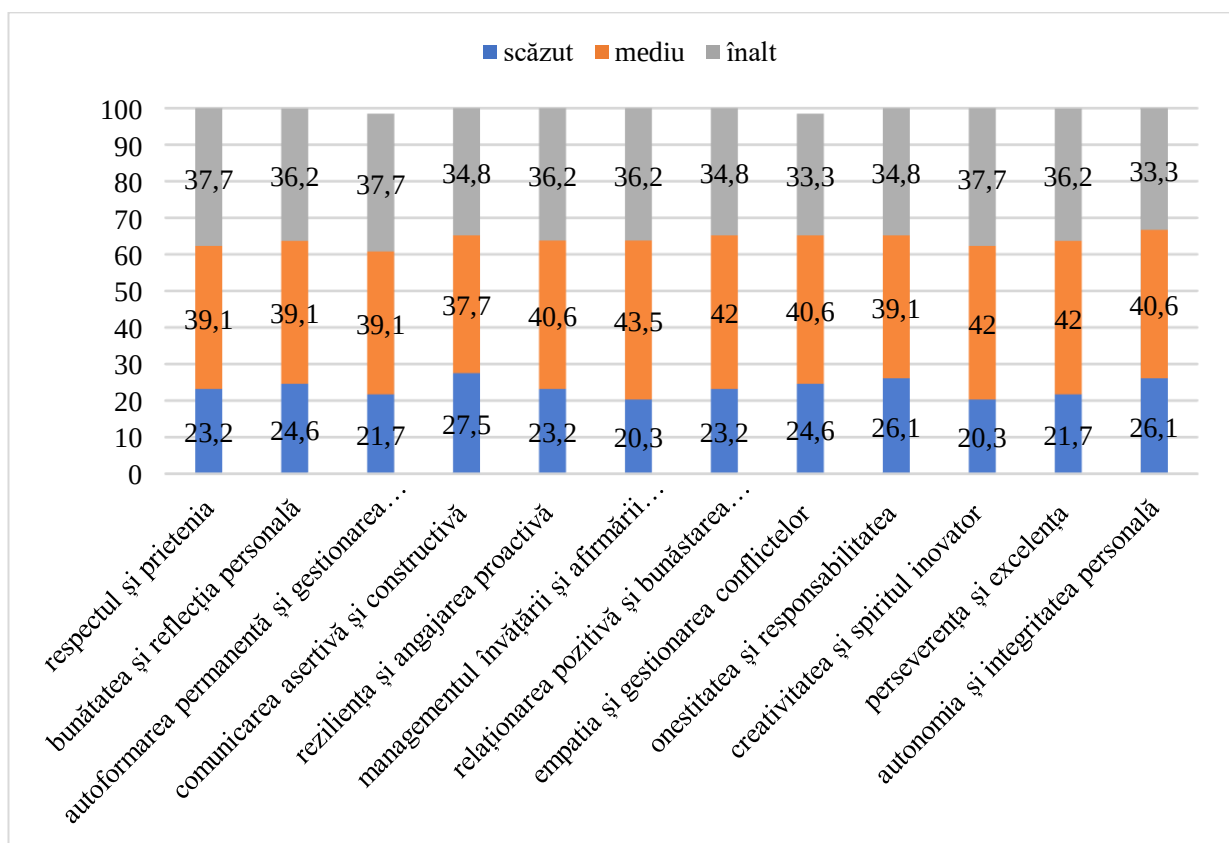


Figura 3.7. Niveluri de dezvoltare a RAE integrate în competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți (GE, clasa III-a, 69 de elevi, anul 2020 – 2021)

Tendințe de afirmare valorică a elevilor prin managementul învățării (43,5 % - nivel mediu; 36,2 % - nivel înalt); creativitate și spirit inovator (42,0 % - nivel mediu; 37,7 % - nivel înalt); se păstrează, însă deocamdată valori sporite la nivelul scăzut pentru valorile: autonomie și integritate personală (26,1 %), comunicare asertivă și constructivă (27, 5 %), relaționare pozitivă (23,2 %). Slab dezvoltată se constată perseverența (21,7 %), necesară în învățământul primar.

În ciclul curricular, clasele III-a și a IV-a reprezintă o etapă crucială de dezvoltare, în care se urmăresc îndeplinirea unor obiective esențiale, cum ar fi: dezvoltarea achizițiilor lingvistice și încurajarea utilizării limbii materne și a limbilor străine pentru a se exprima în diverse situații de comunicare; dezvoltarea unei gândiri structurate și a competenței de a aplica soluții la problemele întâlnite în viața de zi cu zi; familiarizarea cu o abordare pluridisciplinară a diferitelor domenii de cunoaștere; încurajarea formării unui set de valori adecvate unei societăți democratice și pluraliste; sprijinirea talentelor elevilor, încurajarea experiențelor și exprimarea acestora în diverse forme de artă; formarea responsabilității pentru propria dezvoltare și sănătate; dezvoltarea unei atitudini responsabile față de mediu și importanța protejării acestuia. Această etapă este crucială pentru construirea unei baze solide pentru dezvoltarea personală și socială a elevilor, pregătindu-i să devină cetățeni responsabili și implicați în societate.

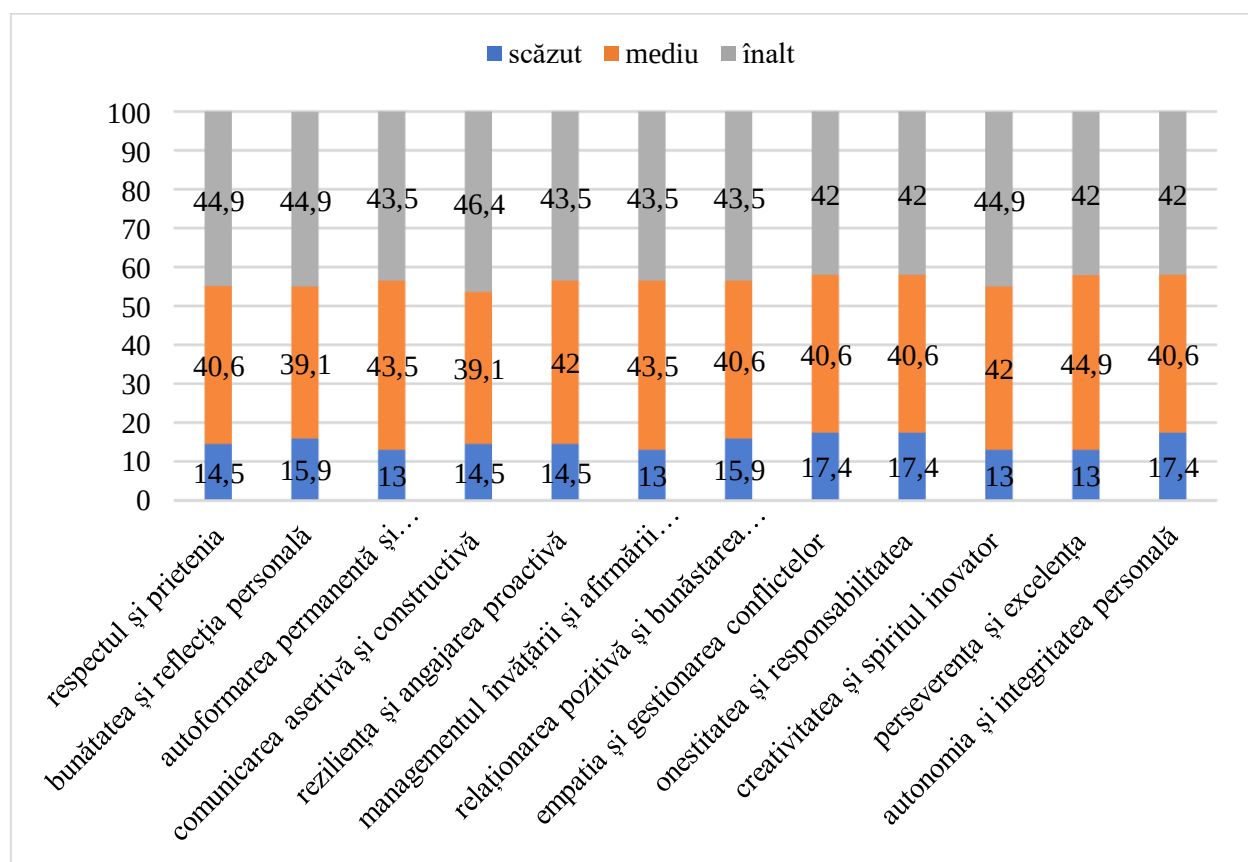


Figura 3.8. Niveluri de dezvoltare a RAE integrate în competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți GE (clasa IV-a, 69 de elevi, anul 2021 – 2022)

În clasa a IV-a (anul 2021 – 2022) probele de constatare a gradului de formare a RAE prezintă valorile competenței de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți, fiind aplicate pe un grup de 69 de elevi, grupul constant din anul precedent, 2020-2021, clasa III-a (Fig. 3.8).

Datorită performanțelor schimbări din cadrul societății au apărut modificări și la nivelul reperelor valorice sub influența noilor stimuli de natură culturală, dar în special, de natură educațională, în funcție de particularitățile de vârstă ale elevilor care presupun și manifestarea unor trăsături caracteriale ale elevilor. Din aceste considerente în studiul experimental ne-a interesat ilustrarea comparată a valorilor RAE (Fig. 3.9).

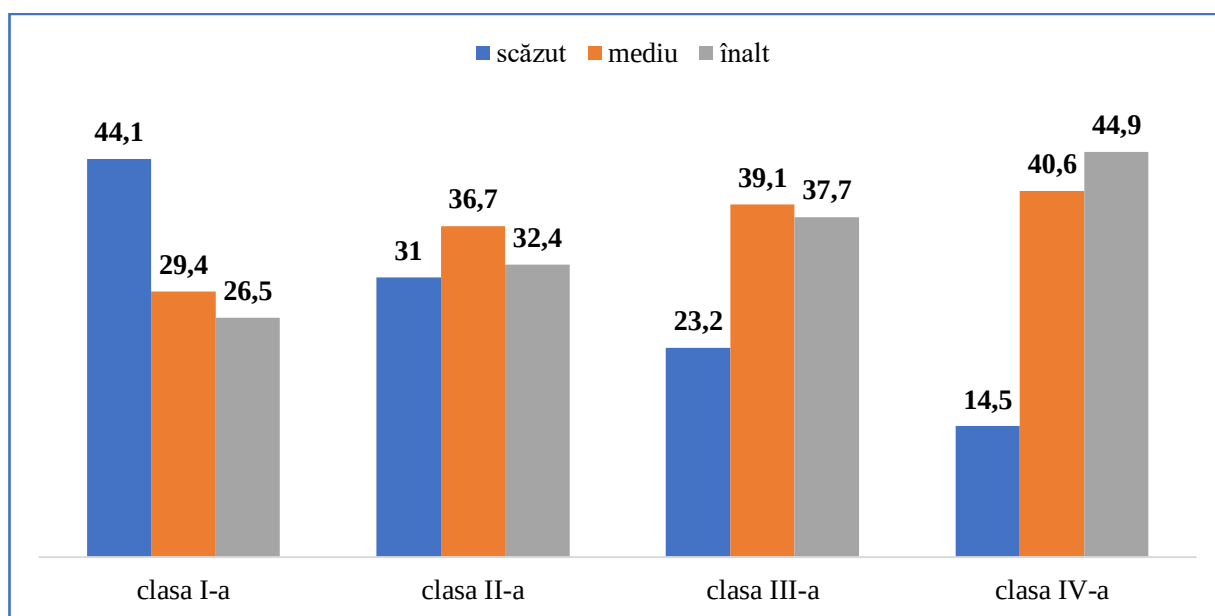


Figura 3.9. Niveluri de dezvoltare a respectului și a prieteniei în dinamica formării CDPSÎ (clasele I-IV, GE)

Afirmarea respectului și a prieteniei în clasele 1-4 preponderent la nivel scăzut (26,5 %) și la nivel mediu (32,4 %) constituie un impediment în realizarea principiilor sistemului axiologic al educației și învățământului din România și R. Moldova: *universalitatea valorilor antrenate și caracterul specific național, autenticitatea sistemului axiologic și dezvoltarea permanentă, în acest sens, a RAE*. Problemele care apar din cauza nedevelopării respectului de sine/de alții și a prieteniei generează disfuncții în formarea orientărilor axiologice ce pot fi anticipate prin interesul pedagogic de a purta discuții filosofice cu copiii, tendința de a explica convingător și argumentat situații de viață din perspectivă axiologică, dezvoltarea sensibilității și a sociabilității copiilor în timp rezonabil în acord cu cerințele valorice ale mediului școlar.

Stabilirea raporturilor comunicative în grupul de elevi este o adevărată problemă care afectează calitatea formării Eu-lui axiologic. Din această cauză manifestarea unei atitudini pozitive

și a deschiderii pentru orientarea axiologică a copiilor de către profesori și părinți constituie un reper serios și relevant pentru educația axiologică.

Datele experimentale arată, că nivelul de dezvoltare a competenței crește treptat, înregistrând o dinamică relativ pozitivă a nivelului înalt: de la 26,5 % în clasa I-a, 32,4 % (clasa II-a), 37,7 % (clasa III-a) până la 44,9 % în clasa a IV-a.

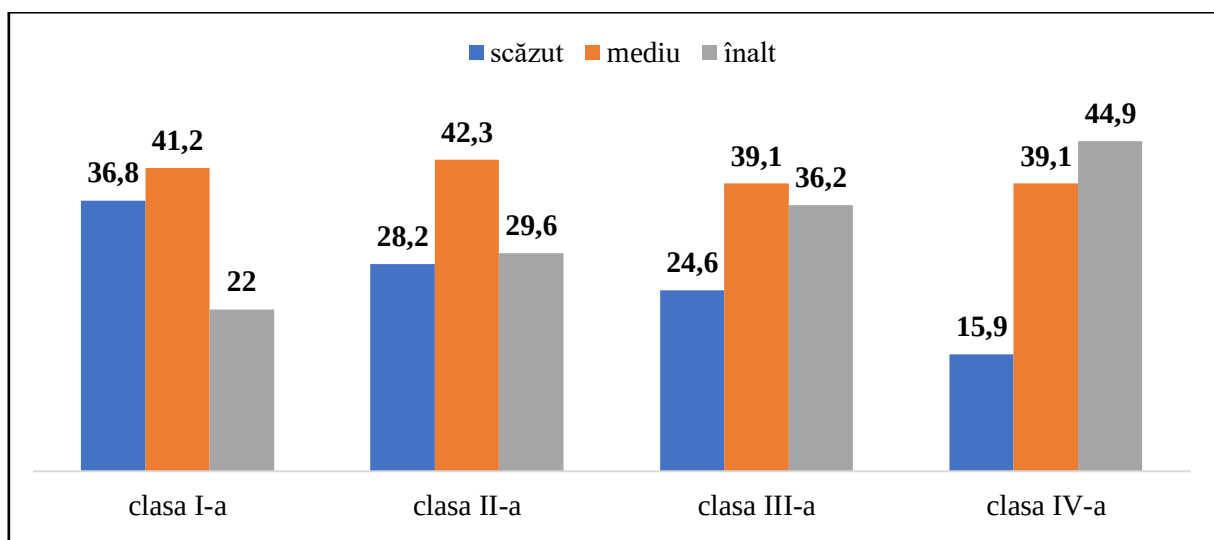


Figura 3.10. Niveluri de dezvoltare a bunătații și a reflecției personale în dinamica formării CDPSÎ (clasele I-IV, GE)

Nevoia afirmării personalității prin bunătate este un principiu de existență umană în demersul existențial de autoedificare a personalității umane. În acest sens, autoeducația funcționează ca un resort al conștiinței de sine, unde fiecare individ își înțelege propria responsabilitate în a-și forma sistemul de valori și în a-și ghida dezvoltarea. Acest proces intrinsec îi permite persoanei să-și exploreze propriile interese, pasiuni și curiozități, încurajând astfel dezvoltarea unei identități autentice și a unei viziuni personale asupra lumii. Pentru educabili, autoeducația are o importanță deosebită. Ei sunt puși în fața unui sistem axiologic, adică un cadru de valori și principii care îi ghidează în dezvoltarea personală. Prin intermediul autoeducației, ei pot explora aceste valori, să le pună la încercare și să le integreze în propriul lor set de valori într-un mod autentic. Această explorare valorică nu doar că îi ajută să înțeleagă mai bine lumea înconjurătoare, ci îi pregătește și pentru integrarea socială și profesională ulterioară. Valența formativă a comunicării intrapersonale, a reflecțiilor filosofice este evidentă pentru dezvoltarea personală a elevilor. În aceste condiții creșterea acestor valori (bunătate și reflecție personală) în învățământul primar doar în limita a aproximativ 45,0 % devine o problemă complicat de recuperat la alte trepte ale sistemului de învățământ. Miza noastră, în acest sens, devine orientarea elevilor spre autoeducație axiologică și autoformare permanentă prin gestionarea resurselor de orice natură: cognitivă, afective și sociale.

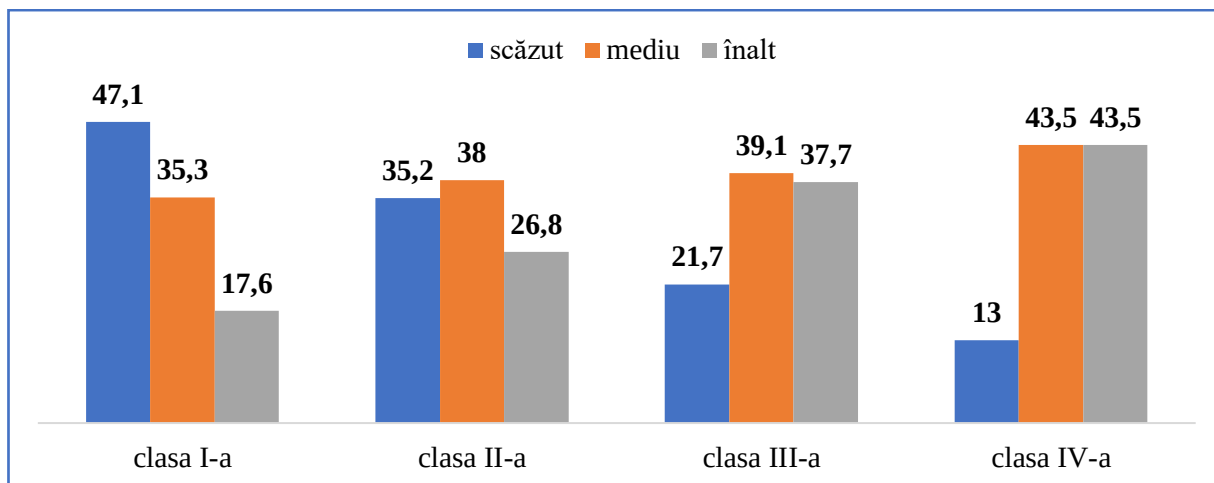


Figura 3.11. Niveluri de autoformare permanentă și gestionare a resurselor în dinamica formării competenței de CDPSÎÎ (clasele I-IV), GE

Învățarea de către elevi a stilului constructiv de comunicare rămâne o problemă unanim recunoscută, însă greu de rezolvat și la celelalte etape de școlarizare, motiv pentru care formarea RAE în planul valorilor măsurate experimental justifică motivația noastră pentru a explica cauzele nivelului scăzut al formării elevilor pentru comunicarea asertivă în clasa I (47,1 %), situație care se îmbunătățește nesemnificativ în clasa a IV prin scăderea valorilor experimentale la 14,5 % și creșterea insuficientă a valorilor pentru nivelurile mediu (39,1 %) și înalt (46,4 %).

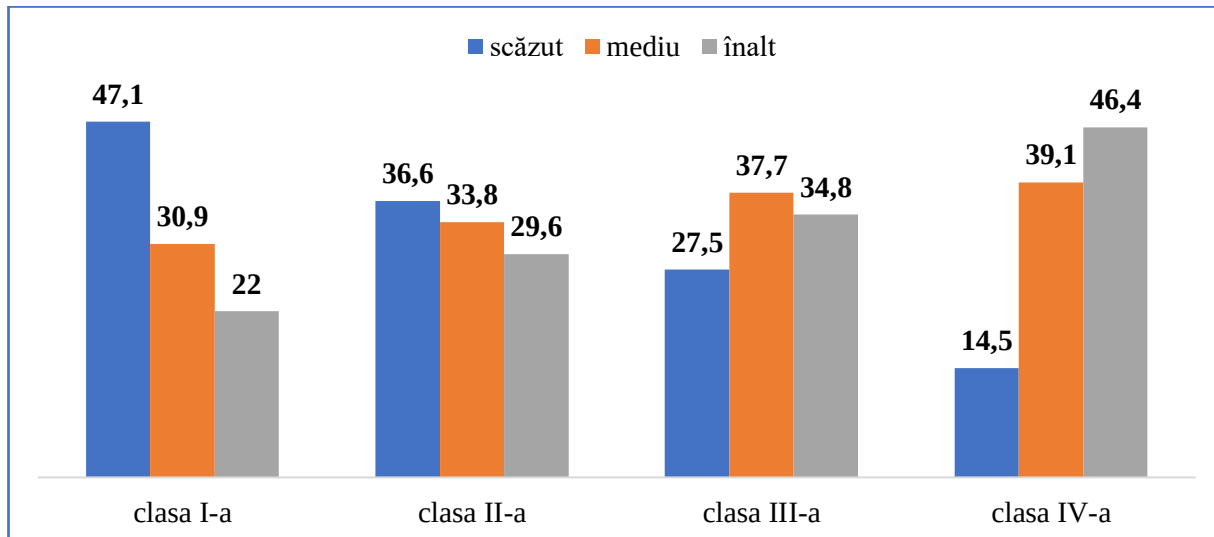


Figura 3.12. Niveluri de dezvoltare a comunicării asertive și constructive în dinamica formării CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Atenția noastră este orientată spre analiza datelor empirice privind rezistența elevilor la ecourile crizei educației și a crizei valorilor. Rezistența elevilor la ecourile crizei educației și a crizei valorilor reprezintă un aspect vital în contextul actual, în care societatea se confruntă cu provocări profunde și schimbări accelerante. Această rezistență presupune capacitatea elevilor de

a-și menține integritatea valorilor și a angajamentului pentru educație în ciuda presiunilor și incertitudinilor generate de situații dificile.

În fața crizei educației, care poate fi provocată de factori precum tranzițiile la învățământul online, lipsa accesului la resurse sau disrupții în rutina școlară, elevii trebuie să dezvolte reziliență și adaptabilitate. Aceasta înseamnă să-și păstreze dorința de a învăța, să își găsească modalități creative de a face față obstacolelor și să-și mențină concentrarea asupra obiectivelor lor educaționale. În acest scop interesul pentru evaluarea rezilienței și angajării proactive este deplin justificat (Fig. 3.13).

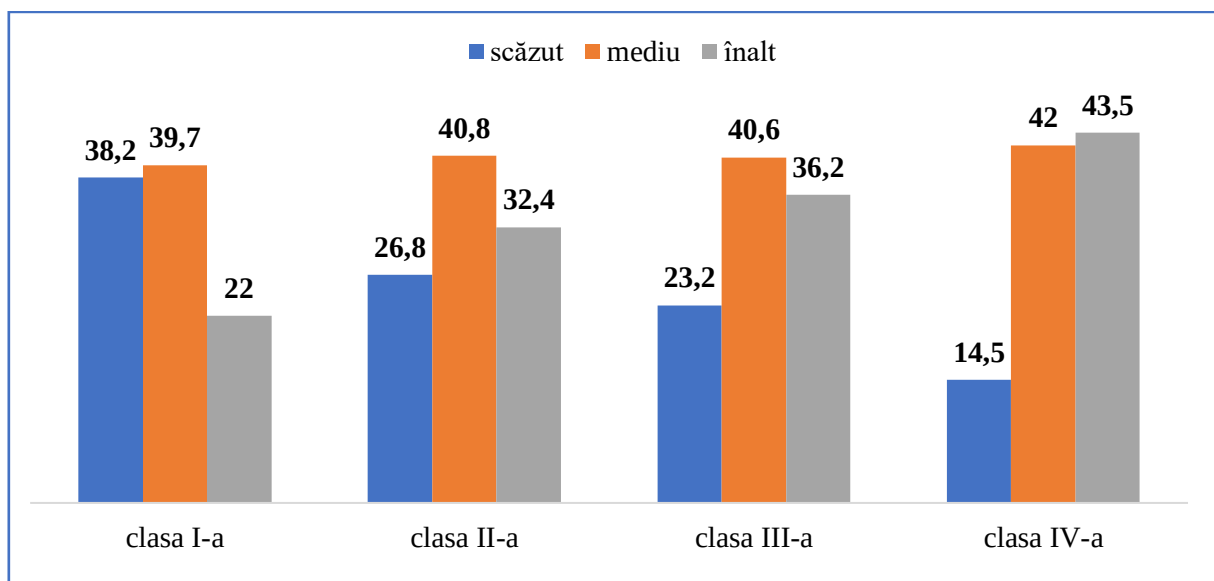


Figura 3.13. Niveluri de dezvoltare a rezilienței și angajării proactive în dinamica formării CDPSÎ (clasele I-IV, GE)

Cu atât mai mult este clară preocuparea noastră pentru nedezvoltarea rezilienței și angajării proactive a elevilor în clasa a IV (doar 43,5 % de subiecți cu nivel înalt), fapt, care denotă necesitatea unor eforturi pedagogice susținute pentru ameliorarea situației vizate prin educație axiologică. Figura 3.14 prezintă date (în clasa I - nivel scăzut - 35,3 % al managementului învățării și afirmării personale) ce confirmă dezvoltarea insuficientă în clasele primare a conștiinței axiologice și a atitudinilor axiologice deoarece autoformarea permanentă angajează capacitatea de asumare a responsabilității și centrarea pe activitatea de învățare, reprezentând o provocare semnificativă în educația contemporană. Axiologia, ca disciplină care se ocupă de studiul valorilor, joacă un rol esențial în construirea unui sistem de valori coerent și în dezvoltarea unor atitudini etice pozitive. În primii ani de școală, fundamentarea acestor aspecte este deosebit de importantă, deoarece formează baza pentru dezvoltarea ulterioară a personalității și a conștiinței sociale a elevilor.

Autoformarea permanentă, într-adevăr, presupune angajarea continuă în procesul de învățare și dezvoltare personală. Această abordare nu se limitează la contextul școlar, ci se extinde pe parcursul întregii vieți. Încurajarea elevilor să-și asume responsabilitatea pentru propria învățare și să se concentreze pe activitățile de învățare reprezintă un aspect esențial în dezvoltarea lor ca indivizi încrezători și înțelecători.

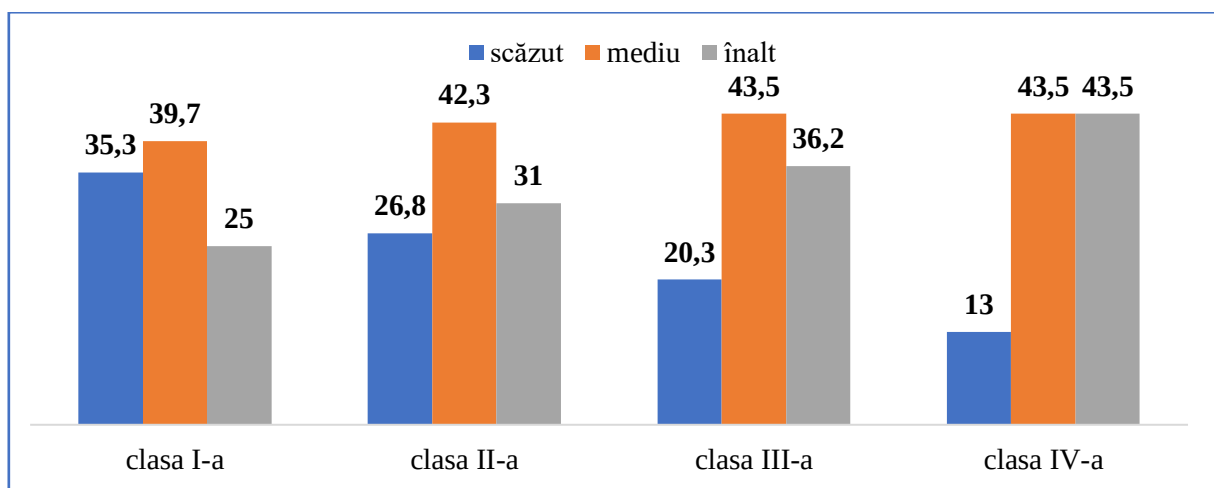


Figura 3.14. Nivelul de dezvoltare a managementului învățării și afirmării personale în dinamica formării CDPSÎÎ (clasele I-IV), GE

Indubitabilă este importanța asimilării în clasele primare a stilului de învățare și recunoașterea valorii personale a elevilor. Nevoia stimulării elevilor în activitățile educaționale este evidentă din analiza datelor experimentale privind nivelurile dezvoltării relaționării pozitive a elevilor și bunăstării psihofizice (Fig. 3.15).

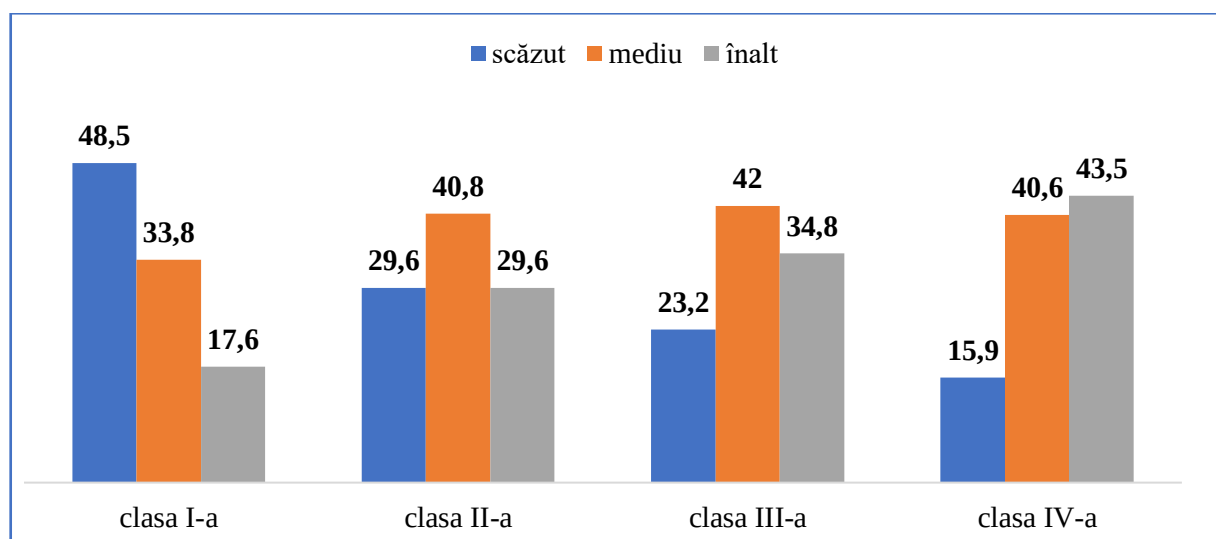


Figura 3.15. Niveluri de dezvoltare a relaționării pozitive și a bunăstării psihofizice în dinamica formării CDPSÎÎ (clasele I-IV, GE)

Datele ilustrate în figură justifică concluzia pentru necesitatea proiectării formării și autoformării metacognitive a elevilor, având în vedere capacitatea de *a învăța să înveți* a elevilor cu repercusiuni relevante dezvoltării personale pe termen lung.

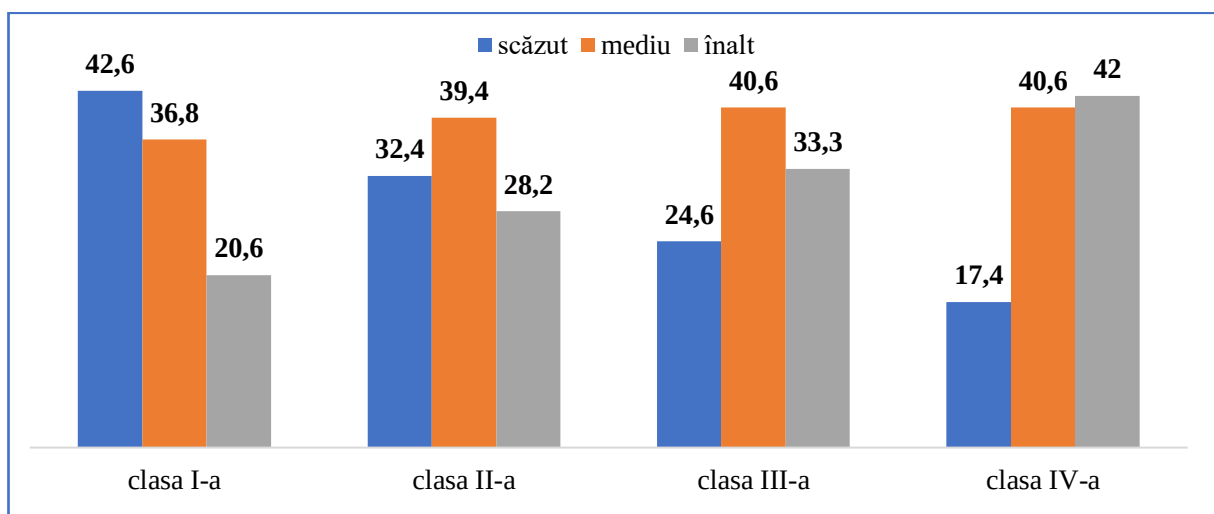


Figura 3.16. Niveluri de dezvoltare a empatiei și de gestionare a conflictelor în dinamica formării CDPSÎ (clasele I-IV, GE)

Dezvoltarea competențelor socio-afective presupune învățarea empatiei pentru asigurarea eficienței personale în gestionarea conflictelor interpersonale. Motivele nedezvoltării elevilor în acest sens la nivelul claselor primare este, în primul rând, experiența socială modestă a acestora. Cauza dificultăților în gestionarea conflictelor motivele vizează motive de lezare a stimei de sine a elevilor, conflicte de norme, conduite neadecvate, nivelul scăzut de inteligență emoțională etc. Deși creșterea de la 20,6 % în clasa I a nivelului înalt al empatiei la 42,0 % în clasa a IV este promițător, totuși, acesta nu este suficient pentru dezvoltarea personală la nivelul unor indicatori de performanță descriși în curriculum. Responsabilitatea constituie o valoare absolut necesară pentru elevi în evantaiul activităților în care sunt antrenați elevii la debutul școlar (Fig. 3.16).

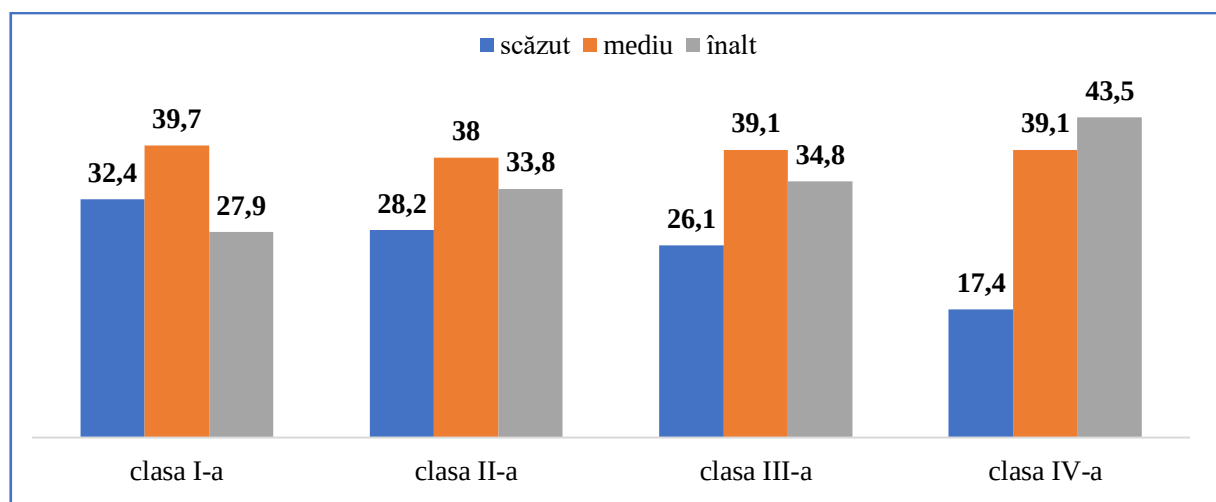


Figura 3.17. Niveluri de dezvoltare a onestității și responsabilității în dinamica formării CDPSÎ (clasele I-IV), GE

Datele prezentate în figură (doar 42,0 % dintre elevi cu nivel înalt al responsabilității) scot în evidență problematica lumii contemporane și obligațiunea profesorilor de a crea un mediu prietenos, constructiv și stimulat de asumare a responsabilităților de către elevi în timpul activităților școlare și de a oferi modele pozitive de conduită și interrelaționare. Relația dintre implicarea profesorului în procesul de dezvoltare a personalității elevilor și ansamblul rolurilor manageriale pe care acesta ar trebui să le exercite în cadrul grupului școlar este extrem de importantă. Procesul de dezvoltare a personalității elevilor este un aspect delicat, cu un impact semnificativ asupra evoluției ulterioare a fiecărui elev în ceea ce privește procesul de învățare și dezvoltare. Astfel, implicarea profesorului în gestionarea clasei și a activităților școlare, precum și în stabilirea unui climat pozitiv și motivant de învățare, are un efect pozitiv asupra dezvoltării personale a elevilor. Un profesor eficient va acționa ca un manager al clasei, organizând și coordonând activitățile didactice într-un mod care să stimuleze interesul și implicarea elevilor în procesul de învățare. De asemenea, profesorul are un rol esențial în cultivarea atitudinilor pozitive și în încurajarea dezvoltării abilităților sociale și emoționale ale elevilor. Prin intermediul abordărilor și strategiilor adecvate, profesorul poate contribui la dezvoltarea unei atmosfere de încredere, respect și susținere în clasă, ceea ce favorizează dezvoltarea personalității fiecărui elev.

Este important ca profesorul să fie un model pozitiv pentru elevi și să acționeze ca un mentor, încurajându-i să-și exploreze potențialul și să-și asume responsabilitatea pentru propria dezvoltare. Prin gestionarea adecvată a clasei și a activităților educaționale, profesorul poate crea un cadru optim pentru dezvoltarea personală și academică a elevilor, punând astfel bazele unei evoluții ulterioare de succes în parcursul lor educațional și profesional.

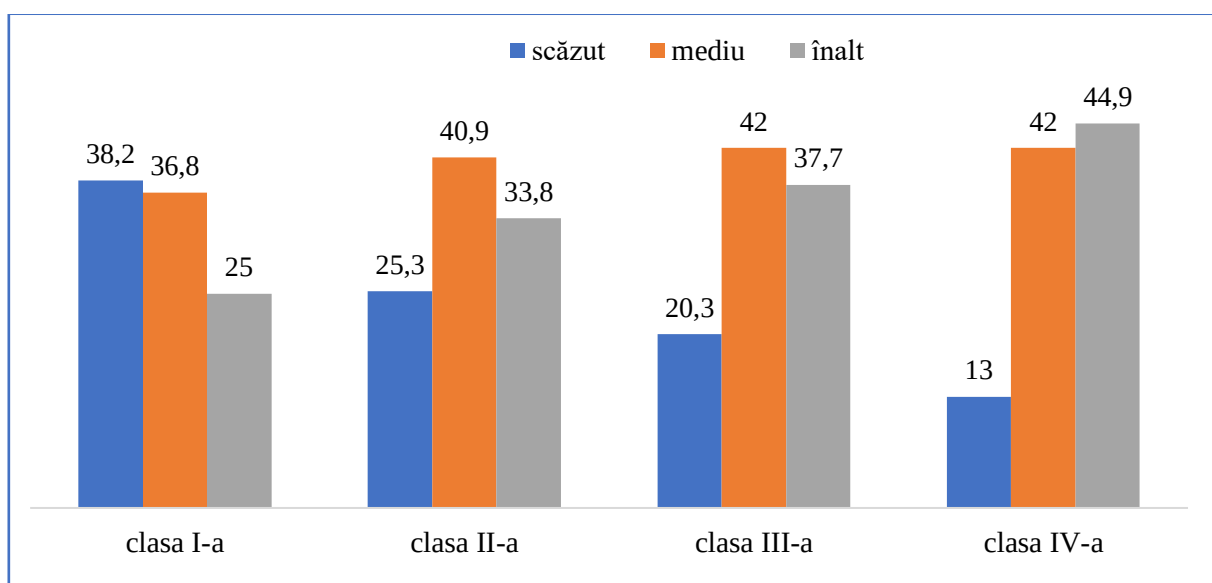


Figura 3.18. Niveluri de dezvoltare a creativității și a spiritului inovator în dinamica formării CDPSÎ (clasele I-IV, GE)

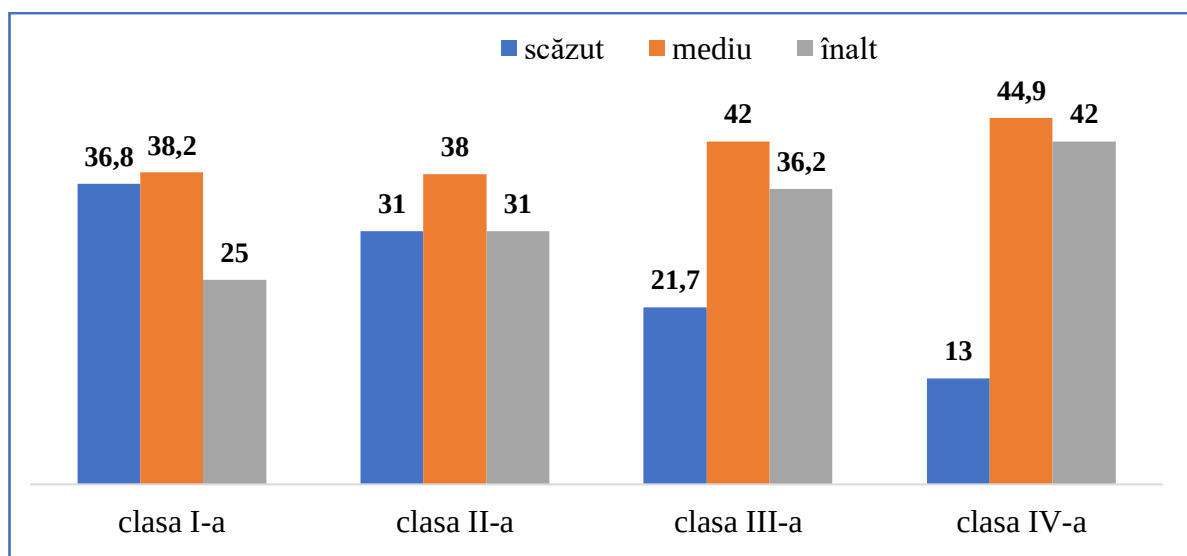


Figura 3.19. Niveluri de dezvoltare a perseverenței și a excelenței în dinamica formării CDPSÎI (clasele I-IV, GE)

Datele din figură evidențiază necesitatea implicării active a cadrelor didactice în asigurarea unei educații de calitate, având în vedere conținutul specific al curriculumului. În mod special, accentul trebuie pus pe dezvoltarea aptitudinilor transferabile, care au un rol esențial în formarea elevilor. Aceste aptitudini transferabile includ: - a învăța să înveți – aceasta presupune dezvoltarea cunoștințelor, valorilor și abilităților de a căuta, cunoaște și înțelege informații. Elevii trebuie să fie capabili să-și dezvolte abilități de învățare pe tot parcursul vieții; - a învăța să faci – implică dezvoltarea cunoștințelor, valorilor și abilităților de a se implica activ în crearea de locuri de muncă productive și de recreere. Elevii trebuie să fie pregătiți să fie activi și creativi în diferite domenii ale vieții; - a învăța să trăim împreună – presupune dezvoltarea cunoștințelor, valorilor și abilităților pentru cooperare internațională, interculturală și menținerea păcii. Elevii trebuie să fie învățați să fie deschiși și toleranți față de diferite culturi și să promoveze pacea; - a învăța să fii – înseamnă dezvoltarea cunoștințelor, valorilor și abilităților pentru bunăstarea personală și a familiei. Elevii trebuie să fie încurajați să-și dezvolte încrederea în sine și să aibă grijă de bunăstarea lor și a celor dragi; - a învăța să te transformi pe sine și societatea – presupune dezvoltarea cunoștințelor, valorilor și abilităților pentru construirea unui viitor durabil. Elevii trebuie să fie conștienți de impactul lor asupra mediului și să fie pregătiți să contribuie la dezvoltarea unei societăți mai durabile și responsabile din punct de vedere ecologic.

Aceste aptitudini transferabile sunt esențiale pentru formarea unei personalități echilibrate și pentru pregătirea elevilor pentru a face față provocărilor viitorului. Cadrele didactice joacă un rol crucial în facilitarea dezvoltării acestor aptitudini și în asigurarea unei educații relevante și valoroase pentru fiecare elev [132].

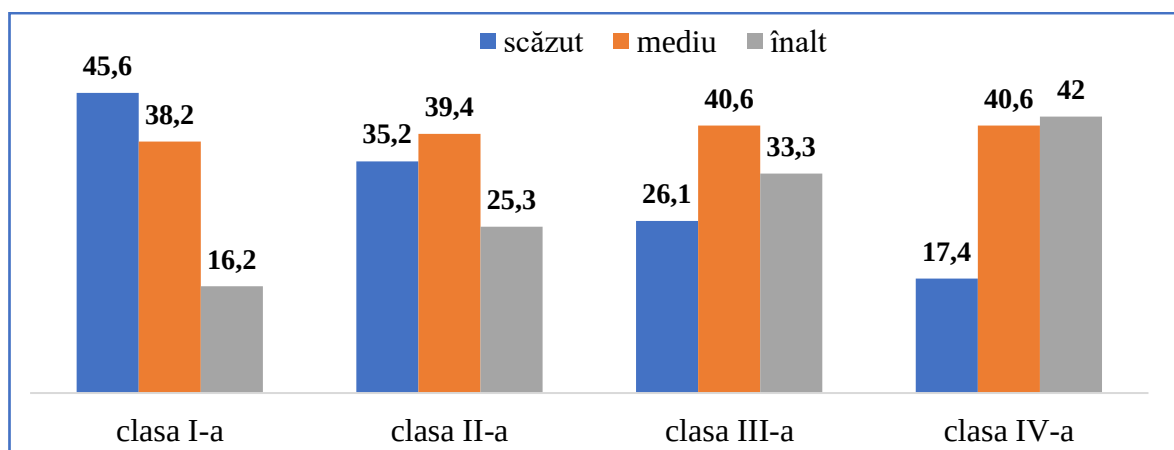


Figura 3.20. Niveluri de dezvoltare a autonomiei și a integrității personale în dinamica formării CDPSÎ (clasele I-IV, GE)

Autonomia personală a elevilor constituie miza educației contemporane. În plan național, un model de educație pentru integritate, este oferit de Curriculumului Național pentru învățământul primar (2018) la nivelul competențelor transdisciplinare, prin prisma profilului absolventului claselor primare în conformitate cu cele patru atribute generice ale viitorilor cetățeni: persoanele cu încredere în propriile forte, persoanele deschise pentru învățare pe parcursul întregii vieți, persoanele active, proactive, productive, creative și inovatoare, persoanele angajate civic și responsabile [74, p. 13].

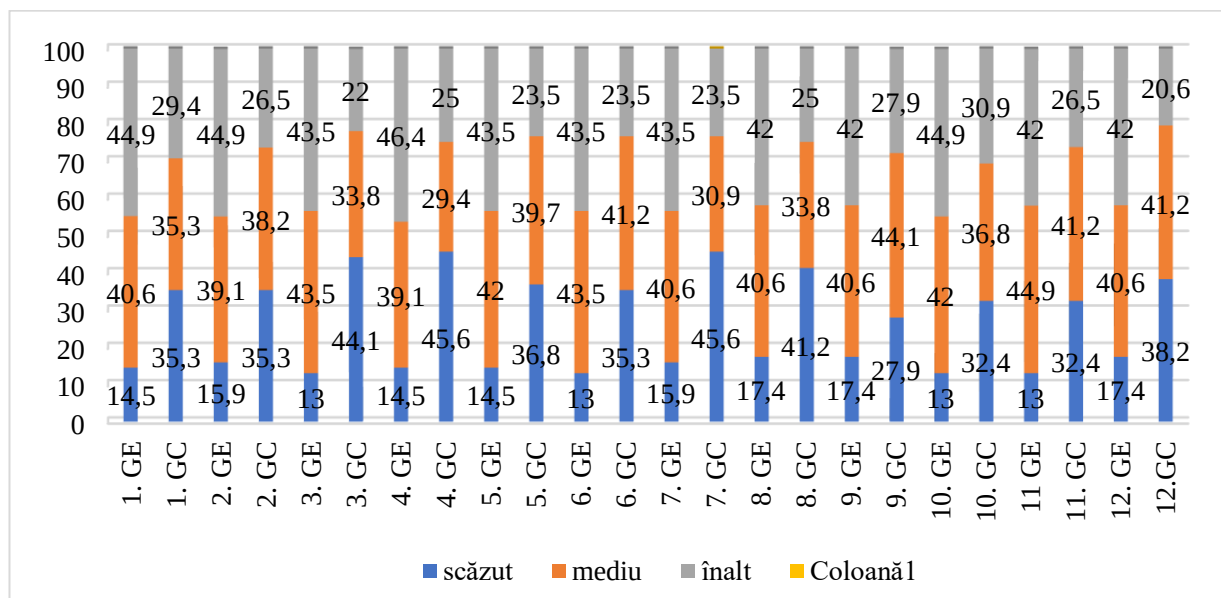


Figura 3.21. Nivelurile competenței de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți, comparare grup experimental (GE – 69 de elevi) - grup de control (GC – 68 de elevi), clasa IV-a

Analiza datelor experimentale prezentate în figura 3.21. ne permite să constatăm prevalarea competența de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți de nivelul mediu (aproximația medie fiind 38,9 puncte) și scăzut (media aritmetică fiind de 26,15 puncte) la unii din subiecți

experimental, ceea ce reflectă prezența unui nivel necesar de abilități și cunoștințe esențiale pentru succesul în viață, într-o societate dinamică și într-o lume în continuă schimbare. Această competență nu se limitează la acumularea de informații, ci vizează dezvoltarea unei perspective holistice asupra dezvoltării individuale, relațiilor sociale și a procesului de învățare continuă. Dezvoltarea personală este un proces pe tot parcursul vieții care presupune autocunoaștere, creșterea abilităților de comunicare și gestionarea emoțiilor. Aceasta îi ajută pe indivizi să-și dezvolte încrederea în sine, să-și stabilească obiective realiste și să-și urmărească pasiunile și interesele.

Competența socială este crucială pentru interacțiunile umane sănătoase și construirea relațiilor solide. Aceasta implică dezvoltarea empatiei, a abilităților de rezolvare a conflictelor și a capacității de a colabora eficient cu ceilalți. Competențele sociale permit indivizilor să construiască rețele de susținere și să contribuie pozitiv la comunitatea lor.

„A învăța să înveți” este o competență fundamentală pentru a face față noilor provocări și oportunități într-o lume în schimbare rapidă. Aceasta înseamnă a dezvolta abilități de cercetare, analiză și sinteză a informațiilor, a înțelege diverse metode și tehnici de învățare și a fi deschis la explorarea continuă a cunoașterii.

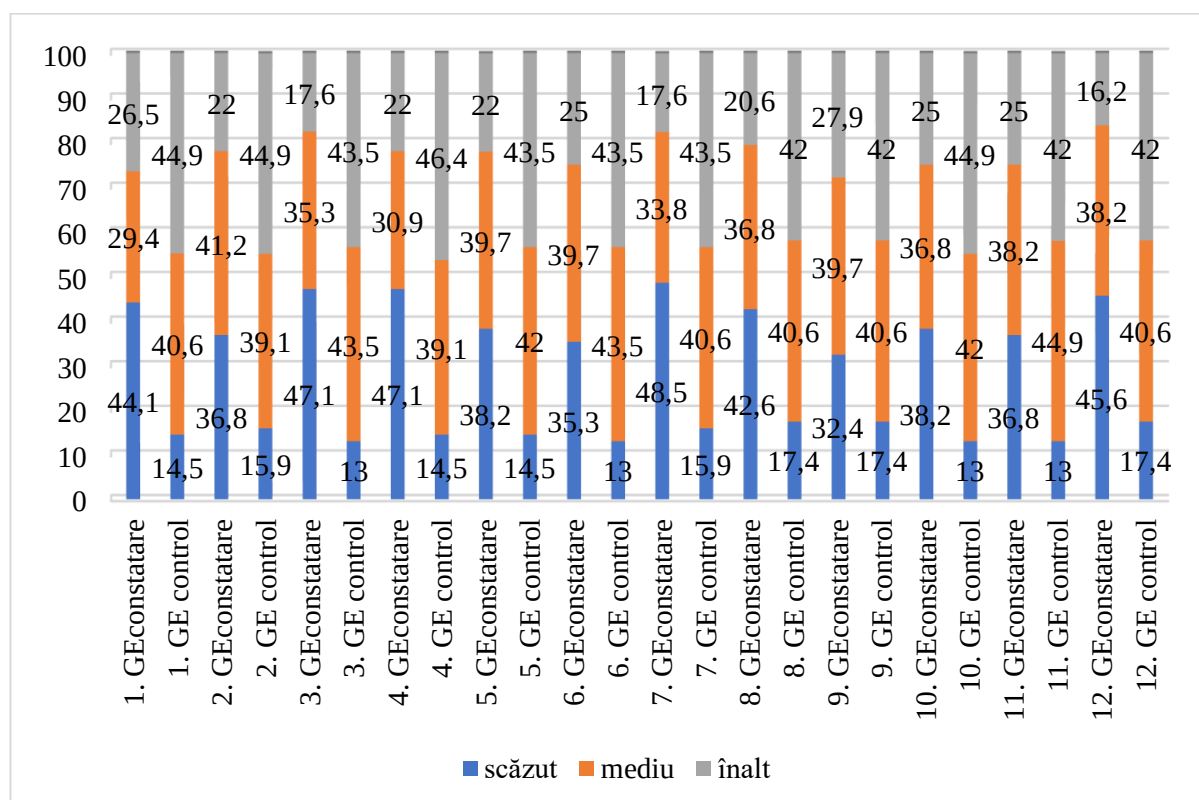


Figura 3.22. Nivelurile competenței de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți a elevilor din grupul experimental: comparare etapa constatare (68 de elevi – clasa 1) - etapa control (69 de elevi - clasa IV-a)

Conform datelor obținute la etapa de control la evaluarea competențelor de dezvoltarea personală, socială și de a învăța să înveți constatăm prezența unor schimbări semnificative în grupul experimental comparativ cu cel de control. Totodată, evidențiem o dinamică pozitivă a competențelor evaluate la etapa de constatare și de control în grupul experimental, ceea ce ne permite să confirmăm ipoteza înaintată pentru cercetare în cauză.

3.3. Concluzii la capitolul 3

Educația axiologică a elevilor în învățământul primar asigură formarea competenței de dezvoltare personală, socială și a competenței de a învăța să înveți. **Referențialul axiologic al elevilor** include valorile prioritare vizate în idealul educațional: *respectul și prietenia, bunătatea și reflecția personală, autoformarea permanentă și gestionarea resurselor, comunicarea asertivă și constructivă, reziliența și angajarea proactivă, managementul învățării și afirmării profesionale, relaționarea pozitivă și bunăstarea psihofizică, empatia și gestionare conflictelor, onestitatea și responsabilitatea, creativitatea și spiritul inovator, perseverența și excelența, autonomia și integritatea personală.*

În cadrul programului de formare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar, elevii mici au învățat semnificația valorilor și normelor morale, au conștientizat necesitatea achiziției valorilor general-umane, analizează fapte și întâmplări din viața reală, demonstrează sentimente de dragoste față de părinți, cadre didactice, colegi și societate, demonstrând conștiință și deprinderi de abordare morală a vieții (să fie punctuali, prietenoși, buni, respectuoși, toleranți și asertivi în mediul educațional și social). Ghidarea profesorilor a generat situații pedagogice în care aceștia au demonstrat măiestrie pedagogică, responsabilitate, creativitate, empatie și motivație înaltă pentru a cultiva elevilor valorile. Prin utilizarea experiențelor manageriale în contextul învățământului primar, au fost exploatate în mod eficient resursele metodologice special concepute pentru a promova educația axiologică. Această inițiativă are ca scop central formarea referențialului axiologic al elevilor, adică a bazei de valori personale și a sistemului lor de principii etice, care îi va ghida pe parcursul vieții.

În practică, valorificarea experiențelor manageriale implică utilizarea metodelor și abordărilor eficiente în planificarea, implementarea și evaluarea proceselor educaționale. Astfel, resursele metodologice dezvoltate în acest context au fost adaptate pentru a corespunde nevoilor și nivelului de dezvoltare al elevilor din învățământul primar. Aceasta asigură că abordarea educațională este coerentă, accesibilă și adecvată pentru vârsta și capacitatea de înțelegere a elevilor.

La etapa de validare a Programului de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare s-a înregistrat o dinamică pozitivă a RAE, datele experimentale confirmând ipoteza cercetării prin care s-a presupus, că: formarea referențialului axiologic prin autoeducație la elevii din învățământul primar va deveni eficientă dacă: (a) vor fi identificate fundamentele teoretice privind valorile, referențialul axiologic și educația axiologică; (b) va fi decrisă evoluția semnificației științifice a referențialului axiologic al elevilor; (c) vor fi elucidate orientările curriculare, procesualitatea educației axiologice și valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar; (d) vor fi stabilite particularitățile și nivelurile de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare; (e) va fi conceptualizat Modelul teoretic al referențialului axiologic al elevilor; (f) va fi elaborat și validat experimental Programul de formare prin autoeducație a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare; (g) vor fi formulate concluzii științifice și recomandări practice privind educația axiologică în învățământul primar.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea teoretico-experimentală a procesului de formare a referențialului axiologic al elevilor a permis stabilirea cadrului conceptual al demersului investigațional privind conținutul științific al referențialului axiologic al elevilor. Sinteza și interpretarea reperelor teoretice din literatura pedagogică și a rezultatelor cercetării experimentale privind formarea referențialului axiologic al elevilor (RAE) au confirmat actualitatea și importanța temei investigate, atingerea scopului și a obiectivelor, demonstrează noutatea și originalitatea științifică, valoarea teoretică și aplicativă a cercetării, argumentele, în acest sens, fiind expuse în concluziile ce urmează.

1. Cercetarea teoretică a problematicii complexe a filosofiei și axiologiei educației privind taxonomia valorilor, educația axiologică și descrierea evoluției semnificației științifice a referențialului axiologic al elevilor a condus la identificarea unor definiții incerte ale RAE. În același timp, ***au fost descoperite semnificații relevante ale termenului de referențial axiologic, nevalorificate suficient*** în literatura de domeniu, ***care au stimulat ideea privind necesitatea conceptulizării referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar***. Ca urmare a interpretărilor teoretice ale valorilor specifice învățământului primar a fost definit *referențialul axiologic al elevilor*, prin care înțelegem un sistem de valori determinate curricular, în baza finalităților stabilite istoric în documentele de politici ale educației. În acest context politicile educației în aria educației axiologice înregistrează tendințe de reconsiderare a sistemului de valori dezirabile în profilul absolventului de învățământ primar (Cap. 1, subcap. 1.1 și 1.2) [22], [27], [28], [30], [34], [35], [36].

2. Științific ***a fost demonstrat că în circumstanțele crizei globale a educației, în general, și a crizei valorilor***, în special, în societatea contemporană ***în fața sistemului de învățământ este avansată misiunea extrem de importantă de a forma elevilor din învățământul primar un sistem de valori integrate într-un referențial axiologic*** în acord cu prevederile curriculare. Din aceste considerente, ***a fost stabilit cadrul curricular al formării referențialului axiologic al elevilor, au fost determinate orientările curriculare și realitățile procesuale vizând educația axiologică în învățământul primar din România și R. Moldova***. Conflictele de natură axiologică (intra- și interpersonale) creează impedimente în formarea conștiinței și a atitudinilor axiologice. Din această perspectivă se impune valorificarea pertinentă a parteneriatului școală - familie - comunitate pentru orientarea elevilor spre învățarea referențialului axiologic prin autoeducație ce asigură formarea referențialului axiologic al personalității elevilor în spiritul provocărilor lumii contemporane (Cap. 2, subcap. 2.1 și 1.2) [20], [22], [23], [26], [41].

3. În condițiile societății contemporane vulnerabilitatea axiologică a elevilor mici devine tot mai evidentă planificarea educației axiologice la nivelul activităților educaționale orientate spre explorarea unor strategii educative cu înalt potențial de influență benefică asupra dinamicii orientărilor axiologice. În acest scop ***au fost stabilite particularitățile și nivelurile de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare*** (Cap. 2, subcap. 2.1 și 1.2) [25], [37], [39], [40].

4. ***Educația axiologică a elevilor din învățământul primar*** implică valorificarea ***principiilor aferente educației***, în general: *principiul axiologiei educației* care se referă la cultivarea consecventă a unui sistem de valori în cadrul referențialului axiologic al personalității elevilor; *principiul orientării educației spre finalitățile culturale*; *principiul exemplului*; *principiul utilității*; *principiul schimbărilor permanente etc.* Debutând în cercetare cu ideea despre caracterul continuu al învățării sistemului de valori ale personalității umane, la baza configurării științifice a modelului conceptual al RAE au stat fundamentele teoretice ale RAE ce au creat premise pentru valorificarea pertinentă a unor concepte (valoare, orientări valorice, referențial axiologic), teorii pedagogice (valorilor, încrederii, integralizării orientărilor valorice etc), modele (educației bazate pe inteligență emoțională), paradigme (umanistă, constructivistă etc), principiile formării orientărilor valorice și mecanisme de formare a orientărilor valorice, promovate metodologic de teoria învățământului primar. Întemeiat teoretic în baza unor fundamente epistemologice, inclusiv, conceptul de valori, modele ale referențialului axiologic, Teoria integralității orientărilor axiologice, conceptul de educație axiologică) ***a fost elaborat un nou Model conceptual al referențialului axiologic al elevilor*** constituit în baza unui sistem de valori stipulate curricular, în acord cu documentele de politici ale educației: respect, bunătate, autoeducație, reflecție, gestionarea resurselor, managementul învățării, reziliența, creativitatea, excelența, asertivitatea, empatia, spiritul inovator, autonomia, integritatea și responsabilitatea (Cap. 2, subcap. 2.2) [26], [27], [28], [29].

5. Educația axiologică a elevilor pe direcția învățării sociale a valorilor angajează ***mecanismul constituirii etapizate a referențialului axiologic în învățământul primar, elaborat în cercetare cu scopul delimitării unui ansamblu de acțiuni interdependente (conștientizarea, înțelegerea și explicația valorilor, dezvoltarea semnificației valorilor, exprimarea atitudinilor axiologice, filtrul trăsăturilor de personalitate, reflecția axiologică și autoeducația) ce asigură afirmarea axiologică a personalității și validarea socială a conduitei axiologice a elevilor.*** Parcursul constituirii referențialului axiologic facilitează consolidarea trăsăturilor caracteriale ale personalității elevilor, generate de orientările valorice specifice vârstei din perspectiva politicilor educației, în context axiologic social (Cap. 2, subcap. 2.2).

6. Experimentul pedagogic realizat asupra unui eșantion de elevi și profesori din învățământul primar *a permis formularea unor concluzii științifice privind dificultățile profesorilor în proiectarea și realizarea educației axiologice în perspectiva formării referențialului axiologic al elevilor. A fost elaborată și aplicată metodologia cercetării* (chestionar – profesori și fișa de evaluare a RAE) care a permis identificarea opiniilor profesorilor privind valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar (Cap. 2, subcap. 2.1.1 și 2.1.2).

7. Pornind de la ideea că formarea referențialului axiologic al elevilor este caracteristică oricărei vârste și se manifestă specific am constatat necesitatea inițierii procesului de construire a referențialului axiologic în cadrul disciplinelor Dezvoltare personală, Educație civică și prin demersul de infuzionare în curricula școlară a disciplinei opționale Educație axiologică pentru elevii din învățământul primar. În scopul stimulării motivației elevilor pentru autoeducație *a fost elaborat și valorificat experimental Programul de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare*, autoeducația reprezentând un proces orientat spre autoformarea conștiinței axiologice care generează comportamente axiologice dezirabile, consolidarea sistemului de valori, schimbarea pozitivă și desăvârșirea personalității umane. Pentru susținerea metodologică a profesorilor în demersul de formare a RAE au fost elaborate resurse curriculare (curriculum disciplinar și ghid metodologic la disciplina Educație axiologică). *Problema științifică soluționată în cercetare* constă în clarificarea valorilor RAE descrise în cadrul Modelului conceptual al RAE și validarea experimentală a Programului de formare a referențialului axiologic al elevilor din clasele primare care a asigurat dinamica valorilor experimentale, fapt ce constituie dovada eficacității programului (Cap. 3, subcap. 3.1. și 3.2) [33].

RECOMANDĂRI:

Cercetătorilor în domeniu:

- studiul valorilor RAE la alte etape de vârstă;
- cercetarea raportului educație-autoeducație în formarea RAE;
- elaborarea indicatorilor și a criteriilor de evaluare a RAE;
- cercetarea succesului unor programe de cultivare a valorilor general-umane (de exemplu: autocunoasterea, luarea deciziilor, rezolvarea de probleme, rezolvarea creativă a conflictelor, comunicarea);
- analiza critică a efectelor pozitive ale implementării unor programe de formare a RAE.

Profesorilor pentru învățământul primar:

- documentarea permanentă privind noile metodologii ale educației axiologice;
- proiectarea educației axiologice pentru formarea RAE prin autoeducație;

- oferirea de sprijin elevilor prin metode specifice în demersul de autoformare a referențialului axiologic prin autoeducație;
- conștientizarea de către profesori a statutului de model de conduită axiologică pentru elevi;
- încurajarea autoeducației elevilor la înregistrarea oricărui progres în dezvoltarea RAE.

BIBLIOGRAFIE

În limba română

1. ADEROV, V., SCULEA, L. Orientări și ierarhii valorice în epoca relativismului axiologic. În: *Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice*. 2012, nr. 1(14), pp. 157-161. ISSN 1857-2251.
2. AFANAS, A. *Formarea profesională continuă a cadrelor didactice: repere conceptuale și metodologice*. Monografie. Chișinău (Tipogr. „Print Caro”), 2021. 236 p. ISBN 978-9975-56-878-4.
3. ALBU, E. *Psihologia vârstelor*. [online]. Târgu-Mureș: Universitatea „Petru Maior”, 2007. [citat 07.08.2023]. Disponibil: https://www.academia.edu/37016051/Universitatea_Petru_Maior_T%C3%A2rgu-Mure%C5%9F.
4. ALBU, G. Autosuficiența, obstacol în calea autoeducației. În: *Revista Didactica Pro...*, revistă de teorie și practică educațională. 2016, nr. 4(98), pp. 9-14. ISSN 1810-6455.
5. ALLPORT, G.W. *Structura și dezvoltarea personalității*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991. 578 p. ISBN 973-30-1151-7.
6. *Analiza evaluării în sistemul educațional*. UNICEF, 2019 [citat 12.06.2023]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/5126/file/Analiza%20evalu%C4%83rii%20%C3%AEn%20sistemul%20educa%C5%A3ional%20.pdf>
7. ANDREI, P. *Filosofia valorii*. Iași: Polirom, 1997. 240 p. ISBN 973-683-017-9.
8. ANTOCI, D. *Teoria și metodologia formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri*: Teză de doctor habilitat în științe ale educației. Chișinău, 2022. 220 p. ISBN 978-9975-56-811-1.
9. ANTOCI, D. *Educația prin valori și pentru valori: Suport de curs*. Chișinău (Tipografia „Pulsul Pieții”), 2018. 260 p. ISBN 978-9975-3223-3-1.
10. ANTOCI, D. Educație axiologică: tradiție versus postmodernitate. În: *Învățământ superior: tradiții, valori, perspective. Pedagogia Școlii Superioare și Psihopedagogie și Pedagogie în Învățământul Preșcolar și Primar*, Vol. 2, 29-30 septembrie 2020. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2020, pp. 16-20. ISBN 978-9975- 76-313-4.
11. ANTOCI, D. *Teoria și metodologia formării orientării valorice a adolescenților și tinerilor*. Chișinău: Print-Caro, 2020. 220 p. ISBN 978-9975-56-811-1.
12. ANTOCI, D. Sistemul de valori al personalității prin prisma constructivismului în educație. În: *Orientări axiologice ale constructivismului în educația modernă: Conferință științifico-practică cu participare internațională*, 31 ianuarie - 1 februarie 2020. Chișinău,

- Republica Moldova: Tipografia Universității de Stat din Tiraspol, 2020, pp. 251-254. ISBN 978-9975-76-299-1.
13. BAGDASAR, N. HERSENI, T., BÂRSĂNESCU, Șt. *Istoria filosofiei moderne, vol. V. Filosofia românească de la origini până astăzi*. București: Societatea Română de filozofie, 1941. 816 p.
 14. BARBĂNEAGRĂ, Al. Tendințe de reconstrucție a paradigmei de formare a cadrelor didactice din perspectiva pedagogiei interculturale în Republica Moldova. În: *Diversitatea lingvistică și dialogul intercultural în procesul de comunicare*, Conf. Șt. Naț. cu participare intern., 29 mar. 2013. Chișinău. Chișinău (Tipogr. „Garomont-Studio”), 2013. pp. 211-218. ISBN 978-99754442-9-3.
 15. BARBĂNEAGRĂ, Al. Oportunități de abordare interdisciplinară a conținuturilor disciplinei limba și literatura română din perspectivă axiologică. În: *Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului*. Materialele conferinței științifice anuale a profesorilor și cercetătorilor UPS „Ion Creangă”. Seria 20, vol. 3. Chișinău (Tipogr. UPS „Ion Creangă”), 2018. pp. 89-96. ISBN 978-9975-46-377-5.
 16. BÂRSĂNESCU, Ș. *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*. Iași: Editura Junimea, 1983. 168 p.
 17. BÂRSĂNESCU, Ș. *Unitatea pedagogiei contemporane ca știință*. Ediția a II-a. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1976. 370 p.
 18. BEȚIVU, A. *Formarea stilului existențial al adolescenților în contextul crizei valorilor*: Teza de doctor în științe ale educației. Chișinău, 2021. 226 p.
 19. BEȚIVU, A. *Stilul existențial: Paradigmă și transfigurări axiologice*: Monografie. Bălți (Tipografia din Bălți SRL), 2022. 202 p. ISBN 978-9975-161-03-9
 20. BICULESCU, F.-T. Abordarea creativă a predării, învățării, evaluării în vederea formării referențialului axiologic în învățământul preuniversitar prin intermediul tehnologiilor inovative. In: *Educația din perspectiva conceptului Clasa Viitorului*: Culegere de articole ale conferinței naționale științifice cu participare internațională (NSCIP), 27 noiembrie 2020, Chișinău. Chișinău (Tipogr. „Garomont-Studio”), 2021, pp. 141-153. ISBN 978-9975-3461-1-5.
 21. BICULESCU, F.-T. Autoeducația și dezvoltarea emoțională, În: *Actori pe scena educației, Revistă de cultură și educație*. 2020, nr. 93, pp. 41–43. ISSN 1842–659X.
 22. BICULESCU, F.-T. Cadrul epistemologic al competențelor privind formarea referențialului axiologic al elevilor, prin autoeducație pentru prevenirea conflictelor școlare. În: *Condeie*

- Didactice, Revistă educațională cu apariție la nivel național dedicată cadrelor didactice.* 2022, nr. 42, pp. 10 – 14. ISSN 2344 – 5246.
23. **BICULESCU, F.-T.** Contribuția creativității la educația axiologică din perspectiva prevenirii conflictelor școlare. În: *Geniu, talent, creativitate - o perspectivă socio-culturală: Lucrările Conferinței Științifice Internaționale „Geniu, talent, creativitate”, volumul II, Ediția a-XIII-a.* 2022. România: Iași, pp. 54-61. ISBN 978-606-685-906-6.
 24. **BICULESCU, F.-T.** Formarea referențialului axiologic din perspectivă evolutivă, În: *Catedra, Publicație periodică de informație și cultură.* 2021, nr. 3, pp. 120 – 122. ISSN 2784 – 0158.
 25. **BICULESCU, F.-T.** Formarea referențialului axiologic la micii școlari prin autoeducație. În: *Condeie Didactice, Revistă educațională cu apariție la nivel național dedicată cadrelor didactice.* 2022, nr. 42, pp. 14 – 19. ISSN 2344 – 5246.
 26. **BICULESCU, F.-T.** Formele de educație axiologică a școlarilor mici. În: *Actori pe scena educației, Revistă de cultură și educație.* 2020, nr. 93, pp. 57 – 58. ISSN 1842–659X.
 27. **BICULESCU, F.-T.** Idei și soluții de formare a referențialului axiologic în învățământul primar din România, prin intermediul tehnologiilor inovative. In: *Educația din perspectiva conceptului Clasa Viitorului: Culegere de articole ale Conferinței Științifice Naționale cu participare Internațională (NSCIP), 12-13 noiembrie 2021, Chișinău. Chișinău (CEP UPSC), 2021. pp. 23-24. ISBN 978-9975-46-583-0.*
 28. **BICULESCU, F.-T.** Metode de eficientizare a autoeducației la școlarul mic folosite în predarea on-line. În: *Lucrările Conferinței Naționale a Profesorilor „Educația la Timpul Viitor”* organizată de Facultatea de Științe ale Educației, Științe Sociale și Psihologie, Universitatea din Pitești, România, 12 decembrie 2020. Pitești: Editura Ars Libri, Buzoești 2022, pp. 24 – 26, ISSN 2821 – 4994 ISSN-L 2821 – 4994.
 29. **BICULESCU, F.-T.** Modelul conceptual al referențialului axiologic al elevilor din clasele primare. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației).* 2023. Chișinău, 2023, nr. 9(129), pp. 54-60. ISSN 1857-2103 / E-ISSN 2345-1025.
 30. **BICULESCU, F.-T.** O abordare axiologică în gestionarea conflictelor școlare. În: *La diversité-espace de liberté et de création*, volum de studii și de cercetări al Simpozionului Științific de Totalizare cu participare internațională „La diversité - espace de création / diversity- an expression of creativity”. București: Editura Academia Publishing House, 2022, pp. 86 – 89. ISBN 978-1-7374066-2-4.

31. **BICULESCU, F.-T.** Prin educație pentru dezvoltare emoțională spre autoeducație și prevenirea conflictelor. În: *Condeie Didactice, Revistă educațională cu apariție la nivel național dedicată cadrelor didactice*. 2021, nr. 36, pp. 14 – 19. ISSN 2344 – 5246.
32. **BICULESCU, F.-T.** Profesorul – creator de conținut interactive. În: *Dezvoltarea personală, volum de materiale a Conferinței Naționale cu participare Internațională, Ediția I, Pitești, 31 octombrie 2020*. Pitești: Editura Ars Libri, 2020. ISBN 978-606-36-1471-2.
33. **BICULESCU, F.-T.** Programul de formare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar. În: *Revista de Teorie și Practică Educațională Didactica Pro...*, nr. 1 (137), 2023. pp.23-28. ISSN 1810-6455.
34. **BICULESCU, F.-T.** Repere teoretice privind educația axiologică. În: *Caleidoscop Didactic Teleormănean*. Ediție specială dedicată Conferinței Naționale „Credem în Educație”, octombrie 2021. Alexandria: Editura Casei Corpului Didactic Teleorman, 2021, pp. 16 – 18. ISSN – 2558 – 8893.
35. **BICULESCU, F.-T.** Repere teoretico–metodologice privind dezvoltarea autoeducației școlarului mic. În: *Inovație, creativitate și management în sec. XXI*. Ediția a V-a a Conferinței Multidisciplinare Internaționale ICM VI 2021. UK: Editura Nielsen, pp. 33-36. ISBN – 978-1-9160956-3-2.
36. **BICULESCU, F.-T.** Repere teoretico-metodologice privind conflictului în mediul școlar. În: *Educația în era digitală, Culegere de materiale prezentate în cadrul simpozionului național Reziliența versus educația în era digitală-Simpozion Național, Webinar de formare-Lectorat tematic*. 2021. Buzău: Editura Editgraph. pp. 13-16. ISBN 978-606-9743-18-8.
37. **BICULESCU, F.-T.** Reprezentările cadrelor didactice din România privind educația axiologică a elevilor din învățământul primar. În: Conferința științifică internațională „Cultura cercetării pedagogice: provocări și tendințe contemporane”, Ed. 1-a, vol. 5, 5-6 iunie 2021. Chișinău: UST, 2021. pp. 5-16. ISBN 978-9975-76-345-5.
38. **BICULESCU, F.-T.** Soluționarea conflictelor școlare prin comunicare didactică eficientă. În: *Educația incluzivă: dimensiuni, provocări, soluții: materialele conferinței științifico-practice, Ediția a V-a, Bălți, 18 octombrie 2019*. Bălți (Tipografia din Bălți), 2019 pp. 229-239. ISBN 978-9975-3302-8-2.
39. **BICULESCU, F.-T.** Strategii didactice utilizate în formarea referențialului axiologic la școlarii mici, În: *Dezvoltarea personală, volum de materiale a Conferinței Naționale cu participare Internațională, Ediția I, Pitești, 31 octombrie 2020*. Editura Ars Libri, 2020. ISBN 978-606-36-1471-2.

40. **BICULESCU, F.-T.** Studiul experimental constatativ al dinamicii valorilor competenței de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți a elevilor din învățământul primar. În: *Acta et commentationes (Științe ale Educației)*. 2022, nr. 4(30), pp. 182-190. ISSN 1857-0623 / ISSN-e 2587-3636.
41. **BICULESCU, F.-T.** Unele repere teoretice privind autoeducația și rolul ei în prevenirea conflictelor școlare, În: *Actori pe scena educației, Revistă de cultură și educație*. 2020, nr. 93, pp. 51 – 53. ISSN 1842–659X.
42. **BOLDIRESCU, S., PETROVSCI, N.** Educația morală ca dimensiune în formarea/ dezvoltarea personalității elevului. În: *Valorile moral-spirituale ale educației: In memoriam dr. hab., prof. univ. Mihai Terentii*. Materialele Simpozionului Pedagogic Internațional, 3-4 aprilie 2015, IȘE. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației (Departamentul Editorial Poligrafic ASEM), 2015, pp. 135-138. ISBN 978-9975-48-069-7.
43. **BONCU, Ș., CEOBANU, C.** *Psihosociologie școlară*. Iași: Polirom, 2013. 384 p. ISBN 978-973-46-4045-4.
44. **BOCOS, M. D., RADUT-TACIU, R., STAN, C., CHIS, O., ANDRONACHE, D.** *Dictionar praxiologic de pedagogie. Volumul I (A-D)*. Pitești: Editura „Paralela 45”, 2016. 376 p. ISBN 978-973-47-2212-9.
45. **BOCOS, M. D., RADUT-TACIU, R., STAN, C.** *Dicționar praxiologic de pedagogie. Volumul III: (I-L)*. Pitești: Editura „Paralela 45”, 2017. 384 p. ISBN: 978-973-47-2212-9/978-973-47-2479-6.
46. **BOROZAN, M., BEȚIVU, A.** *Filosofia educației. Note de curs*. Bălți (Tipografia din Bălți), 2021. 158p. ISBN 978997532515-8.
47. **BRAGHIȘ, M.** Rolul parteneriatului școală-familie-comunitate în promovarea valorilor etern-umane la elevii din învățământul primar. În: *Familia – factor existențial de promovare a valorilor etern-umane*: Materialele Confer. Șt. Intern., 15-16 mai 2017. Chișinău, 2017, pp. 67-75. ISBN 978-9975-46-325-6.
48. **BRICEAG, S.** *Psihologia vârstelor*. Curs universitar. Bălți: Univ. de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2017. 291 p. ISBN 978-9975-50-196-5.
49. **BRÎNZĂ, I.** O abordare istorică asupra individualității în educație. În: *Revista Națională „Inovație în Educație”*, 2020, nr. 5. ISSN 2668-7097/ISSN-L 2668-7097
50. **BUCUN, N., PALADI, O.** Globalizarea și cercetarea psihopedagogică. În: *Materialele Conferinței Științifice „Curriculumul școlar: provocări și oportunități de dezvoltare”*, IȘE, 7-8 decembrie 2018. Chisinau: Institutul de Științe ale Educației, 2018, pp. 495-498. ISBN 978-9975-48.

51. BUNESCU, Gh. *Școala și valorile morale*. București: Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1998.
52. CALARAȘ, C. *Cultura autoeducației elevului: Ghid metodologic pentru elevi, familie și cadrele didactice*. Chișinău: Primex-com SRL, 2010. 140 p. ISBN 978-9975-4120-8-7.
53. CALLO, T. Modernitatea axiologică a pedagogiei kantiene. Întoarcere în viitor. În: *Univers Pedagogic*. 2010, nr. 3, pp. 14-20. ISSN 1811-5470.
54. CALLO, T. *Pedagogia practică a atitudinilor*. Chișinău: Litera, 2014. 240 p. ISBN. 978-9975-74-340-2.
55. CARA, A., NICULCEA, T. *Educația moral-spirituală, clasele I-IV. Ghidul învățătorului*. Ch.: Ed. Lyceum, 2016.
56. CAZACU, T., GHICOV, A., VICOL, N. [et al.] *Integralizarea național-europeană a valorilor educației umaniste*. Studiu monografic. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2015, 80 p. ISBN 978-9975-48-092-5.
57. CEAUȘU, Gh. *Pe drumul gândirii axiologice*. București: Editura Paideia, 2013. 154 p. ISBN 978-973-596-860-1.
58. CERLAT, R. *Particularitățile psihosociale ale stabilității emoționale a cadrelor didactice din învățământul primar/ Teză de doctor în psihologie*. Chișinău, 2019. 231 p.
59. CHELCEA, S., ILUȚ, P. *Enciclopedie de psihosociologie*. București: Editura Economică, 2003. 392 p. ISBN 973-590-834-4.
60. Codul Educației al Republicii Moldova: nr. 152 din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 24.10.2014, nr. 319-324, art nr. 634 [citat 12.06.2023]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355156>
61. COJOCARU, V. Necesitatea formării competențelor inovatoare la managerii din învățământul preuniversitar. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației)*, 2016, nr. 5(95), pp. 37-46. ISSN 1857-2103.
62. COJOCARU, V. *Teoria și metodologia transferului inovativ în învățământul superior*. Chișinău: Editura Pontos, 2010. 244 p. ISBN 978-9975-51-136-0.
63. COJOCARU-BOROZAN, M., MOCANU, N., ȚURCAN-BALȚAT, L. *Valorile culturii emoționale reflectate în înțelepciunea popoarelor lumii*. Chișinău: S.n., 2014 (Tip. UPS „I. Creangă”). 235 p. ISBN 978-9975-46-206-8.
64. COJOCARU-BOROZAN, M. *Metodologia cercetării culturii emoționale*. Chișinău: UPSC, 2012. 208 p. ISBN 978-9975-46-119-1.
65. COJOCARU-BOROZAN, M. *Teoria culturii emoționale*. Chișinău: UPSC, 2010. 239 p. ISBN 978-9975-46-066-8.

66. COJOCARU-BOROZAN, M., BUSHNAQ, T., ȚURCAN-BALȚAT, L., ȘOVA, T., ZAGAIEVSCHI, C., ANDRONE, S. *Glosar: român - englez - rus - francez - italian: Pedagogia culturii emoționale*. București: Ed. Moroșan, 2017. 465 p. ISBN 978-606-626-104-3.
67. COJOCARU-BOROZAN, M., ȘOVA, T., ȚURCAN-BALȚAT, L. *Psihologia emoțiilor*. Chișinău: S.n., (Tipogr. UPS „Ion Creangă”), 2016. 204 p. ISBN 978-9975-46-307-2.
68. CRISTEA, S. *Concepte pedagogice fundamentale, vol. 1, Pedagogia / Științele pedagogice / Științele educației*. București: Didactica Publishing House, 2016.
69. CRISTEA, S., COJOCARU-BOROZAN, M., SADOVEI, L., PAPUC, L. *Teoria și praxiologia cercetării pedagogice*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2016, 306 p. ISBN 978-606-31-0184-7.
70. CRISTEA, S. *Concepte fundamentale în pedagogie, vol. 2, Educația. Concept și analiză*, București: Didactica Publishing House, 2016. 117 p. ISBN:9786066833783
71. CRISTEA, S. Educația prin și pentru valori. În: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. 2006, nr. 1(35), pp. 56-58. ISSN 1810-6455.
72. CUCOȘ, C. *Pedagogie și axiologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995. 160 p. ISBN 973-30-4398-2.
73. CUCOȘ, C. *Educația. Reîntemeieri, dinamici, prefigurări*. Iași: Polirom, 2017. 280 p. ISBN: 978-973-46-6760-4.
74. *Curriculum national. Învățământul primar*. Chișinău: Lyceum, 2018 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”). 212 p. ISBN 978-9975-3258-0-6.
75. CUZNEȚOV, L. *Educație prin optim axiologic. Teorie și practică*. Chișinău: Primex-Com SRL, 2010. 160 p. ISBN 978-9975-4073-2-8.
76. DANDARA, O. Disciplina dezvoltare personală, un răspuns la realitățile sociale și o provocare pentru cadrele didactice. În: *Revista de teorie și practică educațională „Didactica Pro...”*, 2019, 4-5 (116-117): 9-12. ISSN 1810-6455.
77. DUMITRIU-TIMOFTI, I.C. *Orientările valorice și dezvoltarea personală / Rezumatul tezei de doctorat*. Cluj-Napoca: Univ. „Babeș-Bolyai”, 2010. 50 p.
78. ENĂCHESCU, C. *Tratat de psihologie morală*. Iași: Polirom, 2008. ISBN 9789734609109.
79. GAGIM, I. *Studii de filosofia educației*. Bălți: Editura Univ. de Stat „Alecu Russo”, 2017. 160 p. ISBN 978-9975-50- 191-0.
80. GAGIM, I. Problemele fundamentale ale educației contemporane. În: *Valorificarea strategiilor inovatoare de dezvoltare a învățământului artistic contemporan*. Bălți, 2016. pp. 11-19. ISBN 978-9975-3145-9-6.

81. *Ghid de implementare a curriculumului pentru învățământul primar*, Chișinău: Liceum, 2018. (F.E.-P. „Tipografia Centrală”). 272 p.
82. GÎNCU, I. *Orientările valorice în formarea profesională / Teză de doctor în pedagogie*. Chișinău, 2015. 184 p.
83. GOLUBIȚCHI, S., BUNESCU-URSU, L. Aspecte ale educației interculturale în clasele primare. În: *Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice Psihopedagogie și incluziune școlară*, vol. 5, 26-27 februarie 2022, Chișinău. Chișinău: Tipografia Universității de Stat din Tiraspol, 2022. pp. 38-41. ISBN 978-9975-76-382-0.
84. GORAȘ-POSTICĂ, V. Educația morală ca dimensiune finală a educației religioase și a educației civice. În: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. 2010, nr. 3(61), pp. 33-36. ISSN 1810-6455.
85. HADÎRCĂ, M. Dezvoltarea curriculumului școlar din perspectivă axiologică. În: *Curriculumul școlar: provocări și oportunități de dezvoltare, 7-8 decembrie 2018*, Chișinău. Chisinau: Institutul de Științe ale Educației, 2018, pp. 279-285. ISBN 978-9975-48.
86. HADÎRCĂ, M. Educația și criza de valori. În: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. 2010, nr. 3(61), pp. 2-6. ISSN 1810-6455.
87. IORDACHESCU, V., BOROZAN, M. Dimensiuni actuale ale educației axiologice. În: *Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice Psihopedagogie și management educational*, vol. 5, 27-28 februarie 2021, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Tipografia Universității de Stat din Tiraspol, 2021, pp. 35-38. ISBN 978-9975-76-322-6.
88. ILUȚ, P. *Structurile axiologice din perspectivă psihosocială*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1995. 157 p. ISBN-973-30-4892-5.
89. ILUȚ, P. *Valori, atitudini și comportamente sociale: teme actuale de psihosociologie*. Iași: Polirom, 2014. 256 p. ISBN 973-681-763-6.
90. *Învățământ primar* [online]. [citat 12.01.2022]. Disponibil: <https://edu.ro/invatamant-primar>
91. MARCU, V., POPESCU, L., IONESCU, Ș., BICULESCU, F. et al. *Școala, Biserica și Familia în timpul pandemiei: Particularități ale educației axiologice la vârsta școlară mică*, 2021, Pitești, Editura Tiparg, 210 p., pp. 25 – 29, ISBN 978-606-030-072-4.
92. MARGA, A. *Educația responsabilă. O viziune asupra învățământului românesc*. București: Editura Niculescu, 2019. 392 p. ISBN: 978-606-38-0314-7
93. MASLOW, A. H. *Religii, valori și experiențe de vârf*. București: Editura TREI, 2017. 144 p. ISBN 978-606-40-0240-2.

94. *Metodologia privind constituirea corpului profesorilor mentori pentru coordonarea efectuării stagiului practic în vederea ocupării unei funcții didactice.* [online]. [citat 09.08.2023]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/132324>
95. *Metodologia privind evaluarea criterială prin descriptori în învățământul primar clasele I-IV.* Coord. POGOLȘA, L. et al. Chișinău, 2019. 69 p. [citat 12.01.2023]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/mecd_1-4_15.11.2019_site.pdf
96. MÎSLIȚCHI, V. *Parteneriatul educațional familie-grădiniță-școală: Ghid metodologic.* Chișinău: Pulsul Pieței, 2015. 250 p. ISBN 978-9975-3040-7-8.
97. MOCANU, V., TARNOVSCHI, A., DOLINSCHI, C. *Psihologia vârstelor. Suport de curs. (Ciclul I, licență, pentru alte programe de studii).* Chișinău: CEP USM, 2020. 159 p. ISBN 978-9975-152-35-8.
98. *Modernizarea și eficientizarea învățământului general: Studii de politici educaționale.* Chișinău: S. n., 2016 (Tipogr. „Lexon Prim”). 70 p. ISBN 978-9975-4072-5-0.
99. MOVILA, V. Rolul educației în formarea competențelor și a conștiinței axiologice a personalității tânărului. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe sociale, 26-28 septembrie 2013*, Chișinău. Chișinău: CEP USM, 2013, pp. 169-171.
100. MOVILA, V. Rolul valorilor în dezvoltarea personală a tinerilor. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe sociale. 9-10 noiembrie 2017*, Chișinău. Chișinău: CEP USM, 2017, pp. 388-391.
101. NICOLA, I. *Pedagogie.* București: E.D.P., 1994.
102. NICU, A. Particularități ale educației axiologice la vârsta preșcolară. În: *Revista de pedagogie*, nr. 2, 2016, pp. 59-69.
103. NICULCEA, T., CARA, A., VARTIC, A. *Educație moral-spirituală. Ghid metodologic, clasa a 2-a.* Chișinău: Lyceum, 2019 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”). 64 p. ISBN 978-9975-3353-5-5.
104. NICULESCU, M. *Managementul clasei de elevi. Curs universitar.* Presa Universitară Clujeană, 2016. 210 p. ISBN 978-973-595-980-7.
105. *O pedagogie pentru învățământul primar.* Coord. ILICA, A. et al. Arad: Editura Universității Aurel Vlaicu, 2005. 376 p. ISBN 973-8363-91-8.
106. PANICO, V. Relația educație și autoeducație: componentele, structura și funcțiile autoeducației. În: *Acta et commentationes (Științe ale Educației)*, 2021, nr. 2(24), pp. 21-29. ISSN 1857-0623. DOI: 10.36120/2587-3636.v24i2.21-29.
107. PAPUC, L. Cultura valorificării autoeducației în știința pedagogică. În: *Inițiere în cariera profesională.* Chișinău: UPS „Ion Creangă, 2013. pp.38-75. ISBN 978-9975-46-169-6 3

108. PAPUC, L. Impactul curenților filosofico-ideatice dominante în secolul al XX-lea asupra schimbărilor de paradigmă în educație. În: *Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului*, Ed. 23, 26 martie 2021, Chișinău. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 2021, Seria 23, Vol.3, pp. 117-123. ISBN 978-9975-46-559-5; 978-9975-46-562-5.
109. PASCARI, V. *Funcționalitatea integralității și continuității în educația copiilor*. Chișinău (ÎS „Tipografia Centrală”), 2021. 232 p. ISBN 978-9975-157-96-4.
110. PÂSLARU, V. *Educație și identitate: Termeni de referință*. Chișinău: Știința, 2021. 244 p. ISBN 978-9976-85-317-0.
111. PÂSLARU, V. Valoare și educație axiologică: definiție și structurare. În: *Revista Didactica Pro...*, revistă de teorie și practică educațională. 2006, 1(35), pp. 5-10. ISSN 1810-6455.
112. Planurile-cadru de învățământ pentru învățământul primar și Metodologia privind aplicarea planurilor-cadru de învățământ pentru învățământul primar. *Ord. nr. 3371/12.03.2013 al Ministerului Educației Naționale din România*. Monitorul Oficial, Partea I nr. 192 din 05 aprilie 2013.
113. POGOLȘA, L. et. al. Repere conceptuale privind elaborarea curriculumului la disciplinele opționale. În: *Univers Pedagogic*. 2017, nr. 1(53), pp. 63-69. ISSN 1811-5470.
114. POPA, N. Cadrul curricular al autoeducației elevului de vârstă școlară mică. În: *Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului: Materialele conf. șt. anuale a profesorilor și cercetătorilor UPS „Ion Creangă”, 21-22 martie 2019, Chișinău*. Chișinău: S. n., 2019 (Tipogr. UPSC), vol.2 (seria 21), pp. 166-172. ISBN 978-9975-3370-3-8.
115. Predarea și învățarea în învățământul primar [online]. Eurydice, 2022. [citat 20.05.2022]. Disponibil: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/ro/national-education-systems/romania/predarea-si-invatarea-invatamantul-primar>
116. Programele școlare pentru învățământul primar, clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a. *O.M.E.C.T.S. nr. 3418/19.03.2013*. România, Monitorul Oficial nr. 262 din 10 mai 2013.
117. Programa școlară pentru disciplina Educație Civică, Clasele a III-a – a IV-a. *O.M.E.N nr. 5003/02.12.2014*. România, Monitorul Oficial nr. 24 din 13 ianuarie 2015.
118. *Programul educațional național de educație pentru valori „joc, respect și bucurie”*. România: Ministerul Educației, Direcția Învățământ Preuniversitar, 2022 [cit 12.06.2023]. Disponibil: <https://cdn.edupedu.ro/wp-content/uploads/2022/10/Programul-Nat%CC%A6ional-de-Educat%CC%A6ie-pentru-Valori-%E2%80%9EJoc-respect-s%CC%A6i-bucurie.pdf>

119. PUTUNTEAN, N., PÂSLARU, V. Dimensiuni ale educației axiologice interculturale a studenților prin învățarea limbii străine. În: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. 2012, nr. 4(74), pp. 4-11. ISSN 1810-6455.
120. RACU, Iu. *Psihologia anxietății la copii și adolescent* / Teză de doctor habilitat în psihologie. Chișinău, 2020. 351 p.
121. RÂMBU, N. *Filosofia valorilor*. București: Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1997. 242 p. ISBN 973-30-5942-0.
122. *Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea curriculumului național*. Document de politici educaționale. România. [citat 12.06.2023]. Disponibil: https://www.edu.ro/sites/default/files/DPC_31.10.19_consultare.pdf
123. SANDA, A., BICULESCU, F.-T. et al. *Educație axiologică și autoeducație prin învățarea în mediul online: Ghid metodologic în domeniul inovării didactice: Ghid inovativ de bune practici privind implementarea educației digitale în sistemul de învățământ actual*. Pitești: Asociația pentru Educație și Promovarea Activităților Didactice, 2021, ISBN 978-606-41-1317-7
124. SARANCIUC-GORDEA, L. *Dezvoltarea personală: disciplina școlară în clasele primare: supliment la suporturile de curs: Didactica dezvoltării personale ; Consiliere educațională ; Consiliere școlară : Ghid methodologic*. Chișinău (C.E.P. UPS „Ion Creangă”), 2021, 233 p. ISBN 978-9975-46-556-4.
125. SĂLĂJAN, M. *Valori și atitudini în programele de limba și literatura română* [online]. [citat 12.03.22]. Disponibil: https://www.isjsalaj.ro/red/resurse/liceal_postliceal/limba_si_comunicare/16-07-2020-Salajan_Mihaela_valori_si_atitudini_nivel_liceal_IX_XII_romana.pdf
126. SILISTRARU, N. LUNGU, V. Dimensiuni valorice ale conținuturilor educaționale de perspectivă. În: *Învățământ superior: tradiții, valori, perspective: Pedagogia Școlii Superioare și Psihopedagogice*, 28-29 septembrie 2018, Chișinău. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2018, vol. 3, pp. 130-140. ISBN 978-9975-76-250-2.
127. SILISTRARU, N. *Etnopedagogie și educație*. Chișinău (CEP UST), 2021. 407 p. ISBN 978-9975-76-295-3.
128. SORICI, O. *Fundamente pedagogice ale formării competențelor parentale în contextul educației axiologice* / Teză de doctor în pedagogie. Chișinău, 2013. 174 p.
129. SPĂTĂRELU, E. Educația pentru valori în învățământul primar. În: *Materialele conferinței internaționale “Educația din perspectiva valorilor”, ediția a X-a*, 1-11 octombrie 2018, Alba Iulia. Alba Iulia, 2018, pp. 276-281.

130. STAN, C., BOCOS, M., RADUT-TACIU, R. Dictionar praxiologic de pedagogie. Volumul IV (M-O). Editura Cartea Românească, 2018. 400 p. ISBN: 9786069452493.
131. STRATAN, V. Implicații axiologice ale activităților ludice la treapta învățământului primar. În: *Valorile moral-spirituale ale educației. In memoriam Mihail Terentii, 3-4 aprilie 2015*, Chișinău. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2015, pp. 186-189. ISBN 978-9975-48-069-7.
132. Strategia de dezvoltare „Educația 2030”. Chișinău, Monitorul Oficial Nr. 134-137 art. 289, 2023.
133. Strategia națională de dezvoltare „Moldova europeană 2030” [online]. [citat 12.02.22] Disponibil: <https://gov.md/ro/moldova2030>
134. StuDocu: *Valorile educaționale și educația morală* [online]. [citat 12.02.22]. Disponibil: <https://www.studocu.com/row/document/harvarde-college-of-science-business-and-management-studies/business-law/valorile-educaionale-i-educaia-morala-compress/26313962>
135. ȘLEAHTIȚCHI, M. O triadă indestructibilă: valori, lideri, reprezentări sociale. În: *Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială*: Revista Facultății de Psihologie și Psihopedagogie specială a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”. 2018, nr. 2 (51), p. 37-44. ISSN 1857 – 0224.
136. ȘOVA, T., PAREA, A. *Dezvoltarea emoțională a elevilor claselor primare: Ghid metodologic pentru cadre didactice și părinți*. Bălți, 2020. 110 p. ISBN 978-9975-3478-4-6.
137. ȚÂMPĂU, V. De la epistema valorii la educația axiologică. În: *Pledoarie pentru educație – cheia creativității și inovării*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 1-2 noiembrie 2011, Chișinău. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, (Tipogr. „Print Caro” SRL), 2011, pp. 302-306. ISBN 978-9975-56-010-8.
138. ȚONCU, A. Educația pentru valori. În: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*, 2005, nr. 5-6 (34), pp. 76-78. ISSN 1810-6455.
139. ȚURCAN-BALȚAT, L. *Formarea cadrelor didactice prin valorile toleranței*. Ch. (Tip. UPS „I. Creangă”), 2015. 324 p. ISBN 978-9975-46-242-6.
140. UNGURĂȘAN (MOLDOVAN), D. M. *Managementul conflictelor interpersonale în mediul școlar. Aplicații pentru învățământul primar* / Rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca, 2020.
141. URSU, L., CUTASEVICI, A. Transdisciplinaritatea în contextul curriculumului pentru învățământul primar. În: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. 2019, nr. 1(113), pp. 5-11. ISSN 1810-6455.

142. VIANU, T. *Filosofia culturii și teoria valorilor*. București: Nemira, 1998. 671 p. ISBN: 973-569-276-4.
143. VIANU, T. *Introducere în teoria valorilor*. București: Albatros, 1997. 136 p. ISBN: 973-24-0441-8.
144. VINNICENCO, E. Specificul metodelor de educație și autoeducație la vârsta școlară mică. În: *Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice: Pedagogie în învățământul preșcolar și primar, 27-28 februarie 2021, Chișinău*. Chișinău, Republica Moldova (Tipografia Universității de Stat din Tiraspol), 2021, Vol. 4. pp. 373-377. ISBN 978-9975-76-321-9.
145. VOICU, B. *Valorile și sociologia valorilor*. Iași, 2008. 40 p.
146. VRABII, V. *Dezvoltarea personală a cadrului didactic: perspective psihosociale*. Chișinău, 2020. 208 p. ISBN 978-9975-56-803-6.
147. ZLATE, M. *Fundamentele psihologiei*. Iași: Polirom, 2009. 336 p. ISBN: 978-973-46-1520-9.

În limba străină

148. AMOLLO, O. P., LILIAN, G. K. Teacher Position in Spurring Value Based Education in Early Learning in Nairobi County, Kenya: Addressing Support of Values in School Environment. In: *Journal of Education and Learning*. 2017, 6(3), pp. 194 -203 [citat 12.06.2023]. DOI: 10.5539/jel.v6n3p194 .
149. Axiology [online]. *New World Encyclopedia*. [citat 10.03.2033]. Disponibil: <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Axiology>
150. BADER, R. Kantian Axiology and the Dualism of Practical Reason. In: I. Hirose and J. Olson (eds) *The Oxford Handbook of Value Theory*. New York: Oxford University Press, 2015. pp. 175-201. ISBN: 9780199959303
151. BAIG, S., FUNER, K. The State of Value Education in Early Childhood: The Challenges and Opportunities for Pakistan. In: *The Journal of Values-Based Leadership*. 2022, vol. 15: Iss. 2. [citat 1.09.2022]. DOI: 10.22543/1948-0733.1411
152. **BICULESCU, F.-T.** Development of the axiological frame of reference of the young student through self-education, In: *Dezvoltarea personală, volum de materiale a Conferinței Internaționale, Ediția I, 2022, Pitești*. Pitești: Editura Ars Libri, 2022. ISSN 2821 – 6474
153. **BICULESCU, F.-T.** Formation of the axiological referential of the students through the school curriculum. In: *Implicarea studenților, masteranzilor și doctoranzilor în activități de cercetare dezvoltate de mediul asociativ: provocări și soluții, 24 iunie 2021, Chișinău*. Chișinău: Editura UPS „Ion Creangă”, 2021. pp. 352-358. ISBN 978-9975-46-558-8.

154. BIEDENBACH, T., JACOBSSON, M. The open secret of values: the roles of values and axiology in project research. In: *Project Management Journal*. 2016, 47 (3), pp. 139-155.
155. BYKVIST, K. Value and Time. In: I. Hirose and J. Olson (eds). *The Oxford Handbook of Value Theory*. Oxford University Press, 2015. pp. 117-136. ISBN: 9780199959303.
156. COJOCARU-BOROZAN, M. Theoretical arguments on teacher's professional training in the spirit of pedagogical freedom. In: *Realizarea de sine - adaptare și integrare socială*, Ed. 1, 30 octombrie 2019, Chișinău. Chișinău: Editura Ars Longa, 2019, Volumul II, pp. 7-10.
157. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning. In: *Official Journal of the European Union*, 2018, C 189/1 [citat 11.01. 2023] Disponibil: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7) .
158. ĆURKO, B., FEINER, F., GERJOLJ, S. et al. *Ethics and Values Education*. Manual for Teachers and Educators. ERASMUS, 2015. 64 p. [citat 29.06.2022]. Disponibil: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/ddcefc2-43ab-4a83-b0c1-70f7bcb8ddab/ManualTeachers_EN.pdf
159. D'ESCLAIBES, S., D'ESCLAIBES, N. *Le guide hachette de la pédagogie Montessori: L'ouvrage complet pour comprendre et appliquer la pédagogie au quotidien*. Hachette Pratique, 2018, 512 p. ISBN: 978-2011182869
160. DARYL, C. R. *Elementary Principals' Perceptions of Conflicts with Teachers in Elementary Schools: A Phenomenological Study* / Doctoral dissertation. Nova Southeastern University, 2018. [citat 10.08.2023]. Disponibil: https://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1090&context=shss_dcar_etd .
161. DOUGLAS, C. L. A Proposed Fourth Atmospheric Dimension of Value. In: EDWARDS, R.B. (ed). *Journal of Formal Axiology: Theory and Practice*, 2013, Vol. 6. Athens: Robert S. Hartman Institute, 2013. pp. 39-54. ISSN: 1644-S121.
162. GENTO, S., GONZÁLEZ, R. Axiological Basis for a Curriculum Design in Educational Institutions of Quality. In: Napier, D.B. (eds) *Qualities of Education in a Globalised World*. The World Council of Comparative Education Societies. Rotterdam: SensePublishers, 2014. URL: https://doi.org/10.1007/978-94-6209-650-9_8
163. GHEAUS, A. Childhood: Value and duties. *Philosophy Compass* 16, nr. 12, 2021: e12793. [citat 30.09.2022]. DOI: 10.1111/phc3.12793
164. GOH, L.H., SOON, S. T. et al. A Study on Children's Perceptions of their Moral Values Using an Online Picture-Based Values Survey. In: *Computer Assisted Language Learning Electronic Journal (CALL-EJ)*. 2022, 23(4), pp. 240–262 [citat 04.05.2023]. Disponibil: <http://callej.org/journal/23-4/Goh-Soon-Tan-Priyadarshini-Revati-Rosalind2022.pdf>.

165. GRAHAM, O. Value and Desires. In: I. Hirose and J. Olson (eds). *The Oxford Handbook of Value Theory*. Oxford University Press 2015. pp. 60-80. ISBN: 9780199959303.
166. HARECKER G. Teaching Values at School: a Way to Reach a Better Understanding in Our World. In: *New Perspectives in Science Education*, 2019. [citat 16.02.2023]. Disponibil: https://conference.pixelonline.net/conferences/science/common/download/Paper_pdf/325-IBL26-FP-Harecker-NPSE2012.pdf.
167. HART, S. L. Axiology-Theory of Values. In: *Philosophy and Phenomenological Research*. 1971, vol. 32, No. 1, pp. 29-41.
168. HARTMAN, R.S. *Formal Axiology and Its Critics*. Brill, 1995 [citat 8.03.2023]. Disponibil: <https://brill.com/display/title/31318>
169. HAWKES, N. Does Teaching Values Improve the Quality of Education in Primary Schools? - a Study about the Impact of Introducing Values Education in a Primary School / Thesis for the degree of Doctor of Philosophy. University of Oxford, 2005 [citat 10.12/2022]. Disponibil: https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:bdb77d49-ab71-4d2b-87ebffa040ade219/download_file?file_format=application%2Fpdf&safe_filename=602332298.pdf&type_of_work=Thesis.
170. HILLS, M. D. Kluckhohn and Strodtbeck's Values Orientation Theory. In: *Online Readings in Psychology and Culture*. 2002, 4(4). [citat 22.11.2022]. DOI: 10.9707/2307-0919.1040
171. HIROSE, I., OLSON, J. (eds). *The Oxford Handbook of Value Theory* [online]. Oxford University Press, 2015. [citat 10.05.2023]. Disponibil: <https://academic.oup.com/edited-volume/35491> .
172. HOIAN, I. M. Axiological Aspects of Moral and Legal Decision-Making. In: *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2019, Nr. 16, pp. 66-77. DOI: 10.15802/ampr.v0i16.187572.
173. HOLIUK, O. et al. Criteria and Indicators of Formation of Humanistic and Value Attitude of Primary Schoolchildren Towards Themselves. In: *Proceedings of the International Scientific Conference "Society. Integration. Education"*. 2020, vol. III, pp.198–211 [citat 29.11.2022]. DOI: 10.17770/sie2020vol3.4887
174. HONYUKOVA, L., KLESHNYA, H., ORDENOV, S., SKYBA, I. Social development axiological fundamentals in the information age. E3S Web of Conferences 157, 04004 (2020). <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202015704004>
175. JAKOBSEN, S. B. *The Value of Political Values. An Exploration Into the Communication of Political Values by Coalition Government Parties* / PhD thesis. Aarhus University, 2013 [citat

10.08.2023].

Disponibil:

https://phd.au.dk/fileadmin/PhD_thesis_Sinne_Brandt_Jakobsen.pdf .

176. KAYMAKCAN, R., MEYDAN, H. Values in the Curricula of Religions Education and Social Studies in Primary Schools in the Context of Local-Universal Dilemma. In: *Educational Sciences: Theory & Practice*. 2012, 12(2), pp. 1588-1591.
177. KYSHTYMOVA, I., ANIKEEVA, T., MOCHALOVA, Y. Perception of Axiological and Semantic Code of Characters in Animated Discourse. In: *Медиаобразование*. 2020, 60(3), pp. 416–429 [citat 4.02.2023]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/perception-of-axiological-and-semantic-code-of-characters-in-animated-discourse>.
178. MALIK M.S., MASLAHAH, M. Revitalization of the Concept of Educational Axiology: Perspectives of Islamic Philosophy. In: *Belajea: Jurnal Pendidikan Islam*. 2021, vol. 6, No. 2, pp.121-134. [citat 01.06.2023]. DOI: 10.29240/belajea.v6i2.2590.
179. MEFFORD, V. Values Education: Axiology and Process Ethics. In: *Journal of formal axiology: theory and practice*, 2013, Volume 6. Athens: Robert S. Hartman Institute, 2013. pp. 87-92. ISSN: 1644-S121.
180. MENTZ, E., BAILEY, R. (eds) Self-Directed Learning Research and Its Impact on Educational Practice. In: *NWU Self-Directed Learning Series*. 2020, vol. 3, Cape Town: AOSIS, 420 p. ISSN 2707-1537.
181. MEYER, B., HAYWOOD, N., SACHDEV, D., FARADAY, S. *What is Independent Learning and What Are the Benefits for Students?* London: Department for Children, Schools and Families Research Report 051, 2008 [citat 15.05.2023]. Disponibil: <http://www.curee.co.uk/files/publication/%5Bsite-timestamp%5D/Whatisindependentlearningandwhatarethebenefits.pdf> .
182. OECD. *Future of Education and Skills 2030 Conceptual learning framework Attitudes and values for 2030*. OECD, 2019 [citat 06.06.2023]. Disponibil: https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/attitudes-and-values/Attitudes_and_Values_for_2030_concept_note.pdf.
183. OPREA, I.M. Self-education and Lifelong Learning. In: *INTCESS 2021- 8th International Conference on Education and Education of Social Sciences*, 2021, 2, 1-3. [citat 10.08.2023]. ISBN: 978-605-06286-1-6. DOI: 10.51508/intcess.2021157.
184. PATEL, H. *How to Promote Independent Learning in the Primary Classroom* [online]. April 20, 2022 [citat 09.04.2023]. Disponibil: <https://doodlelearning.com/post/promoting-independent-learning-in-the-primary-classroom>

185. ROBERSON, Jr., D.N., ZACH, S., CHORESH, N., ROSENTHAL, I. Self Directed Learning: a Longstanding Tool for Uncertain Times. In: *Creative Education*. 2021, 12, pp. 1011-1026. [citat 25.03.2022]. DOI: 10.4236/ce.2021.125074
186. ROKEACH, M. *The nature of human values*. Free press, 1973.
187. RONNOW-RASMUSSEN, T. Intrinsic and Extrinsic Value. In: I. Hirose and J. Olson (eds). *The Oxford Handbook of Value Theory*. Oxford University Press, 2015. pp. 29-44. ISBN: 9780199959303.
188. SCHWARTZ, S. H. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*. 2012, 2(1). [citat 15.03.2022]. DOI: 10.9707/2307-0919.1116.
189. STAN, M. M. Study on the structuring of self-image in early childhood. In: *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2015, 5th edition, vol 187, pp. 619-624. ISSN: 1877-0428.
190. STAN, M. M. The relationship of learning styles, learning behaviour and learning outcomes at the Romanian students. In: *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2015, vol. 180, pp. 1667-1672, ISSN: 1877-0428 [citat 11.08.2023]. DOI: 10.1016/j.sbspro.2015.05.062.
191. SUPER, D.E. Values: Their nature, assessment, and practical use. In: D. E. Super & B. Šverko (Eds.) *Life Roles, Values, and Careers: International findings of the Work Importance Study*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1995, pp. 54-61.
192. TALTS, L., KUKK, A. Learning and Teaching in the Context of the Value-Based Approach at the Younger School Level. In: *Problems of Education in the 21st Century*. 2013, 57(1), pp. 142–152 [citat 22.07.2022]. DOI: 10.33225/pec/13.57.142.
193. TANYERI, K. Uzam ve Değerbilim. In: *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 2022, (29), pp. 301-312 [citat 1.09.2022]. DOI: 10.29000/rumelide.1164165.
194. TAPPOLET, Ch. Value and Emotions. In: I. Hirose and J. Olson (eds). *The Oxford Handbook of Value Theory*. Oxford University Press, 2015. pp. 80-96. ISBN: 9780199959303.
195. THOMAS, T. School Independent Learning [online]. [citat 15.10.2022]. Disponibil: <https://www.thomastallisschool.com/independent-learning.html>
196. TURDIEVA, N. Didactic Conditions for the Formation of Attitudes toward Education as a Value among Primary School Pupils. In: *Middle European Scientific Bulletin*. 2021, nr. 10. pp. 390-393 [citat 22.12.2022]. Disponibil: <http://cejsr.academicjournal.io/index.php/journal/article/view/368>
197. VALENTE, S., LOURENÇO, A.A. Conflict in the Classroom: How Teachers' Emotional Intelligence Influences Conflict Management. In: *Front. Educ.* 2020, 5:5. [citat 30.09.2022]. DOI: 10.3389/feduc.2020.00005.

198. VUJOVIĆ, S. et al. *My Values and Virtues - Development of Social and Emotional Skills*. Handbook for Secondary School Teachers. UNICEF, 2020. 212 p.
199. ZIMMERMAN, M. J. Value and Normativity. In: I. Hirose and J. Olson (eds). *The Oxford Handbook of Value Theory*. Oxford University Press, 2015. pp. 13-29. ISBN: 9780199959303.

În limba rusă

200. ЕРОХИН, Н. С. Аксиологический подход – ведущий фактор совершенствования процесса художественного воспитания учащейся молодежи в учреждениях культуры и образования. [citat 29.11.2022]. Disponibil: <http://www.art-education.ru/electronic-journal/aksiologicheskij-podhod-vedushchiy-faktor-sovershenstvovaniya-processa>
- 201.КАРАСИК В. И. Аксиогенная ситуация как единица ценностной картины мира. In: *Политическая лингвистика*. 2014, nr. 1. [citat 11.01.2023]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/aksiogennaya-situatsiya-kak-edinita-tsennostnoy-kartiny-mira>
202. МУРТАЗИН, Р.А. Развитие аксиологического потенциала студентов университета в системе студенческого самоуправления. В: *Мир науки, культуры, образования*. 2011, № 2 (27), с. 198-202. ISSN 1991-5497.
203. САМОХВАЛОВА, А. Г. *Ступени самовоспитания личности: учеб.-метод. пособие*. Кострома: Костром гос. ун-т, 2017. 178 с. ISBN 978-5-8285-0921-8.

Link-uri

204. Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă. [citat 11.06.2023]. Disponibil: <https://cancelaria.gov.md/ro/apc/agenda-de-dezvoltare-durabila-2030>
205. Cadrul de referință al curriculumului național / aut.: Vladimir Guțu, Nicolae Bucun, Adrian Ghicov et al. Chișinău: Lyceum, 2017 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”). 104 p. ISBN 978-9975-3157-7-7.
206. Codul de conduită și etică profesională al Autorității Naționale de Integritate [online]. [citat 08.06.2023]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Codul%20de%20conduit%C4%83%20%C8%99i%20etica%20ANI.pdf>
207. Constituția Republicii Moldova nr.1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 78 art. 140 din 29.03.2016.

208. Legea educației naționale nr. 1/2011 din 05.01.2011, Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 18 din 10 ianuarie 2011.
209. Legea învățământului Nr. 547 din 21-07-1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 62-63 art. 692 din 09-11-1995.
210. Metodologia privind dezvoltarea curriculumului la decizia școlii. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 159 din 16 februarie 2021.
211. Programa școlara pentru disciplina Istorie clasa a IV-a. București, 2014. Disponibil: https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2014-10-14-18303587-0-programa-istorie-clasa.pdf
212. Programa școlara pentru disciplina Religie: clasa pregătitoare. București, 2012. Disponibil: https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2012-02-29-11632063-0-religie.pdf
213. Concepția dezvoltării învățământului din Republica Moldova. Publicat : 30-07-1994 în Monitorul Oficial Nr. 7 art. 76. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=87065&lang=ro

ANEXE

Anexa 1. Glosar de termeni specifici cercetării

Axiologia educației	„reprezintă o disciplină integrată în domeniul științelor pedagogice/educației cu un obiect specific de cercetare: valorile pedagogice fundamentale (binele moral, adevărul științei, știința aplicată, frumosul, sănătatea) stabile din punct de vedere psihosocial, care stau la baza activității de formare/ dezvoltare permanentă a personalității umane” (S. Cristea) [68, p.27].
Autoeducație	„reprezintă un proces orientat de autoformare a conștiinței axiologice care generează comportamente axiologice dezirabile. În calitate de autoeducatori sunt personalitatea umană, grupele formale și informale, comunitățile teritoriale și naționale, toate organizațiile și grupurile sociale” (V. Panico). [106]
Educația axiologică	„Educația axiologică semnifică educația pentru valori, printr-un demers formativ centrat spre cunoașterea, semnificarea și asimilarea valorilor autentice (adevăr, bine, frumos, dreptate, sacru etc.) prin mecanisme intrinseci” (C. Cucuș) [72, p. 157]. „constituie procesul de formare continuă axat pe sistemul de valori ale contemporaneității, proiectat în termeni de finalități, conținuturi și metodologii specifice, generatoare de orientări valorice în contextul explorării pedagogice a cadrului formal-nonformal-informal” (D. Antoci) [9], [8]
Valoare	„valoarea este o concepție, explicită sau implicită, distinctivă pentru un individ sau caracteristică pentru un grup, cu privire la ceea ce este dezirabil, care influențează selecția modurilor, mijloacelor și scopurilor disponibile ale acțiunii” [apud 111] „Valorile reprezintă concepții explicite sau implicite cu privire la ceea ce este dezirabil. Ele nu sunt direct observabile, implică elemente cognitive, evaluative și afective, sunt relative stabilite în timp, determină comportamente și atitudini, determină și sunt determinate de alte valori, sunt determinate și determină caracteristicile mediului social” [145]. „organizare psihică fundamentală în vederea stabilirii direcției, identificării căilor eficiente de urmat în anumite circumstanțe, organizată cognitiv în puncte de vedere (convingeri) pentru însușirea unor fapte, idei, fenomene, corelate cu cerințele sociale și idealurile generate de acestea, care susțin deciziile luate în diverse situații/probleme, prin formarea atitudinii mai potrivite, adecvate care dă preț unui obiect/acțiuni exprimate prin comportamente” (D. Antoci) [9], [8]
Valoarea educațională	„desemnează dezirabilul, ceea ce urmează a fi asimilat, materializat, contextualizat. Ea trebuie să se refere la ceea ce trebuie să fie. Valoarea

	educațională nu este o reflectare a realului educațional, ci poziționare față de o anumită exterioritate, discutare, refuz al acesteia în numele unor alternative” (C. Cucos, [73]).
Referențial axiologic	„totalitatea mobilurilor individuale și a normativelor supraindividuale, interiorizate de subiect, care ființează în actele de valorizare a conduitei” (C. Cucos) [72].
	„formarea personalității deschise, creative și autonome, se pliază ușor pe toate dimensiunile educației (intelectuală, morală, socială, estetică, fizică, tehnologică etc.), deci poate fi transpus în curriculum și promovat prin toate disciplinele școlare (la nivel de obiective, conținuturi, competențe etc.), astfel încât să reprezinte o oportunitate de reactualizare a orientărilor valorice prospective ale învățământului, de regândire și inovare din perspectivă axiologică a tuturor componentelor procesului educațional” (M. Hadîrcă) [86].
	„un sistem de valori determinate curricular, în baza finalităților stabilite istoric în documentele de politici ale educației în învățământul primar care includ: respectul, bunătatea, reflecția personală, autoeducația, gestionarea resurselor, managementul învățării, reziliența, creativitatea, excelența, comunicarea asertivă, relaționarea pozitivă, empatia, monitorizarea conflictelor, perseverența, angajarea proactivă, spiritul inovator, integritatea personală, responsabilitatea și autonomia” (F.T. Biculescu).

Anexa 2. Chestionarul de evaluare a opiniilor profesorilor privind valența autoeducației în formarea referențialului axiologic al elevilor

1. Pe o scară de la 1 la 5 (1 - deloc util, 5 - foarte util) cât de util ar fi să fie cunoscute, la ciclul primar, sursele educației axiologice (educația prin și pentru valori) din perspectivă științifică?
2. Cât de important este pentru dezvoltarea personalității școlarilor să fie valorificată formarea valorilor prin autoeducație?
3. Cât de util ar fi să fie organizate programe de formare profesională pe teme de educație axiologică pentru profesori ?
4. Cât de util ar fi să fie organizate cursuri de formare axiologică pentru părinți?
5. Cât de util ar fi să fie introdus în școală "Educația axiologică" ca opțional?
6. Cât de importantă este necesitatea unui proces integral de conștientizare din partea profesorului - școlii - comunității cu scopul ca fiecare elev să conștientizeze ce este valoros și adecvat și ce nu este valoros și adecvat în procesul de educație și socializare?
7. Cât de importantă este formarea profesională inițială a profesorilor?
8. Cât de important ar fi să fie integrate principiile științifice ale educației axiologice la toate disciplinele ?
9. Cât de util ar fi să fie actualizat în școală conceptul de educație axiologică?
10. Cât de important ar fi să fie studiat în școală conceptul de valori pedagogice fundamentale (binele moral, adevărul științific, eficiența științei aplicate, frumosul, sănătatea) care stau la baza activității de formare/dezvoltare permanentă a personalității umane?
11. Cât de important ar fi să fie studiat în școală conceptul de autoeducație?
12. Cât de important ar fi să fie studiat în școală conceptul de referențial axiologic (activitatea de formare - dezvoltare integrală a personalității elevului din perspectiva valorilor) ?
13. Pe o scară de la 1 la 5 cât de important ar fi formarea referențialului axiologic la școlari pentru prevenirea conflictelor școlare ?
14. Cât de utile ar fi în școală activități care formează autoeducația elevilor?
15. Cât de utile ar fi în școală activități care contribuie la prevenirea conflictelor școlare?
16. Cât de utile ar fi în școală activități care integrează strategii de comunicare asertivă care să conducă la prevenirea conflictelor școlare?
17. Cât de utile ar fi în școală activități care integrează strategii de dezvoltare a inteligenței emoționale care să conducă la prevenirea conflictelor școlare?

18. Cât de utile ar fi în școală activități despre sănătatea emoțională pentru elevi ?
19. Cât de utile ar fi în școală activități despre sănătatea emoțională pentru profesori ?
20. Pe o scară de la 1 la 5 (1 - deloc de acord, 5 - în foarte mare măsură de acord) cât sunteți de acord cu următoarea afirmație: "Raportarea educației la o lume în continuă schimbare impune, în primul rând, raportarea la valori, adică la cunoșterea și respectarea valorilor general-umane, care sunt valori universale, perene, transcendente conștiinței umane, ele aparțin tuturor și se reconstruiesc mereu de către fiecare persoană tânără sau adultă." (Vl. Pâslaru)
21. Pe o scară de la 1 la 5 (1 - deloc de acord, 5 - în foarte mare măsură de acord) cât sunteți de acord cu următoarea afirmație: "Contactul cu lumea valorilor autentice creează caractere, îl fortifică pe individ și îl direcționează spre autonomie spirituală." (A. Niculau)
22. Pe o scară de la 1 la 5 (1 - deloc de acord, 5 - în foarte mare măsură de acord) cât sunteți de acord cu următoarea afirmație: "Înscrierea învățământului într-o perspectivă axiologică de dezvoltare apare ca un principiu de acțiune și o exigență pentru toți decidenții și factorii implicați în proiectarea educației dat fiind că singurul remediu pentru depășirea stării actuale de criză din domeniul educației este realizarea unei educații valorice în respectul libertății de gândire a indivizilor." (C. Cucos)
23. Pe o scară de la 1 la 5 (1 - deloc de acord, 5 - în foarte mare măsură de acord) cât sunteți de acord cu următoarea afirmație: "În viața școlii rolul valorii devine din ce în ce mai important, acesta derivând din idealul școlii care semnifică pregătirea copilului pentru viață, din datoria de a-l învăța și de a-l educa pe copil astfel încât să știe nu numai să trăiască dar și cum să trăiască." (N. Vicol)
24. Pe o scară de la 1 la 5 (1 - deloc de acord, 5 - în foarte mare măsură de acord) cât sunteți de acord cu următoarea afirmație: "Charisma pedagogică este ansamblul capacităților excepționale de comunicare și conduită marcate de un înalt coeficient de emoționalitate – QE, bazate pe însușiri de personalitate înnăscute sau dobândite prin care profesorul însuflețește și fascinează elevii " (S. Marcus)

Anexa 3. Fișa de observare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar

Nume prenume elev

Clasa

Data observării

Itemi	Niveluri		
	Scăzut	Mediu	Înalt
1. respectul și prietenia			
2. bunătatea și reflecția personală			
3. autoformarea permanentă și gestionarea resurselor			
4. comunicarea asertivă și constructivă			
5. reziliența și angajarea proactivă			
6. managementul învățării și afirmării personale			
7. relaționarea pozitivă și bunăstarea psihofizică			
8. empatia și gestionarea conflictelor			
9. onestitatea și responsabilitatea			
10. creativitatea și spiritul inovator			
11. perseverența și excelența			
12. autonomia și integritatea personală			

**Anexa 4. Regulament de organizare și funcționare a școlii primare *Echilibria Montessori*
education**



**Scoala Primara
Echilibria Montessori Education**
Tel: 0314 38 72 94
E-mail: contact@echilibria.ro
www.echilibria.ro

Nr. 564/22.09.2021

**Director,
Florina Teodora BICULESCU**



**REGULAMENT DE ORGANIZARE ȘI
FUNCȚIONARE**

Prezentat și discutat în CP 24.09.2021

Aprobat de CA 27.09.2021

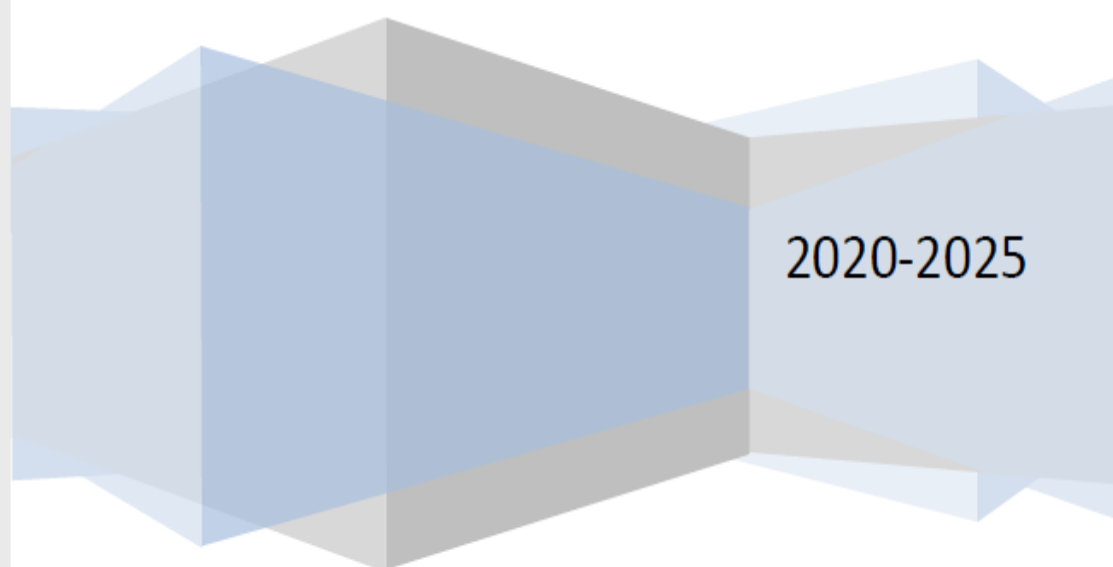
Revizuit 2021

2021

Școala Primară

Echilibria – Montessori Education

Proiect de dezvoltare instituțională



Revizia I din 22.09.2021



Scoala Primara
Echilibria Montessori Education

Tel: 0744 387 888, 0314 38 72 94

E-mail: contact@echilibria.ro

www.echilibria.ro

Valorile promovate în unitatea de învățământ Echilibria Montessori Education sunt următoarele:

- Respectul pentru fiecare membru al unității de învățământ Școala Primară "Echilibria Montessori Education" - copii/elevi, tot personalul grădiniței/ școlii (didactic, nedidactic și auxiliar) și părinți;
- Relații de colaborare între toți membrii comunității - copii/elevi, tot personalul grădiniței/ școlii (didactic, nedidactic și auxiliar) și părinți;
- Transparența în ceea ce privește modul de organizare, deciziile, intențiile, rezultatele, etc;
- Perfecționarea continuă a personalului didactic și de conducere prin cursuri/seminarii/conferințe atât în țară cât și în afara țării, susținută financiar de către instituție;
- Profesionalism și Autenticitate
- Promovarea unei educații incluzive
- Hrana organică și principiile de nutriție holistică au fost preocuparea școlii noastre din ziua în care s-a deschis și a constituit primul motiv pentru care a apărut Echilibria. Și cum hrana autentică pentru copii, preparată în bucătăria proprie, nu putea exista fără o educație autentică, am adăugat foarte repede și pedagogia Montessori care a întregit conceptul unic oferit de către noi, acesta fiind un pionierat în România și chiar în Europa în general.

**Anexa 5. Acord de parteneriat Casa Corpului Didactic Argeș și Liceul tehnologic
Topoloveni, România**

Casa Corpului Didactic Argeș
Bulevardul I. C. Brătianu nr. 45
Pitești, cod 110121
Nr. 1513 / 08.09.2022

Liceul Tehnologic Topoloveni
Str. Calea București, nr. 62
Topoloveni, cod 115500
Nr. 4205 / 22.08.2022

ACORD DE PARTENERIAT

Art.1 Părțile contractante

A. Casa Corpului Didactic Argeș, cu sediul în Pitești, Bulevardul I. C. Brătianu nr. 45, reprezentată de director, prof. Ana Badea și profesori: Toma Georgeta și Anghel Maria Magdalena, în calitate de organizator

și

B. Liceul Tehnologic Topoloveni, cu sediul în Topoloveni, strada Calea București, nr. 62, reprezentată de director, prof. Biculescu Florina Teodora și profesori: Pielmuș Adela, Nițescu Antonela, Popescu Alina în calitate de partener

Art. 2 Obiectul acordului

Prezentul acord de parteneriat are drept obiect colaborarea dintre părțile contractante în vederea desfășurării unui workshop cu tema “Pregătirea cadrelor didactice pentru formarea referențialului axiologic prin autoeducație în perspectiva prevenirii conflictelor școlare”, care să contribuie la formarea profesională a cadrelor didactice pe această temă.

Workshopul cu tema “Pregătirea cadrelor didactice pentru formarea referențialului axiologic prin autoeducație în perspectiva prevenirii conflictelor școlare”, se va desfășura în anul școlar 2022-2023 în data de 15.09.2022, în format online sincron, începând cu ora 17.00.

Art. 3 Obligațiile părților:

A. Organizatorul, Casa Corpului Didactic Argeș, se obligă:

- Să informeze on-line participanții despre organizarea workshopului;
- Să respecte termenul de desfășurare a workshopului;
- Să emită și să distribuie on-line diplome de participare cadrelor didactice participante la workshop.

B. Partenerul, Liceul Tehnologic Topoloveni, se obligă:

Să popularizeze workshopul în rândul cadrelor didactice din județ;

Să respecte programul de desfășurare al workshopului;

Să trimită acordul de parteneriat înregistrat și stampilat organizatorului.

Să semneze diplomele de participare cadrelor didactice participante la workshop.

Art. 4 Durata acordului

Acordul intră în vigoare la data semnării acestuia și este valabil în anul școlar 2022-2023.

Art.5 Clauze finale ale acordului

A. Workshopul județean cu tema “Pregătirea cadrelor didactice pentru formarea referențialului axiologic prin autoeducație în perspectiva prevenirii conflictelor școlare”, urmărește identificarea fundamentelor teoretice privind educația prin și pentru valori, analiza conceptului de valoare în circumstanțele actuale ale crizei valorilor, examinarea evoluției termenului de referențial axiologic, formularea unor concluzii științifice privind formarea referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar, consolidarea relațiilor de colaborare între instituții și cadrele didactice din județele participante.

B. Prezentul acord este încheiat în două exemplare, câte unul pentru fiecare parte.

Casa Corpului Didactic Argeș

Director,

Prof. Ana BADEA



Liceul Tehnologic Topoloveni

Director,

Prof. Florina Teodora BICULESCU



Anexa 6. Workshop județean „Implementarea comportamentului pozitiv în școlile din România”



INSPECTORATUL ȘCOLAR JUDEȚEAN ARGEȘ
LICEUL TEHNOLÓGIC TOPOLOVENI

WORKSHOP JUDEȚEAN
“IMPLEMENTAREA COMPORTAMENTULUI
POZITIV ÎN ȘCOLI”
în cadrul proiectului
ERASMUS+ KA3 SWPBS - Support for Policy Reform -
Initiatives for Policy Innovation/
„Construirea unor medii de învățare incluzive, pozitive și
echitabile la nivelul întregii școli printr-o abordare de
schimbare a sistemelor (SWPBS),
nr. de referință: 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-
PI-POLICY



Joi, 28.07.2022, începând cu orele 10:00
Link workshop: <https://meet.google.com/stc-vote-nhm>

Responsabili inițiatori:
Prof. Dumitru Tudoseanu, Inspector Școlar General, Inspectoratul Școlar Județean Argeș
Prof. Maria Cătălina Dumitrescu, Inspector Școlar General Adjunct, Inspectoratul Școlar Județean Argeș
Prof. dr. Constanța Cristinel Crețu, Inspector Școlar General Adjunct, Inspectoratul Școlar Județean Argeș
Prof. Loredana Drăcea-Simă, Inspector Școlar, Inspectoratul Școlar Județean Argeș
Prof. Georgeta Petre, Inspector Școlar, Inspectoratul Școlar Județean Argeș
Prof. Daniela Manolescu, Inspector Școlar, Inspectoratul Școlar Județean Argeș
Prof. Dragoș Vrinceanu, Inspector Școlar, Inspectoratul Școlar Județean Argeș
Prof. Lavinia Orișanu, Inspector Școlar, Inspectoratul Școlar Județean Argeș
Prof. Augustina Ene, Inspector Școlar, Inspectoratul Școlar Județean Argeș
Prof. Radoi Iuliana, Inspector Școlar, Inspectoratul Școlar Județean Argeș
Prof. Daniel Vorovenci, director, Colegiul Național “Al Odobescu”, Pitești
Prof. Alina Manea, Colegiul Național “I.C. Brătianu”, Pitești
Prof. Florina Biculescu, director Liceul Tehnologic Topoloveni
Prof. Adela Pielmăș, director adjunct, Liceul Tehnologic Topoloveni
Corina Năpulescu, secretar șef, Inspectoratul Școlar Județean Argeș

Participanți:
Piele Elena Roxana, Școala Gimnazială Gabriel Marinescu
Stoica Ramona, Școala Gimnazială Adrian Păunescu Pitești
Voica Ioela Lavinia, Școala Gimnazială Adrian Păunescu Pitești
Stefanica Elena, Școala Gimnazială Vințilă Brătianu Ștefănești
Bojoră Ona Mămela, Liceul Tehnologic Topoloveni
Stana Daniela, Școala Gimnazială Adrian Păunescu Pitești
Năstase Aurelia, Liceul Tehnologic Topoloveni
Bucsea Cătălina, Școala Gimnazială Nr. 1 Ciofărăngeni
Popescu Alina, Liceul Tehnologic Topoloveni
Matei Liviu, Liceul Tehnologic Topoloveni
Nasta Georgeta Tatiana, Liceul Tehnologic Topoloveni
Butculescu Cătălin, Școala Gimnazială “C. Rădulescu Codin” Priboieni
Ionescu-Nicolae Gabriela, Școala Gimnazială “C. Rădulescu Codin” Priboieni
Stancu Alina, Liceul Tehnologic Topoloveni
Popescu Mirna, Școala Gimnazială “Pro Ingenio” Bragadaru
Dicu Elena-Liana, Școala Gimnazială “Nicolae Iorga” Pitești
Florea Ioana, Școala Gimnazială “General Constantin Cristescu” Lunca Corbului
Olteanu Livia Loredana, Școala Gimnazială “Alexandru Davila” Pitești
Brichius Daniela, Școala Gimnazială Vințilă Brătianu Ștefănești
Bulgaru Marinela, Școala Gimnazială “General Constantin Cristescu” Lunca Corbului
Necșu Ioana Mihaela, Școala Gimnazială “Dumitru Udrescu” Săpata
Tudorache Florentina, Școala Gimnazială “Alexandru Davila” Pitești
Din Luiza, Școala Gimnazială Vințilă Brătianu Ștefănești
Rădoi Florin-Gabriel, Școala Gimnazială “Dumitru Udrescu” Săpata Școala Gimnazială Nr. 1 Poiana Lacului
Cotofana Mădălina, Școala Gimnazială “Petre Tudose” Măhureni
Popa Oana, Școala Gimnazială “Nicolae Iorga” Pitești
Pielmăș Adela Mihaela, Liceul Tehnologic Topoloveni
Răducu Mădălina, Școala Gimnazială Nr. 1 Ciofărăngeni
Bitan Angela, Școala Gimnazială “Oprescu Iorgulescu” Câmpulung
Săftirășu Simona Otilia, Școala Gimnazială “Nicolae Iorga” Pitești
Bucșan Luminița, Școala Gimnazială “Nicolae Iorga” Pitești

Stancu Janina, Școala Gimnazială "Nicolae Iorga" Pitești
 Ștefan Teodora, Școala Gimnazială "Gabriel Marinescu" Tigveni
 Coman Gabriela, Liceul Tehnologic Topoloveni
 Bădulescu Gabriela, Școala Gimnazială "Alexandru Davila" Pitești
 Bălașa Victor, Școala Gimnazială Nr. 1 Ciofrângeni
 Nanescu Ana – Maria, Liceul Tehnologic Topoloveni
 Ivanov Maria Mirela, Școala Gimnazială Nr.1 Bughea de Jos
 Ungureanu Carmen Ionela, Școala Gimnazială "Oprea Iorgulescu" Câmpulung
 Sava Georgeta Cristina, Școala Gimnazială "Mihai Tican Rumano" Berevoești
 Ghinescu Gheorghe, Școala Gimnazială "Oprea Iorgulescu" Câmpulung
 Voiculescu Simona Elena, Școala Gimnazială "Oprea Iorgulescu" Câmpulung
 Bratu Luminița Georgeta, Școala Gimnazială "Nicolae Iorga" Pitești
 Preda Elena Cristina, Școala Gimnazială "Nicolae Iorga" Pitești
 Găgiu Ruxandra, Școala Gimnazială "Nicolae Iorga" Pitești
 Preda Elena Cristina, Școala Gimnazială "Nicolae Iorga" Pitești
 Teodorescu Simona Georgeta, Colegiul Național "Al Odobescu", Pitești
 Nătescu Antonela, Liceul Tehnologic Topoloveni
 Tătăran Mihaela, Liceul Tehnologic Topoloveni

Prezentarea lucrărilor:

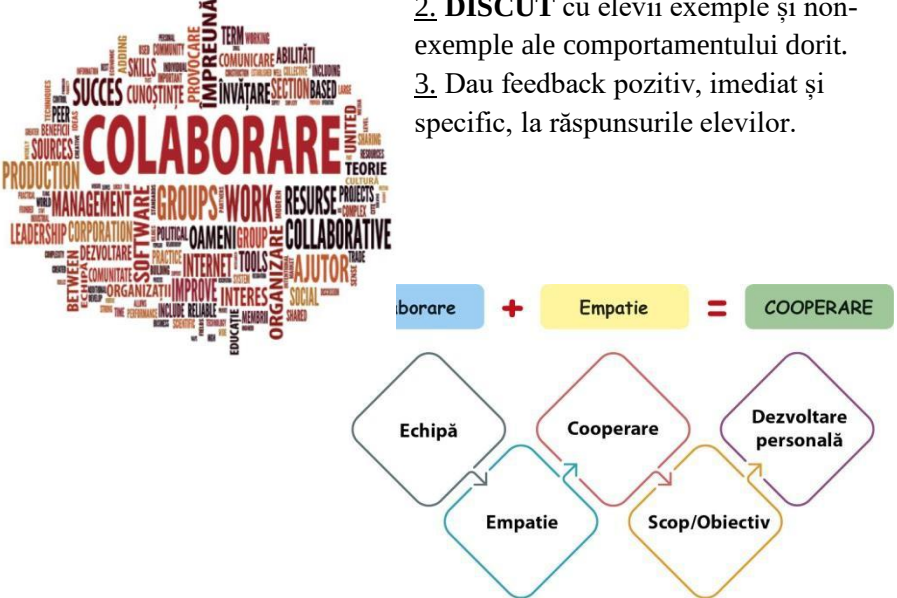
- *Cuvânt de deschidere din partea organizatorilor*
- *Respect și voi fi respectat!*, Prof. Sătirbașu Simona Otilia - Școala Gimnazială Nicolae Iorga Pitești
- *Incurajarea comportamentelor prosoziale*, Prof. Bădulescu Gabriela – Școala Gimnazială Alexandru Davila Pitești
- *Proiect Erasmus Școala Gimnazială Oprea Iorgulescu*, Prof. Voiculescu Simona Elena - Școala Gimnazială "Oprea Iorgulescu" Câmpulung
- *Educația axiologică și implementarea unui comportament pozitiv*, Prof. Biculescu Florina Teodora – Liceul Tehnologic Topoloveni.

Link-ul proiectului: <https://www.pbiseurope.org/ro/>



Anexa 7. Proiecte de educație axiologică aplicate în învățământul primar

Contextul orei	
Valoare:	COLABORARE și COOPERARE
Loc:	Sala de clasă
Abilitate socială (procedură sau rutină):	„Ferestre către ceilalți – cooperare și colaborare” Elevul: Va numi etapele principale ale abilității sociale „Sunt cooperant și colaborez” în clasă: 1. Mă implic în planificarea și realizarea activităților. 2. Ofer cu ușurință ajutor. 3. Dau feedback pozitiv părerilor celorlalți. 4. Sunt politicos. 5. Vorbesc frumos. 6. Va executa pașii de bază ai abilității sociale.
Materiale:	Prezentare PowerPoint, postituri de culoare albastră pentru băieți și roz pentru fete, puzzle, flipchart, postituri cu fețe zâmbitoare sau triste.
Evaluare:	Profesorul aplică strategii de <i>generalizare</i> pentru a încuraja menținerea abilității <u>pe parcursul întregii zile</u> în diferite medii școlare cu diferite persoane și în diferite perioade de predare.
Durata predării:	40 de minute
Predarea orei	
Reflecție:	Formulez regula pentru elevi.
<i>(Menționez elevului care este abilitatea socială)</i>	„Astăzi vom învăța cum să colaborăm și să cooperăm în timpul unei lecții”
	Discut cu elevii despre raționamentul și utilitatea socială a abilității.
	“Colaborarea/cooperarea se referă la acțiunea de participare alături de alții în vederea atingerii unui scop comun.”
	“A coopera înseamnă a lucra cu cineva, a colabora”
	“Cooperarea generează efecte precum: relații de simpatie și prietenie, încredere, toleranță”
Scop și necesitate: <i>(Discut cu elevii despre raționamentul și utilitatea socială a abilității)</i>	“Astfel, fiecare elev(ă) lucrează după propriile posibilități și este valorizat(ă) într-o atmosferă plăcută, fără tensiuni.” “Când lucrăm în echipă ne descoperim pe noi înșine, dar și pe ceilalți.” “Înțelegând și respectând asemănările și deosebirile dintre noi ne atingem mai ușor scopurile comune.” “Învățarea prin cooperare sau învățarea colectivă presupune: spirit de echipă, implicare, participare, respect, entuziasm și empatie.” Aceasta ne pregătește pentru asumarea unor roluri sociale viitoare.
	Dau feedback pozitiv, imediat și specific, la răspunsurile elevilor.
Furnizare de model: <i>(Exemplific pașii cu</i>	1. PREZINT etapele regulilor într-o prezentare PPT

materiale didactice, de ex. postere și în practică)	Prezentarea include pașii care trebuie urmați pentru a colabora și coopera într-un mod simplu și inteligibil.  2. DISCUT cu elevii exemple și non-exemple ale comportamentului dorit. 3. Dau feedback pozitiv, imediat și specific, la răspunsurile elevilor.
Practică ghidată: (Prezintă 3-4 scenarii de exemple și non-exemple prin videoclipuri și în practică). Comportamentele neadecvate sunt întotdeauna executate de profesor și corectate de elevi.)	4. Prezintă patru videoclipuri scurte (un exemplu și un non-exemplu pentru regulă) pentru înțelegerea / recunoașterea pașilor regulii. Elevii trebuie să recunoască ce a făcut copilul în fiecare scenariu. În scenariul care este exemplu bun, elevii trebuie să identifice și să raporteze pașii comportamentului dorit. În scenariul care nu este un exemplu, elevii raportează problemele de comportament și profesorul îi îndrumă să identifice ce pas nu a fost făcut corect și ce trebuie să facă copilul. 5. EXECUT pașii care formează regula, <u>explicând fiecare pas cu voce tare în timp ce elevii privesc</u>. Mai precis, imită elevul, ARĂTÂND ȘI ANUNȚÂND ce fac. 6. EXERSĂM pașii care formează regula. Elevii aplică pașii comportamentali. Profesorul execută non-exemplul, iar copiii îl corectează. Dau feedback pozitiv, imediat și specific, la răspunsurile elevilor.
Practică individuală: (Sunt prezentate mai multe scenarii. Joc de rol între elevi și elevi-profesor).	Sintetizează împreună cu elevii pașii comportamentului dorit. „Astăzi am învățat cum să colaborăm și să cooperăm în timpul lecției. Să parcurgem împreună pașii pe care trebuie să îi parcurgeți pentru a colabora și coopera”(prezentăm elevilor slide-ul din PPT și îl citim împreună). APLIC! Se formează șase grupe de elevi (prin tragere la sorți) pentru a exprima colaborarea prin creativitate. Dragii copii, discutați împreună despre momente petrecute de voi în familie, în școală, în alte contexte de viață, în care ați avut experiențe de colaborare cu cei cu care ați interacționat. Fiecare grupă va elabora o prezentare despre <i>importanța respectului, a sprijinului și a încrederii în actul colaborării</i>. Exprimați gândurile, emoțiile, atitudinile voastre alegând moduri cât

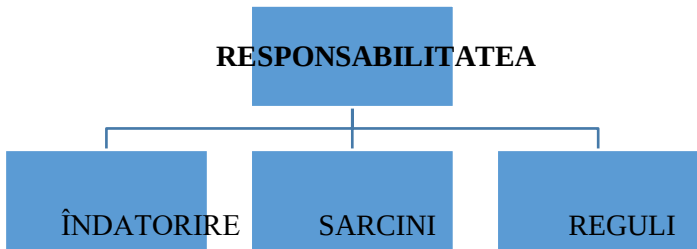
	mai creative: prin dans, prin muzică, prin versuri, prin desen sau prin crearea de „fotografii” sau sculpturi cu corpurile voastre. Stabiliți un titlu pentru creația voastră. COLABORARE  <u>Astăzi, voi analiza acești pași.</u>	
Generalizări și reținere: (oportunități de a reține abilitățile de-a lungul întregii zile prin mementouri, supraveghere activă și feedback pozitiv)	Mementouri (reminder) (Prezic ce activitate le va fi dificil de aplicat copiilor și le voi aminti care sunt pașii)	„Dragi elevi, în 5 minute vom face primul joc de colaborare. Vreau să vă reamintesc ce înseamnă să cooperați și să colaborați în realizarea unei sarcini.” <u>JOC DE COLABORARE 1</u> Elevii vor fi împărțiți în șase grupe, fiecare grupă având ca sarcină realizarea unui puzzle din zece piese. Un membru al echipei a fi legat la ochi, iar ceilalți îi vor coordona mișcările, fără a comunica verbal. Cum v-ați simțit? De ce? Ce v-a ajutat să reușiți? “Unde-s mulți puterea crește...” (elevii vor lipi pe flipchart postituri cu fețe zâmbitoare, triste, etc) În timp ce le amintesc copiilor regula, pot arăta ajutorul didactic (posterul) care prezintă pașii comportamentali.
	Supraveghere activă (după ce am dat un memento în timpul lecției, mă mișc printre copii, ascult și urmăresc cu atenție, păstrez legătura cu ei și interacționez pozitiv)	De îndată ce copiii primesc instrucțiunile, profesorul monitorizează, analizează îndeaproape cum se mișcă copiii și oferă feedback pozitiv și imediat.
	Feedback (Ofer feedback specific pozitiv, verbal și nonverbal. Când copiii fac greșeli, ofer feedback corectiv imediat).	„Alexia, îți mulțumesc că ai știut să imprimi colegilor din echipa ta cel mai bun mod de colaborare. În timp ce colegul tău de clasă nu era atent, tu ai vorbit cu el și i-ai spus că trebuie să realizați sarcina împreună.” „Vali, mă bucur că echipa pe care ai coordonat-o, datorită unei excelente cooperări a terminat sarcina într-un timp record și sarcina a fost îndeplinită corect.” Profesorul oferă copilului feedback nonverbal, cum ar fi o atingere prietenească pe spate, un gest sau un zâmbet.

Consolidare: (Ofer oportunități suplimentare de a consolida abilitatea pe parcursul zilei. DEMONSTREZ și cer să se EXERSEZE prin mementouri, supraveghere activă și feedback pozitiv)	JOC DE COLABORARE 2 Elevii vor fi împărțiți în cinci grupe. Fiecare grupă va avea ca sarcină realizarea unei povești scurte cu tema „Istoria clasei a V-a”, care să conțină cuvintele date. Seria de cuvinte va fi diferită pentru fiecare echipă. __ tabletă, băiat, aspirator, parc, film, ruj __ prietenă, ciocolată, rucsac, elefant, levănțică, calculator __ toamnă, emoție, baterii, fată, document, eșarfă __ promoție, farmec, mall, concert, telefon, Facebook __ ploaie, supă, poveste, curea, tort, e-mail Fiecare grupă își va alege un raportor care va prezenta povestea în fața celorlalte grupe. Cum v-ați simțit în timpul jocului? Răspunsurile vor fi scrise pe postihuri albastre/roz și afișate pe flipchart. Menționez elevilor cazurile altor elevi care au demonstrat acest comportament și modul în care i-a ajutat să obțină un rezultat pozitiv (de ex., Alexia a fost contribuit la formarea unui spirit de colaborare în cadrul echipei ei, fiind un moderator excelent. Chestionar de evaluare a activității: 1. Ce ai aflat nou despre cooperarea și colaborarea cu ceilalți? 2. Care este efectul pe care îl au cooperarea și colaborarea asupra relațiilor cu semenii?
---	---

Plan de lecție pentru învățarea abilităților sociale

(Etapa de achiziție)

Contextul orei	
Valoare:	RESPONSABILITATE
Loc:	Sala de clasă
Abilitate socială (procedură sau rutină):	„Sunt o persoană responsabilă” Elevul: Va numi etapele principale ale abilității sociale „Sunt responsabil ” în clasă: 1. Fac ceea ce profesorul cere 2. Respect orarul 3. Rezolv temele date acasă 4. Ridic mâna pentru ajutor 5. Am grijă de lucrurile personale și de bunurile școlii 6. Va executa pașii de bază ai abilității sociale.
Materiale:	Prezentare PowerPoint, jetoane, video-proiector, caiete, flipchart, postituri cu fețe zâmbitoare sau triste
Evaluare:	Profesorul aplică strategii de <i>generalizare</i> pentru a încuraja menținerea abilității <u>pe parcursul întregii zile</u> în diferite medii școlare cu diferite persoane și în diferite perioade de predare.
Durata predării:	40 de minute
Predarea orei	
Reflecție:	Formulez regula pentru elevi.

(Menționez elevului care este abilitatea socială)	„Astăzi vom învăța cum să fim responsabili în timpul unei lecții.”
	Discut cu elevii despre raționamentul și utilitatea socială a abilității.
	“Să fii responsabil înseamnă să faci cât mai bine ce trebuie să faci pentru a obține rezultate pozitive.”
Scop și necesitate: (Discut cu elevii despre raționamentul și utilitatea socială a abilității)	Responsabilitatea include ceea ce trebuie să faci: ➤ Poate fi o sarcină de îndeplinit acasă sau la școală ➤ Poate fi modul în care te porți în anumite situații “Astfel, fiecare elev(ă) lucrează după propriile posibilități și este valorizat(ă) într-o atmosferă plăcută, fără tensiuni.” “Când ești responsabil te gândești la nevoile tale dar și ale celor din jur.” “Responsabilitatea nu este o calitate înăscută. Ea se învață de la bunici, părinți, profesori, colegi, etc.” “Dacă ești responsabil câștigi încredere în tine, dar și încrederea celor din jurul tău.” „Aceasta ne pregătește pentru asumarea unor roluri sociale viitoare.” Dau feedback pozitiv, imediat și specific, la răspunsurile elevilor.
Furnizare de model: (Exemplific pașii cu materiale didactice, de ex. postere și în practică)	1. PREZINT etapele regulilor într-o prezentare PPT Prezentarea e o dezbatere pe această temă în care elevii vor spune ce cred eică înseamnă să fii responsabil.  <pre> graph TD A[RESPONSABILITATEA] --> B[ÎNDATORIRE] A --> C[SARCINI] A --> D[REGULI] </pre> 2. DISCUT cu elevii exemple și non-exemple ale comportamentului dorit. Dau feedback pozitiv, imediat și specific, la răspunsurile elevilor
Practică ghidată: (Prezint 3-4 scenarii de exemple și non-exemple prin videoclipuri și în practică). Comportamentele neadecvate sunt întotdeauna executate de profesor și corectate de elevi.)	3. Pe un panou sunt mai multe figuri geometrice pe spatele cărora se află prezentate diferite situații (un exemplu și un non-exemplu pentru regulă) pentru înțelegerea / recunoașterea pașilor regulii. Elevii trebuie să recunoască ce a făcut copilul în fiecare scenariu. În scenariul care este exemplu bun, elevii trebuie să identifice și să raporteze pașii comportamentului dorit. În scenariul care nu este un exemplu, elevii raportează problemele de comportament și profesorul îi îndrumă să identifice ce pas nu a fost făcut corect și ce trebuie să facă copilul. 4. EXECUT pașii care formează regula, explicând fiecare pas cu voce tare în timp ce elevii privesc. Mai precis, imit elevul, ARĂTÂND ȘI ANUNȚÂND cefac. 5. EXERSĂM pașii care formează regula. Elevii aplică pașii comportamentali. Profesorul execută non-exemplul, iar copiii îl corectează. Dau feedback pozitiv, imediat și specific, la răspunsurile elevilor.

Practică individuală: <i>(Sunt prezentate mai multe scenarii. Joc de rol între elevi și elevi-profesor).</i>	Sintetizez împreună cu elevii pașii comportamentului dorit. „Astăzi am învățat cum să fim responsabili. Să parcurgem împreună pașii pe care trebuie să îi parcurgeți pentru a fi responsabili.”(prezentăm elevilor slide-ul din PPT și îl citim împreună). <u>APLIC!</u> Pentru a veni în ajutorul elevilor se afișează pe o coală de flipchart 4 enunțuri: ➤ Elevul trebuie să învețe.(îndatorire) ➤ Ionel are de scris 3 exerciții.(sarcină) ➤ Gicu a primit nota 7 la purtare pentru încălcarea regulamentului școlar.(respectarea unor reguli) ➤ Elevul care a spart tabla trebuie să plătească.(asumarea responsabilității) Împărțirea clasei în 4 grupe (fiecare elev alege o bulina colorată, fiind 4 culori) pentru a realiza sarcinile, ce au ca rol reliefa comportamentului responsabil. Dragi copii, discutați împreună și rezolvați sarcinile propuse.				
<u>Astăzi, voi analiza acești pași.</u>					
Generalizare și reținere: <i>(oportunități de a reține abilitățile de-a lungul întregii zile prin mementouri, supraveghere activă și feedback pozitiv)</i>	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 30%; vertical-align: top; padding: 5px;"> Mementouri (reminder) <i>(Prezic ce activitate le va fi dificil de aplicat copiilor și le voi aminti care sunt pașii)</i> </td><td style="vertical-align: top; padding: 5px;"> „Dragi elevi, în 5 minute vom face primul joc de colaborare. Vreau să vă reamintesc ce înseamnă să fii responsabil în realizarea unei sarcini.” Activitatea nr. 1 / 5 minute Exercițiu joc (activitate pe grupe) Sarcină de lucru: Realizați un poster în care să reprezentați grafic cum ar arăta școala voastră dacă timp de 3 zile s-ar suspenda orice regulă. Raportare: Fiecare echipă își prezintă posterul; realizarea unei discuții care conduce spre concluzia că regulile sunt necesare și foarte important este să-ți asumi răspunderea. La vârsta de 7 ani, copilul devine elev. Elevul are drepturi, dar și responsabilități. ➤ Unde sunt prevăzute acestea? (regulamentul școlar). Sunt prezentate elevilor Regulamentul școlar și regulamentul de ordine interioară. </td></tr> <tr> <td style="vertical-align: top; padding: 5px;"> Supraveghere activă <i>(după ce am dat un memento în timpul lecției, mă mișc printre copii, ascult și urmăresc cu atenție, păstrez legătura cu ei și interacționez pozitiv)</i> </td><td style="vertical-align: top; padding: 5px;"> De îndată ce copiii primesc instrucțiunile, profesorul monitorizează, analizează îndeaproape cum se mișcă copiii și oferă feedback pozitiv și imediat. „Echipa verde, mă bucur că echipa voastră, datorită responsabilității de care ați dat dovadă, ați terminat sarcina într-un timp record și sarcina a fost îndeplinită corect.” Profesorul oferă copiilor și feedback nonverbal, cum ar fi o atingere prietenească pe spate, un gest sau un zâmbet. </td></tr> </table>	Mementouri (reminder) <i>(Prezic ce activitate le va fi dificil de aplicat copiilor și le voi aminti care sunt pașii)</i>	„Dragi elevi, în 5 minute vom face primul joc de colaborare. Vreau să vă reamintesc ce înseamnă să fii responsabil în realizarea unei sarcini.” Activitatea nr. 1 / 5 minute Exercițiu joc (activitate pe grupe) Sarcină de lucru: Realizați un poster în care să reprezentați grafic cum ar arăta școala voastră dacă timp de 3 zile s-ar suspenda orice regulă. Raportare: Fiecare echipă își prezintă posterul; realizarea unei discuții care conduce spre concluzia că regulile sunt necesare și foarte important este să-ți asumi răspunderea. La vârsta de 7 ani, copilul devine elev. Elevul are drepturi, dar și responsabilități. ➤ Unde sunt prevăzute acestea? (regulamentul școlar). Sunt prezentate elevilor Regulamentul școlar și regulamentul de ordine interioară.	Supraveghere activă <i>(după ce am dat un memento în timpul lecției, mă mișc printre copii, ascult și urmăresc cu atenție, păstrez legătura cu ei și interacționez pozitiv)</i>	De îndată ce copiii primesc instrucțiunile, profesorul monitorizează, analizează îndeaproape cum se mișcă copiii și oferă feedback pozitiv și imediat. „Echipa verde, mă bucur că echipa voastră, datorită responsabilității de care ați dat dovadă, ați terminat sarcina într-un timp record și sarcina a fost îndeplinită corect.” Profesorul oferă copiilor și feedback nonverbal, cum ar fi o atingere prietenească pe spate, un gest sau un zâmbet.
Mementouri (reminder) <i>(Prezic ce activitate le va fi dificil de aplicat copiilor și le voi aminti care sunt pașii)</i>	„Dragi elevi, în 5 minute vom face primul joc de colaborare. Vreau să vă reamintesc ce înseamnă să fii responsabil în realizarea unei sarcini.” Activitatea nr. 1 / 5 minute Exercițiu joc (activitate pe grupe) Sarcină de lucru: Realizați un poster în care să reprezentați grafic cum ar arăta școala voastră dacă timp de 3 zile s-ar suspenda orice regulă. Raportare: Fiecare echipă își prezintă posterul; realizarea unei discuții care conduce spre concluzia că regulile sunt necesare și foarte important este să-ți asumi răspunderea. La vârsta de 7 ani, copilul devine elev. Elevul are drepturi, dar și responsabilități. ➤ Unde sunt prevăzute acestea? (regulamentul școlar). Sunt prezentate elevilor Regulamentul școlar și regulamentul de ordine interioară.				
Supraveghere activă <i>(după ce am dat un memento în timpul lecției, mă mișc printre copii, ascult și urmăresc cu atenție, păstrez legătura cu ei și interacționez pozitiv)</i>	De îndată ce copiii primesc instrucțiunile, profesorul monitorizează, analizează îndeaproape cum se mișcă copiii și oferă feedback pozitiv și imediat. „Echipa verde, mă bucur că echipa voastră, datorită responsabilității de care ați dat dovadă, ați terminat sarcina într-un timp record și sarcina a fost îndeplinită corect.” Profesorul oferă copiilor și feedback nonverbal, cum ar fi o atingere prietenească pe spate, un gest sau un zâmbet.				

Consolidare: (Ofer oportunități suplimentare de a consolida abilitatea pe parcursul zilei. DEMONSTREZ și cer să seEXERSEZE prin mementouri, supraveghere activă și feedback pozitiv)	Feedback (Ofer feedback specific pozitiv, verbal și nonverbal. Când copiii fac greșeli, ofer feedback corectiv imediat).	
		Activitatea nr. 2 /5 minute Grupele 1 și 2: realizați o schemă cu drepturile elevilor/ responsabilitățile elevului. Grupele 3 și 4: studiu de caz (vezi anexa 2) Discuții generale. Activitatea nr. 3 / 5 minute Sarcină de lucru: Fiecare grupă să identifice cât mai multe responsabilități pentru: Elevul de serviciu; Șeful clasei; Elevul de serviciu pe școală; Elevul responsabil cu disciplina; Raportare: Fiecare grupă își prezintă lista cu responsabilități;
		Menționez elevilor cazurile altor elevi care au demonstrat acest comportament și modul în care i-a ajutat să obțină un rezultat pozitiv În final se realizează un regulament al clasei. Fiecare elev primește 2 postit-uri pe care va scrie o responsabilitate și un drept urmărind domeniile: ○ Disciplina --- grupa nr. 1 ○ Învățatură----- grupa nr. 2 ○ Politețe----- grupa nr. 3 ○ Igienă----- grupa nr. 4
		1. Evaluarea activității / 5 minute Eseul de 5 minute Individual, fiecare elev va răspunde pe un postit la întrebările: ▪ Care este responsabilitatea școlară care te stresează cel mai mult? ▪ Ce drepturi noi ți-ar plăcea să dobândești? ▪ Ce drepturi ale elevului sunt cel mai des încălcate? Postit-urile sunt lipite pe tablă. Următoarea activitate va porni de la analiza lor.
		2. CONCLUZII ȘI APRECIERI / 3 minute Profesorul face aprecieri individuale și generale. Fiecare elev va răspunde la întrebarea(fîșă delucru): Cum te-ai simțit în această activitate?   

Matricea comportamentală

Valori	Sala de clasă	Coridoare	Curtea școlii	Grupuri sanitare
Colaborare  	Împărtășesc idei și sugestii Îi accept și pe cei care sunt diferiți de mine Contribui la rezolvarea sarcinilor de lucru Încurajez și îmi ajut colegii	Reamintesc colegilor regulile explicate de cadrele didactice Sunt atent la modul de deplasare al colegilor și al meu, conform săgeților și ale culorilor acestora. Sunt înțelegător cu cei din jurul meu. Aștept cu calm să vină și rândul meu.	Suntem împreună, dar respectăm distanțarea fizică. Stabilim spațiul personal pentru fiecare.	Îmi ajut colegii dacă nu pot să folosească obiectele și produsele aflate în acest spațiu – dozatoare cu dezinfectanți, prosoape de hârtie etc. Explic colegilor semnele grafice afișate Solicit ajutorul dacă am nevoie de acest lucru
Respect 	Când intru în sala de clasă mă dezinfectez pe mâini. La semnalul de atenție închei orice altă conversație Stau doar în spațiul meu, respect delimitările din clasă Îmi aștept rândul să vorbesc.	Port masca de protecție permanent și regulamentar. Arunc masca doar în locul special destinat. Spun „mulțumesc” sau ”te rog” ori de câte ori situația o impune Mă deplasez doar pe sensul meu de mers, conform săgeților și a altor semne grafice	Spun „mulțumesc” sau ”te rog” ori de câte ori situația o impune. Păstrez distanțarea fizică Arunc ambalajele doar la gunoi. Stau doar în spațiul destinat clasei mele. Aștept în liniște și cu respectarea	Folosesc toaleta, obiectele și produsele aflate aici, în mod corespunzător Mă spăl pe mâini cu apă caldă și săpun, cel puțin 20 de secunde. Mă dezinfectez pe mâini.

	Păstrez liniștea. Privesc persoana care vorbește.	Păstrez distanțarea fizică	distanțării fizice, microbuzul școlar.	
Responsabilitate 	Pun telefonul mobil, dat pe modul silențios, în ghiozdan, îl folosesc doar când se solicită acest lucru. Sunt atent la lecție, la explicații Răspund atunci când sunt întrebat Îmi aștept rândul Evit conflictele Efectuez sarcinile de lucru/temele Deschid ușa clasei cu atenție pentru a nu lovi un coleg aflat pe coridor Sunt atent cu toate lucrurile pe care le folosesc în timpul orei sau în pauze.	Mă deplasez și vorbesc civilizat. Mă deplasez fără să alerg. Mă spăl/dezinfectez pe mâini înainte să mă mânc.	Mă deplasez și mă joc civilizat. Ocup locul meu în microbuzul școlar. Traversez strada cu atenție.	Folosesc corect și cu grijă toate utilitățile.

Anexa 8. Ghid metodic „Ghid inovativ de bune practici privind implementarea educației digitale în sistemul de învățământ actual” (Educație axiologică și autoeducație prin învățarea în mediul online)

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union





INSPECTORATUL ȘCOLAR
ARGEȘ

Project number:606687-EPP-1-2018-2-CY-FPPK&3.PI.POI ICY



SWPBS

AVIZAT,
INSPECTOR ȘCOLAR GENERAL
Prof. Dumitru TUDOSOIU



Nr. 8925/29.07.2022

Politici educaționale locale - prevenirea conflictelor în mediul școlar (formarea referențialului axiologic prin autoeducație)
GHID METODIC

Elaborat în urma proiectului ERASMUS+ Key Action 3 Policy Experimentation, "Building School-Wide Inclusive, Positive and Equitable Learning Environments Through A Systems Change Approach(SWPBS)" implementat de Inspectoratul Școlar Județean Argeș și Universitatea Pitești

AUTORI:
prof. Dumitru TudosoIU , Inspector Școlar General
prof. dr. Constantin Cristinel Crețu, Inspector Școlar General Adjunct
prof. Maria Cătălina Dumitrașcu, Inspector Școlar General Adjunct
prof. Daniela Manolescu, inspector școlar
prof. Analia Velicu, inspector școlar
prof. Georgeta Petre, inspector școlar
prof. Loredana Drăcea-Sima, inspector școlar
prof. dr. Alina Ramona Manca, C.N. "I.C. Brătianu" Pitești
prof. Florina Teodora Biculescu, dir. Liceul Tehnologic Topoloveni
prof. Daniel Voroveni, dir. C.N. "Al. Odobescu", Pitești
prof. Simona Teodorescu, C.N. "Al. Odobescu", Pitești
prof. Ana Tomozeiu, Școala Gimnazială "Miroca cel Bătrân", Pitești
prof. Adrian Hernest, Colegiul Economic "Maria Teiuleanu", Pitești
prof. Violeta Toma, Școala Gimnazială „Virgil Calotescu” Bascov

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației



INSPECTORATUL ȘCOLAR
JUDEȚEAN ARGEȘ

Project number: 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3.PLPO1 ICY



AVIZAT,
INSPECTOR ȘCOLAR GENERAL
Prof. Dumitru TUDOSOIU



Nr. 8925/29.07.2022

Politici educaționale locale - prevenirea conflictelor în mediul școlar (formarea referențialului axiologic prin autoeducație) GHID METODIC

Elaborat în urma proiectului ERASMUS+ Key Action 3 Policy Experimentation, "Building School-Wide Inclusive, Positive and Equitable Learning Environments Through A Systems Change Approach (SWPBS)" implementat de Inspectoratul Școlar Județean Argeș și Universitatea Pitești

AUTORI:

prof. Dumitru TudosoIU , Inspector Școlar General
prof. dr. Constantin Cristinel Crețu, Inspector Școlar General Adjunct
prof. Maria Cătălina Dumitrașcu, Inspector Școlar General Adjunct
prof. Daniela Manolescu, inspector școlar
prof. Amalia Velicu, inspector școlar
prof. Georgeta Petre, inspector școlar
prof. Loredana Drăcea-Sima, inspector școlar
prof. dr. Alina Ramona Manca, C.N. "I.C. Brătianu" Pitești
prof. Florina Teodora Biculescu, dir. Licenț Tehnologic Topoloveni
prof. Daniel Voroveni, dir. C.N. "Al. Odobescu", Pitești
prof. Simona Teodorescu, C.N. "Al. Odobescu", Pitești
prof. Ana Tomozeiu, Școala Gimnazială "Mircea cel Bătrân", Pitești
prof. Adrian Hernest, Colegiul Economic "Maria Teiuleanu", Pitești
prof. Violeta Toma, Școala Gimnazială „Virgil Calotescu” Bascov

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației



CUPRINS:

I. Introducere

II. Exemple de Newsletter

III. Dezvoltarea culturii instituționale pentru încurajarea comportamentelor pozitive la elevi

Sprijinul pentru comportamentul pozitiv la nivelul întregii școli (SWPBS) este un sistem care reunește cunoștințele practice pentru a dezvolta cultura de învățare pozitivă, sigură și de susținere. SWPBS ajută școlile să îmbunătățească relațiile sociale, emoționale, comportamentale și academice, pentru toți și desigur.

Obiectivele principale SWPBS sunt:

- Dezvoltarea unei etape de lucru care ajută la creșterea interesului public pentru creșterea școlilor în implementarea sistemului SWPBS.
- Creșterea capacității școlilor de a găsi noi soluții pentru a fi mai pozitive în practica SWPBS. Pentru a realiza un cadru de lucru care ajută la creșterea comportamentelor și a relațiilor sociale în întregul școlii și în alți școli, pentru a crea un cadru de lucru comun și îmbunătățirea proiectelor pentru școlile nivel SWPBS.
- Dezvoltarea sistemelor de evaluare pentru SWPBS. Pentru a promova și dezvolta un mod de învățare eficientă și de învățare, metode de învățare eficientă și reziliență.

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

INSPECTORATUL ȘCOLAR JUDEȚEAN ARGEȘ

Project number: 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-PI-POLICY

SWPBS

I. INTRODUCERE

Proiectul Erasmus+ K3, Construirea unor medii de învățare incluzive, pozitive și echitabile printr-o abordare a schimbării sistemelor (SWPBS) - Schoolwide Positive Behaviour Support, nr. de referință 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-PI este un proiect derulat de Inspectoratul Școlar Județean Argeș în parteneriat cu Universitatea din Pitești și cu alte instituții de învățământ din Cipru, Grecia și Finlanda. Vizază diversitatea socială și academică în mediul educațional și promovează educația incluzivă pentru toți elevii din școlile primare, prin examinarea implementării sprijinului școlar pozitiv la comportamentul școlar (SWPBS), cadru în Europa.

Sprijinul pentru comportamentul pozitiv la nivelul întregii școli (SWPBS) este un cadru care reunește comunitățile școlare pentru a dezvolta culturi de învățare pozitive, sigure și de susținere. SWPBS ajută școlile să îmbunătățească rezultatele sociale, emoționale, comportamentale și academice pentru copii și tineri.

Obiectivele proiectului SWPBS sunt:

- Dezvoltarea capacității de formare externă la nivelurile autorității publice pentru susținerea școlilor în implementarea nivelurilor SWPBS.
- Creșterea capacității interne de pregătire între personalul școlar și alți profesioniști în practicile SWPBS. Pentru a achiziționa un cadru de indivizi, care sunt instruiți pe suporturi comportamentale și socio-emoționale în interiorul și în afara școlilor, pentru a oferi asistență de instruire continuă și monitorizare a progreselor pentru fiecare nivel SWPBS.
- Dezvoltarea resurselor de calitate pentru SWPBS. Pentru a proiecta și dezvolta un mediu de învățare electronică ușor de utilizat, module de învățare electronică și resurse

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației.

profesioniști

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

INSPECTORATUL ȘCOLAR JUDEȚEAN ARGEȘ

Project number: 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-PI-POLICY

SWPBS

digitale și OER-uri, care vor fi liber accesibile tuturor părților interesate pentru a le folosi și / sau adapta în practica lor.

Au fost elaborate ghiduri, manual și o platformă (<https://www.pbis-europe.org/en/>; https://www.pbis-europe.org/documents/outputs/SWPBS_Training_Manual_EN.pdf).

II. Exemple de Newsletter

Newsletter numărul 3 și Newsletter numărul 4 au fost elaborate de ISJ Argeș.

Newsletter #3

SWPBS continuă în România

După finalizarea cu succes a primului an de viață, proiectul SWPBS continuă implementarea. În decembrie 2020, formatorii UPT au continuat să instruiască școlile din grupul A din județul Argeș, care sunt implicate în proiectul SWPBS. Sesiunile de formare cu școlile din grupul B (unitățile 1 și 2) a trebuit să fie reprogramată pentru ianuarie 2021, din motive de sănătate ale unor formatori.

Sesiunile de formare cu Grupul A au fost planificate a se derula cu 5 școli simultan și au fost implementate online, prin intermediul platformei Zoom. Durata medie a fiecărei sesiuni de formare a fost de o oră.

Formările au avut în vedere ca subiecte principale pe ordinea de zi următoarele:

- Prezentarea obiectivelor sesiunii de formare.
- Prezentarea succintă a Proiectului SWPBS și introducerea Ghidului pentru continuarea utilizării PBIS în contextul învățării online
- Abordarea tradițională și noile tendințe în managementul comportamentului elevilor
- Prezentarea Cadrului Sprijin pentru comportamentul pozitiv la nivel de școală – niveluri, elemente de bază, caracteristici

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației.

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

INSPECTORATUL ȘCOLAR JUDEȚUL ARGEȘ

Project number: 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-PI-POLICY

SWPBS

- Viziune și scop: stabilirea viziunii și a obiectivului managementului comportamentului.

Identificarea așteptărilor comportamentale la nivel de școală

După prezentarea tuturor punctelor de pe agendă, participanții au fost invitați să pună întrebări, după care au primit o serie de fișe de lucru de rezolvat până la următoarea sesiune de formare și link-ul către videoclipul ilustrativ pentru beneficiile aplicării acestei abordări la nivelul școlii.

Participanții au fost folosite informațiile pentru a organiza din școală. Aceștia au a organiza astfel de planificare la o dată încât la respectiva online și să participe și Trebuie subliniat faptul cele personalul din lunare vor continua în și că totodată contactul cu școlile va fi menținut online, din cauza restricțiilor Covid-19.

Pe lângă sesiunile de formare, UPIT și ISJ, ca parteneri români ai proiectului SWPBS, au implementat în perioada octombrie-decembrie 2020 evaluarea TFI (runda 1) și colectarea datelor (runda 2) de la profesori și elevi vizavi de abordarea PBIS.

Pași următori

Formările vor continua cu școlile din Grupul A și vor începe cu cele din Grupul B (ianuarie 2020). Rezultatele din evaluarea 1 TFI urmează să fie procesate, iar raportul TFI va fi elaborat și distribuit și partenerilor greci, ciprioti și finlandezi.

Datele colectate din procesul de colectare a datelor (runda 2) vor fi analizate de parteneri pentru a extrage concluzii care să contribuie la (a) eficiența procedurilor și practicilor de prevenție primară, (b) eficacitatea managementului disciplinei în școală, (c) creșterea performanțelor elevilor (d) îmbunătățirea climatului școlar și a relațiilor dintre profesori și elevi și (e) crearea de interacțiuni pozitive între toți membrii școlii.

În scopul instruirii antrenori (formatori) externi și a membrilor echipelor de conducere din școli, a fost creată o platformă de formare digitală pe site-ul oficial al proiectului (<https://pbiseurope.org/>). Această platformă este formată din 2 unități: (1) *Antrenori Externi* unde toate materialele de instruire necesare, precum și informații suplimentare sunt disponibile pentru acești antrenori și (2) *Unități Școlare* în care vor fi afișate toate materialele produse de școli, precum și lucrările lor din timpul formării.

Informații că ar trebui să partajate în timpul sesiunilor sesiuni de formare cu colegii lor confirmat disponibilitatea de sesiuni și de a transmite o imediat următoare, astfel întâlnire să se poată conecta formatorii UPIT, că formările cu profesorii, conducerea școlii și întâlnirile ianuarie 2020, până în iunie 2020

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

INSPECTORATUL ȘCOLAR JUDEȚUL ARGEȘ

Project number: 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-PI-POLICY

SWPBS

Pentru mai multe informații, accesați site-ul web al proiectului www.pbiseurope.org.

Newsletter #4

Depășirea dificultăților provocate de școală la distanță/online, împreună cu echipa SWPBS

Din cauza restricțiilor naționale impuse de pandemia SARS-CoV-2, echipele ISJ Argeș și UPIT de implementare a proiectului SWPBS s-au confruntat cu dificultăți în derularea activităților au trebuit să se adapteze și să identifice soluții.

După ce rapoartele TFI ale celor 30 de școli au fost încheiate, atât în română cât și în engleză, următorul pas a constat în actualizarea programului de formare.

În ianuarie 2021, formatorii/antrenorii UPIT au continuat sesiunile de formare cu Grupul B de școli din județul Argeș, cuprinse în proiectul SWPBS. Grupul B este format din 15 școli din zone urbane și rurale. Formarea s-a desfășurat online, tot din cauza restricțiilor impuse de pandemie. Fiecare sesiune a durat aproximativ 1 ora. Formarea pentru Grupul B a avut același tip de format ca Grupul A.

Pentru ca cei formați în aceste formări din cadrul proiectului au trebuit, la randul lor, să organizeze în propriile școli formări pentru colegi, echipa de implementare i-a sprijinit cu material suport pentru formare.

Programările acestor sesiuni de formare au fost trimise și formatorilor UPIT, în așa fel ca aceștia să se poată vizualiza desfășurarea lor. Astfel, echipa de implementare a avut și responsabilități de facilitare și monitorizare.

În februarie 2021, vor continua formările profesorii școlilor din Grupul B.

La întâlnirea de lucru a echipei de proiect, responsabili celor 2 parteneri din România, respectiv UPIT și ISJ Argeș au discutat și trasat următorii pași de implementare.

Pași următori

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației

INSPECTORATUL ȘCOLAR
JUDEȚEAN ARGEȘ

Project number: 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-PI-POLICY



Va urma o perioadă de activități administrative. Ca să ne asigurăm că atingem standardele de calitate pe care ni le-am propus, echipa va completa fișe de calitate și evaluări ale întâlnirilor.

Pentru cel de-al 2-lea an de proiect vor fi întocmite rapoarte financiare și tehnice. De asemenea, echipele de proiect ale ISJ Argeș și UPIT vor monitoriza și sprijini echipele din școli ca acestea să finalizeze partea lor de documentație și utilizare a site-ului de proiect.

Se consideră că în acest moment trebuie să se acorde mai mare atenție diseminărilor și activității media, inclusiv pe platforma digitală.

Pentru mai multe informații și resurse educative vă invităm să vizitați site-ul proiectului, www.pbiseurope.org.

III. Dezvoltarea culturii instituționale pentru încurajarea comportamentelor pozitive la elevi

Se recomandă școlilor să afișeze vizibil în cât mai multe locuri o diagramă cu valorile pe care instituția urmărește să le implementeze, ca în exemplul de mai jos.

SCHOOL BOARD					
Areas					
	Rules / Behaviours	Classroom	Corridor	Canteen	Toilets
Values	Safety	1. Sit steadily on my chair	1. Walk steadily always on the right side 2. Report if someone is hurt	1. Keep distance from others 2. Keep hands and feet to myself	1. Wash my hands
	Responsibility	2. Be prepared for the lesson	3. Keep my movement line	3. Choose in advance what I will buy	2. Flush the toilet
	Respect	3. Be an active listener 4. Speak kindly	4. Keep my voice volume at level 0-2	4. Wait to the line	3. Knock the door 3 times and wait

Dezvoltarea abilităților sociale este cea mai potrivită cale pentru o cultură pozitivă

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației

INSPECTORATUL ȘCOLAR
JUDEȚEAN ARGEȘ

Project number: 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-PI-POLICY



într-o școală. Scopul este ca aceste comportamente să intre în rutina grupului, atât la adulți cât și la elevi.

Școlile trebuie să fie pregătite întotdeauna să gestioneze comportamente negative. Acestea sunt de așteptat să apară chiar dacă toate procedurile au fost aplicate în școală. Pedepsa nu duce la comportamentul așteptat. În plus, literatura de specialitate corelează aplicarea pedepselor cu un nivel scăzut al calității educației. Raportat la nivelul de gravitate al comportamentului negativ, minor sau major, acesta poate fi gestionat de profesor sau de managementul școlii.

În prima fază a învățării, pentru majoritatea comportamentelor pozitive este nevoie de încurajare și motivare exterioară. Numai predarea lor nu este suficientă. Personalul din școală trebuie să se focalizeze pe furnizarea de feedback pozitiv și recompense.

Parteneri proiect:

1	Paradigme Institute (Agency, Ministry of Education - RO)	Partner
2	ARADONLINE SRL	Partner
3	ARADONLINE SRL	Partner
4	ARADONLINE SRL	Partner
5	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
6	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
7	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
8	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
9	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
10	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
11	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
12	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
13	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
14	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
15	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
16	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
17	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
18	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
19	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
20	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
21	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
22	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
23	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
24	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
25	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
26	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
27	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
28	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
29	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
30	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
31	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
32	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
33	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
34	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
35	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
36	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
37	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
38	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
39	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
40	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
41	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
42	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
43	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
44	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
45	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
46	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
47	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
48	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
49	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
50	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
51	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
52	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
53	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
54	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
55	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
56	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
57	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
58	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
59	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
60	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
61	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
62	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
63	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
64	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
65	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
66	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
67	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
68	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
69	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
70	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
71	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
72	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
73	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
74	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
75	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
76	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
77	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
78	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
79	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
80	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
81	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
82	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
83	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
84	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
85	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
86	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
87	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
88	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
89	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
90	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
91	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
92	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
93	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
94	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
95	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
96	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
97	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
98	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
99	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner
100	UPIT OF ROMANIA SRL	Partner

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației

Anexa 9. Suport de curs pentru formare și mentorat a cadrelor didactice

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Project number: 606607-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-PI-POLICY

SWPBS

INSPECTORATUL ȘCOLAR JUDEȚEAN ARGEȘ

AVIZAT,
INSPECTOR ȘCOLAR GENERAL
Prof. Dumitru TUDOSOIU

Nr. 8924/29.07.2022

SUPORT DE CURS
pentru formare și mentorat cadre didactice

Metode și tehnici de formare a comportamentului pozitiv în mediul școlar

Support de curs elaborat în urma proiectului ERASMUS+ Key Action 3 Policy Experimentation, "Building School-Wide Inclusive, Positive and Equitable Learning Environments Through A Systems Change Approach(SWPBS)" implementat de Inspectoratul Școlar Județean Argeș și Universitatea Pitești

AUTORI:

prof. Dumitru Tudosoiu, Inspector Școlar General	prof. Daniela Manolescu, inspector școlar
prof. dr. Constantin Crăciunel Creța, Inspector Școlar General Adjunct	prof. Angelina Ene, inspector școlar
prof. Maria Cătălina Dumitrașcu, Inspector Școlar General Adjunct	prof. Georgeta Petre, inspector școlar
prof. dr. Alina Ramona Manea, C.N. "I.C. Brătianu" Pitești	prof. Amalia Velicu, inspector școlar
prof. Loredana Drăcea-Sima, inspector școlar	prof. Laura Florescu, inspector școlar
prof. Dragoș Vrîncanu, inspector școlar	prof. Ionela Ungheanu, inspector școlar
prof. Geanina Moiceanu, inspector școlar	prof. Ligia Surugiu, inspector școlar
prof. Gheorghe Dinică, inspector școlar	prof. Andreia Demeter, inspector școlar
prof. Mihaela Pricolici, inspector școlar	prof. Marius Spănceneș, inspector școlar
prof. Maria Broșteanu, inspector școlar	prof. Gheorghe Georgescu, inspector școlar
prof. Georgeta Ion-Tomescu, inspector școlar	prof. Adriana Briceag, inspector școlar
prof. Lucian Panainte, inspector școlar	prof. Teodor Mincimă, inspector școlar
prof. Sebastian Florescu, inspector școlar	prof. Iuliana Rădoi, inspector școlar
prof. Florina Teodora Biculescu, dir. Liceul Tehnologic Topoloveni	prof. Lavinia Orășanu, inspector școlar

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Project number: 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-PI-POLICY

SWPBS

INSPECTORATUL ȘCOLAR JUDEȚEAN ARGEȘ

CUPRINS:

I. Introducere

II. Învățarea comportamentului așteptat / Teaching Expected Behaviour

III. Descurajarea comportamentului nepotrivit / Discouraging Inappropriate Behaviour

IV. Încurajarea comportamentului pozitiv / Encouraging Expected Behaviour

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației



I. INTRODUCERE

Proiectul Erasmus+ K3, Construirea unor medii de învățare incluzive, pozitive și echitabile printr-o abordare a schimbării sistemelor (SWPBS) - Schoolwide Positive Behaviour Support, nr. de referință 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-PI este un proiect derulat de Inspectoratul Școlar Județean Argeș în parteneriat cu Universitatea din Pitești și cu alte instituții de învățământ din Cipru, Grecia și Finlanda.

Vizează diversitatea socială și academică în mediul educațional și promovează educația incluzivă pentru toți elevii din școlile primare, prin examinarea implementării sprijinului școlar pozitiv la comportamentul școlar (SWPBS), cadru în Europa.

Sprijinul pentru comportamentul pozitiv la nivelul întregii școli (SWPBS) este un cadru care reunește comunitățile școlare pentru a dezvolta culturi de învățare pozitive, sigure și de susținere. SWPBS ajută școlile să îmbunătățească rezultatele sociale, emoționale, comportamentale și academice pentru copii și tineri.

S-au desfășurat sesiuni de formare cu grupurile de școli A și B, face-to-face la început, ulterior, după izbucnirea pandemiei Covid-19, s-au desfășurat online. Durata medie a fiecărei sesiuni de formare a fost de o oră.

Au fost elaborate ghiduri, manual și o platformă (<https://www.pbisecurope.org/en/>; https://www.pbisecurope.org/documents/outputs/SWPBS_Training_Manual_EN.pdf).

Acest suport de curs a fost conceput să fie utilizat la sesiuni de formare și mentorat cu cadrele didactice, în vederea îmbunătățirii politicilor educaționale la nivel local.

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației.



II. Învățarea comportamentului așteptat / Teaching Expected Behaviour

Matricea valorilor

VALOARE	RESPONSABILITATE	RESPECT	SIURANȚA
PREMIERELE ȘCOLII ÎN CLASĂ	Pregătesc materialele pentru începerea lecției. Manifest atitudine corectă față de obiectele din jur.	Salut colegii la intrare în clasă. Răspund calm și îi ascult pe colegii și profesor.	Aștept în banca după ce sună clopotelul. Controlez emoțiile negative și mă comport adecvat.
ÎN CURTEA ȘCOLII	Folosesc cu atenție baza materială a școlii. Ascult și urmez cu atenție indicațiile profesorului.	Comunic civilizat cu colegii și profesorii. Vorbesc calm și îi ascult pe cei care vorbesc.	Folosesc dotările din baza sportivă doar în prezența profesorului. Mă deplasez fără să alerg.
PE CORIDOR/SCARI	Mă deplasez în ordine pe coridoare și scări. Urc și cobor scările cu atenție, fără să alerg.	Păstrez distanță în timpul deplasării. Mă deplasez în liniște.	Urc și cobor cu atenție scările. Mă deplasez fără să alerg.
LA BAIE	Mă spal pe mâini după folosirea toaletei. Folosesc corect produsele și toaleta.	Intru în toaleta după ce bat la ușă și mă conving că e liber. Las curat după folosirea toaletei.	Folosesc corect produsele din baie. Execut cu atenție spălul pe mâini, după folosirea toaletei.

Obiectivele prezentei matrice de valori sunt să ajute la creșterea conștientizării elevilor asupra comportamentului așteptat în școală și să ajute la creșterea responsabilității elevilor față de comportamentul lor în școală. Matricea de valori este un instrument care poate fi folosit în diverse scopuri, inclusiv pentru a ajuta la creșterea conștientizării elevilor asupra comportamentului așteptat în școală și să ajute la creșterea responsabilității elevilor față de comportamentul lor în școală.

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației.

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Project number: 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-PI-POLICY

INSPECTORIATUL ȘCOLAR JUDEȚUL ARGEȘ

SWPBS

Se recomandă școlilor să afișeze vizibil în cât mai multe locuri o diagramă cu valorile pe care instituția urmărește să le implementeze.

Exemplu:

SCHOOL BOARD					
Areas					
	Rules / Behaviours	Classroom	Stairs	Canteen	Toilets
Values	Safety	1. Sit steadily on my chair	1. Walk steadily always on the right side 2. Report if someone is hurt	1. Keep distance from others 2. Keep hands and feet to myself	1. Wash my hands
	Responsibility	2. Be prepared for the lesson	3. Keep my movement line	3. Choose in advance what I will buy	2. Flush the toilet
	Respect	3. Be an active listener	4. Keep my voice volume at level 0-2	4. Wait to the line	3. Knock the door 3 times and wait
		4. Speak kindly			

Dezvoltarea abilităților sociale este cea mai potrivită cale pentru o cultură pozitivă într-o școală. Personalul din școală poate detalia fiecare comportament din diagrama din exemplu cu alte comportamente adaptabile sau pe care le consideră necesare specificului grupului său.

Scopul este ca aceste comportamente să intre în rutina grupului, adulți și elevi.

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Project number: 606687-EPP-1-2018-2-CY-EPPKA3-PI-POLICY

INSPECTORIATUL ȘCOLAR JUDEȚUL ARGEȘ

SWPBS

Comportament pozitiv: *ascultă activ*

Pași de urmat pentru învățarea acestui comportament:

Rule/Behaviour Example	
Area:	Classroom
Value:	Respect
Rule/Behaviour:	Be an active listener
Procedures:	1. I have my eyes to the person who talks 2. I keep my voice volume to 0 3. I keep my hands and feet to myself 4. I think what I hear 5. I wait for my turn to speak
Routine Example	
Routine:	Attention signal
Cue/Stimulus:	Clap twice and raise the hand up
Steps:	1. I stop everything I do 2. I keep my hands and feet to myself 3. I keep my voice volume to level 0 4. I keep my eyes to the teacher

Când profesorul predă un comportament pozitiv sau vrea să-i facă pe copii să și-l însușească, trebuie:

- să îl numească în repetate rânduri;
- să le explice de ce este util/necesar;
- să îl descrie/explice;
- să îl exemplifice;
- să îi pună pe elevi în situația de a recunoaște comportamentul pozitiv în cauză într-un scenariu/context;
- să îi încurajeze să îl practice;
- să fie consecvent.

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației

III. Descurajarea comportamentului nepotrivit /Discouraging Inappropriate Behaviour

Școlile trebuie să fie pregătite întotdeauna să gestioneze comportamente negative. Acestea sunt de așteptat să apară chiar dacă toate procedurile au fost aplicate în școală. Pedepsa nu duce la comportamentul așteptat. În plus, literatura de specialitate corelează aplicarea pedepselor cu un nivel scăzut al calității educației. Raportat la nivelul de gravitate al comportamentului negativ, minor sau major, acesta poate fi gestionat de profesor sau de managementul școlii.

Exemple de comportamente negative care pot fi gestionate și descurajate de profesor:

Minor Problem Behaviours (managed by the teacher)	
Minor problem behaviour	Interpretation
1 Physical contact/aggressiveness	Student demonstrates an aggressive behaviour (mild intensity)
2 Disrespect/disobedience	Student exhibits disobedience towards the rules and the instructions of a teacher
3 Inappropriate verbal and non-verbal language	Student uses inappropriate verbal expressions (e.g. you are stupid) or non-verbal signs (e.g. gestures).
4 Disruption	Student disturbs the lesson or others.
5 Property misuse	Student is involved into inappropriate use of school object or areas
6 Delay	Student comes in late, after the bell rings.
7 Uniform	Student wears a uniform that is NOT relevant to school uniform rules.
8 Not prepared for class	Student forgets to bring the course material (books) or to do the assignment
9 Other	Student exhibits any other minor problem behaviour that is not mentioned in this table

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației

Exemple de comportamente negative care pot fi gestionate și descurajate de management:

Major Problem Behaviours (managed by the school management)	
Major problem behaviour	Interpretation
1 Physical aggression/assault	Student is involved into actions that present violent physical contact and may cause an injury.
2 Bullying/harassment	Student uses verbal and/or non-verbal (drawings, pictures) behaviour against others in a way that shows systematic threats and bullying. Inappropriate messages include negative comments about race, gender, nationality, age, social class, sexual orientation, religion or disability of another person.
3 Disrespect/non-compliance	Student neglects to follow rules, contradict and/or is disrespectful to social interactions.
4 Disruption	Student is involved into actions that disturb lesson or a school event. Interruption includes shouting, loud voice, out of place during lesson etc.
5 Verbal assault/threat	Student is involved into inappropriate verbal contact or gestures that threaten others or include sexual content, with or without the consent of the recipient.
6 Theft/Forgery	Students is responsible for the removal of personal belongings of another person or used another person's signature without his/her consent.
7 Damage or destruction of property	Student is involved into violent actions that cause serious damage of school's property that cannot be immediately fixed or cleaned.
8 Possession of illegal objects	Student possesses illegal objects or objects that are not allowed at school (cigarettes, mobile phones, electronic games, dangerous objects etc.).

Conținutul prezentului material reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorilor, iar Agenția Națională și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care va fi folosit conținutul informației



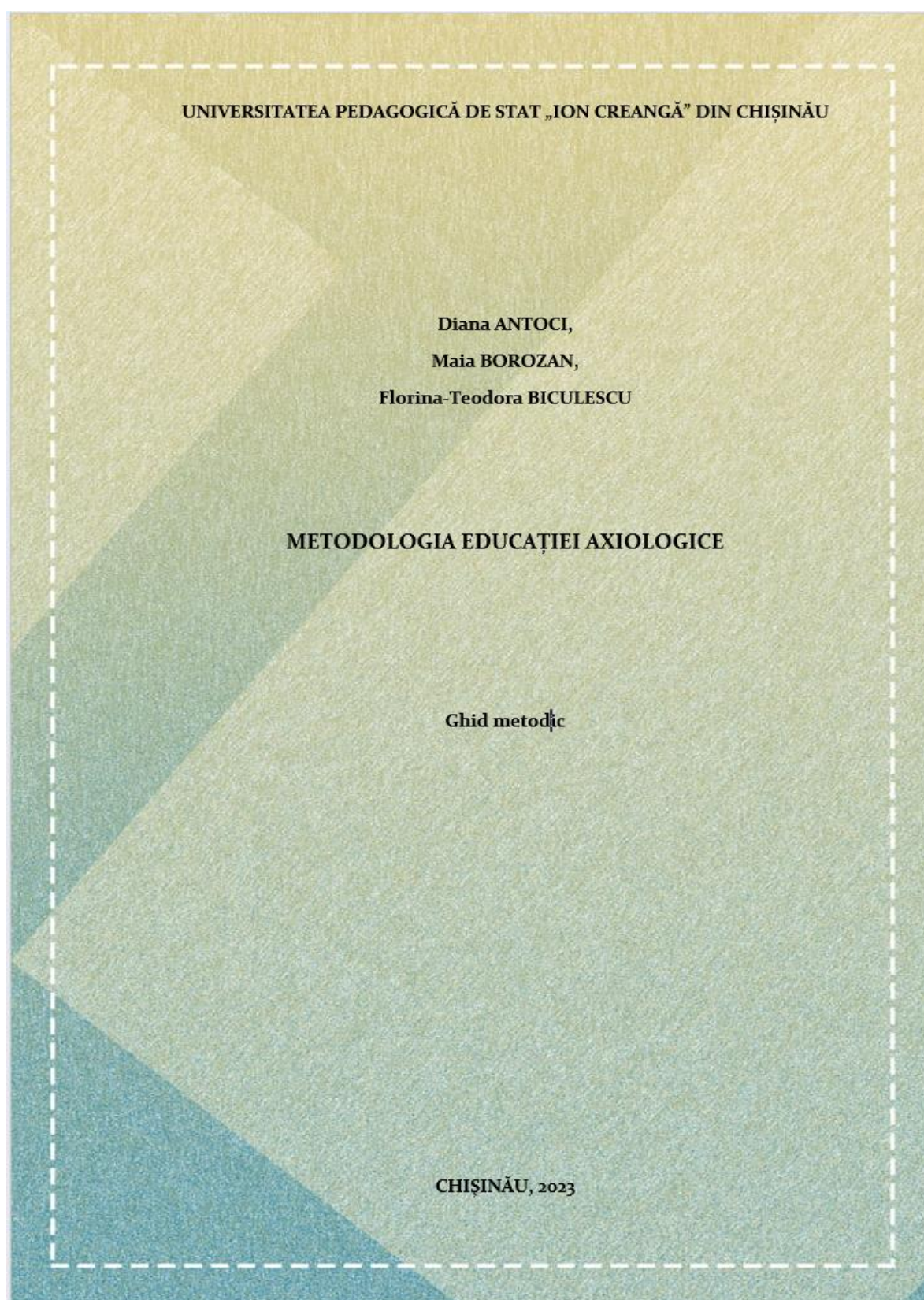
IV. Încurajarea comportamentului pozitiv / Encouraging Expected Behaviour

În prima fază a învățării, pentru majoritatea comportamentelor pozitive este nevoie de încurajare și motivare exterioară. Numai predarea lor nu este suficientă.

Multe studii subliniază că personalul din școală trebuie să se focuseze pe furnizarea de feedback și nu oricum:

- 4 feedbackuri să fie încurajări și numai 1 feedback de muștrare;
- când profesorul dă feedback pozitiv, trebuie să specifice pentru ce comportament pozitiv a fost;
- recompense; să practice un sistem de recompense individuale și pentru grup.

Anexa 10. Ghid metodic „Metodologia educației axiologice”



Argument

Evoluția dimensiunilor educației (inclusiv, *educația axiologică* sau *educația prin și pentru valori*) în sec. XXI a generat schimbarea/perpetuarea sistemului de atitudini și *orientări valorice*, termen ce evocă parțial esența teoretică a noțiunii fundamentale de „valoare”. Operațional în discursul științific ca un termen de referință a fost valorificat conceptul promovat de autoarea Antoci D. (2021) „*educația axiologică* constituie *procesul de formare continuă axat pe sistemul de valori ale contemporaneității, proiectat în termeni de finalități, conținuturi și metodologii specifice, generatoare de orientări valorice în contextul explorării pedagogice a cadrului formal-nonformal-informal*” [1].

Importanța educației axiologice rezultă din conținutul Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030” care are ca scop formarea personalității armonioase, viziune axată pe necesitățile oamenilor și rezultă din *Agenda de Dezvoltare Globală 2030* [apud, 9].

Necesitatea elaborării ghidului metodic se explică prin creșterea interesului științific al cercetătorilor pentru educația axiologică în contextul crizei mondiale a educației și a crizei valorilor care definesc starea de dezechilibru funcțional, identificată la nivelul actual de evoluție a sistemelor de învățământ, generată de un ansamblu de cauze de natură socială, pedagogică și psihologică [18]. Oportunitatea creării spațiului european al educației până în 2025, identificarea principalelor dimensiuni ale educației și crearea unor condiții socio-psihopedagogice de formare profesională continuă a profesorilor constituie o prioritate națională [6].

Formarea referențialului axiologic constituie o dimensiune esențială a dezvoltării personalității umane a elevilor. Din această perspectivă, *educația prin și pentru valori vizează nu numai asimilarea sistemului de valori, ci și formarea unei anumite viziuni despre natura valorilor, despre originea acestora, despre atitudinile care trebuie adoptate în raport cu valorile* [51].

Ghidul metodic se adresează cadrelor didactice din învățământul primar și celor din învățământul gimnazial și liceal. Acesta poate fi valorificat în procesul formării inițiale din învățământul superior constituind un reper pentru studenți și poate servi ca suport în formarea continuă a cadrelor didactice, preocupate de formarea referențialului axiologic al elevilor. Antoci D. (2021) demonstrează științific, că prin formarea orientărilor valorice se asigură satisfacerea nevoilor personale ale elevilor privind clarificarea sistemului axiologic individual contribuind la reevaluarea continuă a priorităților valorice [2]. „Orientarea axiologică a educației nu poate fi alta decât pozitivă” [34]. **Educația pozitivă** „răspunde principiilor universalității și perenității, proprii și domeniilor mai importante ale vieții umane, precum cel experiențial, științific, tehnologic, artistic-estetic, religios”. „Centrarea pe principiul pozitiv în educație este condiția de existență a valorilor fundamentale ale omului - Binele, Frumosul, Adevărul, Dreptatea și Libertatea, peste care dăinuie Sacralitatea ...” [34].

În învățământul primar formarea referențialului axiologic al elevilor comportă un caracter imperativ, determinând presant valorificarea resurselor autoeducației elevilor mici. Educația axiologică se realizează în învățământul primar prin educația civică, disciplină prevăzută în Planul cadru de învățământ (aprobat prin O.M.E.N. nr. 3371/2013) în aria curriculară *Om și societate*. Rolul profesorilor pentru învățământ primar este să contribuie la formarea personalității elevilor astfel, încât aceștia să devină cetățeni activi și responsabili, capabili să contribuie la viața comunității din care fac parte. Acest rol trebuie asumat de către cadrele didactice, deosebit de important fiind și faptul ca prin activitatea educațională dezvoltăm elevilor și competențele necesare acceptării/provocării unor schimbări necesare în societate. Miza educației, în general este că ființa umană are capacitatea de a acționa transformator asupra mediului și asupra propriei sale

ființe. În acest sens, disciplina *Dezvoltare personală* are scopul de a contribui substanțial la formarea personalității elevilor și pregătirea acestora pentru integrarea socioprofesională, instituită pentru a ajuta elevii să-și dezvolte competențele necesare de cunoaștere, autoacceptare, independență, pentru ca aceștia să devină cetățeni informați, activi și integri, să relaționeze cu cei din jur într-o atmosferă sigură, să fie responsabili în luarea deciziilor corecte în carieră și dezvoltarea personală pe parcursul întregii vieți” [46].

Din această perspectivă, ***este recomandabilă respectarea principiilor formării profesionale continue a cadrelor didactice:*** *principiul aplicării instrumentelor metodologice, principiul dezvoltării profesionale continue a cadrelor didactice din perspectiva educației de calitate; principiul specificării acțiunilor pedagogice în raport cu documentele curriculare; principiul corelării interdisciplinarității și a transdisciplinarității în problemele abordate; principiul implementării calitative în practica educațională a rezultatelor cercetării.* Principiile enumerate orientează transpunerea în practica educației a instrumentelor metodologice, în general, și, în special ale educației axiologice: planificarea, organizarea, monitorizarea/coordonarea activităților [6].

Judecând din perspectiva formării referențialului axiologic al elevilor mici, sistemul de valori al personalității este, în aceeași măsură, închis și deschis, stabil și dinamic [35], educația fiind permanent reglată de normativitatea axiologică, axa centrală a procesului educațional fiind dată de năzuința de a transforma valorile culturii obiective în valori culturale trăite la nivelul subiectivității umane. Prin urmare, *educația este reprezentată de procesul de individualizare și resemnificare a valorilor externe în valori interne, personale* [19]. Din acest unghi de vedere, profesorul este un ghid, un îndrumător și un agent motivator.

„Educația axiologică în școala primară este extrem de importantă, pentru că orientează elevii spre lumea valorilor, necesare pentru viață și pentru succesul în viitor, pentru a obține un statut demn în societate” [8, p.35-38].

Prin acest ghid metodic propunem cadrelor didactice din învățământul primar anumite repere metodologice care pot contribui la proiectarea și realizarea eficace a educației axiologice a elevilor în promovarea gândirii critice și autocritice, prin încurajarea elevilor pentru afirmarea prin inițiative, pentru exprimarea opiniilor, pentru realizarea de relații constructive cu ceilalți, pentru lucrul în echipă, cooperare și participare la activitățile de autoeducație. Este important ca profesorul să-și dezvolte permanent competențe de a proiecta demersuri educative prin adecvarea strategiilor, prin valorificarea experiențelor de învățare semnificative pentru elevi. Prin reperele metodologice prezentate în acest ghid se urmăresc atingerea eficace a descriptorilor pentru profilul de formare al absolvenților din învățământul primar, având în vedere contribuția educației axiologice la formarea competențelor - cheie ale elevilor, dar și autoformarea continuă a competențelor cadrelor didactice, necesare pentru adaptarea la tendințele majore ale reformei curriculum-ului din perspectiva educației axiologice.

Necesitatea educației axiologice este în continuă creștere, pe măsură ce continuăm să asistăm la acțiuni violente și tulburări de comportament ale elevilor în societate. *Formarea referențialului axiologic este esențială pentru dezvoltarea orientărilor axiologice ale elevilor, ceea ar crea premise pentru soluționarea problemelor societății contemporane.* Din aceste considerente ***problema educației axiologice constă în insuficiența pregătirii cadrelor didactice pentru formarea referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar.***

Preocupările comunității pedagogice sunt orientate spre ***formularea unor răspunsuri la provocările:***

- *Ce valori sunt stipulate în documentele curriculare ce au potential de formare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar?*
- *Ce principii stau la baza educației axiologice a elevilor?*
- *Cum poate fi proiectată educația axiologică?*
- *Care ar fi strategiile funcționale de educație axiologică?*
- *Care sunt pașii metodologici ai cadrelor didactice din învățământul primar în formarea referențialului axiologic al elevilor?*

Conturarea unui câmp de valori constituie o problemă de maximă complexitate, ce poate fi rezolvată prin cooperarea tuturor factorilor educației.

În școlile din România prin Curriculum-ul național se urmărește formarea valorilor, însă nu se studiază, în special, disciplina Educație axiologică. Această disciplină apare cu statut de curs optional. În aceste condiții, profesorii, prin activități școlare și extrașcolare sunt conștienți de responsabilitatea de a contribui la formarea referențialului axiologic al elevilor și de importanța formării profesionale (metodologice) pentru educația axiologică. Acestea și alte concluzii cu referire la importanța unui suport metodologic s-au desprins și din studiul experimental al opiniei cadrelor didactice privind educația axiologică a elevilor pe un eșantion reprezentativ de profesori pentru învățământul primar din România și Republica Moldova.

Ghidul este destinat nu doar profesorilor, dar și studenților, părinților și tuturor persoanelor interesate în validarea și consolidarea propriului sistem de valori, definit în literatura pedagogică ca și referențial axiologic.

Autorii: D. Antoci, M.Borozan, F.-T. Biculescu

**Anexa 11. Curriculum disciplinar la cursul optional „Educația axiologică” pentru elevii din
clasa a II-a**

EDUCAȚIE AXIOLOGICĂ
curriculum la
disciplina opțională – clasa a II-a

Motto: „Eu sunt câte puțin din tot ce-am întâlnit.”
(Homer)

„O lume fără valori ar fi ca o casă nelocuită.” (Marshall McLuhan)

Prof. **Biculescu Florina Teodora**

Liceul Tehnologic Topoloveni

ARGUMENT

Existența omului este învăluită în valori. Ele se ordonează criterial în sisteme și astfel ierarhia acestora condiționează confortul spiritual. O revoluție axiologică dă naștere uneia culturale prin reșezarea valorilor tradiționale pe o altă poziție în sistemul, făcând astfel loc unor valori noi, poate hotărâtoare pentru acel moment. Trăim într-o epocă dominată de „orice” în ceea ce privește comportamentul dezirabil, de „las’ că merge și așa” în ceea ce privește atitudinea, de „puncte de vedere” general valabile emise de toată



lumea care pare că se pricepe la toate, iar acestea generează vacarmul. Luarea în derâdere a valorilor capătă proporții și tentă agresivă. Se caută cu orice preț originalitatea și excepționalul de multe ori prin excentricitatea care maschează un gol. Ignorarea culturii și punerea la zid a elitei intelectuale românești își are originea în anii grei ai dominației comuniste. Este trist că efectul se propagă și astăzi, generând, după Gheorghe Ceașu (2014), o „atrofie axiologică”. Omul se centrează din ce în ce mai mult pe „a avea”, în defavoarea lui „a fi”, iar această tendință depășește cu mult spațiul nostru românesc, ajungând până la spargerea granițelor care ar trebui să asigure o ordine în lume. Totul pleacă de la instincte de bază nematurizate din cauza lipsei de oglindire în valori autentice. Lumea contemporană se caracterizează printr-o evoluție rapidă și imprevizibilă a științei și tehnicii, generând o rapidă mișcare de idei, de invenții și descoperiri, care influențează profund comportamentul oamenilor. Cercetarea dezvoltării umane indică faptul că, în general, copiii și adolescenții parcurg etape imprevizibile de creștere și dezvoltare datorită multitudinii factorilor educaționali. Aceste schimbări apar în toate planurile de dezvoltare.

Cunoașterea dezvoltării tipice a copiilor de diferite vârste creează un cadru optim, care permite cadrelor didactice să pregătească mediul de învățare prin planificarea celor mai adecvate strategii și activități instructiv-educative. De aceea, se impune de la sine necesitatea găsirii unor soluții dezirabile în domeniul educației, așa încât centrarea pe nevoile elevului și formarea sa pentru viață să fie concepte funcționale, cu relevanță în viața reală.

Învățământul românesc a luat în considerație modalitățile de compatibilizare a politicii educaționale cu cerințele și nevoile comunității locale. Ca urmare a acestor modificări survenite în structura claselor sociale și a impactului cu tehnologiile moderne, atât în viața societății, cât și în procesul de învățământ, crește diversitatea culturală și se impune necesitatea promovării unor strategii noi de învățare, care să sprijine dezvoltarea copilului sub toate aspectele: socio-emoțional, cognitiv, motric, de utilizare a limbajului în context relațional. Aspectele legate de cerințele sociale ale comunității locale nu trebuie să negligeze formarea unor conduite civilizate, care constituie condiția sine qua non în sprijinirea elevilor și a tinerilor pentru a dobândi cunoștințe, capacități și atitudini necesare integrării cu succes în societate. Misiunea fiecărei școli este cu prioritate orientată spre nivelul comportamental și cel cognitiv ale instruirii.

Desfășurarea educației axiologice în cadrul celor trei tipuri de valori - etice, religioase și estetice, nu constituie o limitare a demersului educațional, ci un anumit mod de a înțelege ce este educația în general, a raportului educației față de instruire și față de activitatea practică cotidiană. Educația morală, religioasă și estetică, identificată cu educația axiologică, vine să înobileze spiritual ființa umană. Or, ființa umană devine ca atare doar fiind marcată esențial de spirit, de complementarea existenței în sfera fizicului (al determinațiilor) cu existența concomitentă în sfera metafizicului sau al suprasensibilului (al autoreflexiilor).

Acest opțional are ca **scop** promovarea educării și modelării caracterului. se pornește de la premisa că multe dintre problemele cu care se confruntă astăzi învățământul sunt consecința lipsei unei strategii de formare instituționalizată a caracterului, ca parte a curriculumului oficial. De aceea, disciplina opțională „Educația axiologică” a fost concepută ca o alternativă. Implementarea sa în învățământul primar și gimnazial presupune parcurgerea unei programe, care să poată fi adaptată la specificul comunității, al școlii, al fiecărei clase, prin utilizarea unor conținuturi care să necesite reconsiderarea stilului de predare interactiv și utilizarea unei game diverse de strategii și activități de învățare.

Curriculumul la Decizia Școlii (CDȘ) este expresia libertății de decizie la nivelul instituției de învățământ, consonantă cu democratizarea societății, reprezentând o șansă în plus la un sistem deschis, în continuă schimbare.

NOTĂ DE PREZENTARE

Prezenta programă pentru disciplina opțională „Educația axiologică” cuprinde oferta educațională adresată elevilor și se constituie într-un instrument la îndemâna cadrelor didactice din învățământul primar și gimnazial. Această ofertă curriculară se caracterizează prin continuitate, accesibilitate și utilitate practică pentru orele alocate opționalului. Programa pentru opționalul Educație pentru valori reprezintă o ofertă curriculară proiectată pentru un buget de timp de 1 oră/ săptămână, pe durata unui an școlar.

Pe tot parcursul școlarității, țelul fundamental este modelarea unui tip de personalitate care să se integreze în societatea în care va trăi. Fără îndoială, această finalitate, dar și pașii de urmat până acolo, stă sub „umbrela” axiologiei. Pentru că se tinde către perfecțiunea omului prin intermediul finalităților, atunci este necesar ca acestea să fie dependente de relațiile cu sistemul de valori valabil. Valorile sunt transmise prin mecanismele educației și ale socializării, fiind asimilate și interiorizate de indivizi; ele dobândesc astfel un caracter normativ și intră în structura mentalităților și a convingerilor noastre, de unde acționează ca repere și criterii de orientare a comportamentelor și acțiunilor.

Stimularea creativității copiilor în activități extracurriculare devine o prioritate a actului educativ în măsura în care se valorifică potențialul neexploatat al acestora.

În cadrul disciplinei opționale „Educația axiologică” se urmărește dezvoltarea în plan personal și social a copiilor pentru dobândirea trăsăturilor de caracter, care le vor asigura integrarea socială, aderarea la valorile etice și morale universale și profund umaniste, elemente esențiale de inserție și succes personal și profesional.

Prin orele și activitățile propuse de acest opțional, elevii vor conștientiza conexiunile dintre cunoștințele teoretice și relevanța lor în viața reală. Acest fapt este considerat ca fiind generator al resorturilor motivaționale care contribuie la construirea caracterului și definirea acestuia ca element catalizator pentru dezvoltarea personală, socială și profesională a viitorilor adulți.

Prin natura sa, disciplina opțională „Educația axiologică (prin și pentru valori)” focalizează atenția spre dezvoltarea dimensiunilor atitudinale și valorice ale caracterului, implicit ale personalității viito- rului adult, utilizând metode interactive, centrate pe elev.

Demersul de familiarizare cu specificul opționalului pentru elevii claselor primare și gimnaziale, este aprofundat prin:

- dimensiunea descriptiv-informativă (cunoștințe despre valori și comportamentul civilizat în context familiar);
- dimensiunea normativă (asumarea principiilor și atitudinilor determinate de însușirea cunoștințelor studiate);

- dimensiunea interogativ-reflexivă și valorizatoare (reflecția critică asupra raportului dintre comportament și situațiile de respectare / încălcare a normelor, în context familial);
- dimensiunea practică (formarea de atitudini și de comportamente moral-etice, exersarea acestora în cadrul unor situații create și în viața de zi cu zi).

Structura programei include următoarele componente:

1. **Argument;**
2. **Notă de prezentare;**
2. **Competențe generale;**
3. **Competențe specifice corelate cu exemple de activități de învățare;**
4. **Conținuturi.**



COMPETENȚE GENERALE:

1. Exprimarea de mesaje orale în diverse situații de comportament;
2. Respectarea și aplicarea unor norme elementare de conduită în contexte uzuale;
3. Manifestarea interesului pentru cooperare în rezolvarea unor situații de comportament.

COMPETENȚE SPECIFICE:

1. Identificarea unor valori din textele suport, manifestând disponibilitate;
2. Examinarea consecințelor unor acțiuni sau comportamente asupra unei persoane, unui grup sau a mediului înconjurător;
3. Punerea în practică a unor deprinderi de comportament prin comparații cu alte situații similare din povești cunoscute sau contexte familiare;

CONȚINUTURI:

Conținuturile sunt grupate în 6 teme anuale și reprezintă achiziții de bază, mijloace informaționale prin care se urmărește realizarea obiectivelor. Fiecare conținut abordat are nevoie de trecerea prin cele trei competențe specifice întrucât asimilarea valorilor este un proces în care se urmăresc achiziții afective. Acesta presupune trei etape: receptarea valorii, răspunsul afectiv și valorizarea. Desigur integrarea valorilor are un caracter potențial, cu efecte observabile în timp, însă opționalul de față își dorește să fie unul de introducere în sfera axiologiei, dând prilejuri de reflecție și pregătind astfel terenul pentru achizițiile ulterioare din ciclul primar și gimnazial.

În alegerea textelor suport am ținut cont și de o listă de valori morale alcătuită de Gheorghe Ceașu și din care am selectat, de asemenea, în funcție de capacitatea copiilor de înțelegere. Reamintim că valorile pot fi atât pozitive, cât și negative, iar exemplele din literatură ne vin în sprijinul afirmației.

Lista cu exemple de texte suport este mai lungă în cazul fiecărui domeniu sau aspect vizat întrucât considerăm utilă o astfel de colecție pentru a dispune de o mai mare libertate de alegere (Anexa 1). Totodată, unele texte pot reliefa și alte valori conexe, însă clasificarea pe care o propunem ține cont de valoarea centrală. În cazul unor lecturi de întindere mai lungă se pot găsi alternative de texte repovestite, fie preluate din cărțile menționate în bibliografia opționalului, fie pregătite chiar de către cadrul didactic. Aici, în funcție de imaginația și dorința de implicare se pot crea povești proprii pentru a veni în sprijinul elevilor. De un real ajutor s-au dovedit în practică poveștile terapeutice care reprezintă o „trusă de prim ajutor” atunci când se observă repetarea unui comportament care ascunde în spate acceptarea unei valori cu conotație negativă. Revine în sarcina cadrului didactic să armonizeze una din poeziile, fabulele, poveștile sau textele literare în funcție de contextul de învățare la care se poate raporta, de experiența copiilor sau de valențele pe care le dorește a fi subliniate.

Tema	Descrierea
1. Când, cum și de ce se întâmplă?	Adevăr
	Bine
	Cinste
	Compașiune
	Valori juridice
2. Cum este/ a fost și va fi aici pe pământ?	Curaj
	Datorie
	Responsabilitate
	Dreptate
3. Cine și cum planifică/ organizează o activitate?	Hărnicie
	Fericire
	Frumos
	Libertate
4. Cu ce și cum exprimăm ceea ce simțim?	Prietenie
	Sănătate
	Toleranță
	Solidaritate
5. Ce și cum vreau să fiu?	Onestitate
	Optimism
	Generozitate
	Perseverență
	Loialitate

SUGESTII METODOLOGICE:

Activități de predare-invățare:

1. Identificarea unor valori din textele suport, manifestând disponibilitate
 - povestiri;
 - lecturi după imagini;
 - memorizări;
 - convorbiri;
 - dramatizări;
 - explicația;
 - joc didactic;
 - improvizații și exerciții-mimă;
 - exerciții de simulări;
 - exerciții cu soft interactiv;
 - audierea unor cântece;

- exerciții de aprecierea propriei persoane în raport cu valoarea introdusă;
- vizionarea de filme/ fragmente din filme inspirate din povești;
- audiții povești;
- în conținuturile marcate cu (*) se pot implementa jocuri pentru gândirea algoritmică, de împărțire a unei probleme date în altele mai mici.
- 2. Examinarea consecințelor unor acțiuni sau comportamente asupra unei persoane, unui grup sau a mediului înconjurător:
 - convorbiri;
 - studiul de caz;
 - jocul de rol;
 - realizarea de desene, colaje, postere;
 - diagrama cauză-efect;
 - problematizarea.
- 3. Punerea în practică a unor deprinderi de comportament prin comparații cu alte situații similare din povești cunoscute sau contexte familiare:
 - exerciții de utilizare a judecăților de valoare;
 - repovestiri (pe baza unor tablouri, ilustrații; pe baza unui plan verbal corespunzător fragmentelor logice ale povestirii; repovestirea liberă; repovestirea pe baza unui text);
 - povestiri create de copii (pe baza unui plan dat; cu început dat; după modelul educatoarei; după o temă);
 - convorbiri;
 - proverbe, zicători (prin rezumarea concluziilor);
 - dramatizări;
 - exerciții de analiză a unui text suport prin metoda cubului, a bulgărelui de zăpadă, a pălăriilor gânditoare, a diagramei Venn, a exploziei stelare;
 - jocuri tematice „Așa da, așa nu”.
 - exerciții de manifestare a acordului/ dezacordului față de valori pozitive/ negative;
 - implicarea în jocuri care presupun manifestarea disponibilității pentru cooperare și acțiune;
 - exerciții de gestionare a resurselor de care dispun copii (materiale, de timp) în efectuarea unor sarcini de lucru date;
 - exerciții care implică învățarea reciprocă;
 - activități de tip outdoor (întreceri, jocuri care necesită rezolvarea sarcinilor în grup, prin colaborare);
 - vizite;
 - activități de voluntariat, în parteneriat cu părinții.

Modalități de evaluare:

- modalități elaborate de C. Cucos:
 1. întrebările de valoare (comparare, estimare);
 2. promovarea încrederii în opiniile și judecățile de valoare ale copiilor pentru a se ajunge la respect reciproc în cadrul grupului;
 3. utilizarea frecventă a autoevaluării, interevaluării și evaluării controlate; educarea copiilor pentru o autoapreciere corectă;
- exerciții după modelul R. Hawley, care presupun 6 pași procedurali:

Alegerea

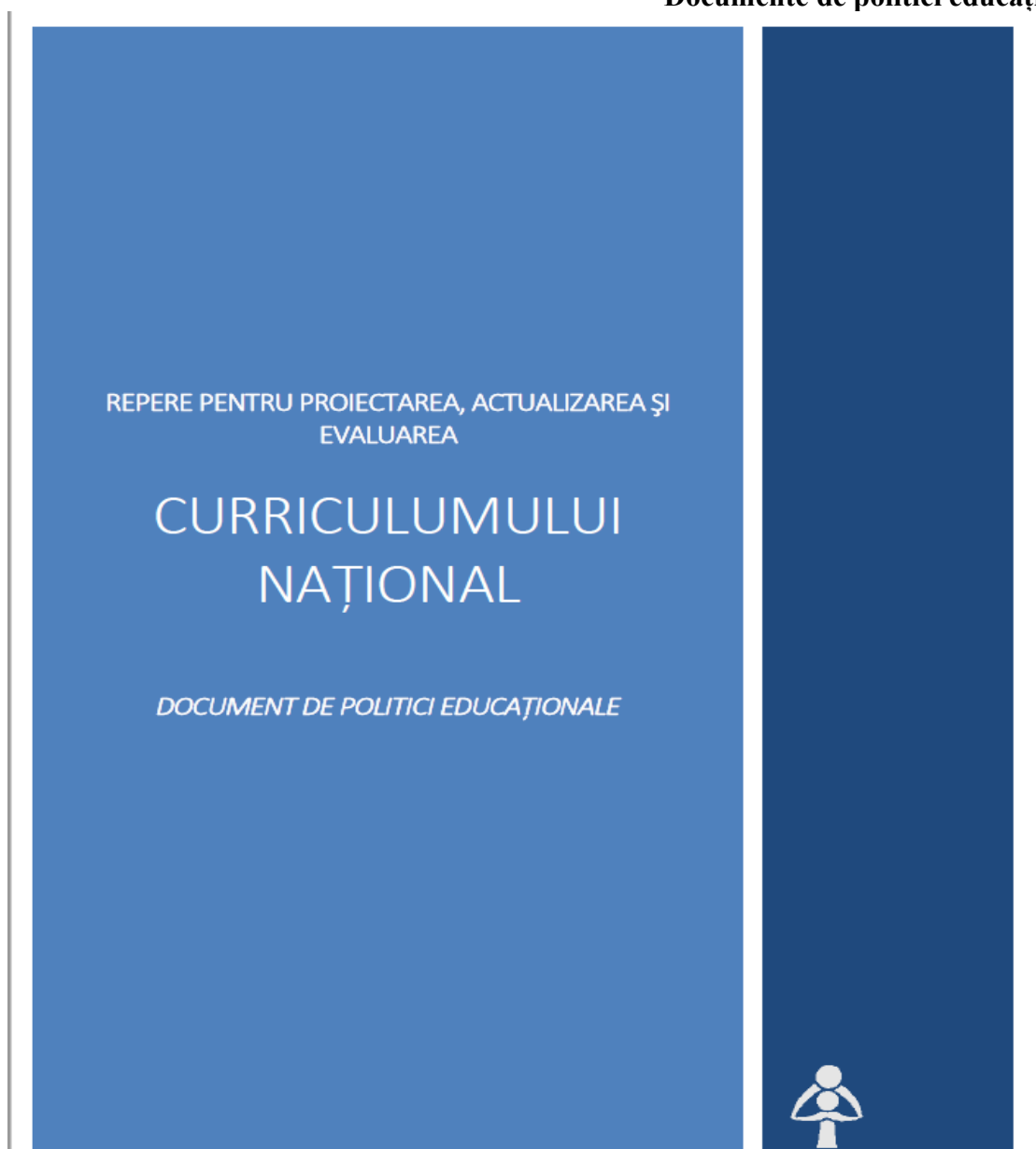
 1. preferințe (Ce îmi place cu adevărat?);
 2. influențe (Cum am luat această decizie? M-a influențat colegul sau profesorul?);

3. alternative (Puteam să aleg și altceva? M-am gândit suficient?);
 4. consecințe (Ce se întâmplă după ce am ales? Cum îi influențez eu pe ceilalți? Deranjez pe cineva cu alegerea mea?);
 Acțiunea
 5. acționarea (Pot să fac acest lucru? Ceea ce fac mă ajută să îndeplinesc ceea ce am ales?);
 6. încorporarea (Mă mulțumește ce am făcut? Îmi place și acum, după ce am făcut? Voi repeta acest lucru și altădată?);
- exerciții cu 3 momente:
 1. aducerea în prim plan a valorii și discutarea pe marginea sa din mai multe perspective (Ce credeți despre...? De ce este important? Merită discutat și despre...? Ce este mai bun, frumos, drept...?);
 2. acceptarea ideilor, credințelor celorlalți fără a critica, prin exerciții de empatie, formând astfel sentimente de respect față de valorile acceptate de ceilalți;
 3. stimularea gândirii prin exerciții de evaluare a unor valori neexperimentate încă;
 - dramatizări;
 - diagrama K-W-L;
 - proiecte propuse de copii;
 - povești create de copii;
 - observarea sistematică a comportamentului;
 - realizarea unui jurnal al grupei care consemnează evenimente valorizate de copii;
 - expoziție de fotografii făcute în timpul anului școlar în cadrul opționalului.

BIBLIOGRAFIE:

- Bujor, Ala (2005), *Pagini alese din literatura pentru copii. Literatura română și universală*, Chișinău: Editura Epigraf
- Bunge, M. *Știință și filosofie*. București: Editura Politică, 1984.
- Burns, G. W. *101 povești vindecătoare pentru copii și adolescenți: folosirea metaforelor în terapie*. București: Editura Trei, 2011.
- Ceaușu, Gh. *Pe drumul gândirii axiologice*. București: Editura Paideia, 2013. Cucoș, C. *Pedagogie*. Iași: Editura Polirom, 2014.
- Cucoș, C. *Pedagogie și axiologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995.
- Duncan, Crosbie (2007), *Fabule cu animale*, București: Editura Rao Editura Elis, 2006.
- Konkoly, Mariana. *Deschideți inima și mintea. Povești terapeutice pentru copii*.
- Konkoly, Mariana. *Magie pentru suflet. Povești terapeutice pentru copii*. Oradea: Editura Aquila Logistic, 2013.
- Omuț-Cherecheanu, Ioana & Coroiu, Natalia. *Pădurea relaxată. Colecția ABC-ul poveștilor terapeutice*. Pitești: Editura Diana, 2016.
- Perțea, A.-M. *Teatrul ca joc și metodă de formare*. Sibiu: Editura Universității
- Petrescu, Cristina. *Din basmele Africii*. București: Editura Ion Creangă, 1985. Slăvescu, Mihai & Slăvescu, Georgeta & Slăvescu, Ion. *Fabule*. Craiova:
- Spencer L.M & Spencer S.M. *Competence at Work: Models for Superior Performance*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 1993.
- Ușinski, Konstantin. *Povestind copiilor*. București: Editura Ion Creangă, 1978. Vianu, T. *Studii de filozofia culturii*. București: Editura Eminescu, 1982.
- Vlăsceanu, Lazăr. *Sociologie*. Iași: Editura Polirom, 2010.
- *** *Detectivul de emoții; Prin lumea poveștilor; Aventuri în trecut* – soft educațional, 2015.
- *** *Povești despre virtuți* (cu 2 CD-uri audio). Iași: Editura Gam.

Anexa 12. Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea curriculumului național.
Documente de politici educaționale



Implementarea schimbărilor la nivel de curriculum trebuie să urmărească în mod sistematic dezvoltarea unor documente curriculare relevante, dar în egală măsură și practica didactică. Acest lucru presupune o formare adecvată, inițială și continuă, a profesorilor, cu efecte măsurabile asupra rezultatelor elevilor, resurse adecvate alocate fiecărei școli, dar și măsuri integrate de intervenție/sprijin pentru elevii în risc, în domenii precum: sănătate, protecție socială, sau dezvoltare locală.

2. Finalitățile Curriculumului Național

2.1 Viziunea Curriculumului național

Viziunea noastră este un Curriculum național care oferă oportunități de învățare care să îi permită fiecărui elev să-și îndeplinească potențialul, în funcție de opțiuni, să-i asigure integrarea în comunitate și manifestarea cetățeniei active, pentru a contribui la împlinirea nevoilor personale și ale societății.

Curriculumul național din România urmărește să prescrie acele finalități și condiții asociate prin care fiecare copil din sistemul educațional poate deveni:

- autonom în învățare, creativi și deschiși spre învățarea de-a lungul întregii vieți pentru a fi capabili să facă față cu succes provocărilor societății globale în continuă schimbare, economiei cunoașterii și dezvoltării durabile;
- încrezător în propriile forțe, capabili să comunice și să coopereze cu alții pentru a putea dezvolta relații armonioase în familie și societate;
- angajat și responsabil, asumându-și conștient valori naționale și globale și dovedind respect pentru alteritate;
- orientat spre succes și excelență în viața personală și în măsură să contribuie în mod eficient la dezvoltarea durabilă a societății;
- informat, activ și proactiv, contribuind în mod eficient la bunăstarea comunității și a națiunii.

²¹ Varly et al. 2014 Costurile investiției insuficiente în educație. UNICEF România.

²² Raport privind starea învățământului preuniversitar din România, Ministerul Educației Naționale, 2018.

2.2 Valori promovate prin Curriculumul național

Valorile promovate în sistemul educațional românesc sunt parte integrată a răspunsului pe care educația îl oferă provocărilor lumii contemporane și reflectă, în egală măsură, cultura și spiritualitatea poporului român și valorile promovate la nivel european și global. Aceste valori au menirea de a orienta gestionarea vieții personale (sănătatea, împlinirea și dezvoltarea personală), de a promova un stil de viață sustenabil, orientat spre reușită, spre cetățenia activă, incluziunea socială, antreprenoriat și integrare pe piața muncii.

Curriculumul național promovează valori pe care fiecare persoană să le internalizeze și să le demonstreze în viața personală, socială și profesională:

- *Respectul* – pentru sine, pentru alte persoane, pentru drepturile omului, pentru diversitate, pentru mediul înconjurător;
- *Responsabilitatea* – răspundere asumată pentru comportamentul și acțiunile proprii, asumare conștientă a responsabilităților sociale;
- *Spiritul inovator și creativitate* – deschiderea spre schimbare, spre punerea în practică a ideilor creative prin soluții inovatoare, generarea de noi idei și comportamente;
- *Excelența* - aspirația spre performanță și rezultate în acord cu potențialul fiecărui copil;
- *Integritatea* – onestitate, responsabilitate, atitudine etică;
- *Cetățenia activă* - solidaritate și participare pentru binele comun;
- *Spiritul critic* – dezvoltarea gândirii critice, autonomiei și a reflexivității;
- *Perseverența* – răbdare, stăruință și tenacitate în muncă, în convingeri, în atitudini;
- *Reziliența* – adaptare într-o manieră pozitivă la situații nefavorabile și depășirea provocărilor.

Acest set de valori întemeiază Curriculumul național, dă concretețe viziunii despre educație și orientează viața școlară: viziunea și misiunea școlii, activitatea de predare-învățare-evaluare, atitudinea tinerilor în și în afara școlii.

2.3 Finalitățile sistemului educațional

Finalitățile învățământului preșcolar, primar, gimnazial și liceal derivă dintr-un ideal educațional. Concretizate pe segmente de școlaritate, aceste finalități descriu specificul fiecărui segment de școlaritate din perspectiva politicii educaționale și au un rol reglator în elaborarea Curriculumului național.

Finalitățile educației timpurii

Educația timpurie asigură dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a personalității copilului, în acord cu ritmul propriu și cu trebuințele sale. Acest nivel de educație pregătește copilul până la intrarea în învățământul primar și pentru acesta. În acest context, finalitățile educației timpurii vizează o serie de aspecte care se constituie în premise ale competențelor-cheie ce urmează a fi formate, dezvoltate și diversificate pe traseul școlarizării ulterioare:

- descoperirea de către copil a propriei identități, exersarea autonomiei și dezvoltarea unei imagini de sine pozitive;
- exersarea abilităților sociale, prin interacțiuni cu alți copii, cu adulții;
- încurajarea curiozității, a atitudinii active și a explorării mediului apropiat/familiar, ca bază pentru experiențele autonome de învățare;
- achiziționarea de cunoștințe, capacități și deprinderi, atitudini necesare la intrarea în școală și pe tot parcursul vieții.

**Programa școlară
pentru disciplina
EDUCAȚIE CIVICĂ
CLASELE a III-a – a IV-a**

București, 2014

Competențe specifice și exemple de activități de învățare

1. Aplicarea unor norme de conduită în viața cotidiană

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
1.1. Explorarea calității de persoană pe care o are orice om - exerciții de colorare, în desene/contururi date, a imaginilor care înfățișează persoane - exerciții de prezentare, în perechi, a propriei persoane (a unor aspecte relevante pentru identitatea proprie) - realizarea și discutarea, în perechi, a portretului colegului de bancă - discuții referitoare la asemănările și deosebirile dintre persoane	1.1. Recunoașterea locurilor de apartenență (locală, națională, europeană) în care se integrează persoana - exerciții de prezentare a localității și a domiciliului - realizarea unor colaje cu imagini, fotografii care prezintă elemente specifice ale localității în care trăiește elevul, ale țării natale/țării în care locuiește acesta, ale spațiului european - realizarea unor desene, colaje cu ocazia unor evenimente sărbătorite la nivel local, național, european (de exemplu: „Nedeia Munților”, „Ziua Națională a României”, „Ziua Europei”)
1.2. Identificarea unor trăsături morale definitorii ale persoanei - recunoașterea, în situații diferite, a trăsăturilor unor personaje (de exemplu, prezentate în povești, fabule, desene animate familiare elevilor) - exerciții de identificare a trăsăturilor persoanei manifestate în contexte familiare elevilor (la școală, în familie, în grupul de prieteni, în locuri publice) - discutarea, în grupuri mici, a moralei unor fabule, a unor proverbe care ilustrează trăsături ale persoanei - exerciții de apreciere a propriilor trăsături manifestate în contexte familiare - ilustrarea prin desen, pictură, modelaj a unor comportamente morale/imorale ale unor personaje	1.2. Identificarea unor elemente relevante pentru apartenența la diferite comunități (locală, națională, europeană) - realizarea unor desene, colaje care ilustrează tradiții locale - exerciții de recunoaștere a însemnelor țării, a însemnelor Uniunii Europene - lecturarea/audierea unor texte literare, istorice, care evocă manifestări ale dragostei față de țară - vizionarea unor filme/imagini care prezintă elemente specifice țărilor membre ale Uniunii Europene
1.3. Explorarea grupurilor mici și a regulilor grupului - recunoașterea, în situații date, a grupurilor mici din care face parte elevul (familia, grupul de joacă, grupul de învățare) - discuții despre grupurile mici din care elevul face parte și despre regulile grupului, pornind de la imagini, texte, cazuri date - realizarea, în grupuri mici, la alegerea elevilor, a unor povestiri, dialoguri,	1.3. Explorarea unor norme morale care reglementează relațiile cu ceilalți oameni - utilizarea exemplelor (precum cele prezentate în povestiri, desene animate familiare elevilor, din viața reală) pentru ilustrarea unor norme morale

Educație civică – clasele a III-a - a IV-a

5

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
dramatizări privind activitățile grupurilor din care fac parte elevii	- recunoașterea respectării/incălcării unor norme morale, pornind de la contexte familiare elevilor (de exemplu, prezentate în povești, fabule, desene animate familiare elevilor, comportamente ale copiilor și ale adulților) - exerciții de identificare a rolului normei morale ca model de acțiune

2. Manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic în contexte de viață din mediul cunoscut

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
dramatizări privind activitățile grupurilor din care fac parte elevii	- recunoașterea respectării/incălcării unor norme morale, pornind de la contexte familiare elevilor (de exemplu, prezentate în povești, fabule, desene animate familiare elevilor, comportamente ale copiilor și ale adulților) - exerciții de identificare a rolului normei morale ca model de acțiune

2. Manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic în contexte de viață din mediul cunoscut

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
2.1. Recunoașterea unor atitudini în raport cu lucrurile, cu plantele și animalele - realizarea, în grupuri mici, a unei liste de lucruri utile într-o situație dată (de exemplu, pentru o oră de curs, o drumeție, o insulă pustie) și discutarea atitudinilor posibile față de lucrurile menționate - recunoașterea unor atitudini față de lucruri, față de plante și animale, pornind de la imagini date, lectura unor povești, fabule, vizionarea unor desene animate sau filme adecvate vârstei elevilor, observarea unor comportamente ale copiilor și ale adulților în contexte familiare de viață etc. - activitate independentă de completare a unor enunțuri referitoare la lucruri, plante, animale (de exemplu, privind lucruri care îi reprezintă, preferințe, atitudini, comportamente față de lucruri, plante, animale)	
2.2. Manifestarea unor atitudini pozitive în raport cu lucrurile, cu plantele și animalele - imaginarea unor povestiri privind raporturile persoanei cu lucrurile, cu plantele și animalele, care valorizează atitudini pozitive față de acestea - realizarea, în perechi, la alegerea elevilor, a unor scurte compuneri, dialoguri, scheme, desene, referitoare la cum anume cred elevii că le-ar plăcea lucrurilor, plantelor și animalelor să se comporte oamenii cu acestea - punerea elevilor în situația de a-și exprima gânduri, sentimente, atitudini față de lucruri, plante, animale și de a susține nevoia de lucruri, plante, animale (pornind, de exemplu, de la imagini, texte, desene animate, filme adecvate vârstei elevilor)	

Educație civică – clasele a III-a - a IV-a

6

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
2.3. Explorarea unor relații existente între oameni în cadrul grupului - exerciții de identificare, în contexte de viață, a unor relații existente în cadrul diferitelor tipuri de grupuri - exemplificarea unor relații dintre oameni în diferite grupuri, pornind de la povestiri, fabule, desene animate adecvate vârstei elevilor și de la situații observate în contexte familiare de viață - simularea, în contexte date, a unor relații în cadrul grupurilor din care elevii fac parte	2.1. Explorarea unor valori morale care stau la baza relațiilor cu ceilalți oameni - exerciții de identificare a unor termeni care se referă la valori morale, pornind, de exemplu, de la proverbe, fabule, desene animate adecvate vârstei elevilor, situații familiare de viață - identificarea, în grupuri mici, a unor valori morale, în situații imaginare sau reale (de exemplu, în fragmente din povești, cazuri prezentate de mass-media, experiențe familiare de viață)

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
2.3. Explorarea unor relații existente între oameni în cadrul grupului - exerciții de identificare, în contexte de viață, a unor relații existente în cadrul diferitelor tipuri de grupuri - exemplificarea unor relații dintre oameni în diferite grupuri, pornind de la povestiri, fabule, desene animate adecvate vârstei elevilor și de la situații observate în contexte familiare de viață - simularea, în contexte date, a unor relații în cadrul grupurilor din care elevii fac parte	2.1. Explorarea unor valori morale care stau la baza relațiilor cu ceilalți oameni - exerciții de identificare a unor termeni care se referă la valori morale, pornind, de exemplu, de la proverbe, fabule, desene animate adecvate vârstei elevilor, situații familiare de viață - identificarea, în grupuri mici, a unor valori morale, în situații imaginare sau reale (de exemplu, în fragmente din povești, cazuri prezentate de mass-media, experiențe familiare de viață) - identificarea de către elevi, în contexte dilematice simple, studii de caz, a necesității unor comportamente care au la bază valori pozitive (de exemplu, „Ce crezi că este bine să faci dacă ...?”) 2.2. Recunoașterea unor comportamente moral-civice din viața cotidiană - exerciții de identificare a unor comportamente moral-civice în familie, școală, în grupul de prieteni, în locuri publice, pornind de la lecturi, fabule, desene animate adecvate vârstei elevilor, situații familiare de viață - exemplificarea unor comportamente moral-civice specifice vieții cotidiene - jocuri de rol care pun în practică comportamente moral-civice în contexte familiare (din familie, școală, grupul de prieteni, din locuri publice) 2.3. Deosebirea comportamentelor prosociale de cele antisociale - exerciții de recunoaștere și deosebire, în diferite contexte de viață, a unor comportamente prosociale/antisociale - finalizarea unor povestiri orale cu început dat, prin care să se pună în evidență comportamente bazate, de exemplu, pe ajutorare, cooperare, toleranță - exerciții de manifestare a acordului față de comportamente bazate pe ajutorare, cooperare, toleranță și a dezacordului față de comportamente conflictuale, agresive - exprimarea/argumentarea preferinței pentru adoptarea unui anumit comportament în situații date (răspunzând la întrebarea „Ce faci dacă ...?”) și de autoevaluare a comportamentului propriu (răspunzând la întrebarea: „Am procedat bine?”)

Educație civică – clasele a III-a - a IV-a

7

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
	2.4. Identificarea drepturilor universale ale copilului - exerciții de identificare a drepturilor universale ale copilului și a responsabilităților care decurg din asumarea acestora, în imagini, texte

Conținuturi

Domenii	CLASA a III-a	CLASA a IV-a
Persoana	Noțiunea de persoană - Ce înseamnă să fim persoane? - Persoana mea - Persoana lui/ei Trăsături morale ale persoanei - bunătatea opusă răutății - respectul opus lipsei de respect - sinceritatea opusă nesincerității - curajul opus lașității - modestia opusă lipsei de modestie - încrederea în sine și în ceilalți opuse neîncrederii în sine și în ceilalți	Locuri de apartenență Apartenență locală - Localitatea și domiciliul - Tradiții locale Apartenență națională - Țara natală și, după caz, țara în care locuim - Însemnele țării: drapelul, imnul, stema, ziua națională - Dragostea față de țară Apartenență europeană - România, membră a Uniunii Europene - Însemnele Uniunii Europene: drapelul european, imnul european, Ziua Europei
Raporturile noastre cu lucrurile și ființele	Raporturile noastre cu lucrurile - Ce sunt lucrurile? - Nevoia de lucruri - Lucrurile care ne exprimă: îmbrăcăminte, jucării și jocuri, cărți, colecții, camera mea - Relații și atitudini față de lucruri: proprietate, grijă/neglijență Raporturile noastre cu animalele și plantele - Ce sunt animalele și plantele? - Nevoia de plante și animale - Atitudini față de plante și animale: atenție/neatenție, grijă/nepăsare, delicatețe/brutalitate, compasiune/lipsă de compasiune, curaj/frică, respect/lipsă de respect, iubire/ură Raporturile noastre cu ceilalți oameni - Grupuri mici din care facem parte (familia, grupul de prieteni, grupul de joacă, grupul de învățare) și relațiile dintre membrii acestora - Reguli ale grupului: drepturi și îndatoriri în cadrul grupurilor mici	Raporturile noastre cu ceilalți oameni. Valori, norme și comportamente moral-civice Valori morale - bine/rău - altruism/egoism - cinste/necinste - respect/lipsă de respect - responsabilitate/lipsă de responsabilitate - solidaritate/lipsă de solidaritate

Educație civică – clasele a III-a - a IV-a

10

		Norme morale - exemplificări ale normelor morale - rolul normelor morale Comportamente moral-civice - viața morală cotidiană: comportamentul în familie; comportamentul în școală; comportamentul în grupul de prieteni; comportamentul în locuri publice - comportamente prosociale (ajutorare, cooperare, competiție, toleranță, sprijin, voluntariat) și antisociale (conflictuale, agresive) - schimbarea comportamentelor Drepturile universale ale copilului
--	--	---

DECLARAȚIE

**de asumare a răspunderii pentru originalitatea conținutului tezei și respectarea
standardelor de calitate și de etică profesională**

Subsemnatul(a) BICULESCU Florina-Teodora, doctorand(ă) în cadrul Școlii Doctorale Științe ale Educației, a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, declar pe proprie răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat cu tema „FORMAREA REFERENȚIALULUI AXIOLOGIC AL ELEVILOR PRIN AUTOEDUCAȚIE”, sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Semnătura doctorandului (ei) _____



Data 18.08.2023

CURRICULUM VITAE

 Curriculum vitae Europass	
Informații personale	
Nume / Prenume	BICULESCU Florina Teodora
Adresă(e)	Com. Leordeni, nr. 224, jud. Argeș, România
Telefon(oane)	+40 744 561 271
Fax(uri)	+40 248 666 579
E-mail(uri)	biculescuflorina@gmail.com , florina_biculescu@yahoo.com
Naționalitate(-tăți)	Română
Data nașterii	21.04.1967
Sex	Feminin
Experiența profesională	
Perioada	ian 2022 - Prezent
Funcția sau postul ocupat	Director/Profesor pentru învățământul primar
Numele și adresa angajatorului	Liceul Tehnologic Topoloveni, str. Calea București, nr. 62, Topoloveni, județul Argeș, România, 115500
Perioada	sep 2020 - iul 2022
Funcția sau postul ocupat	Director
Numele și adresa angajatorului	Școala Primară Echilibră Montessori Education, strada Drumul Potcoavei nr. 50, orasul Voluntari, județul Ilfov, România
Perioada	2016 – 2020
Funcția sau postul ocupat	Inspector școlar pentru învățământul primar
Numele și adresa angajatorului	Inspectoratul Școlar al Județului Argeș, Bulevardul Eroilor 4-6, Pitești, România, 110058
Perioada	2011 – Prezent
Funcția sau postul ocupat	Expert evaluator,
Numele și adresa angajatorului	Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar (ARACIP), Strada Spiru Haret 12, București 010164
Perioada	2019 – 2021
Funcția sau postul ocupat	Formator – Expert formare ciclul primar
Numele și adresa angajatorului	Ministerul Educației Naționale, str. Gen. Berthelot 28-30, Sector 1, 010168, București, România
Activități/uuuuu/r u și responsabilități principale	
Perioada	2011 - 2012
Funcția sau postul ocupat	Inspector școlar educație permanentă, învățământ particular și alternative educaționale
Numele și adresa angajatorului	Inspectoratul Școlar al Județului Argeș, Bulevardul Eroilor 4-6, Pitești, România, 110058
Educație și formare	
Perioada	2019-2021
Calificarea/diploma obținută	Diploma de studii superioare de master – Educația pentru carieră universitară
Numele și tipul instituției de învățământ/furnizorului de formare	Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Facultatea de Științe ale Educației și Informatică, Chișinău
Perioada	2016-2018
Calificarea/diploma obținută	Diploma de master Management educațional
Numele și tipul instituției de învățământ/furnizorului de formare	Universitatea din Pitești – Facultatea de Științe ale Educației, Științe Sociale și Psihologie, Domeniul de studii Științe ale educației
Perioada	2005-2008
Calificarea /diploma obținută	Diploma de licență în filologie
Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare	Universitatea Spiru Haret București – Facultatea de Limba și Literatura Română, specializarea Limba și literatura română – Limba și literatura franceză
Perioada	2000 - 2004
Calificarea /diploma obținută	Diploma de licență în Științe Administrative

Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare Calificarea /diploma obținută Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare	Universitatea din Pitești, Facultatea de Științe Economice, Juridice și Administrative, profilul Științe Administrative, specializarea Administrație Publică 1981-1985 Certificat de calificare: învățătoare, diploma de bacalaureat Liceul Pedagogic Câmpulung, Județul Argeș Grade didactice <i>Gradul didactic I</i> 1997 <i>Gradul didactic II</i> 1993 <i>Gradul didactic Definitiv</i> 1988 Școala Normală "Carol I" Câmpulung, județul Argeș									
Perioada Calificarea /diploma obținută Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare Formare profesională										
Aptitudini și competențe personale										
Limba(i) maternă(e)	română									
Limba(i) străină(e) cunoscută(e)	engleză, franceză									
Autoevaluare	Înțelegere				Vorbire				Scriere	
Nivel european (*)	Ascultare		Citire		Participare la conversație		Discurs oral		Exprimare scrisă	
Limba franceză	B 1	Utilizator independent	B 1	Utilizator independent	A 2	Utilizator elementar	A 2	Utilizator elementar	A2	Utilizator elementar
Limba engleză	A 2	Utilizator elementar	B 1	Utilizator independent	A 2	Utilizator elementar	A 2	Utilizator elementar	A2	Utilizator elementar
(*) Nivelul Cadrului European Comun de Referință Pentru Limbi Străine										
Competențe și aptitudini de utilizare a calculatorului	stăpânirea programelor Word, Excel, Power Point, Corel Draw, Corel Foto Paint. SPSS. absolvirea cursurilor PC									
Permis(e) de conducere	Categorii B									
Informații suplimentare/Anexe	Lista lucrărilor științifice: BICULESCU, F.-T. Modelul conceptual al referențialului axiologic al elevilor din clasele primare. În: <i>Studia Universitatis Moldaviae (Seriile Științe ale Educației)</i>. 2023. Chișinău, 2023, nr. 9(129), pp. 54-60. ISSN 1857-2103 / E-ISSN 2345-1025. BICULESCU, F.-T. Studiul experimental constatativ al dinamicii valorilor competenței de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți a elevilor din învățământul primar. În: <i>Acta et commentationes (Științe ale Educației)</i>. 2022, nr. 4(30), pp. 182-190. ISSN 1857-0623 / ISSN-e 2587-3636. BICULESCU, F.-T. Programul de formare a referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar. În: <i>Revista de Teorie și Practică Educațională Didactica Pro...</i>, nr. 1 (137), 2023, pp.23-28. ISSN 1810-6455. BICULESCU, F.-T. Autoeducația și dezvoltarea emoțională, În: <i>Actori pe scena educației, Revistă de cultură și educație</i>. 2020, nr. 93, pp. 41 – 43. ISSN 1842–659X. BICULESCU, F.-T. Cadrul epistemologic al competențelor privind formarea referențialului axiologic al elevilor, prin autoeducație pentru prevenirea conflictelor școlare. În: <i>Condeie Didactice, Revistă educațională cu apariție la nivel național dedicată cadrelor didactice</i>. 2022, nr. 42, pp. 10 – 14. ISSN 2344 – 5246. BICULESCU, F.-T. Formarea referențialului axiologic la micii școlari prin autoeducație. În: <i>Condeie Didactice, Revistă educațională cu apariție la nivel național dedicată cadrelor didactice</i>. 2022, nr. 42, pp. 14 – 19. ISSN 2344 – 5246. BICULESCU, F.-T. Contribuția creativității la educația axiologică din perspectiva prevenirii conflictelor școlare. În: <i>Geniu, talent, creativitate - o perspectivă socio-culturală: Lucrările Conferinței Științifice Internaționale „Geniu, talent, creativitate”, Volumul II, Ediția a-XIII-a</i>. 2022. România: Iași, pp. 54-61. ISBN 978-606-685-906-6. BICULESCU, F.-T. Metode de eficientizare a autoeducației la școlarul mic folosite în predarea on-line. În: <i>Lucrările Conferinței Naționale a Profesorilor „Educația la Timpul Viitor”</i> organizată de Facultatea de Științe ale Educației, Științe Sociale și Psihologie, Universitatea din Pitești, România, 12 decembrie 2020. Pitești: Editura Ars Libri, Buzoești 2022, pp. 24 – 26, ISSN 2821 – 4994 ISSN-L 2821 – 4994.									

	BICULESCU, F.-T. O abordare axiologică în gestionarea conflictelor școlare. În: <i>La diversité-espace de liberté et de création</i>, volum de studii și de cercetări al Simpozionului Științific de Totalizare cu participare internațională „La diversité - espace de création / diversity- an expression of creativity”. București: Editura Academia Publishing House, 2022, pp. 86 – 89. ISBN 978-1-7374066-2-4. BICULESCU, F.-T. Repere teoretice privind educația axiologică. În: <i>Caleidoscop Didactic Teleormănean</i>. Ediție specială dedicată Conferinței Naționale ”Credem în Educație”, octombrie 2021. Alexandria: Editura Casei Corpului Didactic Teleorman, 2021, pp. 16 – 18. ISSN – 2558 – 8893. BICULESCU, F.-T. Soluționarea conflictelor școlare prin comunicare didactică eficientă. În: <i>Educația incluzivă: dimensiuni, provocări, soluții: materialele conferinței științifico-practice, Ediția a V-a, Bălți, 18 octombrie 2019</i>. Bălți: Tipografia din Bălți, 2019 pp. 229-239. ISBN 978-9975-3302-8-2. BICULESCU, F.-T. Reprezentările cadrelor didactice din România privind educația axiologică a elevilor din învățământul primar. În: <i>Conferința științifică internațională "Cultura cercetării pedagogice: provocări și tendințe contemporane"</i>, Ed. 1-a, vol. 5, 5-6 iunie 2021. Chișinău: UST, 2021. pp. 5-16. ISBN 978-9975-76-345-5. BICULESCU, F.-T. Development of the axiological frame of reference of the young student through self-education, In: <i>Dezvoltarea personală, volum de materiale a Conferinței Internaționale, Ediția I, 2022, Pitești</i>. Pitești: Editura Ars Libri, 2022. ISSN 2821 – 6474. BICULESCU, F.-T. Formation of the axiological referential of the students through the school curriculum. In: <i>Implicarea studenților, masteranzilor și doctoranzilor în activități de cercetare dezvoltate de mediul asociativ: provocări și soluții, 24 iunie 2021, Chișinău</i>. Chișinău: Editura UPS „Ion Creangă”, 2021. pp. 352-358. ISBN 978-9975-46-558-8.
--	--